

tv-15 naš TOVARIS

Št. 16-17
23. aprila 1987
Leto XV

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Želja za praznične dni

Dneva 27. april in 1. maj proslavljamo letos hkrati s petdeseto obletnico ustanovnega kongresa slovenske komunistične partije in hkrati z jubilejem prihoda Josipa Broza Tita na čelo naše revolucije.

Uredništvo časopisa TV-15 Naš tovariš izreka vsem delovnim ljudem Jugoslavije čestitke in dobre želje ob teh slavih. Izraža tudi prepričanje, da bo naša socialistična samoupravna skupnost podoživela frontni in delavski praznik s tisto zavzetostjo, ki tema dneva pripada.

To ne pomeni, naj bi bilo praznovanje nekakšen opoj pozabe, češ, odrinimo zdaj od sebe eksistenčne skrbi, ki nas tarejo. Bolj prav bi bilo, ko bi nam dan Osvobodilne fronte obudil zgodovinski spomin, kako zmore naše ljudstvo, kadar je v stiski, zbrati v sebi velike zaloge čustvene in miselne moči; kako lahko narod, ki vé svoje ideale, kot en mož začne upor tudi proti največji premoči zla in usodnosti; kako hoče to ljudstvo, kadar je položaj težak, postati v en sam skupni cilj zagledana tovarišija, kako se zna boriti in žrtvovati, kako se prebiti skozi hajke in obroče. In 1. maj, dan svetovnega delavskega razreda: ali ni smisel tega praznika v njegovem rdečem nageljnu, v spomladanski vedrini, v zavesti o neizmerni moči strnjenih ljudskih množic, ki terjajo pravico, kulturo, kruh in mir, v kraljevanju upanja, da je kljub vsem tegobam, ki stiskajo naš čas, vendarle vredno živeti.

Budnice delavskih godb bodo oznanjale ta sporočila. Ne za to, kot že rečeno, da bi nas mamile v kratkotrajno slepečo svetlobo, marveč zato, da bi prebudile v nas žilavost, srčnost, življenjski pogum. Kot narod in kot delavska skupnost izza leta 1941 nismo teh vrlin potrebovali toliko, kolikor jih potrebujemo danes.

Ob velikih praznikih v tej pomladi, ko človeško razpoloženje pri nas ni povsem skladno z razcvetom narave, se nam mimo povedanih želja čisto posebej oglašja še ena: da bi vsa naša skupnost začutila v sebi odločnejšo zavezanost dejanju. Včasih smo to težnjo, ki se nam zdaj pogosto zazdi slabotna in nekako uspravana, izražali s pojmi gibanje, akcija, udarništvo, kult dela. Ne manjka nam pametnih glav, učenjakov, vizionarskih politikov, priznanih strokovnjakov in delegatov, ki ne škoparijo z razčlembami, stališči, nasveti, »ukrepi« – toda vsa ta človeška mašinerija, posedajoča na dolgovernih sestankih, kakor da je ukleščena in ukleta zgolj v misel in golo besedo. Krizo ugotavljajo, jo osvetlujejo v njenih zadnjih kotičkih in iz mnogoterih zrelšč, ponujajo zdaj kirurške, zdaj homeopatske recepte – obnemorejo pa v trenutku, ko naj bi se jim beseda prevrednotila v gib, v bolj molčečno, a ustvarjalno kretnjo. Malodušnim, z vsakršno zmedo obremenjenim, ali morda tudi treznim in jasnovidnim dogovarjalcem kakor da zmanjka volje, odločnosti, celo navadne »pridnosti« in k možatemu tveganju obrnjenega akcijskega poštenja, ko bi kazalo napeti mišice rok in uma pa naposled vendarle nekaj dvigniti ali premakniti. Brž ko namreč razpravljalci izrečejo svoje besede – zveneče nemalokrat kritično, drzno in viharšiško, ovešene nemalokrat s citati iz marksističnih učbenikov, dostikrat prav literarno elegantne – si sproščeno oddahnejo, družbena in osebna vest se jim umiri, kajti strenirali so si občutek, da je z izgovorjenimi tiradami opravljeno že tudi delo... Predali in omare so nabit polne pisanih načrtov, ki ostajajo sami sebi namen, dejanj pa ni in ni.

To je tedaj naša želja za praznik Osvobodilne fronte in 1. maj: samoupravne sile z vso svojo delegatsko in strokovno »nadgradnjo« naj bi naposled ugledale, da nas plazovi besed, zapisnikov in neobvezujočih »sklepov« sami po sebi ne bodo potegnili iz krize. Čas je, da se nam zagnusijo neskončna sterilna posedanja in modrovanja, naj že bodo politične, gospodarske ali kulturne narave, ki ne samo ničesar ne rešujejo, temveč razmere celo zapletajo, samodejno zavlačujejo akcije ter vnašajo v naš svet in čas prazno negibnost.

Ob takih premislekih, ki naj bi vendarle imeli v sebi kaj več kot (spet nerodovito!) manifestativnost, nam bodo prazniki bogatejši.

Zvone Kržišnik

Janez Stanovnik

Delu čast – in oblast

Delo ustvarja. Osnovni zakoni fizike nas uče, da je materija večna: ona se sicer pretvarja v energijo in obratno, toda njena količina se s časom niti ne zmanjšuje, pa tudi ne povečuje. Samo človekovo delo ima to čudovito sposobnost – kot je to znanstveno pokazal Karl Marx – da lahko proizvede večjo vrednost od tiste, ki je potrebna za obnovo delovne sile. Zato samo delo lahko proizvaja presežno vrednost. Oblast nad delovno silo, bodisi neposredna lastnina v obliki suženjstva ali pa posredna v obliki pretvarjanja delovne sile v blago, je bila zato v toku zgodovine vedno izvor akumulacije bogastva.

»Osvoboditev dela«

Socialistično gibanje je zato postavilo zahtevo »osvoboditve dela« kot osnovno načelo in strategijo zgodovinskega prehoda iz »carstva nujnosti« v »carstvo svobode«. Iz gibanja se je socializem v moderni zgodovini pričel razvijati v stvarnost. Dežele »realnega« socializma so celo trdile, da so v svojih mejah uresničile cilje socialistične ureditve in da so stopile na pot višje stopnje razvoja – v komunizem. Teoretiki »prve dežele« socializma so menili, da so ustvarili model, ki ga bodo drugi samo posnemali in kar bo na socialistični način preobrazilo naš planet. Kaj kmalu se je pa poka-

zalo, da konkreten položaj in zgodovinske razlike v razvoju zahtevajo »različne poti« v socializem.

Danes stojimo ponovno na križpotju. Redki so, ki še menijo, da imajo v rokah kamen modrosti socialističnega razvoja. V »prvi deželi socializma« – v ZSSR – danes izvajajo »perestrojko«, za katero govorijo, da je »radikalna« in celo »revolucionarna« sprememba dosedanje poti. Teoretični učbeniki, ki so trdili, da je planiranje osnovni zakon socializma in da je državna lastnina najvišji dosežek zgodovinskega razvoja, se umikajo iz knjigarn. Profesori in ekonomski politiki se vse bolj zanimajo za »zakon vrednosti«.

Tudi pri nas uvidevamo, da zgolj s prehodom na delavsko samoupravljanje še nismo rešili vseh problemov. Globoka družbenoekonomska kriza, ki do temelja potresa našo družbo, zahteva nove odgovore – ne samo v ekonomski politiki, ampak tudi v samem sistemu.

Zato je upravičeno, da se na praznik dela vrnemo h koreninam, da si ponovno izprašamo vest o naših prvinah, osnovnih načelih in ciljih.

Socialistični ideal »osvoboditve dela« zahteva novo tolmačenje v luči objektivnega razvoja – v svetu in doma.

(nadaljevanje na 2. strani)

Bogdan Osolnik

Izročilo dveh praznikov

Pred nami sta dva praznika, ki sta se že globoko vkoreninila v zavest slovenskega delovnega človeka: 27. april, dan ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda in 1. maj, mednarodni praznik dela. Časovna bližina obeh dni omogoča, da marsikdo poveže njuno praznovanje. V tej bližini in dotiku obeh praznikov pa je tudi nekaj pomenske simbolike. Izročili dneva Osvobodilne fronte in praznika dela se po svoji vsebini dopolnjujeta, tako kot so se v narodno osvobodilnem boju povezovale in dopoljevale prvine boja za svobodo s prvinami boja za novo, pravičnejšo družbeno ureditev, za osvoboditev dela. Če koga, potem borcev in aktivistov OF ni treba posebej spominjati, da se je v protifašistini vojni naša ljubezen do domovine izražala tudi v tem, da smo boj za njeno osvobo-

ditev povezali z bojem za njen družbeni preporod, v deželo socijalne pravičnosti in enakosti, v kateri bo uresničeno geslo: »Delu čast – in oblast!«

Danes nekateri samozvani tolmači naše preteklosti in sedanjosti poskušajo v zgodovini NOB ločevati razredni in narodni pristop in očitajo Komunistični partiji, da je osvobodilno gibanje zlorabila v namene, ki niso izražali resničnih interesov slovenskega naroda. Ta očitek seveda ne leti samo na komuniste, ampak zadeva tudi vse ostale udeležence osvobodilnega gibanja, ki jim tako gledanje poskuša naprtiti odgovornost za državljansko vojno in nepotrebno narodno tragedijo.

Organizacija borcev je že odločno odgovorila na take neutemeljene trditve. Prav te dni pa je o vprašanju razrednega in naci-

onalnega v strategiji KPJ spregovorilo tudi znanstveno posvetovanje ob 50-letnici ustanovnega kongresa KP Slovenije in 50-letnici prihoda tovariša Tita na čelo KPJ. Ena bistvenih ugotovitev posvetovanja je bila, da so prav slovenski komunisti na izviren način odgovorili na izziv svojega časa, ko se je nad vso Evropo zgrnila nacistično-fašistična nevarnost in je vsemu slovenskemu narodu grozilo uničenje. S Čebinskim manifestom so sprejeli program združevanja vseh narodnozavestnih sil in prevzeli odgovornost za usodo svojega naroda. Ta usmeritev je še posebej prišla do izraza v pobudi za ustanovitev Osvobodilne fronte, takoj po fašistični okupaciji naše dežele in v celotnem delovanju komunistov med NOB, iz katerega je izšla nova Jugoslavija.

(nadaljevanje na 2. strani)

Naslednja, 18. številka tednika TV-15 bo izšla v četrtek, 7. maja.

Delu čast in oblast

(nadaljevanje s 1. strani)

Delo in objektivni materialni razvoj

Delo – trdo in težko – je bilo v tisočletni zgodovini človeštva osnovno sredstvo človeka v boju za obstoj in preživetje. Toda delo je bilo tudi vedno več kot to. V boju za obstanek, ko je človek trgal iz narave sredstva za svoj obstanek, je v tem procesu vedno tudi ustvarjal. Od grafitov na stenah jam preko ostankov v grobovih, piramidah in katedralah vidimo, da je človek vedno težil k temu, da bi preobrazil naravo po svojem liku in po svoji želji. Delo ni bilo samo potreba za preživetje, bilo je vedno tudi notranja potreba človekove težnje po ustvarjalnosti. In ker se je delo vedno izvajalo v takšni ali drugačni družbeni organizaciji, se je kaj kmalu izvršila tudi družbena delitev dela: težko delo pridelovanja sredstev za preživetje je bilo naloženo »spodnjim« družbenim slojem, »zgornji« – vladajoči – sloji pa so se ukvarjali pretežno z ustvarjalnim delom – ali pa so, še raje, lenarili in se zabavali. Rimski filozof zato govori o »prekletstvu dela« in o »svobodnem delu«. Marx pa je odrazil socialistično težnjo z znanstveno teorijo o zgodovinskem razvoju, ki bi pripeljal do stanja, v katerem bo človek delal ne zato, ker mora – da bi se preživljal – ampak zato, ker čuti notranjo potrebo – potrebo človekove ustvarjalnosti.

V tej luči moramo gledati to, kar se dogaja danes okoli nas in z nami. Resnici za ljubo moramo reči, da smo si razvoj materialnih proizvodnih sil ob preučevanju marksizma predstavljali nekoliko drugače, kakršen je ta, ki ga doživljamo. Predvsem smo verjeli, da bo proces šel po poti »koncentracije in centralizacije kapitala« oziroma po poti objektivnega podružbljanja proizvodnih sredstev. Ta proces naj bi pripeljal do tega, da bi stroj od človeka prevzemal »težko delo« in proizvajal čedalje večje količine materialnih dobrin. To bi pa pomenilo, da bi sčasoma ponudba postala praktično neomejena, kar naj bi omogočilo komunistično družbo, v kateri bi vsakdo dobival toliko, kolikor bi potreboval.

Sodobna »tehnološka revolucija«, ki se razvija pretežno v visoko razvitih kapitalističnih in ne v socialističnih deželah, je pripeljala že danes do objektivno-materialnega razvoja, ki odraža tisto, v čemer je vizionarsko sanjaril Marx: v teh družbah se proizvodnja povečuje ob zmanjševanju zaposlenosti in se povečuje vrednost industrijske proizvodnje ob zmanjševanju potrošnje energije in materialov. Struktura zaposlenosti se pa spreminja s tem, da se iz materialne proizvodnje premika čedalje bolj v storitvene dejavnosti, ki v najnaprednejših in najbolj razvitih gospodarstvih dosega že kar 75% celotne nacionalne zaposlenosti.

To pa seveda še zdaleč ne pomeni, da je že kar tri četrtine delovne sile osvobodeno »težkega dela« in da se ukvarja samo še s »svobodnim« ustvarjalnim delom. Čeprav delo pretežno ni več ročno še zdaleč ni svobodno.

Inovativna ustvarjalnost in samoupravljanje

Ta novi razvoj v svetu postavlja novi izziv pred socialistične sile. Kakšna mora biti

strategija socialističnega razvoja, da zajame ta veter novih tehnoloških tendenc v svetu v svoja lastna jadra?

Predvsem moramo pojasniti, kje je pravzaprav korenina te nove in neverjetne tehnološke dinamike. Bistvo tega tehnološkega »čudeža« namreč ni preprosto v tem, da mali »čip« (K–RAM–264) v velikosti gumba hrani informacijo telefonskega imenika s tristo stranmi, da pet inženirjev nadzira do kraja zrobotizirano tovarno, ki proizvaja mesečno 25.000 motorjev najrazličnejših specifikacij, da genetski inženirji s spremembami v semenih dosega jo rastlinske vrste po želji, da laserski žarki vidijo to, kar je človekovemu očesu skrito, ampak je bistvo tega procesa predvsem v tem, da nas je popeljal na pot stalne inovacije. Gospodarstva ZDA, Japonske, Švedske in Nemčije danes proizvajajo polovico ponudbe industrijskega blaga, ki je bilo pred petnajstimi leti še neznano. Še pred koncem tega stoletja pa bodo proizvajali polovico celotne proizvodnje, ki je danes samo v zasnovi ali pa v laboratorijih. Bistvo tega procesa je v tem, da se človekovo delo čedalje bolj usmerja v zasnovo, iznajditeljstvo, novatorstvo in programiranje, fizična operacija izvrševanja pa se prepušča robotu.

Očitno inovator–ustvarjalec v tem procesu dobiva osrednjo vlogo. In kakor je res, da inovator vedno pripada določeni »eliti« delavstva, je prav tako res, da on ne more biti uspešen če ni obkrožen z množičnim novatorsko usmerjenim vzdušjem vsega delovnega kolektiva. Še več inovativna družba je nemogoča, v kolikor cele družbe ni zajela »inovativna klima« oziroma inovativna kultura.

Inovativno delo in prihodnost Slovencev

Pogosto je slišati, da je delovna etika bistveni sestavni del slovenskega narodnega značaja. To je mogoče res, prav tako pa je res, da smo v tem pogledu lahko v zadnjem času zabeležili žalostno nazadovanje.

Če pa pogledamo to, kar se dogaja v svetu in se potem zamislimo nad tem, kar se v tem trenutku dogaja z nami, potem lahko vidimo, kako bistveno pomembno je, da se vrnemo k tem prvinam svojega narodnega značaja.

Namen tega članka ni razgrnitev celovite strategije izhoda iz naše sedanje zagate in ustvarjanje pogojev za vključevanje v svetovne tokove. Nobenega dvoma pa ne more biti, da mora biti oživljanje delovne ustvarjalne etike eden nujnih in bistvenih sestavnih delov take strategije.

Statistika nam ne more povedati, koliko inovativnih ustvarjalnih iniciativ je danes pokopanih ali pa neprebujenih zato, ker prevladujoča klima ne daje prave motivacije. Izgube v gospodarstvu se povečujejo – izraženo v milijardah ali pa v številu delovnih organizacij in v njih zaposlenih delavcih – čeprav je jasno, da do neuspešnosti gospodarjenja najpogosteje prihaja zato, ker niso pravi ljudje na pravih mestih. Prehod v inovativno družbo je zato nujno in bistveno povezan s procesom vsestranske demokratizacije. Proces demokratizacije pa ne pomeni samo dosledno in vsestransko razvijanje samoupravnega odločanja, ampak še bolj proces individualne odgovornosti.

Janez Stanovnik

Izročilo dveh praznikov

(nadaljevanje s 1. strani)

Komunisti seveda ne bi mogli zanetiti tako širokega in močnega oboroženega boja brez podpore in zaupanja vsega ljudstva. To pa so si pridobili tako, da so šli prvi v boj, da so povsod, kjer je bilo najtežje, nastopali v prvih vrstah in plačevali tudi najtežji krvni davek. Znano je, da je prav taka ljudska demokratična usmeritev Partije, ki je vplivala tudi na povojni razvoj Jugoslavije, naletela na nezadovoljstvo stalinističnih sil. Njihova kritika se je opirala prav na očitek, da se je KPJ utopila v Ljudski fronti in da v Jugoslaviji vzpostavlja nekakšen nacionalni komunizem. Tudi naš odločni »ne« Stalinu je bil izraz odgovornosti pred lastnim ljudstvom, saj je v tem spopadu šlo za ohranitev suverenosti in neodvisnosti naših narodov in narodnosti ter Jugoslavije kot njihove skupne države.

Resnična zvestoba svojemu narodu se je najbolj prepričljivo preverjala takrat, ko je bilo za to potrebno tvegati tudi življenje. Zato borci nikomur ne priznamo pravice, da bi našemu boju, v katerega smo šli s čisto mislijo in odprtim srcem, pripisoval kakršnokoli drugačno vlogo, kot jo je v resnici imel v dobro vsega slovenskega naroda.

Nekateri poskušajo svoj zanikovalni odnos do zgodovine osvobodilnega boja opravičiti z razočaranjem nad sedanjim stanjem naše družbe, njeno krizo, za katero iščejo korenine že v času NOB. Pri tem pozabljajo, da je naši deželi prav osvobodilni boj prinesel svobodo in neodvisnost brez kakršnihkoli obveznosti do tujih sil, ki bi lahko omejevale našo prihodnost, kakor se je to zgodilo nekaterim narodom, ki so drugim dolgovali svojo osvoboditev.

Omalovaževanje osvobodilnega boja prav gotovo ne pomeni nikakršnega prispevka k odkrivanju pravih vzrokov naših sedanjih težav in k njihovem razreševanju, ampak – prav nasprotno! – pospešuje demoralizacijo, seje nezaupanje v lastne sile, izziva neplodne politične spopade, kar vse vodi le v poglobljanje krize.

Zakaj borci še posebno občutljivo reagiramo na posku-se potvarjanja in razvrednotenja zgodovine NOB? Ne gre samo za nas, za našo človeško čast, za obrambo smisla, ki smo mu žrtvovali svojo mladost, mnogi pa tudi svoja življenja. Gre za spomin, ki že ne pripada več samo nam, ampak bo ostal last vsega naroda in sestavina zvesti prihodnjih generacij!

Nekateri nam očitajo, da smo preveč zazrti samo v preteklost. Toda to ni res. Z vsem svojim delovanjem dokazujemo, da smo v mejah svojih možnosti še vedno globoko dejavni tudi v sodobnem dogajanju. Prav dobro se zavedamo, da se mora vsako gibanje, kakor tudi vsak posameznik, vedno znova potrjevati v novih razmerah, ki jih ustvarja čas. Zato se tudi ob spominu na velike dni in odločitve v preteklosti ne moremo izogniti vprašanju, ali smo v naši družbi, danes enako pripravljeni na reševanje težkih problemov naše sedanjosti in

graditev temeljev naše prihodnosti. Ali smo sposobni enako realistično pa tudi vizionarsko kot nekoč odgovoriti na nove izzive družbenega razvoja ob prehodu v 21. stoletje, ki od vseh narodov, če si želijo zagotoviti napredek in obstoj, zahteva ustvarjanje novih civilizacijskih, proizvodnih, tehnoloških, kulturnih, pa tudi družbenih dosežkov?

Ne gre za preprosto primerjavo ravnanja v dveh različnih zgodovinskih obdobjih. Vendar gre za temeljno spoznanje, da tudi današnji čas zahteva enako odgovorno, domišljeno in čvrsto usmeritev, kakršna nas je vodila v preteklosti in da gre ponovno za usodno odpreljevanje, od katerega bo odvisna prihodnost slovenskega naroda in celotne jugoslovanske skupnosti.

Razmere, v katerih smo danes, niso naklonjene takemu razmišljanju na daljši rok, ker nas močno pestijo trenutne težave, zaradi katerih se v številnih okoljih največ sil izčrpava v boju za golo preživetje. Prav zato obstaja tudi nevarnost, da brez jasnega pogleda v prihodnost ne bomo sposobni najti izhoda iz sedanjih težav, ki bi zahtevale najodločnejšo mobilizacijo vseh ustvarjalnih potencialov naše družbe.

Res je, da imamo program gospodarske stabilizacije, kritično analizo političnega sistema, predlog ustavnih sprememb in še celo vrsto drugih programskih in akcijskih dokumentov. Toda vprašljiv je pristop k njihovem uresničevanju, ki je dostikrat preveč formalističen in birokratski in zato tudi ne more dati pravih rezultatov. Dejstvo je, da se na področjih, ki jih ti dokumenti obravnavajo, poglobljajo naše težave in problemi. Moramo se torej vprašati, ali smo v dosedanjih analizah in programih izbrali prave teme in našli pravilne odgovore, ali smo dovolj smelo in odkrito spregovorili o vsem, kar zavira naš razvoj in kar preprečuje, da bi se sprejete usmeritve tudi dosledno uresničevale. Ali nismo v svojem načinu mišljenja in sprejemanja odločitev še vedno preveč vpeti v predstave, ki ne počivajo na življenjski resničnosti in se zato ne moremo uspešneje spopadati s problemi, katere doživlja delovni človek, na katerega se tako pogosto sklicujemo? Eden od razlogov neuresničevanja družbenih usmeritev in norm je tudi padec družbene morale, ki se kaže v vseh okoljih, predvsem pa med tistimi, ki imajo večji vpliv na odločanje. Samovolja posameznikov in vplivnih struktur gre pogosto preko vseh načel ustavno-pravne ureditve in pri občanih ustvarja občutek pravne negotovosti in nezaščitenosti.

Zato je ena glavnih – pa morda tudi najtežjih – nalog naših vodilnih družbenopolitičnih organizacij: povrniti zaupanje ljudi v cilje, ki so zapisani v temelje naše ustavne ureditve! Lahko bi še in še nizali vprašanja, s katerimi se borci pridružujemo vsem tistim, ki dobronamerno izražajo svojo zaskrbljenost za prihodnost naše dežele. Vendar velja naš poudarek predv-

sem tistim vprašanjem, ki zadevajo družbeno akcijo za prevladovanje sedanjega kriznega stanja.

Zavzemamo se, da bi odločujoči dejavniki na vseh ravneh pokazali več čvrste politične volje, da bi se sprejete usmeritve tudi dosledno uresničevale. Znano je, da se vrednost neke politike, pa tudi nekega sistema, ne meri samo po deklaracijah, normativnih aktih in organizacijskih rešitvah, ampak po tem, kakšne sadove daje. Tako bi morda lahko rekli, da največje škode samoupravljanju niso povzročili idejni sovražniki tega sistema, ampak – poleg neznanja in pomanjkanja kulture – vpletanje administrativnih dejavnikov in praksa, ki je do te mere spremenila v formalnost in utesnila možnosti odločanja delavcev, da dostikrat ne občutijo vrednosti te velike družbene pridobitve.

V zadnjem času postaja eden bistvenih problemov urejanje odnosov v federaciji. V teh odnosih, kakor tudi v odnosih med republikami in pokrajinama, se je udomachilo vzdušje nestrpnosti, nezaupanja in medsebojnega obtoževanja. Pojavi vse večje napetosti na tem področju so prodrli tudi v jugoslovansko publicistiko. V njej posamezni avtorji kar tekmujejo v tem, kdo bo odkril kako novo afero v mednarodnih odnosih. Čeprav je odprtost obravnave vseh javnih zadev tudi znak demokratičacije političnega vzdušja, bi vendar ob tem morala priti do izraza tudi višja kultura dialoga, boja mišljenj in usklajevanja različnih interesov. Pomanjkanje nepristranske metodologije, ki bi bila odprta le na dejstva in argumente ter preverjena v praksi, se kaže še posebno v sprejemanju odločitev na nivoju federacije pri usklajevanju različnih interesov republik in pokrajin. Zaostritev nacionalističnih in medrepublikanskih nasprotij je še posebno nevarna, ker podžiga iracionalne strasti, ustvarja pa tudi podlago za vmešavanje tujih interesov in destabilizacijo Jugoslavije.

Vsa ta vprašanja ne zadevajo toliko dograjevanje normativnega in institucionalnega mehanizma v naši družbi, ampak so predvsem vprašanja politike. Pri njenem oblikovanju in izvajanju ima posebno odgovorno nalogo Socialistična zveza kot najširša družbenopolitična organizacija vseh delovnih ljudi, ne glede na njihovo svetovnonazorsko pripadnost. Borci, ki smo del te Socialistične zveze, se za svoje delovanje v njenih vrstah čutimo še posebno zavezane izročilu Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Če zato na praznik OF opozarjamo na nujnost usposabljanja te naše skupne frontne organizacije za učinkovitejšo politično delovanje in premagovanje stiske, v kateri se je znašla naša družba, je to samo izraz naše iskrene zavzetosti za prihodnost slovenskega naroda in celotne jugoslovanske federativne socialistične skupnosti. Tudi v tem naj se potrdi Dantonov izrek, ki ga je pred skoraj petdesetimi leti uporabil Sperans za moto svoji knjigi »Razvoj slovenskega narodnega vprašanja« : Plat zvona ni znamenje za preplah, ampak klic k pripravi na spopad...!

Bogdan Osolnik

Skupščina občine

Cerknica

skupaj z družbenopolitičnimi organizacijami

čestita vsem delavnim ljudem in občanom ob 1. maju, prazniku dela

»Moč partije je bila predvsem v jasni vodilni ideji«

Ne le v Trbovljah, tudi na Čebinah je bilo slavnostno

V toplo spomladansko sonce odete rudarske Trbovlje so v soboto počastile 50. obletnico ustanovitvenega kongresa Komunistične partije Slovenije na Čebinah in 50. obletnico Titovega prihoda na čelo jugoslovanskih komunistov nadvse slavnostno: več kot petnajst tisoč obiskovalcev so sprejele v prazni obleki, v zastavah in cvetju, vendar ne razkošno, kar potrjuje samo prizorišče osrednje

sa: Pepco Kardelj, Vencija Perka in Albina Vipotnika. Srečanje trboveljskih rudarjev in prekaljenih revolucionarjev je bilo prisrčno in vedro, napolnjeno s spomini in pričevanji. K tem trem so se pridružili še najvidnejši predstavniki slovenskega in jugoslovanskega družbeno-političnega življenja, med njimi Milanko Renovica, predsednik jugoslovanskih komunistov, Nikola Ljubičić in predsedniki republiških

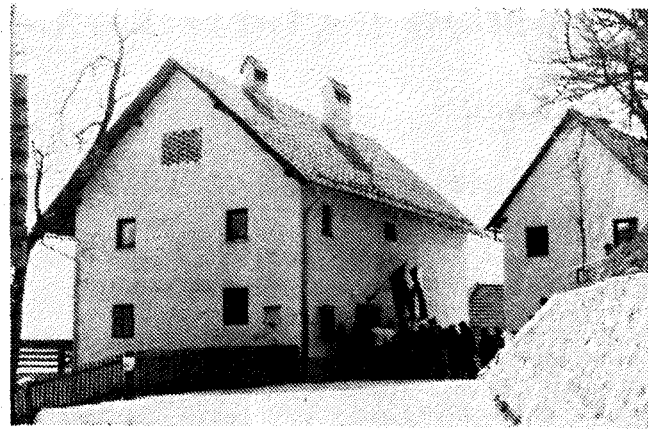
urejen krožni promet in tako je bilo tudi na poti proti Čebinam, ki so v poznih popoldanskih urah sprejele prve goste, udeležence trboveljske proslave. Morda je nekoliko zmotilo prijetno vzdušje dejstvo, da je bil promet proti Čebinam – po asfaltni cesti – prekinjen kar za nekaj ur in je bilo treba potovati v ta prijeten, a odmaknjen kraj daleč naokoli.

Čebinski muzej je bil en sam vrvež, ki mu je dajala še

je poudaril, da je zgodovinska naloga delavskega razreda, ki ima najbolj enotne interese in smisel za organiziranost in ki teži k znanstvenemu in tehnološkemu napredku, demokraciji, družbeni enakopravnosti in svobodi, da postane jedro enotnega protifašističnega gibanja in da stopi na čelo obrambe svojega naroda. Tako postavljeni politični, nacionalni in socialni cilji so že po svojih osnovah imeli jasen protimperialistični značaj.

Brez Čebina, je posebej poudaril Dolanc, bi ne bilo vse ljudske vstaje slovenskega naroda...

»Komunistična partija Slovenije je bila takrat edina organizirana politična sila v Sloveniji, sposobna

Spominski dom na Čebinah

samoopredelitve. Izrekel pa se je tudi proti razbijanju Jugoslavije in ga ocenil kot zgodovinsko nerealno, škodljivo in nevarno za usodo vseh jugoslovanskih narodov. Namesto tega se je zavzel za novo, na drugačnih temeljih zgrajeno demokratično skupnost jugoslovanskih narodov in narodnosti, osvobodeno vezi unitarizma, sprege finančnega kapitala nacionalnih boržu-

poti, ki vodi v informacijsko in inovacijsko družbo, v gospodarski prodor v svet, k večjemu realnemu dohodu, k višjim prejemkom zaposlenim, k spoštovanju narave in zdravega okolja, k večji vsestranski moči Jugoslavije, h kulturnim in humanizacijskim ciljem.

V nadaljevanju je Stane Dolanc odločno podprl načelo o skupnem slovenskem kulturnem prostoru:

Stane Dolanc med govorom

proslave in dokaj solidno izveden program, ki so ga v celoti pripravili domačini, zasavske kulturne skupine, delavska godba iz Trbovelj, moška pevska zbor Loški glas in Zarja, recitatorji gledališča Svoboda-Center, ritmična skupina srednješolskega centra in seveda številni krajski. In treba je zapisati še to, da se je v Trbovlje zgrnila praktično vsa Slovenija, od Murske Sobote do Pirana, od Jesenice do Vinice!

Iz več kot sto avtobusov, ki so popolnoma zaprli glavno trboveljsko ulico, se je na prireditveni prostor že ves dopoldan zgrinjala množica ljudi, preostali pa so programu, ki je bil izveden zelo pozorno, sledili s ceste in preko številnih zvočnikov.

Trboveljčani so v soboto v svoji sredi pozdravili tudi nekdanje udeležence čebinskega ustanovnega kongre-

in pokrajinskih predsedstev ZK, skupaj z delegacijami ter številni drugi gostje in seveda slavnostni govornik, rojak Stane Dolanc.

Trbovlje pa so zaživele tudi drugače slavnostno, za kar so se še posebej v tem prijetnem, toplem dnevu potrudili zasavski gostinci. Mladina, pa tudi drugi gostje, si je lahko kupila številne publikacije na temo revolucionarnega gibanja, že ves teden pred osrednjo prireditvijo pa so se v Trbovljah samih, pa tudi v bližnjih krajih, zvrstile številne prireditve, med drugim so pospremili na pot tudi kurirsko torbico.

Sam prireditveni prostor je bil živ, pisan mozaik, sestavljen iz pionirskih z rdečimi rutilicami, borcev s prapori svojih enot, v črno odetih rudarjev, videti je bilo tudi tabornike, ki so se ves dan, kakor mravlje, zgrinjali proti zgodovinskim Čebinam. V mestu samem je bil

poseben ton mladina. Po prihodu prvih gostov se je razvil sproščen pogovor, prepleten s spomini in seveda tudi sedanjostjo, ki so mu z radovednostjo prisluhnili tudi slučajni obiskovalci.

Poudarki iz govora Staneta Dolanca

Potem ko je podrobno opisal razmere, v katerih se je pred pol stoletja začel proces snovanja naših nacionalnih komunističnih partij in je stopil na čelo KPJ Josip Broz Tito, je slavnostni govornik opredelil bistvene dosežke čebinskega ustanovnega kongresa:

»Komunisti so z Manifestom pozvali Slovence v enotno ljudsko fronto, gibanje na enakopravnosti, medsebojnem zaupanju in spoštovanju, brez teženj posameznika ali skupine po prevladi in oblasti. Kongres

V prvi vrsti še živeči udeleženci čebinskega kongresa

organizirati osvobodilni boj slovenskega naroda. Ta boj je bil izraz zmogljivosti slovenskega naroda, jasna zahteva po njegovih naravnih pravicah in naravnem pravu, bil je izraz njegove življenjske povezanosti z drugimi jugoslovanskimi narodi in pripeljal je do zmage narodnoosvobodilne vstaje.

Rojstvo osvobodilne fronte je pomenilo uresničitev ideje o enotnosti slovenskega naroda, njegovega delavskega razreda, kmetov in naprednih intelektualcev, jedro tega gibanja pa je bila naš delavski razred s svojo partijo na čelu. Prav zato je bila narodnoosvobodilna borba slovenskega naroda mogoča, vsesplošna in zmogljiva. In prav zato, kot je pogosto poudarjal Edvard Kardelj, dokončna zmaga osvobodilne fronte ni mogla pomeniti obnavljanja politične strukture stare slovenske družbe, temveč uvedbo nove družbe, ki ji bo dal pečat slovenski delovni človek.

Značilnost nacionalnega programa, ki se je očrtal na Čebinah, je v prvi vrsti vseboval usodno povezanost Slovencev z drugimi narodi Jugoslavije:

»Ustanovni kongres Komunistične partije Slovenije je izoblikoval naš nacionalni program. Izrazil je zahtevo po lastni nacionalni državi z uporabo načela o pravici vsakega naroda do

azij, kulaštva in klerikalizma.

Govorec o odnosih med narodi in narodnostmi, ki sestavljajo sedanjo jugoslovansko socialistično, samoupravno skupnost, je Stane Dolanc pribil:

Narodi in narodnosti Jugoslavije se v skupno socialistično državo niso združili le zaradi skupnih interesov, ampak tudi zato, ker so v demokratičnih odnosih federativne države zavarovali tudi njihovi posebni, nacionalni, kulturni in drugi interesi, ki so v skladu s skupnimi težnjami po nacionalni in socialni svobodi, po miru in enakopravnosti, po boljšem življenju in napredku. Spoznali smo, da je to mogoče storiti z razvojem socialističnih samoupravnih odnosov na vseh področjih družbenega življenja.

Med cilji čebinskega kongresa in sedanjimi cilji ZK obstaja nerazdružna kontinuiteta. Usmeritve naših zadnjih partijskih kongresov je Stane Dolanc strnil takole:

»Naša temeljna poslanica je predvsem spodbuda za boljše gospodarjenje in za prehod na višjo raven družbenega razvoja. To pa bomo lahko zagotovili samo z višjo ravni znanja, s kulturno širino in zrelostjo ljudi, ki edino tako lahko najdejo prave odgovore za težave časa in reševanja družbenih protislovij. Kajti le tako bomo lahko trdneje stopali po

»Priznanje naših meja – z obeh strani – je omogočilo razvijanje dobrih medsebojskih odnosov. Toda kljub temu moramo kar najbolj stremeti k vsestranskemu nadaljnjemu razvoju slovenske skupnosti prek naših meja. Predvsem to je podlaga za načelo o skupnem slovenskem kulturnem prostoru, katerega bistva nekateri v naši jugoslovanski skupnosti žal ne razumejo dovolj. Ta opredelitev nikoli ni zanikala in ne zanika niti našega mesta v jugoslovanski kulturi, niti medsebojnega sožitja in bogatitve s kulturami narodov in narodnosti Jugoslavije.

Ob koncu slavnostnega govora je Stane Dolanc spregovoril o prispevku Slovenije k skupnemu jugoslovanskemu razvoju:

»Samo razvita Slovenija, takšna, ki ima lastno razvojno ravnotežje, lahko v tej jugoslovanski skupnosti prispeva toliko, kot ta od nas pričakuje. Ni pa mogoče, da bi lahko Slovenija tudi v prihodnje toliko prispevala k skupnemu razvoju in posebej k razvoju manj razvitih republik in pokrajine v Jugoslaviji, če ji ne bo uspelo uresničevati lastnega razvojnega ravnotežja, če ne bo ujela lastnega razvojnega ritma, komponente skupnega jugoslovanskega ravnotežja in razvoja.

Trboveljsko vzdušje na dan proslave

Izrečeno na posvetu o »izročilu Čebin«

Milan Kučan

50 let uresničevanja čebinskega manifesta

(izbrani odstavki)

Znanstveno posvetovanje ob 50-letnici ustanovnega kongresa KPS poteka – za razliko od prejšnjih podobnih znanstvenih sestankov – v razmerah, ki jih prevladujoče označuje kriza, ki že nekaj let pretresa jugoslovansko in slovensko družbo, in v času, ko je slovenska komunistična organizacija s svojimi političnimi opredelitvami in dejanji predmet tudi ostrih političnih napadov in obtožb. Posvet zatoj ne more biti zgolj vljudnostni dolg neki preteklosti, razvezan odgovornosti, da z argumenti znanstvene govorice sporoči zgodovinsko resnico o dogajanjih in silnicah, ki so odločilno vplivale na današnjo podobo in prihodnost slovenstva ter dá svoj prispevek k premišljanju in osmislitvi družbenih, političnih, ekonomskih, kulturnih, nacionalnih in obče civilizacijskih procesov in pojavov, s katerimi je tačas soočena ZK in vsa naša družba.

Manifest kot slovenski nacionalni program

Manifest, ki je bil sprejet na ustanovnem kongresu Komunistične stranke Slovenije, ni bil ne prvi in še manj edini nacionalni program, ki ga je glede prihodnosti slovenskega naroda oblikovala tista njegova napredna misel, katere kontinuiteto v nekaterih bistvenih točkah izraža. Toda edinemu mu je zgodovina do sledje naklonila ta privilegij, da se je mogel tudi v praksi uresničevati in preverjati. Politično gibanje, ki ga je oblikovalo, je tako sprejelo izziv, da podvrže oceni prakse ne le svojo sposobnost načrtovanja, ampak tudi sposobnost, kako uspeva to, načrtovano, uresničevati.

Ta program je zmozel v svojih temeljnih elementih prerasti v vsebinski temelj programskih točk OF slovenskega naroda. Bil pa je tudi vodilo za ravnanje komunističnemu delu vodstva OF v času nastajanja Dolomitske izjave. Za to izjavo, ki naj bi po nekaterih sedanjih tolmačenjih pomenila konec pluralistične fronte, so se v letu 1943 ustanovne skupine OF odločile iz patriotizma, odgovornosti za zavarovanje pridobitev NOB za čas po takrat že realno pričakovani zmagi, privrženosti ideje socializma ter zavesti o nujnosti enotnosti Osvobodilne fronte v tistih, za slovenski narod usodnih časih. Dolomitska izjava je prispevek k skupnemu boju vseh naprednih in svobodoljubnih Slovencev, s katero se tudi komunisti zavezujejo za graditev in krepitev demokratične fronte in je zato tudi zasnova preseganja ne le večpartijskega, ampak tudi enopartijskega sistema. Z izjavo se je v OF ohranila in utrdila enotnost, OF pa je

omogočila ustvarjanje nove narodove prihodnosti brez velikih pretresov. Kardeljeva je misel, da ohranitev enotnosti OF ne bi bila mogoča, če ne bi tudi krščansko-socialistična skupina skoraj v celoti podprla stališča predstavnikov KP in drugih skupin OF. Od takrat naprej notranja nesoglasja nikoli več niso postala resna nevarnost za enotnost fronte. Prav to pa je izpričalo zrelost njenega vodstva, ki je zmoglo slediti temeljnim interesom slovenskega naroda in mu tako prihraniti težje preizkušnje. Šlo je za to, »da boj za največjo mogočo širino OF nikakor ne sme zamegliti revolucionarnih perspektiv tistega dela slovenskega ljudstva, ki je nosil glavni del bremena narodnoosvobodilne vstaje in je prispeval največje žrtve, se pravi slovenski delavec, kmet, delovni človek sploh...«

Odnos do nacionalnega

Tudi današnje, v Jugoslaviji ne tako redko precejnjevanje razrednega interesa na račun nacionalnega, najpogostejše v funkciji unitaristično centralističnih teženj in pogledov na odnose v federaciji, je zgolj voda na mlin današnjim dedičem klerikalne meščanske nacionalistične ideje na Slovenskem in njihovih kritiki nacionalne politike ZKS. Vendar pa je treba poudariti, da je bilo stališče jugoslovanskih in slovenskih komunistov do nacionalnega vprašanja načelno razjasnjeno že precej pred Čebinskim kongresom.

Ustanovitev nacionalnih partij ni bilo zgolj zavarovanje KPJ pred obtožbami komunistov s strani meščanskih strank, da so anacionalni in velikodržavni; je predvsem izraz spoznanja o pomenu partije in delavskega razreda v politiki narodov in o pomenu nacionalnih okvirov za celotno napredno družbeno gibanje.

Nacionalno vprašanje se je takrat pokazalo za tisto, kar po svojem bistvu je, za vprašanje vse družbe. Toda, ker je bil klerikalno-liberalni vrh slovenske buržoazije nespособen – iz bojazni pred ljudskimi množicami, pa tudi nepriljubljen – organizirati resničen nacionalen odpor vse večjemu pritisku fašizma, je to nalogo prevzela KPS s svojim kongresnim programom, zavedajoč se, da jo lahko uspešno uresniči le organiziran in osveščen slovenski delavski razred, povezan z vsemi demokratičnimi silami svojega naroda. S Čebinami je bila poudarjena teza, da KP služi vsemu narodu.

»Proletariat ne more osvoboditi samega sebe, ne da bi bil osvobojen njegov narod.« Nekaj zgodovinskih dej-

stev ne bi škodilo osvežitvi zgodovinskega spomina tistih, ki se v svoji unitaristično-centralistični pravovernosti stresejo že, če samo zaslišijo besedo narod in nacionalno v komunističnem besednjaku. Spomniti jih velja, da je Blagoje Parović prav ob razpravljanju o posebnostih boja za ljudsko fronto na plenumu CK KPJ v Splitu 1935 dejal: »Ne smemo se bati besede narod, ne smemo jo postavljati proti pojmu delavskega razreda.« Dovolj škodo so že naredili napredni ideji in gibanju v Jugoslaviji s stalnim poudarjanjem, da je mnogonacionalni značaj jugoslovanske skupnosti ena sama nesreča. Mišljenje, da bodo narodi izginili z zmago socialistične revolucije, je svojevrsten izraz etatiistične, birokratske in nacionalistične omejenosti, ki samo prekriva unitaristične in hegemonistične tendence. Njihovo uveljavljanje in izganjanje nacionalnega interesa iz odnosov v federaciji in v ZKJ je eden poglavitnih izvorov razraščanja nacionalizma. Nacionalno vprašanje, skrb za narodne interese, samostojnost, enakopravnost in razvoj, takšna politika prepušča iniciativi drugih sil – liberalno meščanskih, malomeščanskih in klerikalnih, pa tudi etatiistično birokratskih. Če je nacionalni interes odtrgan od njegovega socialnega nosilca – delavskega razreda in vseh delovnih ljudi, se – to kaže naša izkušnja – povampiri v reakcionarni nacionalizem in šovinizem, ta pa pomeni resnično nevarnost za integriteto Jugoslavije, pa tudi za resnično svobodo vsakega naroda. Unitaristično omejena birokratska pamet se zato mora soočiti z resnico, da Jugoslavija ne more obstajati kot centralistično urejena država in ZKJ ne kot anacionalna organizacija.

Nevzdržne nacionalistične teze

Skupek nacionalističnih tez o tem, da so vzroki našega zaostajanja povsod drugje, zlasti pri drugih narodih, ki da so neambiciozni, neustvarjalni, nedelavni, zadovoljni s povprečnostjo, egoistični, skratka nerazumevaljoči za slovenske probleme, in seveda neevropski, nikakor pa ne torej tudi pri nas samih, v našem ravnanju, miselnosti, inicijativnosti, neambicioznosti in samovšečnosti, je znanstveno nevzdržno, politično pa je skrajno nevarno, kratkovidno in nemobilizacijsko. Pozornost obrača v nepravo smer – ne v mobilizacijo lastne pameti in k spodbujanju lastne podjetnosti. Nikakor ni mogoče nekritično sprejeti nacionalistično omejene teze, da smo Slovenci – in to kar vsi po vrsti – del razvite Evrope, ko pa smo v poslovnih odnosih, disciplini, ki jo terjajo dobri način proizvodnje, natančnosti, kvaliteti, uspešnosti na svetovnem trgu itd., pogosto vendarle še na ravni Balkana. Zlasti tu in glede tega bi si morali prizadevati in imeti ambicijo, da dosežemo raven Evrope, česar zdaj žal, prevladujoče ne potrjujejo ne praksa in ne nikakršni eksaktni podatki. Tega ni mogoče opravičevati s teza-

mi, da imajo zdaj Slovenci v Jugoslaviji status kvečjemu tolerirane manjšine, da smo moteči faktor gospodarskega in vsakršnega povprečja, ki pritiska na izravnava in s tem k nazadovanju. Resnica je, da so ambiciozni, inovativni, v svet odprti in usmerjeni kolektivi še vedno dostikrat moteča manjšina tudi znotraj Slovenije. Manjšina so tiste, tudi slovenske delovne organizacije, ki imajo v svoje plane vgrajene trženje, raziskave in razvoj. A samo takšne so sposobne za sodobno proizvodnjo, za tržno ekonomijo in za vključevanje v mednarodno delitev dela; za racionalno gospodarjenje z družbenimi sredstvi. Te motijo ostale, doma in v drugih republikah, ki se naivno zanašajo na to, da bodo varno preživele v zapečku svoje občinske, republiške ali zvezne države in s pritiski nanjo!

Naša »odprta« vprašanja

V tej razpravi se niti za Slovence, niti za druge naše narode in narodnosti ne more postavljati vprašanje »Jugoslavija – da ali ne!« Postavlja pa se v tej razpravi vprašanje o tem, kako naj se Jugoslavija razvija. Za vsakršno Jugoslavijo se, razumljivo, ne moremo opredeljevati. Našo podporo lahko dobijo le tisti predlogi ustavnih sprememb, ki zagotavljajo krepitev njene socialistične perspektive, bratstva in enotnosti, ustvarjalnejšega skupnega življenja in razvoj na načelih, ki so postavljena, oziroma razvita z Ustavom iz leta 1974 in ki v celoti upoštevajo polno enakopravnost narodov in narodnosti, enakost pravic in odgovornosti vseh za lasten in skupen razvoj v skupni državi. Federativna država, zgrajena na teh načelih, je tudi naša, slovenska država. Mi druge nimamo in nečemo imeti, ker je ne potrebujemo. Jugoslavijo smo ustvarili skupaj z drugimi v skupnem boju za svobodo in obstoj in zaradi uspešnega uresničevanja interesov skupnega življenja ter tudi zato, ker smo prepričani, da so v takšni demokratični, federativni, socialistični skupnosti na najboljši možen način varovani tudi naši posebni, nacionalni, kulturni in drugi interesi. Od tod naša, čeprav ne vselej odmerjeno izpovedana občutljivost za poskuse in težnje, ki posegajo v našo kulturno identiteto, s posegi v vsebino izobraževanja, s skupnimi jedri, z vsiljevanjem »državnega« jezika itd., kar je pogost predmet časnarskega in drugega cinizma, a potem izziva med Slovenci primere ekstremnega nacionalizma. V tej državi so naše tudi vse njene najpomembnejše funkcije, tudi vojska in tudi zunanje zadeve. Tudi mi smo zanje odgovorni, v materialnem, kadrovskem, konceptualnem in vsakem drugem pogledu, in ne more se nihče čutiti bolj od nas odgovornega za njihovo uspešnost, posodabljanje in avtoriteto.

Manifest ostaja zgled

Čebinski Manifest nam ne more dati konkretnih napotkov za današnje delo in ravnanje. Razmere doma in v

svetu so se od takrat temeljito spremenile, bistveno se je prav zaradi akcije, ki so jih vodili komunisti k uresničitvi teh temeljnih programskih postavk, spremenil tudi položaj slovenskega naroda in tudi slovenskih komunistov. Niso se pa spremenile odgovornosti, ki so jih takrat prevzeli pred svojim narodom in njegovim delavskim razredom. Tedanji program KP Slovenije nam je lahko za zgled, na kakšen način je potrebno in je mogoče analizirati družbeno stvarnost, razmerje družbenih sil, v njem zaznavati klice napredka, usmeriti pozornost ljudi na prve, bistvene probleme in protislovja ter jih spodbuditi, da zmorejo napore, ki vodijo v njihovo razrešitev in preseganje. Lahko je zgled, kako je mogoče realno pokazati zgodovinsko vizijo.

V krizi, s katero živimo – v kolikor se seveda nismo z njo pripravili sprizajziti – je dovolj razlogov, da razmislimo o tem sporočilu Čebin. Zagotavljanje socialne varnosti in perspektive ljudem z umiritvijo gospodarskih in socialnih razmer ni mogoče, čeprav ZK ne zmore zbrati dovolj moči, da demistificira sedanje brezplodne polemike o uresničevanju programa stabilizacije na način, da bo vsej družbi in še posebej delovnim ljudem jasno, da morajo prevzeti odgovornost za racionalno uporabo družbenih sredstev, za visoko proizvodnjo, produktivnost

Sonja Lokar

Sporočila iz leta 1937 in današnja situacija

Vsakdo, ki prebere ta Manifest, bo vedel, da ima nekako tri središnje točke. Da najprej govori o združitevni točki slovenskega naroda v letu 1937 in jo določi kot življenjsko ogroženost s strani italijanskega in nemškega fašizma, kot izkoriščanje s strani velikosrbskega hegemonizma in kot drobtinčarsko politiko uradnih vodilnih slovenskih političnih sil, zlasti slovenske ljudske stranke. Takratna strategija izhoda, ki jo predlaga komunistična partija, je naslonitev na lastne moči, ki pa je razumljena zelo široko. Kot naslonitev na zaveznitvo z najbolj demokratičnimi svetovnimi takratnimi družbenimi silami, ki jih vidi v Sovjetski zvezi, kot navezava na skupno obrambo in solidarnost enakopravnih majhnih narodov v Jugoslaviji, kot proces demokratizacije družbe, ki je pogoj za to, da bi lahko nastala najširša nesektaška zveza delovnih slojev in obrambi pred izkoriščanjem in zunanji nevarnostmi, kot konec preprirov v vrstah demokratičnih sil, kot delavsko enotnost samega delavskega razreda, ki je takrat tvoril v slovenskem narodu komaj tretjino delovnih slojev in predložena je metoda, kako naj se ti cilji realizirajo. Namreč, slovenski komunisti pravijo, da se bodo borili za svobodo in obrambo svojega naroda in vsega ljudstva z ramo ob rami z vsemi demokratičnimi silami slovenskega naroda. Torej ničesar ne vsiljuje, ne ponujajo ne sami sebe, ne proglašajo se za avantgardo, ampak pravijo, da bodo nesebično dali svojemu narodu vse svoje moči, vso svojo požrtvovalnost. To je metoda, ki jo predlagajo za ta boj.

Če danes pogledamo, kakšen je naš družbeni položaj, v kakšnih razmerah živimo, kakšne probleme rešujemo,

in poslovanje, za integracijo in delitev dela, za spreminjanje gospodarske strukture in tehnološko obnovo, za krepitev svoje konkurenčne sposobnosti na domačem in tujem trgu, za stimulatивно na- grajevanje boljšega dela, za dvig kvalitete proizvodnje, dela in življenja in to za ceno, ki bo peljala tudi preko likvidacij posameznih proizvodov in socialnih zaostritev. Država tega ne zmore več napraviti učinkovito. Državno-lastrninski in voluntaristični intervencijski način poseganja v gospodarske tokove se je preživel. Toda tam, kjer ima država svojo vlogo, jo mora opraviti učinkovito!

Zdaj, po 50-tih letih, ki nas razmejujejo s Kongresom na Čebinah, ne gre torej za nikakršen nostalgichen obračun, ne za samo zadostno oziranje v neke bolj ali manj davne »uspešne«, »srečne« čase, ki so jim pretekla desetletja političnega in družbenega dogajanja, konflikti in krize skrhalo ostrino, zgladila robove, prikrila nasprotja. Gre za določitev objektivnega temelja, točke, na kateri stojimo na našem velikem potovanju v moderno socialistično, razvito, svobodno, ustvarjalno in visoko produktivno, materialno in duhovno bogato družbo, v kateri bodo zavarovane demokratične in humane prvne komunistične družbe in v kateri bo »svoboda posameznika pogoj za svobodo vseh«.

potem je razvidno, da je možna združitevna točka vsega slovenskega naroda pravzaprav žilav boj za novo vrednostno strategijo razvoja. Namreč za takšen razvoj, ki ne bo razumljen kot nekritično ekonomistično dohitevanje najrazvitejših sodobnih družb, ampak kot hkraten kulturni vrednostni in materialni razvoj, ki je pravzaprav prisvajanje in soustvarjanje najnaprednejših produkcijskih tehnik, tehnologije upravljanja, vodenja in to v korist vseh delovnih ljudi.

To je tak razvoj, ki upošteva tudi to, da prihajajo nove generacije, ki si morajo izboriti pomen v tej družbi, z lastnim delom, ki mora teči na način, da bo izpostavljeno ravnotežje med naravo in družbo, ki je resno narušeno, pa tudi v korist enakopravnega sodelovanja med posameznimi družbenimi skupinami, regijami, narodi, celo državami. Če se vprašamo, kaj danes ogroža takšno enotno strategijo slovenskega naroda, bomo videli, da je položaj v marsičem drugačen in spremenjen, kot je bilo v 1937. letu, da pa vendarle obstajajo nekolonialistični in blokovski apetiti, ki so načelno sovražniki naši neuvrščeni mednarodni orientaciji, da obstaja velika notranja nevarnost, ki se izraža skozi nekritično politizacijo interesov posameznih skupin in slojev, znotraj velike skupine, ki ji lahko rečemo delovni ljudje v Sloveniji in med katerimi gotovo poteka notranji spopad, ki poskuša breme tega razvojnega preboja, ki ga moramo opraviti, preložiti na tuja pleča. To se dogaja na škodo skupnih in

dolgoročnih interesov celotnega gibanja; zlasti nevarno je, ker se ti interesni spopadi povezujejo s politizacijo in s podpihovanjem čustev nacionalne ogroženosti in se tako razvijajo nacionalistične strasti.

Tretja zelo velika objektivna nevarnost pa je izgubljanje sposobnosti komunistov, da preprečimo ti dve tendenci, in sicer tako, da ustvarimo politične pogoje za demokratično nastajanje tega novega razvojnega konsenza vseh delovnih ljudi in mladine narodov in narodnosti v Jugoslaviji in, kolikor smo del socializma kot svetovnega procesa, tudi vseh delovnih slojev in zatiranih narodov po vsem svetu. Pri tem pa se seveda srečujejo s tremi protislovji znotraj današnje zveze komunistov. Če napravimo zelo grobo primerjavo: prvo, kar je drugačno, kot je bilo 1937. leta, je spremenjen položaj samega delavskega razreda. V takratni družbeni položaj je delavski razred predstavljal tretjino slovenskega naroda. Danes imajo 80% zaposlenih v združenem delu, to se pravi, da delajo s sredstvi v družbeni lasti, vendar le četrtina teh delavcev je takšnih, ki bi jih lahko po njihovem objektivnem položaju o družbeni delitvi dela lahko primerjali s takratnim delavskim razredom. Takrat je delavski razred bil v opoziciji, sedaj so samoupravno organizirani delavci in občani z delegatsko demokracijo normativno na oblasti. S tem se je spremenil tudi položaj same

avantgarde. 1937. leta so bili komunisti sestavni del delavskega razreda v opoziciji, njen najbolj revolucionaren, njen najbolj revolucionaren, eliten, najbolj preganjani del, ki se je komajda otesel svojih sektaških napak in se šele začel razvijati kot zgodovinsko priznana avantgarda. Danes pa je zveza komunistov sestavni del vseh slojev delovnih ljudi, celotne demokratične družbene strukture, vendar je prevladujoči del našega članstva, sestavni del oblastnih in urpavljalških struktur v materialni družbeni reprodukciji, pa tudi v političnem sistemu. To je bistvena razlika. Takrat je glavna naloga bila dvigniti delavski razred na raven hegemon lastnega naroda in obrambo pred zunanjo ogroženostjo in izkoriščanjem, torej rušiti staro, organizirati se za boj proti. Danes gre za odpiranje perspektive človeško bogatejšega, družbeno enakopravnega, pravičnejšega življenja; organizirati je torej treba vse delovne ljudi zato, da se zgradi nekaj novega, kakovostno drugačnega. Vendar pa ob tem, ko gradimo to novo, danes pomeni rušiti staro. Staro, ki je že pretežno rezultat 40-letnega socialističnega razvoja. Torej je spopad na tleh notranjih protislovij samega socialističnega razvoja. Zveza komunistov je v veliki meri subjekt in objekt, vzrok in posledica teh protislovij in ne more jih razreševati, ne da bi se hkrati spopadala sama s seboj in se bojevala na odprti idejni sceni v demo-

kratični socialistični javnosti. Največja težava je, da je to dobesedno spopad s samim seboj, ki poteka posredu srca in razuma vsakega izmed nas in da ni nobene možnosti, da bi iz tega protislovja lahko izstopili, ker je to objektivno protislovje te faze družbenega razvoja. V takšnih razmerah je demokratizacija ali, če hočete, demokracija v socializmu v naših razmerah enako nujna, življenjsko, razvojno potrebna metoda, kot je bila v letu 1937. Toda ta metoda nam je potrebna zato, da bi lahko nastajala revolucionarna enotnost v sami zvezi komunistov in v družbi kot celoti; toda nasprotni pol te demokratizacije ni okrepljeni centralizem, pač pa okrepljena ustvarjalnost in prevzemanje zavestne odgovornosti vsakega člana organizacije in vodstva, da si izbere najprimernejše metode za doseganje skupnih demokratično sprejetih ciljev v sami zvezi komunistov in v družbi.

Bistveno vprašanje današnje zveze komunistov, njene današnje avantgardne vloge v družbi tako ni ne abstraktna demokratizacija, ne togo discipliniranje po zgledu birokratskega centralizma, ampak razvoj ustvarjalne aktivnosti, ki omogoča, tako kot leta 1937, da komunisti z ramo ob rami, z vsemi demokratičnimi silami v naši družbi, z vsemi demokratičnimi potenciali pluralizma socialističnih samoupravnih interesov, svojemu narodu in vsej Jugoslaviji ponudimo

vse svoje umske, moralne in fizične moči.

Tu je bistvena vsebina idejnih bojev v današnji zvezi komunistov. Kakor hitro bo to spoznanje in razvoj poti za njegovo praktično uveljavljanje postalo večinsko stališče v današnji Zvezi ko-

Dr. Janko Pleterški

O razrednem in nacionalnem vprašanju v politiki KP – ZK

(dvoje odlomkov)

...Danes se dostikrat ponavlja očitek jugoslovanskim komunistom, da so po osvoboditvi in sprejetjem I. ustave zapadli iluziji, da je nacionalno vprašanje v Jugoslaviji dokončno rešeno in da zanj ni treba več skrbeti. Kritiki imajo tudi različne razlage za ta domnevni pojav. Eni to pripisujejo pač nesposobnosti komunistov, da bi videli realnost; drugi trgijo, da je zanimanje komunistov za narodno vprašanje že tako bilo le taktika, ko jim je to koristilo v boju za oblast. Tretji vidijo v socializmu neogibno zvezo med partijo in državo, država pa vselej deluje v smislu stapljanja narodov po svoji meri, partija pa jo v tem samo še vzpodbuja. Slišati je bilo še druge razlage.

Eno je gotovo: razvoj idej in koncepcij se po osvoboditvi ni ustavil in tako ima jugoslovanski socializem tudi v tem pogledu svojo zgodovino. Malo je še raziskana in

munistov Slovenije in Jugoslavije, od tega je v veliki meri odvisno, s kolikšnimi pretresi in žrtvami bomo preokrenili zastoj v razvoju proizvodnih sil, razvoju samoupravnih odnosov, torej preobrnilo krizo v nov razvojni preboj.

razmeroma zelo malo prav od zgodovinske stroke – to je danes predvsem področje sociologije, politologije, prava, pa tudi ekonomije; dosti ločeno od tega potekajo kulturno, zlasti literarnozgodovinska raziskovanja in filozofska razmišljanja. Vendar, večji del se ugotovitve stekajo v sklep, da je tudi v razvoju socialistične družbe v Jugoslaviji vprašanje razmerja med razrednim in nacionalnim dejavnikom slej ko prej bistveno, če ne celo osrednje.

Predvsem je treba reči, da je trditev o tem, da je KPJ verjela, da je z ustavo, sprejeto leta 1946, sprejeto nacionalno vprašanje v Jugoslaviji rešeno, treba jemati zelo pogojno. Dejstvo je, da takšne iluzije nihče v tem času ni imel glede tega, kako nujno je premagovati razlike v gospodarski razvitosti posameznih nacionalnih področij. Prav tako ni bilo iluzij glede potrebe, da se prema-

gujejo negativni elementi v kulturni dediščini posameznih narodov in sploh v njihovi zgodovinski zavesti. Bratstvo in enotnost je resda bilo poudarjeno kot uresničitev in dosežek narodnoosvobodilnega boja revolucije, toda ustrava je tudi živa misel, da bo ta dosežek treba še stalno in aktivno varovati in dopolnjevati. Občutek rešenosti nacionalnega vprašanja je veljal predvsem na področju političnega sistema. To ni bio neopravičeno, saj je federativni sistem pomenil najbolj očitno in tudi trajno rešitev prav tistih vidikov nacionalnega vprašanja, ki so nekoč v prvi vrsti razdirali trdnost kraljevske Jugoslavije...

...Naj ponovimo nekaj, kar je bilo že večkrat ugotovljeno. Enotni interes delavskega razreda, imenujemo ga tudi zgodovinski interes, se ne more oblikovati in uveljaviti mimo narodov. Vsaka politična sila mimo narodov se more namreč pojavljati samo kot oblast nad narodi, s tem samim pa tudi kot oblast nad konkretnim delavskim razredom, ki v njih obstaja in si prizadeva za odločanje o sebi in svojem delu. To je temelj danes ustavno uveljavljene misli, da je socialistično samoupravljanje uresničljivo kot silovit sistem vseh odnosov v družbi, vključno odnose med narodi in narodnostmi Jugoslavije. Kako to uresničujemo, je drugo in še vedno odprto vprašanje.

(Izbor je pripravil V. K.)

Zakon o globalni zaščiti Slovencev v Italiji

Praznine in posledice Garibaldijevih predlogov

Problem zakona o globalni zaščiti Slovencev v Italiji je, ob zdajšnji vladni krizi, spet na dnevnem redu političnega življenja Furlanije-Julijske krajine, zlasti pa, kot je to že v navadi, Trsta. Italijanski socialisti so na kongresu, ki so ga imeli pred dnevi v Riminiju in ki je potrdil že domala »karizmatičnost« njihovega generalnega sekretarja Craxija, vodje zadnje koaličijske vlade, sprejeli posebno resolucijo, s katero so vnovič podprli sprejem globalnega zakona.

Zapletlo pa se je posebno v Trstu. Vodja posebnega odbora, ki proučuje problematiko tega zakona v okviru ustavne komisije senata, je namreč pripravil predlog za sklepno razpravo o tem zakonu. Piše se Garibaldi in je socialist. Njegov predlog, ki pa je bolj kakak zapis, je povzročil reakcijo, ki je pri Slovincih sicer dosledna, pa vendar mirna in trezna, pri večjem delu strank večine pa žal silovita, naravnost groba, z znamenji ihtavosti.

To kaže, da se politični in seveda kulturni odnos dela večinskih predstavnikov do Slovencev in zakona, ki ga predlagajo, kljub temu, da je že veliko vode steklo pod mostovi krajevene politike, v bistvu še ni spremenil. Dobrobršnem delu italijanskih strank je še zmeraj naravnost dobrodošla sleherna priložnost za nove napade na utemeljene zahteve slovenske skupnosti. To velja posebno v primeru, ko se prično priprave na volitve, kar se dogaja tudi zdaj. Številni ita-

lijanski politiki te dni spet odkrito priznavajo, da so napadi na Slovence nekako že »kronično blažilo« tudi za prikrivanje drugih težav.

Enotna slovenska delegacija je imela že več priložnosti, da je lahko spregovorila odklonilno o Garibaldijevem predlogu. V bistvu ga je komentirala kot kompromisno rešitev, ki jo je avtor pripravil na podlagi dosedanjih predlogov posameznih strank (teh je pet). Predlog torej ni, po njeni sodbi, nekaj izvirno novega, kot tudi ni nekak zbir dosedanjih osnutkov. Garibaldi, pravijo, je žal izbral najbolj popustljivo pot na rovaš slovenske skupnosti. Senator Garibaldi se je res znašel v precepu: Sloveni menijo, da žal ni tako dosleden, kot je bil njegov slovit praded in soimenjak Giuseppe Garibaldi, glavni tvorec italijanskega Preporoda, tisti, ki brenkajo na večinske nacionalistične strune, pa mu spet očitajo, seveda z nasprotnega zornega kota, da se je izneveril ciljem zedinjene Italije.

Dobrobršen del večinskih strank, od sredinskih, pa tudi tistih, ki se imajo za nosilke vsaj določenih levičarskih teženj, do seveda desnice, je še zmeraj mnenja, da bi moral novi zakon o globalni zaščiti v glavnem biti samo povzetek že veljavnih norm. Dlje od tega ne bi smeli iti. Ta povzetek pa naj bi izhajal iz poglobitve postavke, da so pri slovenski skupnosti v Italiji razlike (domnevno zgodovinske, jezikovne, kulturne, predvsem pa v zvezi z

gostoto naseljenosti) med posameznimi predeli, v katerih živijo Slovenci. V bistvu naj bi na Tržaškem in Goriškem Slovenci bivali večino v okolici, ne pa v središčih, v videmski pokrajini pa naj bi šlo za skupnost, ki da celo nima resničnega slovenskega obeležja.

Skratka, problematiko Slovencev in njihovega zakona naj bi vzeli v pretres »po skupinah«, izhajajoč iz posameznih predelov, ki jih naseljujejo. Prozorno tako se je nedavno izrazil tudi pokrajinski predstavnik krščanske demokratske stranke v Trstu, Paolo de Gavarro. Žal pa se tudi pri krajevnih socialistih, čeprav je socialistična stranka kot prva predlagala sprejemljiv osnutek zakona o globalni zaščiti, porajajo obotavljiva stališča.

Ferruccio Saro, ki je deželni tajnik socialistične stranke, je te dni nekako opravičil Garibaldijevo delo, češ, da je senator le izpolnil nalogo senatnega pravilnika. Pristavil pa je še tole: »Deželni socialisti se strinjajo z zakonskimi ukrepi, ki naj na temelju enakopravnih pravic vseh komponent prebivalstva spoštujejo vlogo, prisotnost in konsistenčnost prebivalcev na ozemlju«. Tak stavek, kljub zamotanosti zanesljivo ne odraža stališča v prid enakopravnosti manjšinske skupnosti, trdijo slovenski predstavniki.

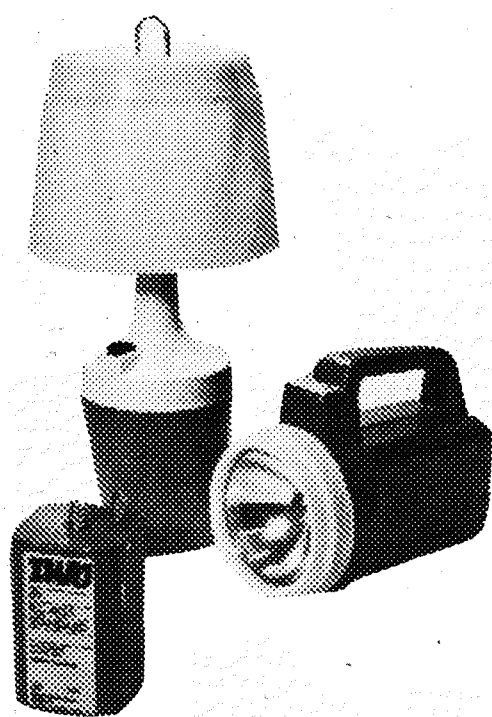
Kar držalo bo, da so stališča v vodstvu socialistične stranke različna. V zvezi z Garibaldijevim predlogom pa je zanimiva inačica o tem,

kako je prišel na dan (še vedno je to neuraden in nedokončan dokument): bržčas so dokument namreč namenoma objavili krščanski demokrati, češ, pogledajte, kaj pripravljata socialistična stranka. Šlo naj bi potemtaka za izrazito predvolilno potezo, storjeno z namenom, da bi pridobili del večinskih volilcev.

Glavne pomanjkljivosti te listine pa so, opozarjajo Slovenci ter kajpak predstavniki italijanskih strank, ki jih podpirajo, v glavnem naslednje: predvidene pravice so odvisne od ozemeljskega predela, v katerem so pripadniki manjšine, te predele pa naj bi določili deželni organi Furlanije-Julijske krajine, kar Slovenci pravzaprav najbolj odklanjajo. Od tega namreč ne pričakujejo pravičnih rešitev, poleg vsega pa menijo, da je to stvar zakona in osrednjih organov, saj bi šlo navsezadnje za listino, ki bi izhajala neposredno iz ustave. Prav tako so bržčas nejasna določila v zvezi s slovenskim šolstvom (marsikateri slovenski predstavnik jih komentira kot »odprtje vrat« v asimilacijo), pri izvajanju jezikovnih pravicah pa naj bi vnovič imeli polno pristojnost deželni organi.

Megleni so bržčas tudi senatorjevi predlogi v zvezi z gospodarsko zaščito manjšine: zakon namreč naj jih ne bi natančno določil, Slovenci v ustreznih deželnih komisiji pa bi predstavljali samo »posvetovalno« telo.

Miro Kocjan

**vedno in povsod,
za vse priložnosti –
baterije in
baterijske svetilke
ZMAJ
z enoletno garancijo**

ZMAJ

Iskra, baterije Zmaj
Ljubljana, Stegne 23

V sončnem amfiteatru: Novokračine Volovski jarem okoli vratu

Ko so se prikazali Italijani, je Marija s štirimi otroki pobegnila v gozd nad vasjo

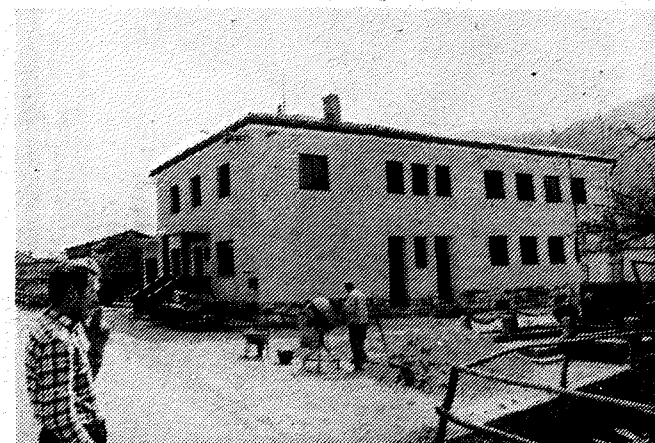
Trda, kamnito negostoljubna, s hrastovjem in grmičevjem porastla pokrajina. Dren cveti le še tu in tam. In vijugasta, obupno vijugasta cesta, dirjajoča čez razbrazdano polgoličavo, polna pasti in kljuk. In naposled sončno prijazna prikazen, majcena vas, z dolgim repom hiš, na dnu globeli, kot nekakšen antični amfiteater. Nič več krasa, ne kamenja, le njivice in vrtovi, veliko novih hiš in samotna cerkvena, neugledna in vsa skromna ob izsušenem potoku brez imena. Ne odpirajo se okna in ne cvilijo vrata. Kot da je vasica izumrla.

V Novokračine te pripelje asfalt s hrvatske strani, s slovenske ga ne premorejo.

V Novokračine se pipelejš v teh dneh, ko so bile ceste nabito polne pločevinastega cirkusa, ki se je preival in rohnol proti morju, se samouničeval in preklinjal obupno slabo cesto («Ta dežela me ne vidi nikoli več,» je nekje na meji med Hrvaško in Slovenijo preklinjal nemško govoreči tujec, ki se je zadrevil v Opatijo za en sam samcat teden velikonočnega dopusta. Možakar se je pripeljal iz Frankfurta, z gnevom v srcu, poskakujoč od luknje do luknje, z mislijo na naš turizem in bolj na besede kot na dejanja, ki jim s težavo sledi.

V Novokračine, kjer so menda njega dni gojili vinsko trto (še so vidne terase v pogorju) in za svoje njivice krčili les in tako dobili tudi ime, sem prišel tisti dan, ko so ilirskobistriški pionirji predali svojim vrstnikom iz Brkinov kurirčkovo torbico. Še je bilo videti mladež z rutičami okoli vratu in praznje oblečene.

Novokračine. Kastavčani še dandanes pravijo Vinkračine in tako bo najbrž res, da so današnji prebivalci vasi podedovali ime po krčenju in da bi to krčenje ne bilo tako naporno, so med delom pospravili še kakšno kračo, kajti v nekdanjih časih so se tod pohvalili tudi z umno živinorejo.

Vaški dom v Novokračinah – bodoče žarišče novega življenja

Zapiski iz preteklosti

Zajeten šop že orumenelih listov s preprostim naslovom NOVOKRAČINE. Prelistal sem jih, preden sem se iz Ilirske Bistrice, v občinskem odboru ZZB NOV, podal na živce rahljajočo pot.

Ljudje, ki jih je desetletja tlačila tujčeva peta, so že po naravi stvari revolucionarji. Tik preden sem se odpravil, mi je Jože Štemberger, predsednik sveta krajevnega skup-

nosti, v svoji pisarni, je tajnik SIS za komunalne zadeve Ilirska Bistrica, dejal: »Še

Marija Štemberger

vedno čutimo posledice tistih petindvajsetih let, ko smo bili pod Italijani. Bili smo tolikanj zatirani, da nismo imeli niti enega samega intelektualca, ne župnika, ne učitelja, kaj šele kakšnega inženirja... Bili smo le priložnostni delavci, poceni delovna sila. In tista zavora se vleče vse v današnji čas!»

Berem:

»12. november 1918. V vas se je naselila konjeniška četa. Za njo bataljon pehote pod vodstvom kapetana Ma-

pa. Med potjo je Ivan Gabršnik, ki je bil takrat sekretar OO KP (Lipa, Novokračine, Jelšane) imel govor. Ko je povorka krenila proti Jelšanam, je imela že blizu 500 ljudi. V bližini jelšanskega pokopališča jih je pričakal brigadir jelšanske karabinerske postaje in jim hotel iztrgati zastavo. Začelo se je kamenjanje. Med potjo proti vasi Dolenje si je Smaila nadel volovski jarem okoli vra-

tu, simbolika suženjstva slovenskega življa na okupiranem ozemlju. V Rupi-Šrangi je govoril Gašperič. Znova je bilo nekaj incidentov. Ko so se istega dne okrog 20. ure znašli v vasi karabinjerji, da bi aretirali Ivana Afriča, iniciatorja te demonstracije, so vaščani Afriča zaščitili in še isti večer je pobegnil v Jugoslavijo. Dan pozneje je v vas vdrla 200 italijanskih karabinjerjev na čelu s pretepenim brigadirjem. Vaščani so se umaknili na bližnji hrib.

8. aprila 1941. Italijani so evakuirali 82 družin v Italijo. Po 25 dneh so se vrnili na izropane domove.

10. september 1943. Dve mladinki razorožili šest Italijanov.

Medtem je bilo seveda še več akcij. Prekopali so cesto, izobesili rdečo zastavo pod vodstvom Antona Slosarja, organizirali so nabiralno akcijo za borbe itd.

Konec leta 1943 je bila ustanovljena slovenska šola. Hudi zaključni boji.

Le nekaj iveri iz bogate pred in medvojne zgodovine se je znašlo v beležnici, a vendarle dovolj, da je moč presoditi trdoživost novokračinskega človeka, ki so mu odrekli dostojanstvo in ga oropali domovine, ne pa tudi narodnostne zavesti.

Na obzorju se svita

Postojim na križišču in utonem v blaženi mir. Iz daljave ropot mešalca za beton. Sonce razkošno in prevzetno razmetava žarke na Novokračine. Nasproti cerkvice se pojavi človek. Premaknem se. Jože Slosar, borčevski starosta. Slučaj.

Ves prijazen in topel, od sile zgovoren možakar; z grčavi rokami; to opazim, ko si seže v roke, dotaknila se jih je bomba, pa tudi desne noge.

Da bi najprej povedal, kako da ni prav, da imajo delavci, ki so odšli v pokoj in so delali na primer v Reki, za skoraj enkrat manjšo pokojnino kot tisti, ki so delali doma, v Sloveniji, je dejal ves veder in kar naprej nasmejan in poln besedi.

»Zgodilo se je, da sta bila dva vaščana skupaj v partizanski enoti, po vojni pa sta se zaposlila, eden tukaj, na Slovenskem, drugi na Hrvaškem. Vozila sta se vsak dan iz iste vasi na delo, žulila isto življenje, ko pa sta odromala v pokoj in ostala doma, se je onemu, ki je delal v Reki, recimo, bolj slaba godila. In vendarle sta se oba borila za isto star, z ramo ob rami.«

Je pač tako, posledice ekonomskih zakonitosti prinašajo tudi nevšečnosti, naravnost zoprnosti, rečeva in se razumeva, življenje pa vendarle stopa korak pred nama. Sedaj skušajo to neljubost reševati s priznavalnimi in tako izenačiti pokojnine.

Kdo bi sedel v senci domače kuhinje, če je zunaj razkošje pomladi? Mimo spomenika žrtvam, osemindvajset so jih dale Novokračine, jo mahneva s Slosarjem, ki se je med vojno pretikal marsikje, od Istrskega odreda, do podoficirske šole tja do dne, ko je naletel na bombo in se prešel na domač teren,

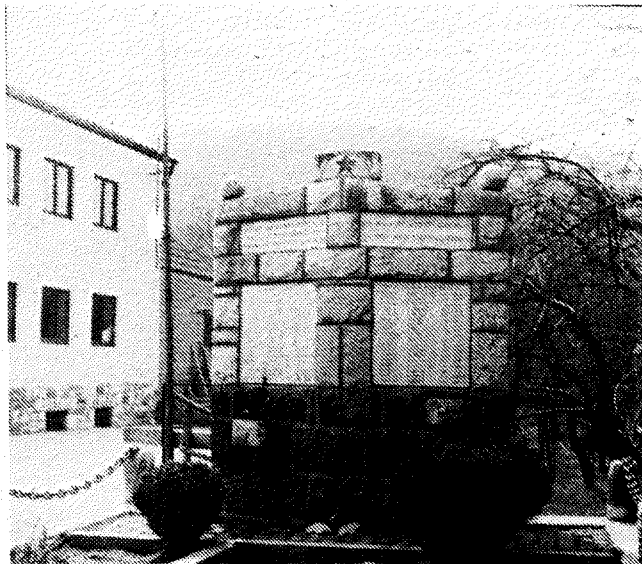

Jože Slosar

na ogled gradbišča. Mešalec ropota. Vnaša ustvarjalni nemir med vaščane.

Po vojni so zgradili zadružni dom. V zgornjih prostorih se je naselila šola. Ko se je mladež odselila, se je umaknila tudi življenska svežina in radost. Novokračine so za nekaj časa onemele: šola je vendarle kruh in voda nekega kraja!

V spodnje prostore, a ne vse, se je naselila trgovina. Stavba, last kmetijcev, Hmežada, je propadala, vendar je bila – njihova. Zdaj so naredili prepis, natanko po zakonu, kot je to navada med očtom in sinovi in – na konju so. Širijo dvorano, dograjujejo oder, zgoraj bo prostora za dve stanovanji, na svoje bo prišla krajevna skupnost in ko bo – še letos – vse nared, vaška misel že razpreda o ustanovitvi prosvetnega ali kulturnega društva, o pevskem zboru, ki naj združi stare in mlade in jih znova potisne v vedro življenje.

Spomenik žrtvam v Novokračinah

Ob ograji sloni starka. Vsa v črnem in zgubana do globin. In temna. Za krilo se je drži dekletce.

Petinosemdesetletna Marija Štemberger.

Z možem sta pred vojno gostovala na tujem, v cestarski hiši; kdo je takrat mislil na hišo v tisti revščini, ki je glodala Novokračince, kruta zapuščina neusmiljenega italijanskega izkoriščanja. Cestar Štemberger, ki je bil več na cesti kot doma, je odšel k partizanom. V 6. liško brigado. Ko se je vrnil, je bil z družino spet gostač, a gostač boljše sorte: že med vojno je OF cestarsko bajto dodelila Štembergerjevimi.

»Ko je mož odšel, sem ostala sama s štirimi otroki. Marija jih je na začetku vojne imela 15, najmlajši pa, ob očetovem odhodu v gozd, 3 leta.

Štemberger se je vrnil, hišo smo kupili od splošnega ljudskega premoženja in tako smo končno prišli do svojega kvartirja,« je končala pripoved Marija in naju povabila v hišo. Ne enkrat, petkrat.

Kakšnih sto metrov naprej so krpali luknje na cesti.

»Gledaš njive? Uničuje jih divjad, prašiči, srne, kaj jim moreš,« krili z rokami moj novi znanec.

To seveda ni največji križ. Ondan so se skregali na občini. Zaradi telefona. Najbližji je v Jelšanah. Zdaj čakajo na projekt. Vaščani sami bodo prostovoljno pljunili v roke, prispevali za kabel, ampak kaj, ko na projekt čakajo že od lani – in najbrž še bodo, poštni mlini niso hitrega mletja!

Na novokračinski »glavni« ulici

Novokračine so pač kot vse istrske vasi. Na robu sveta. Razmetane po kamenitih goličavah.

Pozdravljen, Slosar!

V Ilirski Bistrici me je že

čakal Jože Štemberger, Marijin sin.

Večina Novokračincev je zaposlenih v Ilirski Bistrici in na Reki, kamor jih vozijo delavski avtobusi, pove. Izključno s kmetijstvom se ne ukvarja nihče.

»Če bo vse po sreči, bomo letos asfaltirali cesto v Fabce in Novo vas. Nerodno je, da smo sedaj z medrepubliško cesto proti Reki povezani čez hrvaško stran, z naše, se pravi jelšanske smeri, pa je slaba.

Ne bo slabo, če zapišeš: prav je, da skrbimo za zamejske Slovence, ni pa prav, da smo mi tukaj, ob hrvaški meji na zapečku. Programa slovenske televizije preprosto ne dobimo, pač pa hrvaškega. Z RTV Ljubljana smo se že večkrat pogovarjali, zadnjič lani. Najbolj to moti mladino. Navsezadnje, kaj pa imajo v Novokračinah?

In: ali je čudno, če potem počasi zginevajo z domače zemlje? Mladina se oprime sleherne, še tako slabotne bilke upanja in je vsa navdušena, kadar ji kaj uspe. Kot pri našem vaškem, kulturnem domu.«

Ni odveč zahtevati, kar ti pripada. In če že plačujemo, pravi Štemberger, nam pripada!

Kljub temu se ljudje vračajo v Novokračine, zemlja je postala znova magnet. Kaj prida Novokračine sicer ne morejo pričakovati od prihodnosti, le boljše cestne povezave in da bi bila vsa polja, sploh vsa zemlja, obdelana, da ne bi bili toliko vezani na tržišče. Tudi o ustreznih turističnih dejavnosti razmišljajo.

Navsezadnje: do Opatije in Reke jih loči le 25 kilometrov, izkoristiti pa bi se dalo še bližino glavne ceste.

Milenko Strašek

Rogaški »skansen«

Pod Donačko goro se je ponovno rodila stara kmetija

Neustavljivo hrepenenje domala vseh let po vojni, da bi se kar najhitreje rešili spon zaostalosti, odvrgli breme revščine in primitivnosti in zlezli s trhle veje preživelega na zeleno naprednega, v korak s časom, s sodobnimi tokovi razvoja na vseh področjih, tudi na urbanističnem, nas je nehote zaneslo tudi na stranpota. Uspelo nam je, da smo domala uničili staro ljudsko stavbarstvo, ne da bi pomislili, da bi utegnili zanamce to še zanimati. Kar je ostalo, je ostalo po naključju, ne pa po nekem natančno določenem načrtu reševanja teh enkratnih spomenikov naše starobitnosti in kulture, ki je, kot pač povsod po svetu, enkratna in neponovljiva. In še tisto malo teh vsekakor zanimivih in estetskih stavb, ki jih zmore in more izoblikovati le človek, ki je živel v neprestanem stiku in boju z naravo, je obsojenih na propad: nič jim namreč ne pomaga zakonska zaščita na papirju, saj se običajno zanje nihče ne zmeni in tako počasi, toda zanesljivo umirajo. Zgodovina umira – stoji!

V tujini, zlasti v skandinavskih deželah, so ta problem rešili že zdavnaj: presegli so cele vasi, ki danes funkcionirajo kot muzeji na prostem, ustrezno zavarovane z vsemi potrebnimi strokovnimi posegi. Prvi tak muzej je nastal že leta 1891 v kraju Skansen v bližini Stockholma in od takrat se je to ime uveljavilo po vsem svetu. Slovenci kaj podobnega ne premoremo, če ne štejemo kmetije, o kateri bo spregovoril pričujoči zapis. Le tu in tam je moč videti posamezne objekte, nikakor pa ne celotne predstavitve

kmečkega gospodarstva z vsemi pripadajočimi objekti, ki jih v času, ko je kmet nujno moral biti samozadosten v vsem, ne da bi se s čimer koli naslanjal na soseda, saj je ta bil v nemalo primerih tudi po uro, dve oddaljen od njega, ni bilo malo.

Že leta 1979 je nekaj posameznikov v Rogatcu in v Ljubljani premišljevalo o tem, da bi rešili pred propadom nekaj primerov stare kmečke arhitekture v kraju, ki se lahko pohvali s skoraj tisočletno tradicijo, v objektih pa tudi pohištvo, opremo in predmete, ki so jih upo-

rabljali bodisi v obrti, bodisi v vsakdanji rabi. Ruža Čobič, Jože Masera, Anton Tepeš, Geli Šetina-Marinc, Vladimir Vekič in Jasna Prevorsek so kaj hitro ustanovili Društvo za ureditev spominskega muzeja, ki je bilo registrirano 19. maja 1981. Odobru so se pridružili še Alojz Siebenreich in nato še Biserka Crnjoj. Hkrati so tudi v Ljubljani ustanovili klub Rogatčanov z namenom, da bi moralno in materialno pomagali pri nastajanju muzeja. Danes je, skupaj z Ljubljanci in še nekaterimi, v

Ruža Čobič

društvu okoli sedemdeset članov.

Da bi bila zadeva tudi po strokovni plati neoporečna, so se povezali s celjskim zavodom za spomeniško varstvo, oziroma z njegovo direktorico Anko Aškerčev, ki jim je vseskozi neutrudljiv in več kot koristen mentor. K sodelovanju so pridobili še gradbenega inženirja Franca Žerdonerja, ki je prevzel skrb za nemoten in strokoven potek del.

Prvi objekt, prestavljen na

Na starodavni kmetiji pod Donačko goro še ni vse nared.

novi lokaciji ob križišču cest proti Rogatcu, Ptuj in Donački gori in s prelepim pogledom na Donačko goro, je bil zanimiv tudi z druge strani, ne le z etnološke: gre namreč za rojstno hišo pesnika in prevajalca Jožeta Šmita, tip subpanonske kmečke arhitekture, kakršna je običajna v tem predelu Slovenije.

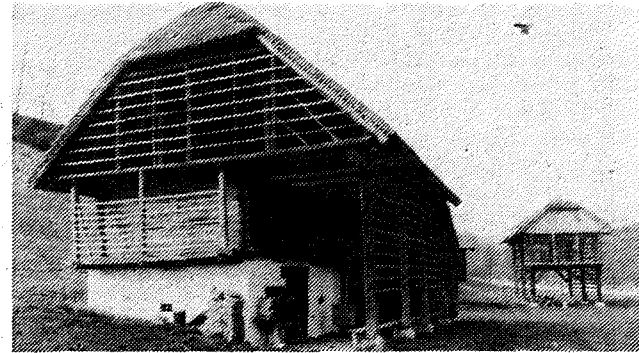
»Vedeli smo,« pripoveduje današnja predsednica društva, Ruža Čobič, »da nikjer v Sloveniji ni strnjenegega naselja, ki bi vključevalo tudi gospodarska poslopja, denimo kašto, svinjak, hleve, čebelnjak, kozolec in podobno, zato smo iz Rjavice prestavili še hlev. Kaj kmalu se mu je s hrvaške strani pridružil kozolec, ki smo ga pripeljali s Tabora. Tudi svinjak smo izbrskali v bližini. Upamo, da bomo v najkrajšem času postavili še čebelnjak, pa gorco, vinski hram in še kaj, kar sodi v takšno kmečko gospodarstvo. Te dni se bo objektom pridružil star kmečki vodnjak.

Veliko nam je pomagala šolska mladina, ki je zvesto in skrbno zbiral in prinašala predmete, predvsem za notranjo opremo. Imam že nekaj starih knjig, dogovorjena pa sem z mojim nekdanjim učencem, da mi jih tudi on odstopi – saj veste, naši stari so radi prebirali ob zimskih uricah.

Ker so Rogatčani na svojih popotovanjih videli, kako ti

objekti marsikje propadajo, jim je postalo jasno, da jim morajo vdihniti življenje: hiša brez človeka je obsojena na smrt. Predvsem gre za zamisel o vinotoču, o izdelovalnici spominkov, ki naj bi obudila spomin na stare, a izumrle obrti, skratka, da se

vedno večje število obiskovalcev. K temu nameravajo dodati še skromno razstavo, posvečeno pesniku Jožetu Šmitu, kar bo ponudbo zagotovo popestrilo. Pričakujejo obisk gostov iz bližnje Rogaške Slatine, Atomskih Toplic, Krapine in seveda tudi

Kozolec s kletjo. Otroci iz bližnje šole pogosto posedajo pod častljivo starino, da bi prisluhnili učni uri zgodovine, pa tudi pomagajo radi, zlasti pri čiščenju objektov in okolice

mora povsod nekaj dogajati. V stanovanjski hiši naj bi bila ročna tkalnica, za statvami pa tri tkalke. V gospodarskem posloppu bosta dve spretni pletilji pletli košare in steklenice pletenke, ki so že zdavnaj izginile iz naših domačij, pod kozolcem pa bi domačin z Donačke gore kuhel domačo slivovko. Celotno življenje domačije naj bi uravnaval gospodar – oskrbnik.

Vsa ta dejavnost, pravi Ruža Čobič, seveda ne bo samemu sebi namen, saj že sedaj muzej na prostem privablja

iz širše domovine. Možnosti je na pretek, le izkoristiti jih je treba; to pa bodo zagreti zanesenjaki zagotovo zmogli, če ne sami, pa ob podpori tistih, ki so jim že sedaj priskočili na pomoč: Kulturna skupnost Slovenije, domača, šmarska kulturna skupnost, krajevna skupnost in okoliške krajevne skupnosti, nekatera podjetja v občini in izven nje, sosednja, hrvatska Steklarna Straža in še mnogi posamezniki, ki jim ni vseeno, kaj se dogaja z bogato dediščino očetnjave.

Milenko Strašek

Rojstna hiša pesnika in prevajalca Jožeta Šmita.

Stane Žerovnik:

»Mladi so delovni tam, kjer jih zanima!«

Kako lahko slučajnosti vplivajo na človekovo življenje, njegove interese in zanimanje, je lep primer Stane Žerovnik iz Vrhovca v Ljubljani. Čeprav je že nekaj let upokojen, je še vedno delaven na številnih področjih. Toda največ časa in največ svojih moči nameni Združenju šoferjev in avtomehanikov Dolomiti, ki deluje v ljubljanski občini Vič-Rudnik.

»Moja nagnjenost do avtomobilov in vsega, kar je v zvezi s prometom, sega v prva leta po vojni. Leta 1946 sem namreč odšel služiti vojaški rok. Postal sem gardist, kjer sem se usposobil tudi za šoferja. Do leta 1950, ko sem odslužil vojaščino, sem prevažal zavarovanje tovarka Tita. Tam sem tudi vzljubil motorna vozila, ki so mi »zlezla« pod kožo, in še danes sem zastrupljen z njimi,« je začel svoj pripoved Stane Žerovnik.

Po odsluženem vojaškem roku je prišel v Ljubljano, kjer so ga dali v plansko komisijo. Čez nekaj časa je postal komandant delovne brigade Tone Tomšič, ki je urejala in pripravljala zemljišča v Pšati za kmetijsko proizvodnjo. Ko so delo opravili, so mu ponudili mesto namestnika direktorja Kmetijskega posestva Mengeš, toda sam ni želel opravljati tega. Tako se je leta 1952 zaposlil v SAP kot voznik. Te delovni organizaciji je ostal zvest polnih enaindvajset let.

Splet okoliščin je zahteval, da je moral leta 1973 postati tajnik republiške zveze šoferjev in avtomehanikov. Tam je bil do leta 1980, ko se je upokojil.

»Letos mineva deset let, kar je republiška zveza sprejela moj predlog o ustanavljanju združenj šoferjev in avtomehanikov po občinah,« je pripovedoval Stane Žerovnik. »V naši občini so ljudje pokazali veliko zanimanja za našo organizacijo, tako v krajevnih skupnostih, kot v organizacijah združenega dela. Čeprav gre za eno organizacijo, je način dela različen. Tako so člani sekcij po krajevnih skupnostih amaterji, predvsem ljubitelji vseh vrst avtomobilizma, medtem ko so v organizacijah združenega dela včlanjeni predvsem poklicni šoferji. Naše združenje šteje danes enajst sekcij.«

Ko so ustanavljali združenje šoferjev in avtomehanikov v občini Vič-Rudnik, so za njegovega prvega predsednika izvolili Jana Lokov-

ška, Stane Žerovnik pa je postal blagajnik. Zaradi drugih obveznosti je Jan Lokovšek zapustil predsedniško mesto, prevzel pa ga je Dušan Novak. Zdal pa je predsednik tega združenja Stane Žerovnik. Čeprav skrbi za delo sekcij po vsej občini, pa namena posebno skrb delovanju sekcije v njegovi krajevni skupnosti, to je Vrhovcih. Še posebej je zadovoljen, da v okviru sekcije deluje tudi enaintrideset fantov, ki so stari od petnajst do osemnajst let. Seveda niso prepuščeni sami sebi, ampak skrbita za njihovo dejavnost, usmerjata njihove interese in jim pomagata dva mentorja, in sicer Srečo Peklaj starejši in Janez Petrič. Veliko pa jim pomaga tudi Stane Žerovnik. Glavna skrb v prihodnosti bo veljala pridobitvi zemljišča, na katerem bodo poskušali urediti majhen poligon, kjer bi fantje lahko vozili s svojimi kolesi na motor.

»Vse mlade člane sekcije šoferjev in avtomehanikov na Vrhovcih moram pohvaliti, saj so zelo marljivi in delovni. Naj povem samo, da smo pred dnevi pripravili občinsko tekmovanje. Kaj več o prometu in da so bili mladi člani tako sodniki, re-

darji in še kaj. Oddolžiti pa smo se jim skušali tako, da so lahko opravili izpit za kolo z motorjem. Predvsem v dejavnosti mladih v sekciji šoferjev in avtomehanikov, poznam pa tudi delavnost mladih v drugih društvi in združenjih, lahko rečem, da je mladina delovna. Če samo pogledam mladinsko organizacijo v naši krajevni skupnosti, je ta dejansko mrtva in je ni. Toda taborniki, Rdeči križ, naše združenje in še bi lahko našteval, pa kažejo, da so mladi delovni tam, kjer

jih zanima,« pravi Stane Žerovnik.

Ze nekaj let pa je Stane Žerovnik tudi predsednik krajevnega odbora ZB NOV. Na Vrhovcih živi stodva člana ZBNOV, njihova povprečna starost pa je nekaj čez dvainsedemdeset let. Predvsem so zadovoljni s sodelovanjem z osnovno šolo Vlado Miklavc. Pred bližnjimi prireditvami ob osvoboditvi našega mesta bodo člani ZB NOV iz Vrhovcev skupaj s šolarji obiskali spominski kamen ob poti spo-

minov in tovarštva, katerega pokrovitelj je šola Vlado Miklavc, in jim pripovedovali o dogodkih v NOV na njihovem območju. »Vsako leto imam to akcijo, vendar je vsako leto težje najti ljudi, ki bi lahko pripovedovali mladim, saj so ljudje vedno bolj bolni. Ker pa pokrivata šolski okoliš, poleg naše krajevne skupnosti, tudi krajevne skupnosti Brdo in Kozarje, skušamo stvari pripraviti tako, da pridejo tudi njihovi borci,« je pristavil Stane Žerovnik.

Ko sva s Stanetom Žerovnikom sedela v eni izmed skromnih sobic Krajevne skupnosti Vrhovci, se je beležka polnila in polnila. Kje vse ne dela naš sogovornik in kje vse ni aktiven! Od pozavarovalne skupnosti Sava, do Zveze za tehnično kulturo in še bi lahko naštevali. Toda kljub temu najde tudi čas za delo v krajevni skupnosti.

»Že veliko let delam, kjer le morem. Toda precej sem razočaran. Saj se iz leta v leto zmanjšuje pripravljenost ljudi, da bi kaj naredili brez denarnega nadomestila,« poudarja Stane Žerovnik. »Mislim, da bi nam vsem skupaj prišlo prav, če bi imeli vsaj malo volje in pripravljenosti za delo, kot smo jo imeli med vojno in nekaj let po njej. Toda, kaj hočemo, razvoj je šel svojo pot, mi mu pa tudi nismo preveč nasprotovali.«

B. K.

Stane Žerovnik s svojim kolesom, s katerim opravi vse svoje delo.

Pismo iz Splita

Nageljni in zastave rdečega odpora

Zgodovina mednarodnega delavskega praznika – 1. maja – se je začela, kakor vemo, po krvavih dogodkih v Chicagu 3. in 4. maja 1886. leta. Pokol delavcev v tem daljnem ameriškem industrijskem mestu je boleče odjeknil po vsem svetu, spomini na te dogodke pa so našli svoj smisel in vsebino v proslavljanju 1. maja kot mednarodnega praznika dela in dne solidarnega boja za vsestranske pravice delavskega razreda, kasneje pa tudi za pravice delavskega kmetstva.

Prvomajске manifestacije so bile prvič uprizorjene že naslednje leto, torej 1890. leta, tudi v naših krajih, ki so bili takrat pod Avstroogrsko: v Ljubljani, v Zagrebu, v Mariboru... Naslednje leto, 1891., so padle za 1. maj nove žrtve. Francoska policija je streljala na demonstrante in jih nekaj ubila. Delavci v Rimu so požigali kasarne, v Belgiji pa so opravili več diverzantskih akcij.

Potem je drugi kongres Druge internacionale (od 10. do 22. avgusta 1981. leta v Bruxellesu) v sklepih med drugimi zapisal tudi to, da postane 1. maj skupni praznik vseh dežel, dan ko naj delavci manifestirajo enotnost svojih zahtev in svojo solidarnost...

Leta 1893 so prvi maj prvič proslavili v Beogradu in

gumijevko. Vselej je pristal na policijski postaji ter – v zaporu.

Ljudstvo Dubrovnika je radovedno opazovalo povorko dubrovniških delavcev – socialistov, ki so 1. maja 1897. leta korakali po Stradunu svečano oblečeni in z rdečimi nageljni v reverjih. To je bila »fešta«, o kateri se je govorilo med številnim delavstvom, ki tistega dne ni delalo, medtem ko je mestna godba krožila po ulicah.

... V Splitu se je začelo, v Dubravniku in Zadru so nadaljevali... je pisalo v takratnem časopisu Katoliška akcija: »Socializem je povsod po Dalmaciji pognal korenine...«

Prvomajskega proglasa 1900. leta ni hotela natisniti nobena tiskarna v Dalmaciji, zato sta ga dala socialdemo-

je po Splitu odmevala godba, povorka z rdečo zastavo pa je prepevala pesmi. »Ob 9. uri in 30 minut se je okrog tisoč oseb ustavilo v najvzornejši vrsti na bivši Botičevi poljani, kjer sta ognjevit in zanosno govorila Etbin Kristan – prvak socialdemokratske stranke Slovenije in Frane Pazinović...«

»Prvi maj je bil tukaj veličastno proslavljen. V povorki je šla z rdečo zastavo skozi Split tisočera množica zavodnih tovarišev« – je bilo zapisano v zagrebški Slobodni riječi.

S krepitvijo delavskega razreda so postajale tudi proslave 1. maja iz leta v leto bolj množične, bolj svečane in bolj bojevitne – pa tudi bolj vsebinske. Delavski časopis Glas mlog puka je 1910. leta pozival: »Pridite, pridite k nam, žene in možje dela. Pušite za hip domače ognjišče, da se bo gosposka lenoba prepričala, da brez nas nima nič, da je kruh, ki ga mi pripravljamo, da nosi čevlje, in obleko, ki smo jih mi izdelali, da stanuje v hišah, ki smo jih mi zgradili, in da je vse to plod našega dela. Dvignite

Množica delavcev ob prvem maju 1906. na splitski Rivi sledi rdeči zastavi, ki jo nosi Frane Pazinović.

in ustvarjali enotno narodno fronto ter se tako pripravljali za končni boj, za novo, pravičnejšo družbeno ureditev.

Okupatorju in ustaškim izmečkom, ki so 1941. leta stopili na oblast, ni uspelo pokoriti ljudstva in prav tako jim ni uspelo onemogočiti prvomajskih praznovanj. Ni mogoče naštevati niti vseh večjih akcij, ki so bile organizirane in izvedene v prvomajskih dneh za časa narodnoosvobodilnega boja v Dalmaciji.

Pred 1. majem 1941. leta so po nalogu partije zagoreli kresovi po vseh hribih Dalmacije, v opomin in v vednost okupatorju ter domačim izdajalcem, da boj ne bo tako hitro opravljen, kot se je zdelo še v aprilu...

Dvainštiridesetega leta je bila takšna prvomajska proslava, kakršne Dalmacija še ni videla, ne prej in tudi ne kasneje, v svobodi. Pokrajinski komite KP za Dalmacijo je izdal proglas in poslal naloge v vse partijske celice in druge protifašistične organizacije na osvobojenem in neosvobojenem območju. Priprave so potekale nekaj dni. Potem pa so na predvečer 1. maja, natančno ob sedmih zvečer, zagoreli kresovi, zavihrale zastave, poleteli letaki... Nebo je bilo rdeče od tisočev ognjev po stenah Biokova, Mosorja, Kozjaka... po otokih: Braču, Hvaru, Visu, Drveniku, Dugem otoku, Ižu, Pašmanu, Zlarinu, Žirju... Mladina je kazala posebno predrznost in je tisto noč, mimo vseh sovražnikovih budnostnih ukrepov, pisala parole po stenah hiš – celo po stražarnicah fašističnih utrd in po kasarnah. Znano je, (celo filmsko obdelana v filmu Stopnice junaštva), akcija mladih Splitčanov, ki so natančno opoldne,

1. maja 1942. leta ob signalnem strelu razvili rdečo zastavo na zvoniku cerkve Sv. Duje. Celi dve uri so fašisti nemočno streljali na rdeči simbol našega ponosa in svobodoljublja in šele potem so si ga upali odstraniti. Tistega dne so poleg množice rdečih zastav na mlajih in v drevoredih zatrepetale v vetru tudi trobojnice s petokrako na Marjanu in na najvišjem drvigalu v ladjedelnici.

Posebno je treba omeniti dogodek z zastavami po obronkih primorskih planin. Te zastave so se dvignile in pozdravile prvomajsko jutro, med tem ko so besni fašisti uporabili celo topove, da bi jih uničili. Zastavo, ki so jo partizani z Biokova obesili nad strme stene Grčenika (nedaleč od Gradca), so italijanski fašisti dneve in dneve ciljali s topovi iz vojaških ladij. Pri Vrgorcu je visela nad nekim previsom rdeča zastava celih 28 dni in ustaši so uprizorili celo ofenzivo za to, da bi sneli ta simbol.

Kdo bo več in kdo bo boljše...

Vse te prvomajske akcije so tako razburjale in dražile okupatorje, da so dajali celo izjave, češ, da lahko uniči komuniste v Splitu le množično streljanje vsaj polovice prebivalstva in interniranje druge polovice... Tako je pred 1. majem 1943. leta izdal namestnik okupatorske policije za Dalmacijo odlok svojim policajem: »... Nočem nobenih rdečih zastav nocoj. Sovražim te preklete rdeče zastave... Storite vse, in ukrepajte z vsemi razpoložljivimi sredstvi. Streljajte brez milosti...«

Toda represalije nad prebivalstvom kljub vsem zastraševanjem niso dosegle svoje-

ga namena, saj niso zares okrnile praznovanje 1. maja v Splitu in po vsej Dalmaciji. Pri tem so splitski ilegalci segli še po novem. Medtem ko je bilo mesto dobesedno nabito polno z italijanskimi patroljami (v noči pred prvomajskim jutrom 1943.), in nihče ni mogel pomoliti niti nosu na ulico, ne da bi bil opazen ter ustreljen, se je mala skupina ilegalcev pod vodstvom Ivana Borovca lotila dela. Bodo zastave, parole in letaki ali jih ne bo? Fantje so napolnili balone, nanje privezali rdeče zastave in letake. Natančno opoldne 1. maja, so z nekega skrivališča poleteli baloni v zrak in zaplaval v rahlem vetru, ki jih je nosil proti Marjanu. Nepopisno navdušenje ljudstva in dolgi nosovi okupatorja. Slednji je iz vsega orožja streljal v balone in se tako nehoti pridružil majskemu slavu.

Tistega leta in vsa leta do konca vojne so v partizanskih enotah in protifašističnih organizacijah proslavljali 1. maj tudi v tekmovanju med enotami – katera bo bolj junaška, katera bo uničila več okupatorjevih naprav, katera bo imela več kulturnih in športnih prireditev, katera bo opismenila več analfabetov... katera vas, ulica, rajon, organizacija, bo zbrala več oblačil, hrane, zdravil... za svoje borce.

Prvi maji v svobodi pa so bili parade naših delovnih dosežkov. Toda kakor drži star izrek, da tisto, kar ni prepovedano, ni tako sladko, slastno, tako so tudi 1. maji iz leta v leto izgubljali svojo bojevitost in se spreminjali v nekaj, kar nima nikakršnega pomena niti povezave s prvotnim in osnovnim bistvom ter vsebino mednarodnega praznika dela – 1. maja.

Ivo Javorčič

Modrovanje treh upokojencev

Pred nedavnim so trije upokojenci – »škverani« skupaj s starim sindikalistom Matjaševićem premlevali spomine ob skodelici »turške«. »Niti prvi maji niso več tisto, kar so bili«. Tako je vzdihnil eden izmed njih ob spominu na nekdanje čase, ko so cele dneve potekale priprave za to, da bi čimbolj svečano in dostojanstveno obeležili mednarodni praznik dela, da bi čim lepše zapeli proletarsko himno...

– Jemaš prav. H'ošnji; moj sin in njegova nevesta čakata 1. maj, da gresta v Trieste ali v Ancono na šoping...

– Tadrugi so se pej zaprli v svoje lepu ograjene vikend – hišice ali pej buljo v TV, si namažejo sendvič in to ti je...

– H'ošnji. A se spomn'te, kaku smo precej po koncu vojne šli na kamione, pej skupej na izlet v naravo...

– Ja, ja. Prvi maj je bil pregled našga dela...

»To so naših rok dejanja – naj živi nam, živi delo!«

– Pestmo stat, se bom razjoku. Sej zdej ni treba it' nad režimske bajonete, ker smo jih z buržoazijo zrušili inu ustvarili te samoupravni socialistični red. Ampak, l'udje moji, kej smo se toku odtujili, kej je tu, de se zapiramo u svoje gnjezda? Zakej smo zanemarli solidarnost jenu družel'ubje?

»Tovariška pesem doni, pesem, ki delo slavi – ...«

– Mala, pernes' dvije »turške«, an kupučin jenu unu flašu radenske...

Tako so modrovali trije upokojenci, skupaj s starim sindikalistom Matjaševićem, v družbenih prostorih Doma ladjedelniške industrije Split.

Šabcu, istega leta pa so hrvaški delavci svojo prvomajsko proslavo spremenili v splošno stavko.

Dobro so uspeli tudi prvomajske manifestacije v vseh naših industrijskih centrih: 1904. na Hrvaškem, 1905. v Srbiji, 1906 v BIH, 1908 v Sloveniji...

Vedno se bo vila naša rdeča zastava

Prvi maj v Splitu so prvič praznovali leta 1896. To je bilo sicer skromno zborovanje privržencev socialne demokracije, ki mu je dala takrat avstroogrske policije več pomena kot širše ljudske množice. Takratni socialdemokratski prvak Frane Pazinović, katerega življenje je potekalo med ječo in predanim delom v socialdemokratski stranki, je bil prvi in najbolj opazen manifestant delavskega gibanja in enotnosti.

Bil je visok, močan človek, z bradico kot »delavski apostol«. Znal je z ognjevitim govorom dvigniti mase, v nobenem od teh govorov pa ni izpustil znamenitega »pozdrava« avstroogrskega vladarju: »Dol s kozlom Francem Jožefom!« Potem pa so se, zelo pogosto, na njegovih rokah znašle lisice, po hrbtu pa so udarjali zamahi z

kratski prvaki Dalmacije Frane Pazinović in Jerko Dobrić natisniti v Trstu. Od takrat se je začelo v Dalmaciji pojavljati sindikalno gibanje, ki je začelo združevati delavce v Splitu, Dubrovniku, Zadru, Šibeniku... »Najprej, bratje delavci Dalmacije, vstanite v boju za svojo osvoboditev iz kapitalističnega družbenega suženjstva...«

Tako so vzklikali na prvomajskih proslavah.

Še ena novost, posebna za Dalmacijo tistega časa, proslavo 1. maja so sprejeli tudi težaki in ribiči, člani socialdemokratske stranke, za njimi pa tudi široki sloji ljudstva v mestih in vaseh.

Zlasti je ostala v spominu prvomajska proslava v Splitu 1906. leta. Takrat se je prvič vila na čelu kolone rdeča zastava, udeleženci povorke pa so v dostojanstvenem obhodu mesta na ves glas peli svojo priljubljeno delavsko pesem »Vedno se bo vila naša rdeča zastava...«

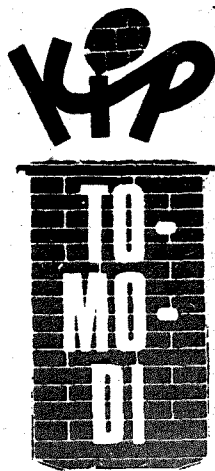
Meščanski časopis Naše jedinstvo je pred 1. majem 1908. leta zapisal: »Socialisti so že objavili proglas in poziv, ki je poln ostrih poudarkov ostrejših, kot bi bilo treba, medtem ko je slišati, da bi utegnili priti celo do nezadržljivega...« Tistega 1. maja

čelo, zamahnite z rdečimi zastavami, zahtevajte mir in pravice, skupaj z vsemi delavci sveta...«

O prvomajski proslavi v Dubravniku (v istem času) nas seznaja policijski zapisnik: »... kar pa zadeva nošenje rdeče zastave pri zgoraj omenjenem pohodu na obali v Gružu, je bilo slišati tudi najrazličnejše vzklike. Eden od demonstrantov je bil za motenje javnega reda posebno nevaren: tipograf Maksimović, ki je bil tudi v povorki, je trikrat na glas vzkliknil: »živela ruska revucija.«

Še nebo je bilo rdeče

V času vladavine nečloveškega režima v kraljevini Jugoslaviji, so bile proslave 1. maja manifestacije razredne zavesti in mobilizacije poziv delavcem ter kmetom, naj složno in med seboj povezano sledijo programu komunistične partije, v boju proti izkoriščevalcem. V dvajsetletnem obdobju – od 1919. leta od 1940. – so prvomajske rdeče zastave in rdeči nagelji prodrli v vse dalmatinske vasi. Ribiči, težaki, sadilci tobaka, zdomci, vinogradniki... vsi so se složno pridružili mestnemu proletariatu v boju za socialno pravičnost in enakost; manifestirali so

Topleje in ceneje

topli montažni dimnik
z gibljivo kisloodporno
ognjestalno šamotno cevjo

MONTAŽNO INDUSTRIJSKO PODJETJE

Ljubljana, Opekarska 13

TELEFON: CENTRALA: 212-011 ŠEF KOMERCIALE: 218-347 TELEGRAM: KIP
Ljubljana – Tekoči račun 50101-601-23238; TELEX: 31420 YU-KIP

Nekaj misli pomočnika poveljnika LAO generalmajorja Vinka Šunjare

Armada ne more biti nekaj nad družbo

Razmišljanja naših ljudi so pogosto namenjena Jugoslovanski ljudski armadi. Nekje globoko v srcu se zavedajo, da je prav JLA porok svobode in neodvisnosti Jugoslavije, hkrati pa je jasno, da tudi v armadi čutijo težo sedanjega časa. Kakšna je torej naša armada? Na to vprašanje je pred dnevi skušal odgovoriti generalmajor Vinko Šunjara, pomočnik poveljnika Ljubljanskega armadnega območja, v pogovoru za Ljubljanski dnevnik, mi pa objavljamo nekatere njegove misli.

»JLA je sestavni del naše družbe, ki tudi živi življenje te družbe v najširšem smislu. Prav zato se tudi vsi problemi družbenega razvoja, ekonomskih gibanj, idejno-politični tokovi, socialna razslojevanja odražajo tudi v zavesti in razpoloženju pripadnikov armade. Če hočemo ali ne, vsa ta gibanja vplivajo na ustvarjanje odnosa do vojaškega poklica, vojaških dolžnosti in obveznosti, starešinske in tudi vojaške sestave.

Toda tudi v teh slabih mednarodnih razmerah in pogojih našega protislovnega razvoja vsi vsebinski kazalci kažejo, da so vse naše armadne sestave ohranile notranjo homogenost in trdnost, ki kažejo na visoko moralno-politično enotnost v vseh pomembnih opredelitvah razvoja naše samoupravne socialistične družbe. Razumljivo je, da tudi pripadniki armade, tako kot delovni ljudje, kažejo svojo nestrpnost, ker se kot družba ne uspevamo uspešno or-

ganizirati in v praksi dokazati primerjalne prednosti socialističnega samoupravljanja na najbolj stvarni način: kako, denimo, odvrniti inflacijo, ustaviti rast cen, upadajoče življenjske standarde, uspešneje reševati probleme nezaposlenosti in odpirati perspektive mladi generaciji.

Pripadniki enot, tako starešine kot vojaki, izražajo nezadovoljstvo in želijo pojasnitev zavoljo vse pogostejših zapisov v nekaterih, predvsem revijalnih in mladinskih listih, kjer neobjektivno in tendenciozno pišejo o odnosih v JLA, kjer zanikajo njen revolucionarni, ljudski in splošnojugoslovanski značaj ter tako izkrivljajo podobo o vlogi in nalogah armade pri obrambi svobode in neodvisnosti SFRJ pri ohranjanju miru na njenih mejah. Armada je sestavni del političnega sistema socialističnega samoupravljanja, razvija se kot konstitutivni ele-

Generalmajor
Vinko Šunjara
(Foto:
S. Krševan)

ment in notranja moč samoupravne družbe, ki pa ne more imeti nekih svojih, od ljudi in delavskega razreda odtrganih, posebnih interesov. Pripadniki JLA torej ne živijo pod nekakšnim steklenim zvonom, tudi oni neposredno čutijo vse težave družbe, doživljajo vse uspe-

he in probleme ter v vsakem pogledu delijo usodo z delavskim razredom in delovnimi ljudmi Jugoslavije.

Ljudska in revolucionarna vojska, kakršna je JLA, torej ne more in ne sme biti ločena od družbenih tokov ter zaprta v vojašnice, hkrati pa ni in ne more imeti pretenzij

za vlogo sodnika v družbenopolitičnih zadevah in sporih, niti kakšnih drugih političnih teženj, neuglašanih z njeno družbeno vlogo.

V JLA je osnovno merilo spoštovanje in upoštevanje človeka, njegova strokovnost, idejna opredeljenost in pripravljenost, da skupaj z drugimi pripadniki brani celovitost Jugoslavije in njeno ustavno opredelitev. Zato se tudi negujejo vse narodne in druge posebnosti pripadnikov JLA, ki se odražajo tudi v takih praktičnih stvareh: starešinam in tudi civilnim osebam v službi v JLA je v domovih JLA in tudi v garnizijah na voljo izbor knjig v vseh jezikih narodov in narodnosti Jugoslavije. Stalno organizirajo tečaje jezika okolja, v katerem pripadniki JLA živijo, v Ljubljanskem armadnem območju je to slovenščina, opravili pa so ga skoraj vsi mlajši starešine. V vojašnicah dobivajo vojaki časopise v materinem jeziku, razglasne postaje imajo plošče in kasete v vseh omenjenih jezikih in na kulturnih prireditvah se jezikovno in vsebinsko uveljavljajo kulture narodov in narodnosti. Na javnih vojaških objektih uvajamo dvojezične napise in tudi slovesna zaobljuba bo potekala tako.

V tem trenutku, ko se družba bori z veliko ekonomskimi težavami, ko želimo razbremeniti združeno delo, ko se ob mnogih družbenih in socialnih pretresih uveljavlja intervencijski zakon, je pač težko zagovarjati tezo o radikalnejšem izboljšanju materialnega položaja pripadnikov JLA. Vsi vemo, kako se JLA financira in kako se oblikujejo osebni dohodki v JLA. Povečanje sredstev za JLA za več kot 5,2 odstotka narodnega dohodka bi pomenilo dodatno obremenitev združenega dela in taka poteza ne bi bila v skladu s programom stabilizacije. Prav tako ni mogoče povečati sredstev za osebne dohodke na račun posodabljanja in tehnične opremljenosti armade.

Program ekonomske stabilizacije je v JLA že od samega začetka dobil vso podporo. Njegovo uresničitev so uvrščali v vse armadne načrte, programe dela in razvoja.

To pomeni, da so načrtovali, kako z boljšim in produktivnejšim delom ter hkrati z istimi denarnimi sredstvi doseči optimalne dosežke na vseh področjih delovanja armade. Tako smo ravnali tudi v LAO in v lanskem letu privarčevali 7,5 odstotka od skupnih odobrenih sredstev, ki pa smo jih porabili predvsem za izboljšanje splošnega standarda vojakov in njihove namestitve, je med drugim dejal Vinko Šunjara.

Obisk vojaških šol v Sarajevu in Rajlovcu

Morda se bom tja še vrnila...

Poklici. Toliko različnih je in vsak si lahko izbere svojega. Toda včasih je izbira napačna. Zakaj? Vzrok je več. Eden izmed njih je tudi ta, da šol, v katerih naj bi se šolali za nek poklic, ne poznamo dovolj dobro. V osnovnih šolah socialni delavci skrbijo za to, da bi učenci dobro spoznali možnosti nadaljnjega šolanja. Največkrat organizirajo srednje šole informativne dneve, če pa je šola predaleč, peljejo vse zainteresirane učence na ekskurzijo, kjer si jo lahko ogledajo in se seznanijo s samim šolanjem.

Na enem od takšnih ogledov smo bili tudi učenci sedmih in osmih razredov osnovnih šol iz jeseniške občine. Komisija za usmerjanje mladih v vojaške in obrambne poklice pri občinski konferenci SZDL je pripravila ekskurzijo v srednje vojaške šole v Sarajevu, kjer so nas gojenci in učitelji pristrčno sprejeli in nas seznanili z življenjem in delom tistih, ki se odličijo za vojaške poklice v kopenski vojski.

Srednje vojaške šole so sicer »posejane« po vsej Jugoslaviji, ene največjih in najzgodnejših pa je srednja vojaška šola »Maršal Tito« v Sarajevu. To ni le ena šola, ampak kar center srednjih vojaških šol, saj so v njem kopenska, intendantska in finančna srednja šola in akademija kopenske vojske in intendantska akademija. Nekateri se šolajo tam dve leti in gredo nato v drugo srednjo vojaško šolo. Na šolanje pa sprejemajo tudi učence, ki so uspešno končali dva letnika srednjega usmerjenega izobraževanja. Nekaj fantov nadaljuje šolanje na vojaških akademijah in postanejo oficirji.

Učenci srednjih vojaških šol imajo vse možnosti za odličen uspeh, ki ga večina tudi

dosega, saj imajo zelo visok odstotek uspešnih učencev. Učni uspeh pa je celo devetdeset odstoten. Tak uspeh pa lahko dosežejo samo z veseljem do učenja in dobrimi učnimi pripomočki. Teh pa imajo v Sarajevu dovolj, saj imajo celo vrsto sodobno opremljenih kabinetov, učilnic in drugih potrebnih učil.

Drugi dan obiska v Sarajevu so nas že zgodaj zjutraj prišli iskat vojaki iz Rajlovca. Dobro naspani, spočiti in polni pričakovanj smo posedli v vojaški avtobus, ki ga je vozil vojak, saj v JLA lahko narediš izpisi za voznika motornih vozil.

Skozi okno avtobusa smo si spet ogledovali Sarajevo. Prejšnji dan smo se povzpeli na Trebević in si mesto ogledali tudi od daleč. Imeli smo kaj videti, saj se Sarajevo zelo razlikuje od Jesenice. Zelo zanimiv pa je bil tudi sprehod po Baščaršiji in ogled džamije.

Rajlovec je od Sarajeva oddaljen le nekaj kilometrov. Najprej so nas sprejeli učitelji na tej šoli. Odpeljali so nas v posebno sobo, kjer smo si ogledali shemo organizacije šolanja. Od tega kakšne šole so (tudi tam jih je več, le da so letalske), do možnosti šol-

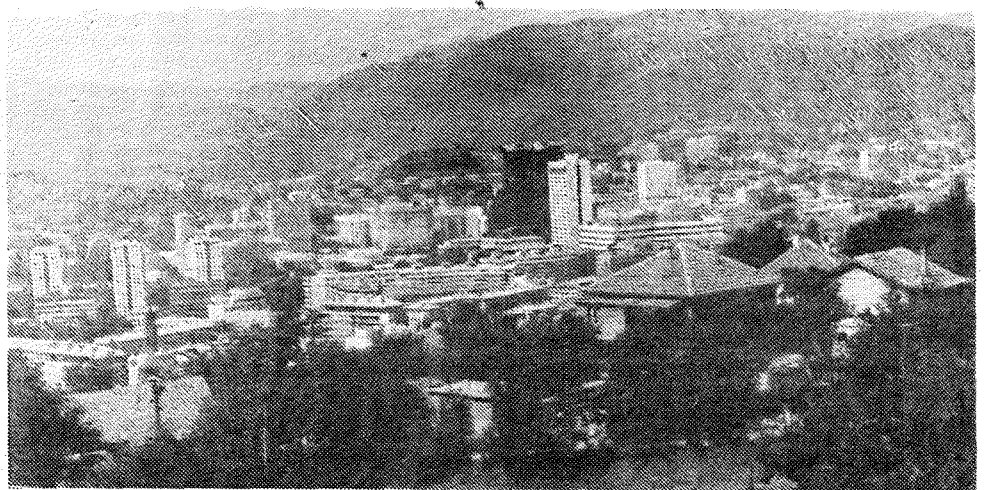
anja na akademiji. Potem smo si ogledali center: učilnice in kabineti, kjer imajo vse urejeno. Videli smo številne makete orožja in drugih stvari, ki jih potrebujejo v JLA. Odšli smo tudi v hangar, kjer je bilo po delih prikazano delovanje vžiga letala, pa tudi letalo smo videli.

Zelo zanimive so bile učilnice za strojno in ročno obdelavo. Vse je bilo podobno našim šolam, samo da je oprema precej bolj sodobna kot pri nas.

Po ogledu hangarja smo odšli v zgradbo, kjer je potekal pouk. Počakali smo, da se je ta začel in ogledali smo si kabinete za računalništvo in kabinet za telekomunikacije. Po tem ogledu je prišel najbolj zanimiv del obiska v Rajlovcu. Fantje so si ogledali druge sodobne naprave, ker pa sva bili v skupini samo dve dekleti, so nama namenili nekaj več pozornosti.

Po naju sta prišli gojenki Mojca in Sabina. Razkazali sta nama zgradbo, kjer prebujeta večino časa med šolanjem. Presenečeni sva bili nad urejenostjo in opremljenostjo sob, katerih spi po šest deklet. Meni je bil način življenja in dela v centru zelo všeč.

Po tem kratkem ogledu sva se seznanila še z drugimi gojenkami iz različnih krajev Jugoslavije. Mojca in Sabina sta namreč iz Slovenije. Dekleta so nama pokazala prostor, kjer vsako jutro dvigajo zastavo, ki je zelo velik in lep. Povedala so nama, da imajo svojo pošto, zdravstve-

Pogled na Sarajevo

ni dom, gasilski dom in vse potrebne zgradbe. Na enem koncu centra je tudi železniška proga. Na našem odhodu smo srečali tudi razred, v katerem je Mojca. Imela je namreč prost dan, da nama je lahko pokazala center in odgovorila na najina vprašanja. V njenem razredu je le šest fantov in mnogo deklet. Mojca je zdaj v tretjem letniku in se šola za tehnika elektronskih naprav v letalu. Za ta lep poklic se bolj zanimajo dekleta, zato jih je tudi v razredu več kot fantov. Dobili sva veliko zanimivih odgovorov, tako da sva bili s pojasnili o delu in šolanju zelo zadovoljni.

O prostem času pa nama je pripovedovala Sabina, ki je jugoslovanska prvakinja v judu. Poleg rednega učenja

ji ostane dovolj časa za treninge. Presenetil me je tudi njun učni uspeh, saj sta obe odličnjakinji. Povprašala sem ju, katero šolo sta obiskovali pred vojaško v Rajlovcu. Mojca je bila na ekonomski, Sabina pa na naravoslovni srednji šoli. Z učenjem nimata nobenih pregla-
vic, ker je tam način šolanja odličen.

Našega pogovora je moralo biti kmalu konec, saj smo se morali vrniti v Sarajevo. Škoda, da je bilo vse tako kratko, kajti porajalo se mi je vse več vprašanj. Toliko zanimivega in lepega sem videla. Naučili smo se veliko novih stvari, za katere še nikoli nismo slišali. Zelo velik vtis je name naredilo tovarštvo. Kako lepo je bilo videti učence vseh naših narodov

in narodnosti skupaj! Kako sproščen je bil pogovor z nami, čeprav je slovenščina težje razumljiva za druge.

Še veliko več bi se dalo napisati o našem obisku v vojaških šolah. Nekaj malega sem izvedela že prej v pogovoru s starši, vendar sem najbolj zanimive stvari doživela in videla ravno v Sarajevu in Rajlovcu. Čas, ki nam je bil namenjen, je bil zame prekratek. Rada bi se seznanila še z mnogimi stvarmi. Toliko novega in zanimivega je bilo. Zelo težko je bilo zapustiti Rajlovec in Sarajevo. Morda se bom še enkrat vrnila tja, toda ne na ekskurzijo, ampak v šolo, kjer se bom pripravljala za svoj prihodnji poklic.

Janina Keserović

Skupščina občine

Novo mesto

Skupaj z družbenopolitičnimi organizacijami

Čestita vsem delovnim ljudem in občanom
ob prvem maju, prazniku dela

Darja Colarič

Srečen je človek, ki pride v zdravo delovno okolje

Gotovo se je še spomnite, Darje Colarič, nekdanje predsednice republiške konference Zveze socialistične mladine Slovenije. Pogovarjali sva se kot stari znanki, saj sva tesno in redno sodelovali v času njenega predsedovanja slovenski mladini. Potem, ko je sedem let delala v tovarni zdravil Krka v Novem mestu, najprej kot obratni kontrolor in potem vodja obratne kontrole, je najprej postala profesionalna predsednica občinske konference ZSMS Novo mesto, kmalu nato pa je prevzela dolžnost predsednice ZSMS na republiški ravni. Ko ji je mandat potekel, se je Darja vrnila v proizvodnjo, v svojo »bazo«, v Krko. Prav to je bil povod za najin današnji pogovor ob prazniku dela – 1. maju.

Običajno odidejo mladinski funkcionarji po preteku mandata na druga funkcionska mesta. Od kod tvoja odločitev, da se vrneš v Krko?

Če si bil v neki delovni sredini, ki je zdrava, delavna, če je tu tvoj interes, če so tu tvoje želje in potrebe, potem je logično, da se želiš vrniti v to delovno okolje. Že od samega začetka, še preden sem sprejela funkcijo predsednice ZSMS, sem se odločila, da se vrnem v svojo delovno organizacijo, v Krko. Menila sem, da s svojim znanjem v tem delovnem okolju lahko dam več kot z neko funkcionsko dolžnostjo. Nikakor ne podcenjujem politike. Mislim, da sem se v teh »sferah« izpopolnila, pridobila novo znanje, pa tudi odnos do ljudi, spoštovanje slehernega, pač vse tisto, kar sedaj lahko s pridom uporabim na svojem delovnem mestu organizatorja izobraževanja v Krkinem izobraževalnem centru. Srečo sem imela, da so mi v Krki omogočili s pridom izkoristiti tisto, kar sem pridobila. V mojem delu se namreč prepletata strokovno in splošno znanje; seveda, strokovno se mora človek neprestano izpopolnjevati, da je lahko kvaliteten, uspešen in da sledi času.

Naj se vrnem s kratkim vprašanjem, Darja: Kako gledaš na ločevanje med fizičnim in umskim delom? Bi dala temu ali onemu prednost v današnjem času?

Sleherno delo je spoštovanja vredno, ne glede na to, ali držiš v roki metlo, delaš v laboratoriju ali pa opravljaš neko funkcijo; da le delaš pošteno in po dogovoru. Delo ti daje možnost uveljavljanja in izkazovanja v rezultatih tega dela. Ko sem se vrnila v proizvodnjo, nikakor nisem menila, da politika ni ustvarjalna. Nasprotno – še kako je ustvarjalna! Menim, da bi se morali v politiki še bolj menjati ljudje, da bi si na ta način pridobili določeno znanje. Z delom in znanjem se dokazuješ. Eno brez drugega ne gre. Lahko imaš še toliko znanja, a če ga ne znaš ali nočeš izrabiti, ti nič ne koristi. In prav tako: lahko imaš še toliko delovne volje, če nimaš določenega predznanja – ti spet nič ne koristi.

Kuvarjaš se z izobraževanjem; mladih, pa tudi starejših. Kako s tega stališča gledaš na delo? Poznaš tudi vsa ta negodovanja okoli usmerjenega izobraževanja, ki naj bi bilo izobraževanje neposredno za določeno delo, za opravljanje poklica.

Kakorkoli obsojamo zakon o usmerjenem izobraževanju, ki ima tako pozitivne kakor negativne strani, mislim, da ga mladi dostikrat neupravičeno kritizirajo. Morda je moje mnenje zgrešeno, toda v svojem delovnem okolju se ne srečujem s težavami, ki bi mi dale povod za golo odklanjanje usmerjenega izobraževanja. Mlademu človeku omogoča prve stike z delovnim okoljem, s spreminjanjem znanja v nekaj konkretnega, v izdelek ali neko tehnologijo. Prejšnji način šolanja tega ni omogočal. Če pa se učenci srečajo z delom, ki ga bodo nekoč opravljali, potem ga znajo drugače vrednotiti in spoštovati, vzgajimo jim nek odnos do družbene lastnine.

Mislim, da bi morali poskrbeti za dolgoročno kadrovsko politiko. Dogaja se, da ta ne temelji vedno na stodstotnih številkah in temu sledijo tudi šole. Če so porabniki nepozorni, se kaj rado zgodi, da imamo naenkrat preveč tega ali onega kadra. Potem se zgodi najhujše – mlad človek pride na cesto namesto v delovno razmerje.

Na izobraževanje smo opozarjali mladinci že v času mojega predsednikovanja. Bojim se, da je sedaj nastopila še druga težava – vprašanje obstoja določenih delovnih organizacij. Sprašujemo se, kako jih prestrukturirati? V tem primeru nam gre za vsakega delavca, ne samo za mladega, kajti boleče je tudi, če človek tik pred upokojitvijo ostane na cesti. Usmerjeno izobraževanje je vsaj določenim poklicem dalo izobrazbo, ki omogoča hitro

prestrukturiranje. Delovne organizacije bi morale poskrbeti za stalno izobraževanje, za specializacijo in strokovno usposabljanje delavcev, tudi zunaj naše države, kajti le tako bomo lahko stopali v korak z razvitim svetom.

Ni vedno tako, kakor je napisano. V nekaterih okoliščinah se mladi pritožujejo, da jim praksa nič ne prinese, ker ni strokovno vodena! Najhujša katastrofa pa je, če ne najdejo zaposlitve, za katero so se izučili. Kaj misliš, kakšna vrednota dela se jim lahko razvije v tem primeru? Ali ni nevarnost, da ostane delo le še nuja – delo za vsakdanji kruh?

Če ima mlad človek to srečo, da lahko dela, potem daje kvaliteten prispevek. Mladi so pripravljeni ustvarjati, čimveč dati delovni organizaciji in se obenem ob delu in z delom dograjevati. Tako je pri nas. So zdravo ambiciozni. Seveda, imamo tudi primere, ko se nam kaj »zalomi«. Marsikaj je odvisno od delovne organizacije, marsikaj pa tudi od mladega človeka samega. Prva zahteva združenega dela bi morala biti vodeno pripravištvost. Ko pride nekdo k nam, moramo igrati pošteno igro. Praktikanti niso zato, da bi z njimi mašili luknje, ampak zato, da v času pripravništva nekaj pridobijo za prihodnost. Strokovnjaki, ki delajo z mladimi, se kako dobro vedo, kaj pomeni to za delovno organizacijo. Mladi pa morajo seveda biti zahtevni, morajo pokazati zanimanje. Njihovo dolžnost je, da sprašujejo in zahtevajo še več znanja od tistga, ki jim je ponujeno. Navsezadnje se bodo s tem tudi izkazali in pridobili kakšno pozitivno točko, ki jim bo prišla prav, ko bodo iskali zaposlitev.

Menim pa, da so mladi nepokvarjeni, kar za delovno okolje ne velja vedno. Ne bi smeli gledati pesimistično, saj je prav delo tista rdeča

nit, ki nas more potegniti iz težav. Če je za to kdo zainteresiran, potem so gotovo mladi v prvi vrsti. Izhod za prihodnost je ravno v mladi generaciji.

Ko že govoriva o težavah, v katere smo zabredli, se kar ponuja nekaj pojmov, ki se med seboj prepletajo: nagrajevanje delavcev, nezadovoljstvo, ki se tu in tam kaže v stvarkah in vprašanjih, ali ni »Tovarne delavcem!« samo fraza?

Že v mojih mladinskih letih smo ugotavljali, da delavec ne odloča v celoti o svojem delu in rezultatih tega dela. Poudarjali smo, da to ni prav. Napaka se tedaj krepi, ko ponavlja in maščuje. O določenih stvareh so prevečkrat odločali zunaj kroga delavcev – samoupravljalcev. Na primer o zadolževanju in zdaj smo tu, kjer smo.

Nagrajevanje po delu je za delavca vsekakor pomembno. Nekatere delovne sredine se trudijo, da je eden od sestavnih delov osebnega dohodka tudi cena prispevka, ki ga da delavec svoji delovni organizaciji. Toda še prevečkrat se gremo neko lažno solidarnost. Naša huda bolezen je zadolževanje. Ne bo lahko, pač pa zelo boleče, če jo bomo hoteli prebroditi, tudi na račun osebnih dohodkov. Delavci bodo interventne zakone sprejeli kot nekaj pozitivnega, če bodo tisti, ki so jih postavili, dali zagotovilo in omogočili sredstva, da današnji položaj izpeljemo iz krize, sicer pa je beseda »obsodba« nosilec še premila. Interventne zakone imamo, dogaja pa se, da njihovo izvajanje zahtevamo pri sosedu. Tega si ne smemo več privoščiti. Vsi moramo delati. Zame je tisti na vrhu prav tako delavec kot tisti v neposredni proizvodnji. In mislim, da mi ni treba posebej povedati, kaj pomeni za nas vse izhod iz

rdečih števil, tako v hiši kot v občini, republiki ali državi.

O stvarkah pa takole: Če je bila prej uporabljena sleherna samoupravna pot, je izhod delavcev resnično le ta, da na drug način izrazijo nezadovoljstvo. Večkrat stavko potenciramo kot nekaj grobega, čeprav gre le za zbor delavcev ali za zahtevani sestanek z vodilnimi, ker pač niso o nečem pravočasno seznanjeni. Dolžnost vodstev in strokovnih služb je, da to storijo. Mi pa prevečkrat obsojamo le delavce. Saj ni vedno »kuverta« tista, ki povzroči stavko. Delavci stavkajo tudi zato, ker delo ne teče tako, kakor bi moralo, ker je odpovedala organizacija ali pa morda ni surovin za proizvodnjo.

Teoretik bi bolje postavil definicijo, kaj naj pomeni delo našemu državljanu, članu samoupravne socialistične skupnosti. Z Darjo sva nekako takole sklenili: Pošteno delo, ki je grajeno na znanju, na dograjevanju znanja, delo, ki temelji na realnem dohodku in tehnološkem napredku je tisto, kar naj bo vrednota delavcem socialistične samoupravne Jugoslavije. Toliko dobrih sklepov smo že sprejeli, v raznih samoupravnih organizacijah, pa je še vedno veliko okolij kjer tega ne spoštujemo, izničimo vrednost poštenega dela. Odnos do dela je treba gojiti iz rosnih otroških let, iz vrta ven. Že otrok si pridobi delovne navade. Če si s tem enkrat »zastrupljen«, potem te spremlja skozi vse življenje, ne izgubiš volje, tudi v težkih situacijah, vedno ti daje polet. Veliko je odvisno od naših učiteljev: staršev, mentorjev, tovarišev in tovarišic, s katerimi se srečaš v delovnem okolju. Srečen je mlad človek, ki pride v zdravo delovno okolje.

Živa Drole

Armada – šola življenja

Vsak prihod mladih vojakov pomeni za enoto, ki ji povečuje Gojko Vujinović, poseben in slovesen dogodek. A ne samo za fante, ki prihajajo, ampak tudi za tiste, ki jih sprejmejo in zaželijo dobrodošlico. Priprave za sprejem mladih vojakov se začnejo že nekaj dni prej, saj mora biti tisti trenutek, ko pride prvi novi vojak, vse pripravljeno za namestitve in začetek urjenja. V teh pripravah so najbolj dejavni člani ZK in ZSM, kot tudi celotni vojaški kolektivi, ki imajo zelo pomembno vlogo pri vzgoji mladih vojakov. O prihodu v enoto, prvih vojaških dnevih, Ilirski Bistrici in še mnogo čem smo se pogovarjali z vojakom iz enote, ki ji poveljuje Zoran Andželić.

Enver Mujkanović, delavec iz Srebrenika pri Tuzli: »Pred prihodom v Ilirsko Bistrico sem o njej slišal veliko lepega. Nič manj lepo ni bilo v vojašnici. Že takoj sem opazil, da je dvorišče vojašnice in okolica zgradbepo urejena in počutim se kot doma. O sprejemu ne bi govoril preveč, ker se ga z besedami ne da opisati. Od prvega trenutka, ko sem prišel, sem deležen velike pozornosti vojakov prejšnje generacije, saj se vsi trudijo, da bi se dobro počutil v uniformi.«

Časlav Ivanović, študent gradbeništva iz Beograda: »Med prvimi sem prišel v vojašnico in se seznanil s starejšimi tovariši, ki so me sprejeli, kot da se poznamo že leta. Seznanili so me z bojnimi tradicijami enote, v kateri bom preživel

prihodnje leto. Besede, ki sem jih slišal, so v meni vzbudile željo, da bi bil dober vojak, saj ni mala stvar služiti vojaški rok v proletarski enoti.

Ker sem član ZK in ZSM, sem se kar hitro vključil v delo obeh organizacij, kjer bom prav gotovo dobil izkušnje, ki mi bodo v življenju še kako koristile.«

Ismet Kabashi, študent iz Djurakovca: »O vojaškem življenju sem slišal doma in sem imel neko predstavo o tem. Sorodniki in prijatelji so mi pripovedovali o redu in disciplini, zgodnjem vstajanju in še o čem. Zdaj sem vse to že preizkusil na svoji koži. Jasno mi je postalo, da brez discipline, reda in dela ni mogoče doseči želenega cilja. To pa je urjenje, s pomočjo katerega se vsi skupaj učimo, kako bi varovali bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti. V enoti sem našel nove prijatelje in spoznal tovariše iz vseh koncev Jugoslavije. Že v teh nekaj dnevih, kar sem tu, sem spoznal, da je JLA velika življenjska šola, kjer pridobiš tisto, kar ne more dati mlademu človeku nobena knjiga.«

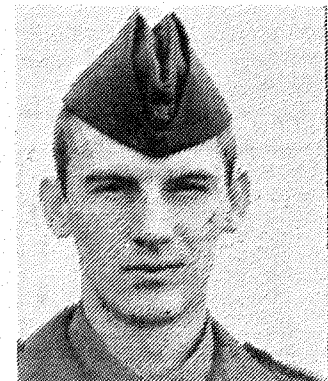
Zoran Pavlović, gostinski delavec iz Labina: »Takoj po prihodu v enoto in med vojake sem občutil neko toplino in veliko tovarištvo. Na vsakem koraku sem čutil tovariško pozornost in željo, da mi pomagajo. Ta pozornost mi je pomagala, da kar najhitreje pozabim civilno življenje. Tudi sicer je vojaško življenje organizirano tako, da se neprestano nekaj dogaja in človeka drži v napetosti. Zelo sem ponosen, da služim vojaški rok v proletarski enoti, saj nositi kladivo in srp v petokrati ni majhna stvar. Tudi s prebivalci Ilirske Bistrice in krajem samim sem zelo zadovoljen, saj so zelo prijazni.«

P. Nikolić

Ponosno bodo nosili proletarska znamenja

Mladinka Vesna je vsakemu vojaku čestitala ob slovesni zaobljubi in mu izročila nagelj.

Enver Mujkanović

Časlav Ivanović

Ismet Kabashi

Zoran Pavlović

V vojašnici proletarskih brigad v Ilirski Bistrici se je pred dnevi zaobljubila nova generacija vojakov. Tega slovesnega dogodka so se udeležili številni gostje, mladina, učenci in sorodniki mladih vojakov. O pomenu tega dogodka za mlade vojake je govoril starešina Gojko Vujinović, ki je opisal tudi bojno pot 13. proletarske brigade, katere tradicije nadaljuje enota v Ilirski Bistrici. Ko je govoril o uspehih, je Gojko

Vujinović poudaril, da je vsekakor čast za vsakega, ki nosi na kapi zvezdo s srpom in kladivom in da služi vojaški rok v enoti, ki je bila lani najboljša v zagrebškem armadnem območju.

V imenu delovnih ljudi in občanov občine Ilirska Bistrica je mladim vojakom čestital predsednik občinske skupščine Janez Kirn. Po slovesnosti so za mlade vojake in njihove starše pripravili tovariško srečanje.

Izobraževanje in zaposlovanje v ribniški občini

Motivacija – toda ne z govorniških odrov

Kamenček k mozaiku vseh okroglih miz, ki so se odvijale v Sloveniji v štafetnem tednu, je gotovo tudi tale o zaposlovanju, štipendiranju in reformi reforme, ki so jo organizirali v Ribnici. Ob koncu leta morda ni bila videti kot okrogla miza, ampak bolj kot nekakšno predavanje in seznanitev s problemom, ki najeda delovne organizacije v Ribnici, predvsem pa razmišljanje mlade generacije, ki ji ni več do izobraževanja. Prišlo je namreč premalo mladincev in več zunanjih, da bi se razprava lahko razpletla in pokazala konkretne rešitve.

Kadarkoli se zdaj srečamo z vprašanji gospodarstva, se nam obvezno vsili tudi vprašanje kadrovske politike. Še kako je pomembno! V nasprotju s tem pa vidimo, da je danes v Sloveniji izobraževanje problematično. Fraza, da sicer imamo dobre kadre, ki pa nimajo nobene vzpodbude, so samo iluzije, kajti številke kažejo, da če bo šlo tako naprej, bomo imeli leta 2000 komaj 6,4 odstotka ljudi z visoko izobrazbo, 5,8 odstotka z višjo, 67,8 s srednjo in 20 odstotkov delavcev brez izobrazbe. Kaj je temu vzrok? Lahko ga iščemo v ekstenzivnem razvoju gospodarstva. Industrijska proizvodnja in zaposlovanje samo nekvalificirane delovne sile sta privedla do sedanjega stanja. Kvalificirana delovna sila je odhajala v zahodno Evropo. In ne slepimo se — takšna smer razvoja gre tudi še naprej. Naše gospodarstvo vlaga v poglavitve panoge (npr. v železarstvo), druge, ki so v sodobni družbi nosilke razvoja, pa nadzorujejo. Zakaj, ker ne vlagamo znanja. In vendar ob vsem tem govorimo o prestrukturiranju gospodarstva in o

vlogi izobraževanja z vidika uvajanja novih tehnologij. Doslej smo mirno gledali, kako delež visokokvalificiranih upada, ker ni študentov, ki bi se izobraževali ob delu in iz dela. Naše delovne organizacije očitno ne kažejo teh potreb. Vemo, kako hitro zastara znanje in brez stalnega izobraževanja si ne moremo zagotoviti napredka. Na zahodu se tega dobro zavedajo, pri nas pa, kakor kaže, ne.

Pri nas gre za pomanjkanje tržne ekonomije. To je trditev, ki sicer ne velja povsod in za vse. Res pa je, da se morajo podjetja na trgu srečati s konkurenco, če hočejo začutiti nujnost izobraževanja. Šele skrb za socialno in ekonomsko gotovost povzroča, da nekoga izobraževanje začne zanimati.

Kako je v Ribnici? Ali ima gospodarstvo kako prihodnost in ali med ljudmi živi zavest nujnosti izobraževanja? O tem sta največ povedala Andrej Smole in Nežka Hrenova, ki se ukvarjata z zaposlovanjem in izobraževanjem v ribniški občini, pa Marica Čampa iz kadrovske službe v Inlesu in Jani Mate iz Rika.

»Ribnica je imela srečo, da je za dva koraka vedno capljala za ostalo Slovenijo, pa se kljub temu ni ničesar naučila,« o kadrovanju je povedal tovariš Smole. Ribničani so znani kot trgovci, zato tu ne gre za pomanjkanje kake tržne ekonomije. Še kako je navzoča. Ko se je pojavila kriza, je Ribnica zbrala vse svoje sile, podjetja so v velikem zamahu skrpala skupaj denar in tako postala »velika«. Brez ljudi ni šlo. Podjetja, ki so se razvijala, so potrebovala delo rok in pameti.

Število zaposlenih (5000) se je v petih letih podvojilo, struktura kadra pa se je s tem poslabšala. Vemo, da kadar ne nastopa od danes do jutri, da ga je treba pripravljati kar nekaj let, v mišljenju mlade generacije pa je tu praznina. Še pred sedmimi leti, pred reformo usmerjenega izobraževanja, si je 80 odstotkov otrok po osnovni šoli želelo pridobiti vsaj znanje tehnika. V reformi pa se je pojavilo čudno premišljevanje otrok. Konkretno — od letošnjih 170 ribniških osmošolcev le trije premišljajo o študiju, polovica bi se jih rada kar takoj zaposlila, kljub dobremu šolskemu uspehu; ostali bi se potrudili kvečjemu toliko, da bi dosegli četrto stopnjo izobrazbene zahtevnosti. Malo pozno so se podjetja zavedla, da je treba v kadrovanje vlagati malo več kot v sindikalni izlet in zdaj, ko je ta zavest zrasla, ostaja polo-

vica kadrovskih štipendij nepodeljenih, ker med učenci preprosto ni zanimanja zanje.

Medtem se je v delovnih organizacijah na vodilnih mestih učvrstil kader z obrtniško kvaliteto, ki mu ni bilo do izobraževanja. Sami sebi dovolj, bi lahko rekli. Nastal je zaprt krog, zaprta pot izobraževanju mladih strokovnjakov, zaprta pot zaposlitvi na ustreznih mestih. Tako bi lahko opredelili drugo plat medalje.

Kaj pa motivacija? Skoraj vsi zaposleni gledajo na delo kot na dopolnitev in ne kot na osnovo. Dobiček vidijo v lesu in zemlji. Poleg tega ima polkvalificirani delavec večjo plačo kot na primer šolski delavec. Zakaj bi se še izobraževali? Dokler bo veljalo takšno premišljanje, ni jasno, kako bi koga lahko motivirali. Da je motivacija že samo znanje, je žal, le lepa beseda, še če tisti, ki zna, tega svojega znanja nima možno-sti koristno vložiti v delo.

Delovna organizacija Riko (imajo jo za največjega krivca) je spoznala, da si je z zaposlovanjem nekvalificirane delovne sile sama sebi skopala grob. S to informacijo je prišla tudi v šolo. Učinkov seveda ne pričakujejo že jutri. Trudijo pa se, da premagujejo ovire, da razvijajo informiranje, inovatorske procese in procese tržiščenja. Tudi preko mladinske organizacije se borijo za kadre. Če se od 80 kar 90 štipendi-

stov odloči za Riko, je to že dokaz boja za potrebno kadrovsko strukturo. Je pa tu še eno vprašanje: zakaj Riko in zakaj ne neka druga delovna organizacija, naprimer Inles? Odgovor je preprost: zato, ker ima Riko višje plače.

Tudi Inles spoznava svojo napako v zaposlovanju nekvalificiranih delavcev, vendar ni stal nikoli na robu prepada. Ko je bila lesna industrija v škripcih, se je Inles dobro izvelel. Sprevidel je, da okna in vrata niso edino, kar lahko proizvajajo, da prav tu škriplje, da so stanovanja čedalje dražja in da obstaja nevarnost. Zato so se odločili za prestrukturiranje — iz materiala, ki je ostal od oken, so začeli proizvajati program »naredi sam« in se podali v izvoz. Obenem so ugotovili, da potrebujejo znanje, če hočejo karkoli narediti. Sklenili so, da bodo v prihodnje izobraževali ljudi ob delu. Tu Inles ne more biti sam, pač pa mora stati za njim cela občina, kjer naj bi se dogovorili o enotni kadrovski politiki. Seveda morajo priti pobude iz združenega dela. Delavce je treba usmerjati v dela, za katera so usposobljeni in napredovati more le delavec, ki izpopolnjuje svoje znanje, ne pa tisti, ki bi se ga radi nekje znebili. Tako menijo v Inlesu.

Ribnica ni izjema v težavah izobraževanja. Kar priznamo, da v vsej Sloveniji po tistem pristajamo na tistem, kar povsod po Jugoslaviji — da bomo ostali pri obstoječih gigantih in vlagali vanje. Tam pa potrebujejo nekvalificirano delovno silo. V Slo-

veniji je v industriji kar 55 odstotkov nekvalificiranih. Znotraj delovnih organizacij prihaja do razvrednotenja znanja. V šolskem sistemu pa ni motivacije. Učenec se vpraša kvečjemu še »Kje bom jutri delal?« in ne »Kaj bom tej družbi ponudil z znanjem, ki si ga bom pridobil?« Male produkcijske enote so s svojo visoko tehnologijo lahko opozicija, alternativa velikim gospodarskim sistemom, ki so zelo okorni. To je izziv za mlade, da se odločajo za male produkcijske enote.

Na rob pa še tole: Dokler bo srednja šola takšna, kakršna je, podjetja ne morejo pričakovati strokovno usposobljenih kadrov. Nujno je, da se v reformo reforme vključijo delovne organizacije, ker bodo le one uporabljale znanje tistih, ki jih pravzaprav izobražujejo zase. »Hodimo v delovne organizacije na usposabljanje,« pravijo srednješolci, »a od tam ničesar ne odnesemo, ker štirinajd dni pometamo. V delovnih organizacijah ne pripravijo programov za nas, da bi nas uvedli v tisto delo, ki ga bomo nekoč opravljali. Stroka in politika naj si ustrezno delita svoje naloge. Zgrešeno je bilo pri prejšnji reformi, pa tega ne smemo dopustiti še sedaj.«

Kaj lahko rečemo na takšno štafeto? Brez pomislekov je ta način praznovanja mladosti z okroglimi mizami, ki razgrnejo bodoče probleme, vsaj toliko koristen kot prazne manifestacije, ki spremljajo štafeto na njeni poti po Jugoslaviji.

Živa Drole

Znanje je moč!

Krizni časi, v katerih živimo, prinašajo poleg vseh slabih stvari, ki jih občutimo vsak dan, tudi nekaj dobrega. Silijo nas namreč, da se vprašamo, kaj nismo storili dobro in kako moramo ravnati, da bi to izboljšali. Nesporna je ugotovitev, da naši gospodarski rezultati niso najboljši, da s svojimi izdelki težko prodiramo v svet in da jih moramo marsikdaj prodajati pod ceno in na takih tržiščih, kjer zanje ne dobimo veliko potrebnih trdnih deviz. Vzrokov za to je veliko in nam vsem so znani. Ta kriza pa ni samo naša. Z njo se srečujejo številne druge dežele. Del sveta vse bolj tone v dolgovih, razlike med razvitimi in nerazvitimi se ne zmanjšujejo, ampak poglobljajo. Pa je med državami v razvoju veliko takih, ki imajo bogate rudne zaloge, različne surovine, rodovitno zemljo in veliko pridnih rok. V prejšnjem stoletju je zahodna Evropa s kolonialnimi vojnami osvajala te dežele in prav na tem njihovem bogastvu gradila svoj razvoj. Zakaj te dežele danes teh prednosti ne morejo vnovčiti za svoj napredek?

Težko je dati en sam odgovor, ker je vzrokov več. Prav gotovo pa je, da smo priče nekim spremembam, ki bistveno vplivajo na razvoj v svetu. Vse tisto, kar je bilo pred stotimi leti prednost, danes vse bolj izgublja pomen, v ospredje pa stopa nova sila, to je znanje.

Morda se vsi niti ne zavedamo, v kakšnem času živimo. Stvari, ki se dogajajo okrog nas, sprejemamo nekako samoumevno, čeprav naši dedje o marsičem še sanjali niso. Priče smo bili, ko je človek stopil na Luno, ko se je rodil prvi otrok iz epruvete, ko je bilo presajeno človeško srce, ko je stroj začel opravljati delo namesto človeka, ko je v naše domove po

nevidnih poteh začela prihajati slika. Televizija, računalnik ali kaj drugega se nam zdijo vsakdanje stvari, pa vendar marsičesa takrat, ko smo se rodili, človeštvo še ni poznalo. Ta hitri napredek je rezultat človekove misli, njegove radovednosti in neutrudnega iskanja nečesa novega. S tem, ko nam novi izumi lajšajo in lepšajo življenje, pa se dogajajo tudi velike spremembe na drugih področjih. Nič več ni pomembno, koliko naravnih bogastev, rude, surovin, zemlje, gozdov ima neka družba, vse bolj pomembno postaja, koliko znanja ima. Kajti znanje je tisto, ki danes kroji gospodarski in družbeni napredek. Prednost je čimveč vedeti o svetu, o odnosih v naravi in med stvarmi, prednost pa je tudi znati to znanje uporabiti za odkritje nečesa novega.

Znanje pa ne pride samo po sebi, treba ga je pridobiti. Zato povsod v svetu iščejo načine, kako z izobraževanjem znanje najučinkoviteje posredovati in kako že mlade vzgajati in privajati na to, da se bodo hoteli in znali celo življenje učiti. Vlaganje v znanje postaja največja gospodarska investicija.

Kaj pa mi? Nedvomno je, da moramo razmere, ki krojijo danes svetovni razvoj, upoštevati tudi pri načrtovanju našega razvoja. Pri tem je naš položaj slabši kot v razvitih državah, saj smo osvoboditev dočakali tudi z velikim številom nepismenih in malo strokovno usposobljenih kadrov. Od takrat smo nedvomno veliko naredili. Osemletno osnovno šolanje je postalo obvezno, velik delež mlade generacije se vključuje v srednje izobraževanje, po številu študentov na tisoč prebivalcev smo med prvimi v Evropi. Žal pa je vse to še vedno premalo, kajti čakati da se nekoliko starejši upokojijo, in da jih zamenjajo mladi izobraženi kadri, pomeni tudi zavoro za razvoj in ponovno povečanje razkoraka z razvitimi.

Ko smo v Sloveniji pripravljali dolgoročni plan razvoja do leta 2000, je bila med drugim narejena tudi temeljita analiza izobrazbene strukture prebivalstva. Njeni rezultati so neugodni, saj se je izkazalo, da imamo med zaposlenimi več kot 150.000 delavcev brez končane osnovne šole, primanjkuje kadrov z visoko izobrazbo, med zaposlenimi je zelo veliko takih, ki imajo priznano izobrazbo, a je dejansko nimajo in tako opravljajo delo, za katerega niso usposobljeni. V dolgoročnem planu smo si zastavili cilj, kakšna bi morala biti izobrazbena struktura zaposlenih leta 2000. Če jo bomo dosegli, bomo imeli približno takšno strukturo kot ZDA leta 1965. Ta »če« pa temelji na predpostavki, da je poleg izobraževanja mladine treba bistveno povečati tudi obseg izobraževanja že zaposlenih.

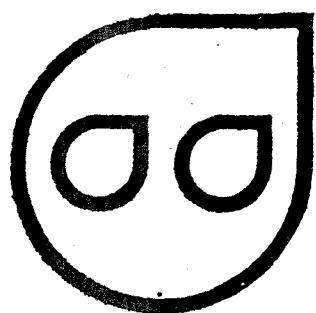
Pa pogledjmo, kakšne so razmere v gospodarstvu. V preteklosti, pa tudi še danes, večina dela temelji na enostavnih opravilih, z novim zaposlovanjem večjega števila delavcev je mogoče dosegati večje gospodarske rezultate. Zadi tega se v Sloveniji ne srečujemo z večjim problemom nezaposlenosti, vendar so takšne smernice lahko le začasno reševale gospodarski položaj. Razmere v svetu kažejo, da je razvoj mogoče graditi le na visokokakovostnih izdelkih, ki temeljijo na veliko vložene znanja in na zmanjševanju zgolj fizičnega dela. Nekateri delovne organizacije, npr. Iskra, Gorjenje in podobne, so se z izrazito usmerjenostjo na zahtevna tržišča nenadoma znašle pred velikim pomanjkanjem visoko tehnično izobraženih kadrov, ki pa jih ni mogoče pridobiti čez noč. Drugo dejstvo, ki bistveno vpliva na odnos do izobraževanja v delovnih organizacijah, pa je gospodarska politika. Žal kljub dolgoročnemu programu ekonomske stabilizacije in številnim drugim dokumentom, kako-

vostno delo še vedno ni merilo za ekonomsko uspešnost. Monopolni položaji, državne intervencije, družbeno pokrivane izgube v nedogled in podobno še vedno v taki meri krojijo gospodarsko usodo, da je vlaganje v znanje v marsikaterem primeru celo nesmiselno. Nesmiselno takrat, ko uspešnost merimo samo na domačem tržišču.

Zato tudi ni čudno, da je izobraževanje zaposlenih danes zelo nerazvito. Na prste rok lahko preštejemo delovne organizacije v Sloveniji, ki imajo razvito izobraževalno dejavnost s sistematičnim ugotavljanjem potreb in usmerjanjem delavcev v izobraževanju. Osnovnošolsko izobraževanje odraslih je skoraj zamrlo, marsikdo, ki se izobražuje po svoji želji, to skriva pred svojimi sodelavci; izobraževanje, ki poteka z vednostjo ali ob podpori delovnih organizacij, je v največji meri posledica različnih zakonov ali pravilnikov, ki določajo, da si morajo delavci obvezno pridobiti določeno znanje. Pa tudi vzgojnoizobraževalna politika ni naklonjena izobraževanju zaposlenih. Večina dejavnosti, ki jo vključuje in razvija, je namenjena mladim.

Je torej znanje res moč? Ob 1. maju je naveda, da pišemo o delovnih zmagah, novih pridobitvah in tako bi bil lahko tudi ta prispevek čisto drugačen. Lahko bi opisovali neko delovno organizacijo, ki vzorno skrbi za izobraževanje svojih delavcev. Pa bi bila to kaj malo prepričljiva slika, saj že star pregovor pravi, da ena lastovka še ne prinese pomladi. Tako ob vsem priznanju takšni delovni organizaciji ne moremo pozabiti na vse tiste, katerih pogled je uprt v preteklost, na tiste, ki se še ne zavedajo, da imajo kapital v svojih zaposlenih. Ta prispevek je namenjen njim.

Sonja Klemenčič

arbo

Ljubljana Polje

SOZD bazične in predelovalne industrije
Kemija o. o. Ljubljana

Proizvodni program:
— gospodinjski aparati
— elektroinstalacijski material
— transformatorji
— orodja in stroji

**TOVARNA GOSPODINJSKIH
APARATOV IN
ELEKTROINSTALACIJSKEGA
MATERIALA LJUBLJANA, n. sol. o.**

Mariborski borci kritično o svojem delu

Predsednik RO ZZB NOV Slovenije Bogo Gorjan na letni mestni skupščini ZZB NOV Maribor

V domu družbenih organizacij v Mariboru je bila skupščina mestne organizacije ZZB NOV Maribor, na kateri je poleg delegatov sodeloval tudi predsednik RO ZZB NOV Slovenije Bogo Gorjan. Predsednik mestnega odbora borčevske organizacije v Mariboru Jože Berce je spregovoril o delovanju borcev v delegatskem sistemu, družbenopolitičnih organizacijah, v krajevni samoupravi in zlasti v organizaciji NOB in pri njihovem prenašanju na mlado generacijo. Borci menijo, da so marksistični centri pri univerzah dolžni strokovno in argumentirano voditi dialog z avtorji člankov v Novi reviji. Vprašujemo se, je dejal, s čim se ukvarjajo ti centri, komu so namenjeni, kje so ti strokovnjaki, ki bi se morali znanstveno ukvarjati s to tematiko in javnosti predstaviti pravo resnico. Gre predvsem za mlado generacijo, ki želi zvedeti resnico o nekaterih nepojasnjenih dogodkih iz naše revolucionarne preteklosti.

To vprašanje postavljajo borci tudi zato, ker vedo, da ZK odreja del finančnih sredstev marksističnim centrom. Na ta problem želijo opozoriti zato, ker sovražniki vseh vrst menijo, da je naša družbena ekonomska kriza takšna, da nismo sposobni reagirati, predvsem pa nismo sposobni reagirati polemično in argumentirano. Pričakujejo in želijo represivne ukrepe. Pri tem podcenjujejo samoupravljanje in demokratično ozaveščenost delovnih ljudi in občanov, podcenjujejo frontno organiziranost, ki je sicer obremenjena z različnimi pomanjkljivostmi, vendar je niso pripravljeni zamenjati s čim drugim. V zadnjih letih v delu revialnega tiska pri nas

objavljajo vrsto člankov iz tako imenovanih tabu tem, člankov, ki odprto napadajo ZKJ, avnojska načela, NOB in njene pridobitve, JLA, odrekajo pravico samobitnosti nekaterim narodom in narodnostim Jugoslavije, pa vendar ni skoraj nobenih znanstvenih, oziroma zgodovinsko argumentiranih odgovorov. Na konferencah v posameznih občinah so borci opozorili na vrsto negativnih pojavov, s katerimi se srečujemo v naši družbi.

Posledice dolgoletne visoke inflacije so vidne in vse bolj se z delom pridnih delavcev okoriščajo nesposobnosti in lenuhi. Družbeno premoženje se še vedno pretaplja v zasebne žepke. Neposredni proizvajalci še vedno

nimajo dovolj besede in vpliva pri odločanju o rezultatih svojega dela, niso dovolj seznanjeni z delitvenimi razmerji, s slabimi ali dobrimi delom in poslovanjem. Zato je tudi vedno več konfliktov in izsiljenih sestanov, ker po samoupravni poti ne bi bilo mogoče vplivati na takšno stanje. Tudi v Mariboru so v težavnem položaju, ker so administrativni posegi.

Visoke izgube – več kot 3,3 milijarde dinarjev – so zelo resen problem, cena saniranja elektrogospodarstva pa je sploh visoka. Ni še jasno, kako bodo rešene izgube Marlesa, Lileta in Aerodroma; začasno so izgube pokrite, prava sanacija pa nas še čaka.

V Mariboru je še vrsta problemov, ki izhajajo iz referendumskih odločitev o preoblikovanju občine Maribor v šest občin, povezanih v posebno družbenopolitično skupnost. Stanje na tem področju ni zadovoljivo. Problemi so v razmejitvi pristojnosti med občinami in mestom. Vse to se počne v imenu občana in menda v njegovem interesu. Pri razpravi o statutu mesta Maribor so se pokazale vse te dileme in problemi. Veliko je nerazumevanja, predvsem upravnih organov, do dela v občini, kajti stare navade se ne spreminjajo lahko. Zato ni

čudno, da se občine borijo za svojo uveljavitev. Premalo skrbijo, po besedah Jožeta Berceta, namenjam tudi kadrovanju mladine za študij na FSPN. To je fakulteta, ki naj bi vzgajala kadre, ki bi pozneje prispevali k nadaljnji izgradnji koncepta SLO in DS, dogaja pa se, da pozneje delujejo prav nasprotno. To pa pomeni, da kadrovska zasedba fakultete ni primerna. Mariborski borci želijo, da bi se o njihovi problematiki v prihodnje več kot doslej pisalo v sredstvih javnega obveščanja. Borci so enotni v zahtevi, da naj časopis TV-15 izhaja naprej in da se denar za redno izhajanje tega časopisa mora zagotoviti. Če dajemo denar za razne časopise, ki blatijo JLA, SLO in DS, bi bilo prav, da bi gmotno podprli tudi TV-15 in druge časopise, ki se ukvarjajo s problematiko borcev, SLO in DS.

Na mestni skupščini mariborskih borcev je v razpravi sodeloval tudi predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Bogo Gorjan. Dejal je, da se morajo borci povsod aktivno vključevati v družbenopolitično življenje in prispevati svoj delež v sedanjih bitki za izboljšanje stanja v državi in za premaganje težav, s katerimi smo soočeni v zadnjem času. Zelo pomembno je, da borci delujejo frontno, znotraj SZDL in da v tej organizaciji preverjajo svoja stališča in poglede, skupaj s predstavniki mladine, SZDL, ZK. Samo v tem primeru bo delo borčevske organizacije na vseh ravneh uspešno in učinkovito.

M. K.

Iz borčevskega tiska

Nesprejemljivost

»Življenja s stricem«

Kaže, da se z vprašljivostjo posameznih umetniških projektov ne ukvarjamo samo v Sloveniji. Tako namreč poroča (med poročil o delu borčevskih organizacij) v zadnji številki tudi Četvrti jul, ki v povzetku z zadnje seje RO ZZB NOV Hrvaške piše o zapletih v zvezi scenarijem za film Življenje s stricem, avtorjev Krste Papića in Ivana Aralice.

... Predsednik predsedstva RO ZZB NOVH Ante Ferlin je ob tej priložnosti poudaril, da gre tu za zlorabo umetnosti, kjer bi skonstruirali laž, ki naj bi se dvignila na raven filmske zgodbe. Po Ferlinovih besedah borci ostro zamerijo svetu Jadran-film, koordinacijski skupini v RK SZDL Hrvaške in Republiški kulturni skupnosti Hrvaške, ki so dale zeleno luč za financiranje tega »rušilnega projekta proti naši revoluciji«.

V razpravi se je izkazalo, da borci projekta niso ocenjevali kar povprek, ampak da so ga prebrali člani dveh komisij in številni drugi, vstevši borce, ki so znani kulturni, javni in znanstveni delavci; prav tisti, ki lahko kvalificirano govorijo o takšnem delu. Bili so enotnega mnenja, da so borčevski delegati, ki so ocenjevali omenjeni scenarij v Svetu Jadran-filma in drugih organih, imeli pravilna stališča zoper tak filmski projekt.

Na seji so poudarili, da je bila akcija borcev povsem demokratična, nikakor ne aferaška. Borci na podlagi teh izkušenj menijo, da se pogosto dogaja, da skupine posameznikov odločitve izsilijo, potem pa manipulirajo z družbenimi institucijami. Pri tem za razne morebitne politične, kulturne in druge škode, osebno sploh ne odgovarjajo. Ta odgovornost, so poudarili borci, tudi ni vtirjena v proces in postopek odločanja. S tem v zvezi so borci posebej poudarili potrebo po okrepljeni odgovornosti komunistov v vseh teh institucijah. Treba pa se je tudi vprašati, kaj je s tistimi člani partije, ki dajejo svoj glas za takšne in podobne projekte.

Delegat borčevske organizacije v Svetu Jadran-Filma Ante Kesic je poudaril, da je scenarij Življenje s stricem narejen na podlagi ravnokar izdane knjige Ivana Aralice Okvir za sovraštvo, ki jo je izdala založniška hiša Znanje iz Zagreba. Po njegovih besedah se knjiga v bistvu ne razlikuje od scenarija. Tu gre, kakor je opozoril Svetozar Matić, za »sovraštvo zoper vse tisto, kar smo do danes dosegli v revolucionarnem razvoju naše družbe...«

Tako so besedovali o scenariju za novi film hrvaški borci, po razpravi pa so se sklenili, da bodo o svojih ugotovitvah in stališčih obvestili tudi CK ZK Hrvaške.

(Po sestavku Savana Tomaševića)

Iz dela skupnosti borcev 31. divizije

Opravljenost in zastavljeno delo

Odbor skupnosti 31. divizije, ki je na četrti seji obravnaval svoje delo v letu 1986 in naloge za to leto, je ugotavljal, da so kar dobro izpolnjevali načrtovano na podlagi enajstih sklepov o delu za leto 1986. To je veljalo za udeležbe na posameznih proslavah, za področje razvijanja revolucionarnih izročil, predavanj, zgodovinskega spominskega obeležja, organiziranja pohoda po poti ranjencev, športne prireditve – Partizanskih smučin v Cerknem, ustanovitve pododborov pri štabih enot, za sodelovanje in dogovarjanje o akcijah skupnosti borcev, ki imajo domicil na Gorenjskem in s 30. divizijo ter za proslavljanje 43. obletnice ustanovitve 31. divizije.

Potem ko je odbor pregledal

opravljenost delo, se je zavzel predvsem za izvajanje nalog v letu 1987: za organizacijo pohoda po poti ranjencev – s Primorskega in Gorenjskega na Notranjsko; o tej prireditvi so menili, da naj zaradi tradicije in vključevanja prebivalstva omenjenih pokrajin ostane trajna naloga. Prav tako kot prejšnja leta tudi za letos podpirajo program smučarskih tekmovalcev v Cerknem, pri tem pa menijo, da jih kaže vključiti v širši program aktivnosti rekreacijske komisije pri RO ZZB NOV Slovenije. Prav tako se bo odbor vključil v dejavnosti v zvezi s pohodi na Triglav ob dnevu vstaje, deloval bo na področju zgodovinskega, organiziral predavanja o NOB v šolah in vojašnicah.

Na seji so sklenili podrobnejše poročilo poslati tudi občinam, ki so Enaintrideseti diviziji podelile domicil.

Ko so obravnavali lanske partizanski pohod na Triglav, so ocenili, da je izredno uspeh. Pri tem niso pozabili omeniti prvih pobud za to manifestacijo, ki so jih dali borci v komisiji za rekreacijo pri Skupnosti borcev Prešernove brigade (in ga je nato organiziral poseben odbor pri Skupnosti borcev Prešernove brigade). Še zlasti so poudarili poštrevnost predsednika tega odbora – Franca Šmita.

V nadaljnjih razmišljanjih se je postavilo vprašanje, kako bo s pohodi v prihodnje in ali jih kaže prenesti na mladino podtriglavskih občin.

V sklepni seji so zapisali, da podpirajo sklepe odbora Skupnosti borcev Prešernove brigade, podpirajo prizadevanja za pravočasen začetek priprav podobne (triglavske) manifestacije ob petdesetletnici vstaje (leta 1991), strinjajo se s predlagano refundacijo vloženih sredstev v obeležje triglavske partizanske poti in za listino, poskrbeli pa bodo tudi za sredstva, potrebna za žige ter manjše, dodatne označitvene table na poti. Prav tako so bili seznanjeni s pobudami za podelitev posebnih priznanj najvidnejšim organizatorjem lanskega partizanskega triglavskega pohoda. S tem v zvezi so podprli tudi predlagano nadaljnje povežovanje s Planinsko zvezo Slovenije.

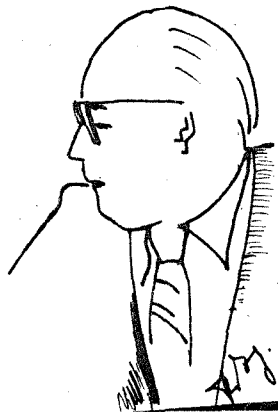
Ob pregledovanju načrtovanega in opravljenega dela v Odboru Skupnosti 31. divizije velja še povedati, da so lani prejeli za uspešno delo tudi Plaketo ZZB NOVJ.

B. Ž.

Kandidat za novega predsednika Predsedstva ZO ZZB NOVJ

Bogdan Pecotić

Predsedstvo RO ZZB NOV Hrvaške je zveznemu borčevskemu odboru predlagalo za predsednika zveznega borčevskega predsedstva – kandidata Bogdana Pecotića. Hkrati so za novega predsednika hrvaške borčevske organizacije kandidirali Gojka Tintorja.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Pivka – O razmerah in delu v KO ZB

Konec marca smo se sestali borci in aktivisti KO ZB NOV Pivka na redni letni skupščini.

Naša organizacija je precej močna, saj šteje 202 člana. Ne glede na zdravstveno stanje deluje precej naših članov v različnih komisijah in svetih. Skušamo pomagati tudi materialno šibkim, saj prejema priznavalnino 22 naših članov.

Predsednik naše organizacije Ivan Požar je podal izčrpno poročilo. Dotaknil se je vojaško – političnih in gospodarskih razmer v svetu. Strogo je obsodil prispevke v Novi reviji 57, ki so za nas, borce, skrajno žaljivi. Omenil je tudi nepravilnosti, ki so nastale ob štafeti mladosti.

Delo v organizaciji je živahno. Sodelujemo pri raznih komemoracijah, spremljamo kurirsko pošto, sodelujemo z garnizijo JLA v Pivki. Posebno tesna je povezava z OŠ Bratov Vodopivec v Pivki. Sodelovanje je obojestransko in zato tudi zagotovljeno prenašanje tradicij NOB na naš mladi rod.

Sedemindvajsetega julija 1986 smo postavili spominsko obeležje padlim v vasi Trnje. Treba je povedati, da je bila ta vasica na Pivškem že zgodaj iskra upora. Tukaj je deloval predvojni »tigrovec« in komunist Alojz Smrdelj. Od tod so se širile revolucionarne ideje daleč po pivških vaseh. V tej vasi je za NOV – POJ in OF delalo staro in mlado. V vrstah NOB se je borilo 26, padlo pa 5 borcev. V internaciji je bilo 18 tovarišev in tovarišic. Od teh se trije niso vrnili.

Ob odkritju spomenika je bilo v vasi praznično. Ob tej priložnosti se moramo zahvaliti za denarno in materialno pomoč KS Pivka, DU Pivka, Perutninskemu kombinatu Neverke, podjetjem, ki so karkoli prispevali. Ob koncu razprave na skupščini je KO ZB sprejela več sklepov in strnila z mislijo, da nadaljuje svojo pot in da ohranja revolucijo NOB še bolj pospešeno.

Sestavek sta pripravila Ivanka Štrukelj in Franc Avčin iz Trnja

Polzela – Edini odgovor je v boljšem delu

Sredi marca smo se člani KO ZZB NOV v Polzeli na letni konferenci razpravljali o problemih naše organizacije in o sedanjih aktualnih zadevah v naši družbi. Enotno smo izglasovali, da pošljemo zaključni govor našega predsednika v to glasilo.

Ob tej priložnosti moramo spregovoriti tudi o nekaterih dogajanjih v naši družbi, mimo katerih mi, ki smo vsak po svoje prispevali k novi Jugoslaviji, ne moremo. Večinoma vsi (z izjemami) so že opravili svojo delovno dobo in se sedaj počutimo neprijetno, ko vidimo, kako so se nekatere stvari v naši družbi čudno zasukale. Ni prijetno živeti v družbi, kjer vlada neprijetno vzdušje, ki v glavnem izhaja iz izredno težkega gospodarskega položaja.

Zelo prizadete se čutimo od kritikah, češ, za tako stanje ste krivi vi, borci. Kdorkoli pozna polpreteklo zgodovino, ve, da smo morali novo Jugoslavijo postaviti na pepelu in

ruševinah 2. svetovne vojne, da je tudi ta gradnja slonela na naših ramenih, ko smo bili spet mi tisti, ki smo morali žrtvovati naše osebne želje in mladost za izgradnjo našega novega skupnega doma v svobodi.

Razmere pa se slabšajo še posebno zadnjih nekaj let. Na vseh mogočih ravneh ugotavljamo, kaj bi bilo treba storiti in da je izhod le v boljšem delu in v zmanjšanju nekaterih manj nujnih porab. Vendar se prav tu ne premakne nikamor na bolje. Ni pravega zgleda in ukrepov z vrha državne hierarhije in zato se stvari peljejo po starem; stanje pa se slabša iz leta v leto.

Takšno stanje v družbi in državi pa je kot nalašč za delovanje sil, ki jim Jugoslavija, kakršna je nastala po revoluciji, ni pogodu. Zato doslej različne pokrite skupnice in provokatorji razgrinjajo nove programe in celo zanikajo zgodovinska dejstva našega boja in revolucije.

Takšna početja mi, borci, obsojamo, čeprav smo za demokratični dialog, ki pa mora sloneti na resničnih dejstvih.

Gotovo pa je, da je edini odgovor na probleme, nakopičene v naši družbi, v boljšem delu in, in če bomo takoj in resno začeli reševati težave, se bodo stvari obrnile na bolje in s tem tudi zaupanje in zadovoljnost naših državljanov. Ta prizadevanja pa slonijo na generaciji, ki je sedaj delovno aktivna, prispevek nas, borcev, pa naj bo v dobrih zgledih in nasvetih.

V imenu članov KO ZZB NOV Polzela Janko Cvil

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Danes jaz, jutri ti...

Pod tem naslovom je napisal knjigo Valentin Tratnik. Ta avtor v partizanskem zgodovinoписu ni več neznan: že leta 1980 je izšel pri založbi borec prvi del knjige z istim naslovom. V njem je, kot beremo na zavihku drugega dela te knjige o »... začetkih narodnoosvobodilnega boja na Primorskem, ko je z doslej neznanih vidikov razprl vrsto problemov NOB, tako objektivne kot subjektivne narave.«

V knjigi, ki jo imamo pred seboj Tratnik opisuje, kaj je doživel kot kurir in požrtvovalen borec do konca zadnjih let vojne in tudi še po osvoboditvi.

Čas mu je tudi po vojni nalagal težka bremena in mu ni prizanesel. Ukradel mu je mladost in mu ni pomagal, da bi se izšlo. Življenje ga je kruto odrinilo na straniški tir.

V drugem delu knjige »Danes jaz, jutri ti«, beremo, kako trde so bile partizanske zime in partizanska nova leta, kako naglo

se je bilo treba zaradi pomanjkanja časa učiti v podoficijskih šolah in kako težke naloge je moral takrat sprejeti petnajstletni in šestnajstletni Tratnik — in bil celo osumljen sodelovanja z nasprotniki. Takole piše: »Kmalu pride do mene višji oficir našega štaba, z njim pa zavezniški oficir... Naš višji oficir zahteva, da mu vrnem orožje in opasač... Zahtevi sem se upravičeno uprl...

Potem je Tratnik postal mitraljezec zaščitne čete OZNE, bil je v coni B Slovenskega primorja — in po vojni v raznih mladinskih bigadah od akcije na progi Šamac-Sarajevo do brigad, ki so gradile Novi Beograd.

Avtor pripoveduje svojo zgodbo nekoliko romansirano in ne »znanstveno«. Vendar ima romansiran način pripovedovanja tudi neko prednost: knjigo beremo z zanimanjem in gladko, branje se ne zatika ob raznih opombah.

Tratnik pa svojo knjigo konča z vzpodbudno mislijo. Prej mu čas ni pomagal, da bi se izšlo, zdaj pa beremo: »Poročil sem se in si ustvaril družino. Po dveh letih mi je končno le uspelo, da so me poslali v ekonojsko srednjo šolo«.

Lojze Krakar

Jakopičeva nagrada za Vladimirja Makuca

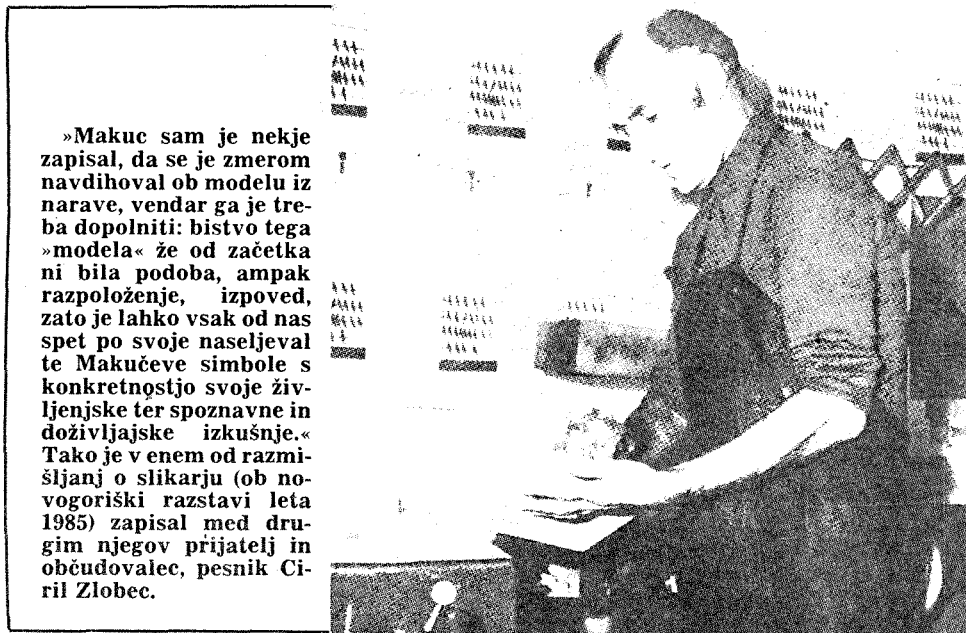
Minuli ponedeljek so v ljubljanski Moderni galeriji podelili letošnjo Jakopičevo nagrado za življenjsko delo Vladimirju Makucu, akademskemu slikarju in grafiku.

Kras je osnovni in nikoli izrabljeni motiv tega slovenskega umetnika nabite izrazne moči. Z elementi kraškega kamna, hiše, pokrajine in ljudi ustvarja globoko avtentične podobe, ki vedno govorijo tudi svoje notranje besedilo, v povezavi z zunanjim svetom in dogajanjem.

Makuc je prešel številne faze ustvarjanja, od informela in abstrakcije pa do skrajno izčiščenih redukcij, ki pa so vedno vsebovale in vsebujejo krepko avtorsko življenjsko potezo Krasa.

Sploh se zdi, da ima slovenska likovna umetnost v svoji tako imenovani srednji generaciji imena, ki jih bomo morali v svojem vrednostnem predstavnem svetu bolj subtilno (in manj svetovno-razgledno površno) pogledati znova in premisliti, kaj nam njihova umetnost govori. Makuc je dokazal, da ima lahko ena sama osrednja tema tisoč obrazov in neizmerno izpovedno moč.

B. Ž. J.

»Makuc sam je neke zapisal, da se je zmerom navdihoval ob modelu iz narave, vendar ga je treba dopolniti: bistvo tega »modela« že od začetka ni bila podoba, ampak razpoloženje, izpoved, zato je lahko vsak od nas spet po svoje naseljeval te Makučeve simbole s konkretnostjo svoje življenjske ter spoznavne in doživljajske izkušnje.« Tako je v enem od razmišljanj o slikarju (ob novogoriški razstavi leta 1985) zapisal med drugim njegov prijatelj in občudovalec, pesnik Ciril Zlobec.

Ferdo Godina

Jezdec brez konja

V romanu JEZDEC BREZ KONJA Godina na nekakšen avtobiografski (roman je pisan v prvi osebi), precej nenavaden način pripoveduje zgodbo o partizanu, ki je bil kar se da nerojen, tako da so ga tovariši imenovali Jezdec brez konja. Večkrat je v posmeh soborcem, pa

vendar z njimi preživlja vse mogoče radosti in tegobe naporega življenja v gozdovih, beži in zmaguje, strda in si prizadeva, da bi sem in tja kaj dobrega pojedel in popil. Na koncu vojne je celo ranjen in mora v bolnišnico. Kakor pa vse ne more biti šala, tako se med vedre strani romana vpletajo tudi bolj dramatične in celo tragične; nič ni in ne more biti enostransko, najmanj seveda vojna. Mnogo je na svetu bridke smešnosti in to je tisto, kar Godino kot pripovedovalca to pot najbolj privlači.

NAROČILNICA TV-15

Naročam knjigo Ferda Godine: JEZDEC BREZ KONJA

Priimek in ime

Naslov

Pošta

Poštna številka

Številka osebnih izkaznic

Izdana pri:

Matična številka

Plačal(a) bom: a) ob prejemu knjige 8.2000,-din
b) v dveh zap. mes. obrokih po 4.100,-din

Naročilnice pošljite na naslov: Založba Borec, Miklošičeva 28, Ljubljana tel.: 320-476

V pripravi je monografija:

Bračičeva na Štajerskem in v zamejski Koroški

Zbiranje gradiva in spominskih zapisov o 13. SNOUB Mirka Bračiča za njen drugi del uspešno napreduje. Pri tem poleg ostalih sodeluje tudi pripadnik te enote Ciril Gregor, ki je hkrati predsednik komisije za pisanje zgodovine o tej enoti. Obenem vodi pododbor brigadne skupnosti v Mariboru. Pri tem mu je v veliko pomoč njegova žena Julka. Podobne pododbore imajo še v Slovenskih Konjicah, Posavju, Ravnah na Koroškem, Cerknici, Kočevju, Novem mestu, Gorenjskem in Ljubljani. Da bi o tej pripravi zvedeli kaj več, smo ga obiskali in povabili na pogovor.

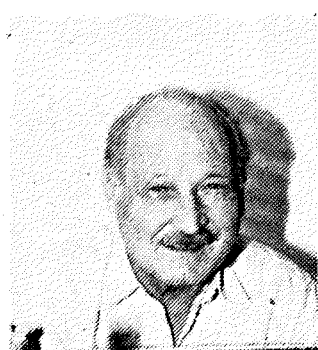
V okviru Štirinajste divizije so se bojevale partizanske udarne divizije: Tone Tomšič, Ljubo Šerčer in Mirko Bračič.

Prvi del o zadnji enoti je že izšel v letu 1982, v dvatisočih izvodih pri založbi Partizanske knjige NOV in POS. Napisal ga je Ladislav Kiauta. V njem je obdelano obdobje od septembra 1943, ko je bila ustanovljena kot loška brigada (Notranjska) do konca februarja 1944.

Tokrat gre za njen drugi del monografije. V njem bo govor od konca februarja 1944 do osvoboditve na Štajerskem (gre za prihod skupaj v Štirinajsto divizijo na Štajersko) vključujoč tudi našo in zamejsko Koroško.

V okviru brigadne skupnosti so o tem, da bi naj bil napisan še zadnji ali pa zaključni del, velikokrat razpravljali. Seveda tudi o tem,

kdo naj bi se tega lotil. Pri tem so imeli kar srečno roko. Odločili so se za Mirka Fajdiga. Prav gotovo, da ne brez utemeljenih razlogov. Slednji ima o pisanju partizanstva na Pohorju velike izkušnje. Poleg tega je napisal monografijo o Zidanškovi brigadi (za njo je prejel nagrado vstaje slovenskega naroda), in o pohorskih partizanih.

Gregor Ciril

Bil je že 1938. leta član SKOJ, 1941 izseljen, delegat na kongresu USAoj, komisar bataljona. Je tudi rezervni podpolkovnik in višji kustos mariborskega muzeja narodne osvoboditve. Zaupano delo naj bi izpolnil do 1989. leta.

Vsi ti razlogi, zlasti pa tisti, da je imela brigada Mirka Bračiča z Zidanškovo, ne samo veliko stikov, so se borci ene in druge enote tudi velikokrat skupaj bojevali, so bili pri izbiri pisca odločilni.

Ena izmed zelo uspešnih bitk, ki sta jo bojevali obe

enoti, je bila v Kotu nad Oplotnico. Njen soudeleženec Gregor Ciril se je spominja, da so takrat zaplenili precej vojaškega materiala in tudi nekaj orožja. Vse to so tovariško razdelili med borce Zidanšove in Bračičeve brigade (Med drugim dva mitraljeza »Šarca« izdelave 1942 v vsako enoto po enega).

Doslej so zbrali že kar precej dokumentov in ostalih pričevanj. Da pa bi bili pri tem čimbolj objektivni in da bi pri tem zajeli čimveč, sta se odbor brigadne skupnosti borcev 13. SNOUB Mirka Bračiča in pisec odločila ter poslala vsem še živečim borcem te enote nekakšno anketo z vsemi najpomembnejšimi vprašanji. Tudi o tem so precej razpravljali na njihovi brigadni skupščini v Slovenskih Konjicah meseca julija 1986. Pričakujejo, da jim bo to v veliko pomoč.

Vse to je seveda še premalo. Mirko Fajdiga neutrudno obiskuje posamezne borce Bračičeve brigade. Uporablja njihove izjave, jih snema na magnetofonski trak. Pri tem uporablja še druge vire, ene in druge primerja ter jih preučuje.

Pripadniki partizanske brigade Mirka Bračiča, zlasti pa pobudniki drugega dela monografije, si še kako prizadevajo, da bi Mirku Fajdigu čim bolj pomagali. Pri tem seveda računajo, da bodo pri tem tako prizadevni tudi ostali še živeči te enote.

Drago Miklavc

Književniki, padli med NOB

Tone Šifrer

Ob 45-letnici smrti

Na spominski plošči, posvečeni padlim slovenskim književnikom med narodnoosvobodilno vojno, je tudi ime Toneta Šifrerja, pesnika, dramatika, pripovednika, literarnega kritika in esejista.

Zrasel je iz Sorskega polja, rojen 8. junija 1911 v Žabnici na Gorenjskem. Osnovno šolo je obiskoval v Kranju, kjer se je vpisal tudi na gimnazijo, od tod pa je odšel študirat na slavistični oddelki ljubljanske univerze. Sprva se je bolj zanimal za jezikoslovje, končno pa se je oprijel literarnozgodovinskih študij. Že iz mladih let pa je vrela v njem želja po literarnem ustvarjanju. Leta 1936 je Šifrer diplomiral, še pred zapostavitvijo pa je moral odslužiti vojaški rok v Sarajevu v šoli za rezervne oficirje.

Po pričevanju njegovega mlajšega brata Jožeta je tone Šifrer po vojaški službi ostal doma, delal na polju, v poletnem času pa si je služil kruh kot strojnik kmetijske zadruge v Žabnici. Razmišljal je o sebi in o vsem, kar ga je obkrožalo, se prebijal skozi hude notranje stiske in v času svoje prisilne brezposelnosti začel pošiljati prve pesmi v Ljubljanski zvon.

Februarja 1939 je bil nastavljen kot profesor za slovenski in srbohrvatski jezik na gimnaziji v Ptuj. Prihod Šifrerja v Ptuj opisuje Anton Ingolič: »Šifrerja so kolegi profesorji sprejeli z odprtimi rokami, saj so ga poznali iz Ljubljanskega zvona kot pesnika, pisatelja in pronicljivega esejista in kritika. Šifrerja ni pritegnilo v Ptuj samo kulturno dogajanje, za-

jeli so ga tudi nacionalni in socialni boji. V vse, kar je bilo naprednega in kulturnega, se je vključil, tako v šoli kot zunaj nje. Rad je kolesaril — sam ali v družbi s Francetom Miheličem in Antonom Ingoličem — po Ptujem doma, delal na polju, v poletnem času pa si je služil kruh kot strojnik kmetijske zadruge v Žabnici. Razmišljal je o sebi in o vsem, kar ga je obkrožalo, se prebijal skozi hude notranje stiske in v času svoje prisilne brezposelnosti začel pošiljati prve pesmi v Ljubljanski zvon.

Ob marčni mobilizaciji 1941 je bil mobiliziran in aprilske dogodke je pričakal v uniformi. Po polomu jugoslovanske vojske, ki ga je zelo potrl, je spet prijel za

kmečko delo in se jeseni 1941 znašel med tistimi, ki so na območju med Skofjo Loko in Kranjem organizirali Osvobodilno fronto. Toda prvi odbor OF v Žabnici je bil izdan. 20. februarja 1942 so gestapovci prišli ponj, ga surovo potisnili v avtomobil in ga odvedli v Begunje. Tam je preživel dva meseca, tudi v zloglasnih bunkerjih. 20. aprila 1942 so ga odpeljali z drugimi talci v Mauthausen. Na lepaku, ki je označeval ustrelitev, je bil zapisan s številko 26. Tako se mu je, kot poroča brat Jože, uresničila slutnja smrti, ki ga je že dalj časa prežemala, ki pa se jo je trdovratno otresal in njej navkljub še vedno gradil načrte za prihodnost. »Ne smem še umreti!« je dejal ob neki priložnosti, »kajti še mnogo nameravam dati Slovincem!« ...

Leta 1982 so Tonetu Šifrerju odkrili v Žabnici na njegovi rojstni hiši spominsko ploščo. Na slovesnosti je spregovoril Tone Pavček:

»Tone Šifrer, ta občutljivi nemirne predviharne dobe, zagledanec v kmečko delo, in leto, ki mu polje in nebo prepevata simfonijo, zapisovalec kmečkih opravil, truda in lepote, vedec o sožitju človeka in zemlje in videc usodnih stresov posameznika in naroda, nam govori o času, ki ga ni več, o zemlji, kakršne ni več, a tudi o človeški veri, ki sije prek groba njegove smrti v naše današnje, drugačne dni. Saj je mogoče imeti za življenjsko kredo zadnji stavek v noveli Na samotni postaji: »Samo sejal bom,« si je dejal, »bo že kdo požel, ljudje bodo še dolgo živeli.« Za nas, ljudi, ki živimo zdaj, kot njegovi dediči, in za tiste, ki bodo živeli za nami in za tiste po njih, je zapisano to, je bila ta Šifrerjeva setev.

Dušan Mevlja

Ob 50-letnici smrti Antonia Gramscija (1891–1937)

Antonio Gramsci se je rodil 22. januarja 1891 v Alesu (Cagliari) na Sardiniji kot četrti otrok v sedemčlanski družini. Zaradi težkega gmotnega stanja družine se je moral vzdrževati sam že po osnovni šoli. Gimnazijske izpite je delal privatno. Da je lahko opravil veliko maturo, so mu zadnja tri leta pomagale sestre in mati. Že v gimnaziji je začel prebirati socialistični tisk, posebej Avanti, ki mu ga je pošiljal brat iz Torina.

Leta 1910 je objavil svoj prvi članek v listu L'Unione sarda, ki je izhajal v Cagliariu. Naslednje leto se je vpisal na fakulteto za književnost. Pri študiju ga je zanimalo predvsem raziskovanje narečij na rodni Sardiniji. Kot študent je stopil 1913 v italijansko socialistično partijo.

Po protivojnih demonstracijah avgusta 1917 v Torinu, ki so prerasle v oboroženo vstajo, je Gramsci po aretaciji večine vodilnih torinskih socialistov postal sekretar mestne sekcije socialistične partije. Bil je pobudnik gibanja za ustanavljanje tovarniških svetov, posebne oblike boja italijanskih delavcev za prisvajanje oblasti. V tem gibanju je imela glavno vlogo skupina »Ordine Nuovo«, ki jo je Gramsci ustanovil skupaj s P. Togliattijem, V. Terrazzinijem in drugimi mladimi socialisti. Gramsci je urejal torinski socialistični tednik »Grido del popolo«. Ob obletnici Marksovega rojsta je kot direktor tednika napisal znani članek Naš Marx.

V novembru 1920 je skupina »Ordine Nuovo«, skupaj s abstinenti in levimi maksimalisti, ustanovila v Imoliju združeno komunistično frakcijo (PCI). Januarja 1921, na XVII. kongresu PSI v Livornu, se je ta razšla z reformisti in centralisti ter so ustanovili italijansko KP.

Gramsci je junija 1922 odšel v Moskvo. Kot delegat v izvršnem komiteju komunistične internacionale je sodeloval na številnih posvetih mednarodnega komunističnega gibanja in se spoznal z vrsto sovjetskih in evropskih partijskih funkcionarjev. Po dveh letih se je vrnil domov ter postal član izvrš-

je pričel neposredno voditi dejavnost partije.

Kot narodni poslanec in šef komunistične parlamentarne frakcije je iz tribune parlamenta razkrinkoval politiko fašističnega režima in njegovo nasilje. Hkrati se je

na Sardiniji 27. aprila 1937. Umrl je mlad, star šele 46 let. Gramscijeve posmrtno ostanke so po vojni prenesli na rimsko pokopališče. Gramsci se je zapisal v zgodovino svetovnega in italijanskega delavskega gibanja

Antonio Gramsci (1891–1937)

bojeval za ponovno vzpostavitev enotnosti italijanskega delavskega razreda in teoretično obdeloval temeljna izhodišča njegovega boja.

Novembra 1926 so ga fašisti po večkratnih aretacijah ujeli in pregnali na otok Ustica; fašistični tribunal ga je leta 1928 obsodil na dvajset let zapor. Že prej bolehen je v zaporu zelo trpel. Čeprav je bil brez prave zdravniške pomoči, je v ječi napisal svoja glavna dela (rokopisi so izšli po vojni). Napredni svet se je zavzemal za njegovo izpustitev, med nji-

kot ena osrednjih, dragoce- nih osebnosti. Povsem naravno je, da so italijanski protifašistični borci po njem imenovali brigado, ki se je borila z ramo ob rami s slovenskimi partizani – tudi v srcu slovenskega ozemlja.

Ustanovitev italijanske partizanske brigade Antonio Gramsci

Po razpadu italijanske fašistične države so na obmejnem ozemlju Italije in Jugoslavije naglo nastajale italijanske partizanske enote. V

nečiji udarna divizija Garibaldi Natissone, ki se je 7. novembra s svojim poveljstvom priključila 9. korpusu NOV in POS. V letu 1945 so jo sestavljale 156. brigada Bruno Buozzi, 157. brigada Guido Picelli, 158. brigada Antonio Gramsci, in XX. brigada Triestina.

Brigada, ki je nosila ime znamenitega italijanskega revolucionarja Antonia Gramscija, je bila ustanovljena v Benečiji 3. oktobra 1944. Od 9. februarja 1945 so ji poveljevali komandant Salvatore Bulla, namestnik komandanta Alojz Furlan, politični komisar Giuseppe Gargano – Boris in njegov namestnik Manfredi Mazzocca – Tordo (1918-1945). Dne 27. februarja 1945 je postal brigadni komandant Giuseppe Gardano, politični komisar pa Manfredi Mazzocca. Imela je tri bataljone: Gregoratti, Mameli, Pustetto, štabno četo in težki vod minometalcev. Štela je 250 borcev.

Ta prispevek, razdeljen v nekaj nadaljevanj, bo bralce seznanil z nekaterimi novostmi o sovražnikovi ofenzivi z imenom »Začetek pomladi« marca 1945 v Škofjeloškem hribovju. Sestavljen bo predvsem po pripovedovanju udeležencev teh bojev, oči- vidcev ofenzive, vojaškega dnevnika 158. brigade A. Gramscija in po kroniki Škofjeloškega odreda. V njem bodo nekateri, sicer že objavljeni dogodki, na novo in dodatno krajevno, časovno in strateško opredeljeni. Natančneje kot doslej bodo opisane tudi smeri umika posameznih partizanskih enot, ki jim ni uspelo prebiti se iz tesno sklenjenega obroča SS policistov na Sklepeh (Rovt). Prispevek ima še zlasti namen spodbuditi pristojne, da bi:

- obstoječi spominski kamen na Sklepeh dopolnili z besedilom o junaškem preboju in o padlih ter ustre- ljenih borcih na tem kraju 24. in 25. marca 1945,

- pristojni iz škofjeloške občine vzpostavili tesnejše stike z Vsedržavnim združenjem partizanov Italije (VZPI-ANPI), pokrajinskim odborom za Go- riško,

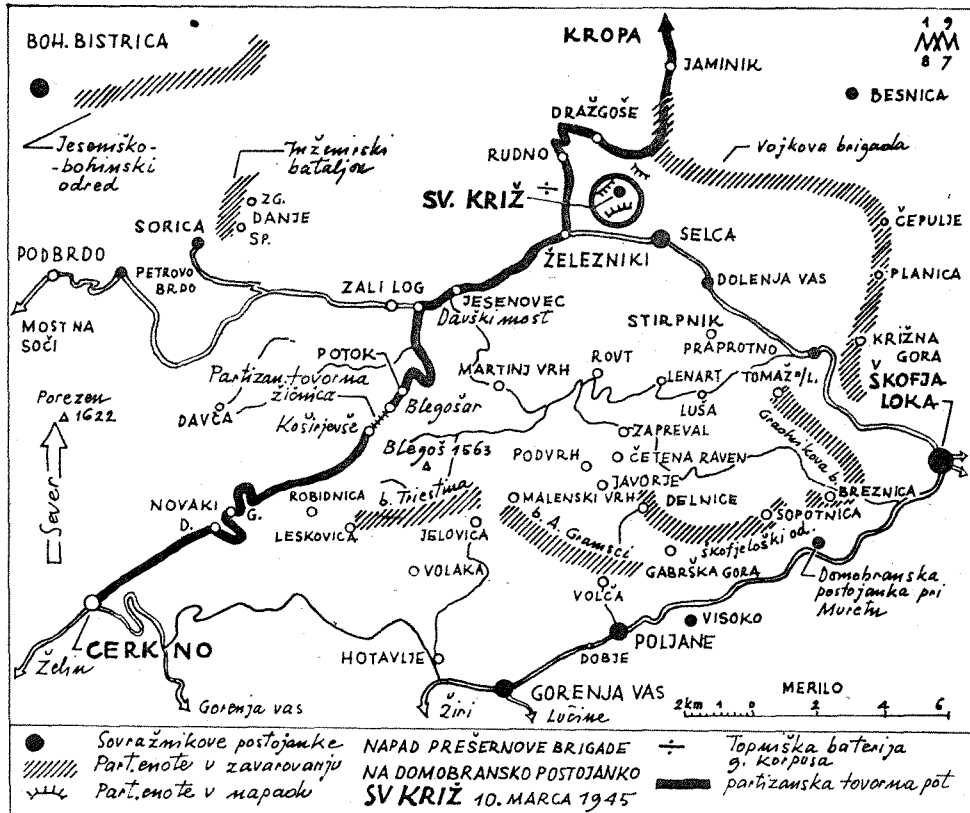
- izdali spominsko publikacijo o teh zgodovinskih dogodkih, kjer je sovražnik v škofjeloškem hribovju za seboj puščal le pepel požganih domačij, mrtve partizane in pobite sežgane prebivalce. Še poslednjič je zaman pustošil po tem delu Gorenjske in spo- toma naropal živine in hrane. Po zaslugi narodnoo- svobodilnih partizanskih enot, kljub Hitlerjevemu naročilu, Gorenjska ni bila nikoli priključena Re- ichu.

Še živeče borce udeležence ali priče te krvave sovražnikove ofenzive vabim, da se v TV-15 oglasijo s svojimi prispevki ali pa jih posredujejo na naslov Marijan Masterl, Videmska 1, Ljubljana, da bom z njimi dopolnil besedilo za samostojno objavo.

Od kmetije Blegošar (1110 m) so v februarju 1945 tesarji delavskega bataljona Gorenjskega vojnega področja postavili na Koširjevše (1223 m) okoli 400 m dolgo tovarno žičnico svojevrstne izvedbe – pravo novatorstvo. Prav zanimivo bi bilo izvedeti, kdo je bil projektant. Imela je leseno podporje, nosilno in vlečno vrv, ki jo je vprezna živina navijala na gepelj. Slika prikazuje zgornjo postajo žičnice, desno je vitel, ki ga obrača konj. Na levi strani je tovarni voziček, ki prevaža dele topa po uničenju domobranske postojanke pri Sv. Križu (nanj je šlo do 250 kg tovora).

Foto: M. Masterl

Brigada Gramsci v Poljanski dolini

Štiriindvajsetega marca, pred dvainštiridesetimi leti sta 158. italijanska brigada Antonio Gramsci in Škofje- loški odred z ramo ob rami uničila več nemških obročev in zased, postavljenih 25 km globoko v obkoljeni prostor, ki so onemogočali umik proti Bohinju tisoč dvestotim partizanom pri Rovtu nad Selško dolino.

Gorenjski domobranci iz Škofje Loke so 28. februarja 1945 na dominantni točki pri Sv. Križu (872 m) nad Selško

dolino ustanovili novo po- stojanko. Cerkev in njeno okolico so spremenili v mo- čno utrdbo. Postavili so jo z namenom, da bi s svojo nav- zočnostjo presekali glavno partizansko preskrbovalno tovarno pot Gorenjska-Primorska. Vodila je iz Kroke (500 m) na Jamik (834 m) in v Dražgoše (800 m) in od tod po raznih poteh, odvisno od vrste tovorov in varnosti, čez Selško dolino (500 m) v Farji potok (800 m), danes Potok. Od tu je pot vodila mimo do- mačije Blegošar (1110 m). Na Koširjevše (1223 m) pa je vo- zila tovarna žičnica. Do Slu-

gove rajde (1125 m) na itali- janski vojaški cesti Cerkn- ovrh je s Koširjevša čez Slugov grič (1223 m) vodil kolovoz, ki so ga partizani utrdili z drevesnimi debli na zamočvirjenem delu zemljiš- ča. Prek sto domobrancev nove postojanke pri Sv. Kri- žu naj bi odslej nenehno nadzorovalo odsek te tovor- ne poti med Lajšami in Draž- gošami prav v kritičnem ča- su, ko je sovražnik partiza- nom na Primorskem načrtno zaprl že vse druge preskrbo- valne poti iz Vipave in Furla- nije.

(Se bo nadaljevalo)

Delovanje 158. italijanske brigade Antonio Gramsci v času obstoja

1944	KRAJ IN ČAS DELOVANJA 158. BRIGADE A. GRAMSCI	1945									
		OKT.	NOV.	DEC.	JAN.	FEB.	MAREC	APRIL	MAY	JUNIJ	
	Ustanovitev brigade v Benečiji	3									
	V Benečiji in na Primorskem					8					
	V Poljanski dolini							9			
	Na Primorskem								13		
	Na Dolenskem								2		
	V okolici Ljubljane									17	
	Na Opčinah in v Trstu										12
	V Palmanovi in v Vidmu										24
	Ukinitve brigade v Vidmu										24

nega komiteja italijanske partije, ki so ga v njegovi odsotnosti razredčile aretacije čedalje bolj razbohotnega fašizma. Na njegovo pobudo je bilo ustanovljeno glasilo KP Italije »Unita«, Gramsci pa

mi tudi veliki francoski mi- slec in pisatelj Romain Rol- land. Nekaj dni po izpustitvi iz zaporu je zaradi izčrpano- sti od enajstletnega bivanja v temnici, njegovo življenje ugasnilo v domači bolnišnici

njih so bili pretežno protifa- šistični prostovoljci, zlasti delavci iz Gorice, Vidma, Tr- žiča, Trsta in nekateri celo iz Sardinije. Dne 17. avgusta 1944 je bila iz prvotno manj- ših enot ustanovljena v Be-

Zastava je vihrala v čast OF in prvega maja – in izdala komandirja kurirske postaje

Čeprav kurirske postaje niso imele naloge, da izvajajo tudi vojaške borbene akcije, jih je občasno le zamikalo, da bi podrl kakega sovražnika. Pravzaprav so se kurirji zaradi svojih nalog morali izmikati sovražniku, se v nevarnosti pritajiti, kajti ni šlo le za življenje kurirjev, temveč za zaupno in strogo zaupno pošto, ki ni smela priti sovražniku v roke.

V izjemnih primerih, ko so se odločili za vojaško akcijo na sovražnika, niso pri sebi nosili nobene pošte. Kurirska postaja G-4 na Gorjušah vsekakor sodi med najbolj borbene na Gorenjskem. Postaja je bila ustanovljena julija 1943. leta in se je ves čas zaradi dobrih odnosov z vaščani zadrževala v okolici Gorjuše. Na tej kurirski postaji so se zvrstili trije komandirji: Janez Cesar-Metod, Janez Arh-Leskovec in Alojz Zupanc-Črtomir. Politdelegata postaje sta bila Franc Jere-Sever, za njim pa Ciril Sušnik-Izidor.

Nekega novembrskega dne leta 1943 je komandir te kurirske postaje Janez Cesar-Metod zvedel, da vzdolž železniške proge nad Bohinjsko Belo in Sotesko patrolirata dva z brzostrelkami oborožena vojaka. Kurirjem ni bilo toliko od tega, da bi ubili ta dva vojaka, kolikor do njihovih brzostrelk. V akcijo so šli prostovoljci: komandir Janez Cesar, politdelegat Franc Jere, ki je kot domačin z Bohinjske Bele dobro poznal zbirališče, in kurirja Janez Pretnar-Drago (1945. leta je padel pri Bledu) in Janez Arh. Zjutraj so se spustili po strmi in zasneženi strmini.

Kako so res dobro poznali zbirališče, pove tole: Kurirji so morali čez cesto do železniške proge med Bohinjsko Belo in Sotesko. Na zasneženi cesti bi se poznale sledi, to pa se ni smelo zgoditi. Pa so šli kar po ledeno mrzlem potoku in pod mostom na drugo stran ceste. Tu so se razšli. Mitraljezec Sever je s pomočnikom Dragom ostal blizu ceste, da bi drugima dvema po opravljeni akciji krila umik čez planjavo med progo in cesto. Komandir Janez Cesar in kurir Janez Arh pa

sta šla naprej in pod železniškim mostom na drugo stran, kjer sta si v zasneženem grmovju kakih trideset metrov od proge poiskala položaj. Dve uri sta premražena čakala na nemško patroljo, a ne zaman. Nemca sta mrtva obležala ob progi, kurirji pa so se brez prask in z zaplenjenima brzostrelkama vrnili v bivač.

Kurirji te postaje so ta mesec (november 1943) kar podnevi izpraznili trafiko na Bledu, veliko tobaka so zaplenili v gostilni v Srednji vasi v Bohinju, na Bohinjski Beli so v gostilni zajeli tri oborožene železničarje in jim odvzeli pištole, dve bombi in več nabojev in daljnogled. In to v času, ko so vojaki iz bližnje vojašnice hajkali po Pokljuki.

Decembra 1943. leta so kurirji z gorjuške postaje napadli nemške vojake, ki so pri Obrnahu v Bohinju čuvali železniško progo. V raznih drugih bolj ali manj posrečenih akcijah pa so si kurirji s treh kurirskih postaj na območju Bohinja kar tekmovali med seboj. Akcije pa si med seboj niso usklajevali, ker je bila vsaka kurirska postaja posebna in z molkom obdana enota kot posledica njihove specifične službe. Tako se je zgodilo, da so kurirji kurirske postaje G-2 v počastitev dneva osvobodilne fronte in prvega maja izobesili zastavo na kraju, od koder se je dobro videla v Bohinjsko Bistrico. Zastava je privabila sovražnika. Nesreča je bilav tem, ker je bila zastava izobešena točno nad kurirsko potjo kurirjev sosednje kurirske postaje.

Kurirska postaja G-2 je imela bivališče na območju Bitenjske planine in Vresja, kjer so imeli Nemci glavno izhodišče iz Bohinjske Bi-

strice na Jelovico. Ta kurirska postaja je za časa svojega delovanja morala kar šestkrat menjati bivališče. Prvič so jo Nemci napadli novembra 1943. leta, ko so uničili bivališče (ne pa kurirje), drugič pa marca 1945, ko so požgali bivač.

V drugi polovici marca 1945. let so Nemci na Vresju napadli dva kurirja, ki sta se vračala iz zveze. Večkrat prestreljeni kurir Ivan Tokar se je skušal umakniti po globokem snegu. Za seboj je puščal rdeče sledi, dokler ni za-

Matevž Rožič-Dobravski iz Kamnja pri Bohinjski Bistrici, padel 24. IV. 1944 kot komandir kurirske postaje

vedo obležal in s svojo krvjo natopil sneg. Kurirja Zupanca so ujeli.

Kurirska postaja G-27 je bila na Ventijah. Delovala je od julija 1943. Prva dva kurirja te postaje sta bila prvoborec Franc Jerovšek-Vasja in Anton Cerkovnik-Riko. Nato so k tej postaji za kurirje prišli še Ludvik Dobravec-Lovec, Valentin Rozman-Jaklič, Matevž Rožič-Dobravski, ki je za Rikom postal komandir te kurirske postaje. Nadaljeso na tej postaji krajši ali daljši čas opravljali kurirsko službo še Alojz Mencinger-Matek, Franc Arh-Crni, Franc Zalokar-Planinc, Janez Pikon-Polde, Janez Malej-Zagorski, Anton Znidar-Tone, Anton Dolenc-Keržo, Ivan Škofca-Cveto,

Valentin Beznik, Franc Dobravec, Anton Arh-Joža, Angelca Ravnik-Planinka, Anton Jnestrle in Alojz Pretnar. Mladinke s Polja, Kamnja in Savice so leta 1944 na organiziranem mitingu tej kurirski postaji podarile prapor, ki ga zdaj hranijo na pošti v Bohinjski Bistrici.

Komandir kurirske postaje Matevž Rožič-Dobravski, po domače Pavov s Kamnja pri Bohinjski Bistrici je bil iz kmečke družine. Pavova mati je povila enajst otrok, odraslo pa jih je devet: brata Matevž in Zdravko in sedem sestra. Od teh je najbolj znana Angelca s partizanskim imenom Vlasta. Ona je bila kot partizanka v znani patrolji, ki je na dan osvoboditve Beograda odnesla zastavo na vrh Triglava. Pred leti je bila Vlasta Vidic sekretarka občinskega komitea ZKS Radovljica (zdaj kot upokojenka živi na Selu pri Žirovnici).

»Moje oče Matevž je bil na začetku vojne star 55 let,« se spominja Vlasta. »Vseskozi je bil napreden, sodelavec in prijatelj Tomaža Godca. Pred vojno se je moj oče po Godčevem navodilu udeležil nekega tajnega sestanka v unionski kleti v Ljubljani. Tomaž Godce je k nam prihajal kot ilegalac in kot partizan vse do nesrečnega dne, ko so ga v prvih dneh marca 1942 ujeli na planini Voje.

Spominjam se, kako je večkrat iz naše shrambe izginila hrana: kruh, sir, salama, zaseka, mleko, krompir, sol... Vse to je oče skrivaj dajal partizanom. Od vseh vaščanov je najbolj prizadevno pomagal organizirati bohinjsko vstajo decembra 1941, ki pa je bila v Bohinjski Bistrici in še nekaterih vaseh preklicana zadnji trenutek.

Februarja 1944. leta so Nemci našo in še nekatere družine izgnali v zbirno taborišče v Goričane, od tam pa v taborišče za izgnance na Bavarsko. Četrtega marca 1944. leta sem pobegnila od kmeta, pri katerem sem morala delati, z menoj pa še Stanko z Ribnega in 14-letni fantek iz Ihana pri Domžalah. Do Nürnberga smo šli peš, naprej z vlakom. V Bohinju je pome prišel brat Ma-

tež in tako sem postala partizanka.

Brat Matevž Rožič-Dobravski je bil tedaj že komandir kurirske postaje. Preden je padel, sem bila dva dni na njegovi kurirski postaji in zato so mi znane okoliščine, ki so povzročile njegovo smrt. Spominjam se tudi zadnjega najinega pogovora o svobodi, kakšna bo in kaj bomo delali. Imel je veselje do kmetijstva. Pred vojno je obiskoval kmetijsko šolo na Grmu pri Novem mestu. Postal je kmetijski tehnik, a se je zaradi boljšega zaslužka zaposlil v jeseniški železarni. Ob mobilizaciji so ga poklicali v Ptuj, kjer so ga Nemci zajeli, zato se je vrnil šele na jesen istega leta. Spomladi 1943. leta so začeli klicati fante na nabor in jih tlačiti v nemške vojaške uniforme, toda iz naše majhne vasi, ki je na začetku vojne štela le 31 hiš, so le redki šli v nemško vojsko.

Iz omenjenega razloga so spomladi 1943. iz naše vasi odšli k partizanom Ivan Reppinc, Anton Cerkovnik, Valentin Rozman, Jože Cerkovnik, Jože Čop-Iztok in Jože Cerkovnik iz Savice. Za njimi sta šla moj brat Matevž in Anton Rozman-Bukovc... »

Smrt komandirja kurirjev

Vlasta je nadaljevala:

»V partizanih smo se le redkokdaj pripravili, kajti bili smo odvisni drug od drugega. Težko življenje in isti cilji so nas združevali. Prvi tak prepričanje sem doživela na bratovi kurirski postaji. Zvečer so bratu Matevžu vsi odpovedali poslušnost. Nihče ni hotel naslednjega dne dopoldne na zvezo mimo izobešene zastave na planini Strmne (979 m nadm. višine). Razjezil se je in šel na zvezo. S seboj je vodil nekega Francoza, ki se je nekje pri Jesenicah priključil borcec NOV in bi moral priti po kurirski zvezi na Primorsko.

Bilo je 24. aprila 1944. leta zjutraj, ko sta moj brat Matevž-Dobravski in Francoz odšla na pot. Po njunem odhodu sem se pod kurirsko postajo G-27 vsedla na štor in brala partizansko literatu-

ro. Ob pol dvanajstih dopoldne zaslišim strele iz smeri, kjer je vihrala zastava (to so izobesili kurirji sosednje postaje).

Matevž, sem kriknila, skočila pokonci in se spet sesedla. Med gorami je odjeknilo še več strelav, potem je bilo vse tiho. Molčim jaz, molčijo kurirji. Ne vemo, kaj naj storimo. Francoz se je vrnil in nam nekako dopovedal, da sta blizu zastave padla v zasedo. Kurir je verjetno padel, tako smo ga razumeli.

V naslednjih dneh sem zvedela, da so Nemci blizu zastave postavili zasedo. Brata so ranili, ujeli in pri njem dobili pošto. V bližini tistega kraja je nek kmet spravljaval les. Nemci so ga prisilili, da je v spremstvu policije ranjenega na vozu odpeljal v dolino. Ko so prišli na Nemški rovt je vaščane prosil za vodo.

V Bohinjski Bistrici so ga odnesli v hišo, ki je točno nasproti železniške postaje, rečejo pa ji na Rodici. Tu mu je bohinjski zdravnik dr. Vladimir Wolf (ta je vseskozi zdravil bolne in ranjene partizane) nudil zdravniško pomoč. Zasilno so policisti brata obvezali že prej, ker so ga hoteli živega poslati gestapovcem na Bled. Takrat je bil Matevž star 31 let.

Zdravnik je odšel, brat Matevž pa je prišel toliko k zavesti, da se je zavedal, kje je in kaj se okrog njega dogaja. Pod rjuho si je skrivaj odvezal rane in izkravaval. Pospešil si je smrt, ki mu je bila bližja kot mučenje v zaporu. Ob pol petih popoldne je umrl. Policisti so o tem obvestili sestro Minko, ki je stanovala v Bohinjski Bistrici in ni bila v izgnanstvu.

Čez noč je bratovo truplo ležalo v mrtvašnici, naslednjega dne pa so ga ob navzočnosti le nekaj sorodnikov pokopali na pokopališču v Bohinjski Bistrici. Spominjam se, kako je Matevž upal, da bomo naslednje leto dan ustanovitve Osvobodilne fronte in prvi maj praznovali v svobodi. V vseh povojnih letih me ob teh dveh praznikih zaboli v srcu, ker se spominam na brata, na tisto nesrečno zastavo.

Jože Vidic

Janez Tomšič

V Splitu je 14. aprila 1987 preminil Janez Tomšič, kontraadmiral Jugoslovanske vojne mornarice v pokoji, partizanski komandant številnih pomorskih enot in odlični vojaško pomorski strokovnjak.

Janez Tomšič je bil rojen leta 1909 v Postojni. Njegov oče je bil orožnik, mati pa učiteljica. Čeprav se je rodil v Postojni, se je njegova družina preselila (še ko je bil dojenček) v Novo mesto, in je tam tudi odrasel. Po končani srednji šoli 1928 je bil sprejet v vojno pomorsko akademijo. Postal je aktivni oficir v jugoslovanski vojni mornarici. Druga svetovna vojna ga je doletela na rušilcu »Beograd«, kot artilerijskega oficirja. Njegova žena in sin sta živela v Dubrovniku. Po kapitulaciji stare Jugoslavije so ga ustaši pregnali iz Hrvaške, ker je odklonil sodelovanje v njihovi mornarici. Vrnil se je z družino na očetov dom v Novo mesto. Tu so ga Italijani kot sodelavca OF z drugimi člani oficirji jugoslovanske vojske aretirali in marca 1942 internirali v Gonars, nato pa v Chiesanuovo pri Padovi. Spomladi 1943 pa so pomorskeke izpustili in jih poslali domov. Nekaj časa je Tomšič delal v novomeški tekstilni tovarni, toda 16. avgusta 1943 je odšel v partizane, v Levstikov bataljon, ki se je takrat zadrževal v bližini Dolenskih Toplic. V Dragah v Beli krajini je 2. septembra 1943 končal politični tečaj za oficirje bivše jugoslovanske vojske. Na željo, ki jo je izrazil komandantu glavnega štaba

NOV Slovenije, je odšel v operativno enoto, in sicer kot operativni oficir 1. SNOUB »Tone Tomšič«. Kapitulacija Italije ga je zatekla v Prešernovi brigadi na Travnici gori. Začasno je bil dodeljen v artilerijsko baterijo, ki so jo zaplenili Italijani v Ribnici in s katero so pomagali likvidirati belo in plavo gardo v Grčarici. S Tomšičevo brigado je sodeloval v boju proti beli gardi na Osolniku, kjer so partizani likvidirali belogardistični bataljon. Sledil je pohod iz Turjaka, Pjave Gorice za Cerknico, kjer so bili hudi boji z Nemci. Janez Tomšič se je udeležil tudi akcij pri Cerkniškem jezeru, na železniški progi Ljubljana-Postojna, pri Ravbarkomandi, Stampedem mostu, itd. Dne 24. novembra 1943 je sodeloval pri napadu na belogardistično postojanko Grahovo, tega dne pa je tudi bil sprejet v članstvo KP Slovenije. Nato je bil določen za odhod v marnarico NOVJ. Od 30. novembra do 19. decembra 1943 je vodil skupino slovenskih partizanskih pomorščakov in letalcev za Glavni štab NOV Hrvatske, od tam pa partizanske pomorščake na otok Vis. Postal je poveljnik oboroženih ladij 4. POS, kjer je konec decembra 1943 pomagal pri umiku 1. prekomorske brigade s Korčule na Hvar. Sledilo je imenovanje za načelnika štaba 4. POS-a, premestitev za komandanta pomorske baze NOVJ, ki je takrat bila v Monopolju. Po vrnitvi v domovino je postal komandant 3. POS-a, in od tu je bil določen za ko-

mandanta mornariške skupine pri 9. Korpusu NOV in POJ.

Pri sklepnih operacijah za osvoboditev domovine je bil Tomšič poveljnik Pomorske komande severnega Jadrana (rang komandanta divizije) ter je mornariškim enotam na kopnem in morju poveljeval na zmagovitih pohodih od Zadra do Trsta in Soče. Za zaslu-

Janez Tomšič

ge v NOVJ in v povojni graditvi Jugoslovanske vojne mornarice je bil odlikovan s številnimi odlikovanji, med njimi z redom partizanske zvezde s puškami, redom za hrabrost, redom bratstva in enotnosti s srebrnim vencem in redom za sluz na narod s srebrnimi žarki, ter redom Jugoslovanske armade in dvakrat z redom za vojaške zaslugе.

Po vojni je bil poveljnik flote JVM, jugoslovanski predstav-

nik v mednarodni komisiji štirih velesil za razdelitev italijanskega vojaškega pomorskega plena. Nato je bil imenovan za komandanta zaledja JVM, poveljnika mornariškega šolskega centra, načelnika mornariškega tehničnega inštituta, načelnika operativnega oddelka poveljstva vojne mornarice. Sledilo je imenovanje za načelnika višje pomorske akademije in načelnika operativnega oddelka vojno pomorske oblasti. V NOVJ je dosegel čin podpolkovnika, leta 1947 pa je napredoval v čin kapetana vojne ladje. 1958 je dobil čin kontraadmirala JVM in se 1965 upokojil.

Tomšič je avtor številnih strokovnih članov iz pomorstva, objavljenih v Vojni enciklopediji, Mornariškem glasniku, Vazduhoplovnem glasniku, Vojnem delu, Vojno pomorskem muzeju ter v dnevnikih (in revijah) Delo, Primorski dnevnik, Primorske novice, Borba, Vjesnik, Slobodna Dalmacija, Primorska srečanja, Obala, itd. Je tudi pisec obsežne knjige Narodnoosvobodilni boj na Jadranu in slovenski pomorščaki, ki je izšla leta 1974 v Knjižnici NOV in POS pri republiškem odboru ZZZB NOV Slovenije v Ljubljani in za katero je dobil nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1975.

Bil je tudi aktiven član Skupnosti partizanskih pomorščakov Slovenije, ki deluje pri občinskem odboru ZZZB NOV v Piranu.

Ohranili ga bomo v trajnem spominu.

Albert Klun

Ljubljana se ni dala ugnati

(nadaljevanje in konec zapisa o oficirski organizaciji OF)

Italijanske oblasti so se zdale naraščajočega vpliva OF med oficirji, zato so se marca 1942 odločile za njihovo konfinacijo v taborišča v Italiji. Avšič je ostal v Ljubljani, v ilegali do maja 1942, ko je odšel s Kidričem in izvršnim odborom OF na osvobodeno ozemlje na Dolensko. Vodstvo narodnoosvobodilnega gibanja je vsaj na začetku potrebovalo za vodenje oboroženega odpora vojaško izobražen kader.

Maja 1943 so Italijani začeli izpuščati nekdanje jugoslovanske oficirje iz internacije in zaporov. Istega meseca sta glavno poveljstvo NOV Slovenije in izvršni odbor OF izdala okrožnico, kjer je zapisano, da je nujno potrebno z njimi dobiti stike, da jih okupatorji in bela garda ne bi »uporabili za svoje smote. V Italiji so jim pred izpustitvijo natvezili, da jih bodo partizani pobili, če se ne bodo zatekli pod varstvo okupatorjev in belogardističnih posadk.« V omenjeni

okrožnici jim zagotavljajo, da bodo ohranili čin in da se jim ne bo zgodilo nič zalega. Hkrati pa jih seznajajo, da je general Jaka Avšič, bivši jugoslovanski oficir, namestnik komandanta NOV in partizanskih odredov Slovenije, da je med partizani tudi veliko število nekdanjih srbskih in črnogorskih oficirjev.

Izpuščeni oficirji so zares stopali v partizanske vrste, nekateri pa so se vrnili na svoje domove. V Ljubljani so se zopet povezali z OF. Domobranci so jih silili, naj se vključijo v njihove vrste. Tiste, katerim njihove grožnje niso zalegle, je gestapo aretirail in ponovno poslal v taborišče, tokrat nemška.

Komu izmed bralcev se bo morda zdelo čudno, da pišem tudi o bivših jugoslovanskih oficirjih, vključenih v OF. A ta skupina je imela takrat vpliv v krogih, iz katerega je izhajala večina uradništva, ki je bilo zaposleno na ustanovah, na katerih sem opisoval dejavnost OF. Ko so jim aktivisti OF pojasnjevali negativno vlogo Dražice Mihajloviča, so nedvomno lahko uporabili argument, da se je del oficirjev, del »legitimne vojaške oblasti« podredil OF.

Lojz Tršan

14-15 naš TOVARIŠ

Narodni heroj Sergij Mašera

Sergij Mašera se je rodil 11. maja 1912 v Gorici v proforski družini. Po prvi svetovni vojni je vsa družina pobegnila v Ljubljano. Tu je Sergij najprej končal štiri razrede osnovne šole, nato pa je leta 1929 maturiral na realni gimnaziji.

Doma je bil vzgojen v protiklerikalnem duhu in že zgodaj ga je prežl močan jugoslovanski patriotizem. Bržkone je to vplivalo, da se je odločil za pomorščaka, za poklic pomorskega oficirja: vpisal se je v VII. letnik Pomorske vojaške akademije, ki jo je kot peti v letniku končal leta 1932 in dobil čin korvetnega poročnika.

Že kot gojenec akademije je Mašera postal priljubljen med tovariši. Cenili so ga zaradi njegove skromnosti, pravicoljubnosti in pripravljenosti boriti se za pravico, resnico, odkrito kritizirati in obsoditi vse, kar ni pošteno. Že od mladih nog se je ukvarjal s planinarjenjem in gore je strastno vzljubil. Vselej, kadar se mu je le ponudila priložnost, se je vzpel v gore, užival v njihovi neokrnjeni lepoti, v razgledih, ki so se mu odpirali z najvišjih vrhov. Ko je občudoval čudovite predele, je razkrival — tako se spominjajo njegovi vrstniki — svoj globoki patriotizem, kadar se mu je pogled ustavil na krajih, ki so ostali pod Italijo. Od svojega očeta, velikega rodoljuba, je poleg rodoljubja podedoval tudi poudarjeno protifašistično opredelitev, ki jo je vselej jasno in nedvoumno izražal.

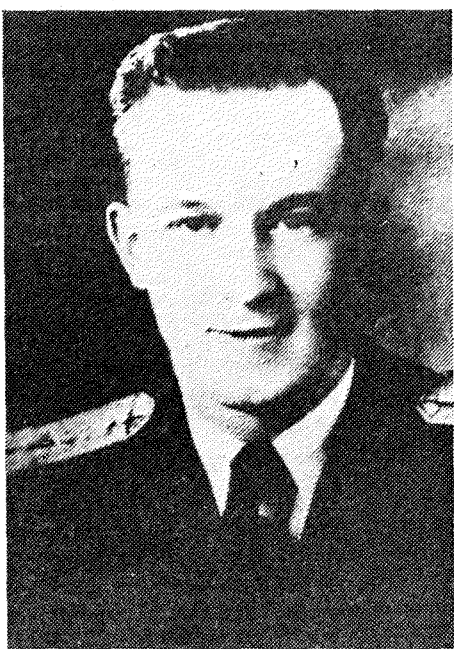
V Pomorski akademiji v Dubrovniku se je izkazal kot izvrsten matematik. Menda ga je to nagnilo, da je postal artilerist na ladji in da je po končani akademiji z odličnim uspehom opravil še tečaj za artilerijskega oficirja.

Kot mornariški oficir je služboval skupaj s svojim tovarišem iz akademije Milanom Spasićem. Kakor se spominjajo njegovi sodelavci in nekdanji podrejeni, se je s svojimi podrejenimi znal toplo in človeško pogovarjati in tak je bil ob vsaki priložnosti. Po tem se je ločil od vseh drugih, zakaj takšni odnosi so bili takrat za mornarico nenavadni. Kolikšno to-

varištvo ga je odlikovalo kot človeka, razkriva tudi primer iz leta 1940, ko je v šibeniškem pristanišču nasedel in pozneje potonil rušilec »Ljubljana«. Na tej ladji sta namreč službovala, kakor se spominja Sergijev šolski tovariš Slobodan Petrović, tudi dva njuna tovariša iz letnika. Ko sta Mašera in Spasić zvedela, da sta oba zavoljo tega ostala brez vsega, ker je vsa njuna vojaška oprava in vse imetje ostalo v morju, sta

bro spoznal in vedel za korupcijo v vrhovih vojske in vlade bivše Jugoslavije. Zategadelj sta se skupaj s tovarišem Milanom Spasićem, s katerim sta službovala na rušilcu »Zagreb«, odločila, da jugoslovanske ladje ne bosta izročila Italijanom. Sklenila sta jo uničiti z miniranjem in tako nuditi odpor Italijanom. To sta 17. aprila 1941 tudi storila.

Oficir Jugoslovanske vojne mornarice v pokoju in

Sergij Mašera

organizirala zbiranje pomoči za oškodovana tovariša.

O Mašeri kot nadrejenem častniku je nekdanji podoficir Vojne mornarice Djurdj Suša povedal tole:

»V uradnih odnosih do sebi enakih, višjih in nižjih in podrejenih, je imel zelo korekten odnos, kar je bilo v takratni mornarici, a tudi v vsej vojski, redko. Celotna posadka ga je zelo cenila in ljubila. Nikoli ga ni bilo moč videti namrščenega, jeznega ali nerazpoloženega... Tudi nalog podrejenim ni znal postavljati ukazovalno...«

Aprilski zlom Jugoslavije je Mašera doživel kot najhujši udarec v življenju. Ni se mogel sprijazniti s kapitulacijo, hotel se je bojevati za svojo državo in čast domovine. Toda Mašera je do-

eden izmed udeležencev aprilskega dogodka v Boki Kotorski Nikola Safanov je ob neki priložnosti zapisal:

»15. aprila je bilo lepo vreme, vendar dopoldne ni bilo (sovražnikovih) letal. Okoli treh popoldne je v višini tri tisoč metrov priletel italijanski trimotorni hidroavion tipa Kant, ki je mirno krožil nad Boko in nato odletel. Vsi na ladji smo strašno zmerjali obalne artileriste, ker smo bili prepričani, da so mislili, da je to bilo naše letalo; v resnici pa so (artilristi) že vedeli za premirje. Ladje (razen »Dalmacije«) niso odprle ognja, da se ne bi demaskirale. Naš poveljnik je bil ta čas pri admiralu. Vrnil se je okrog petih in takoj ukazal, naj pospravimo protiletalsko orožje in v vse strelivo damo v komore za strelivo. Vsi mor-

nari, podoficirji in mi oficirji smo bili osupli spričo takega ukaza, tembolj, ker smo vsak trenutek pričakovali napad...«

Zvečer tega dne smo zvedeli, da so Italijani navzlic premirju bombardirali Dubrovnik. Zato je poveljnik ukazal, naj se vsa posadka zjutraj izkrca na kopno, ker nam je bilo prepovedano, da bi se branili. Artilerijski oficir — poročnik bojne ladje Sergij je zaprosil poveljnika, naj mu dovoli ostati s prostovoljci na ladji in braniti ladjo, če bi bila potrebno, toda poveljnik je to zavrnil...

16. aprila zgodaj zjutraj smo se ponovno izkrkali na kopno, tu pa smo opazovali veliko število vojakov in mornarjev, ki so šli v smeri proti Tivtu. Vojaki so nam povedali, da jim je bilo ukazano, naj pokvarijo topove na utrdbah in naj gredo domov. Vrh tega se je govorilo, da so Italijani že v Budvi, na Cetinju in v Dubrovniku in da bodo vsak hip prišli tudi v Boko Kotorsko. Izvidniška postaja Klinci je bila v ognju — zažgala jo je lastna posadka...

Popoldne so ostali na ladji poleg mene samo še poveljnik, artilerijski oficir — poročnik bojne ladje Mašera, poročnik bojne ladje Spasić (torpedni oficir), dva mlada korvetna poročnika, en podoficir in trije mornarji iz posadke poveljnika čolna. Potem, ko sem videl, kako Mašera in artilerijski podoficir (mislim, da je bil to narednik Alfeldi) pripravljata detonatorske vrvice in trotilne nabojne, sem bil prepričan, da bosta ladjo potopila. Okrog dveh popoldne sem skupaj z obema korvetnima poročnikoma zapustil ladjo, hkrati pa je odšel tudi poveljnik s svojim čolnom. Na ladji sta ostala samo Mašera in Spasić.

Okoli petih popoldne je »Zagreb« zletel v zrak. Uničila sta ga Mašera in Spasić, ki sta ob tem tudi sama padla...

Maršal Jugoslavije Josip Broz Tito je za takšno življenje in dejanje, vredno le največjih sinov vseh naših narodov in narodnosti, ob tridesetletnici Jugoslovanske vojne mornarice dne 28. junija 1973 Sergiju F. Mašeri in Milanu Spasiću posmrtno podelil RED NARODNEGA HEROJA.

(L. K.)

Spomin

17. aprila 1941 leta so bili trije rušilci Dubrovnik, Beograd in Zagreb usidrani pred obalo otoka Stradiot v zalivu Krtole. Istega dne dopoldne je komandant Dubrovnika sklical (enako tudi na ostalih ladjah) celo posadko in prebral ukaz o popolni kapitulaciji bivše jugoslovanske armade. Rekel je: ladje ne smejo izpluti, biti poškodovane in tudi ne poškodovani deli vojaške opreme. Odhod z ladij so predvidevali okoli 16. ure.

Na Dubrovniku sem bil protiletalski oficir. Skoraj cele kratkotrajne vojne sem prebil na komandnem mestu glavne protiletalske baterije 84 milimetrskih topov.

Po zadnjem kosilu sem se podal v kabino, da bi se pripravil za ujetništvo. S seboj sem vzel samo najpotrebnejše. Poklical sem nekaj podčastnikov in mornarjev ter jim dal preostale obleke, perilo — vse, kar so hoteli vzeti, kar sem mislil pustiti na ladji.

Okoli pol štirih je ladjo zatresla silna eksplozija. Mislim, da je zračni napad Italijanov in sem se po vrvi za dodajo streliva povzpel do topa. Tedaj se mi je prikazal veličanstven pogled. Okoli petsto metrov od nas je bil ves v plamenu rušilec Zagreb. Sledile so še eksplozije in deli opreme Zagreba so leteli preko nas. Cela posadka je nemo opazovala ta prizor. Nato se je pripeljal mimo našega rušilca komandant Zagreba. Ko ga je opozoril naš komandant, da je za tako dejanje predvidena smrtna kazen, je rekel: »To sta na svojo odgovornost naredila poročnika bojne ladje Sergij Mašera in Milan Spasić.«

Naš komandant je nato nas, oficirje, razposlal po ladji, da ne bi tudi pri nas prišlo do podobnega dejanja. Šel sem proti premcu in tu me je srečal neki podčastnik in rekel: »Tako se odda rušilec sovražniku«. Pod premcem so se mornarji in podčastniki pripravljali na odhod. Nekateri so prosili enega izmed podčastnikov, naj jim da pištole, ker so iz daljnih krajev. Vem, da jim jih je dajal — jaz tega nisem hotel opaziti. Nekaj po 16. uri smo se zopet zbrali na palubi, svečano smo spustili vojno zastavo, katero je vzel s seboj komandant ladje. Ko smo prišli na obalo v Tivtu, so nam povedali, da sta skupaj z »Zagrebom« odletela v zrak tudi Sergij Mašera in Milan Spasić. »Zagreb« je gorel še dva dni, Italijani pa so zasedli preostala dva rušilca šele po treh dneh; medtem so jih obiskali kmetje in iz njih odnesli v glavnem hrano in odeje.

Milana Spasića so našli dan ali dva po eksploziji: morje ga je vrnilo na obalo. Prepeljan je bil v Mornariško bolnico v Meljnah. Ob posredovanju naših mornariških oficirjev pri italijanskem komandantu je ta odredil svečani vojaški pogreb z italijansko častno četo mornarjev, ki so tudi izstrelili častne salve. Pokopan je na Savini ob Hercegovnem. Na pogrebu je bilo tudi veliko mornariških oficirjev bivše JVM, posmrtni govor pa mu je držal njegov razredni kolega poročnik bojne ladje Jovan Nikolić.

Takoj po tem dogodku je radio London sporočil, da sta oba odlikovana z Ordenom Karadjordjeve zvezde z meči, maršal Tito pa ju je posmrtno odlikoval z Ordenom narodnega heroja.

Za zemeljske ostanke Sergija Mašere se dolgo ni nič vedelo; mislili smo, da je zginil v morje. Pred približno dvema leti pa je prišla vest iz Boko Kotorske, da se tam nahajajo zemeljski ostanke Mašere. Neka pastirica je namreč pasla ovce na otoku Stradiot nekaj dni pozneje in jih našla. Ker se je bala, da bi jih Italijani vzeli, jih je v vrtu na skrivaj pokopala in stalno odkopavala ter negovala. Zakaj ni tega povedala takoj po 1945 letu, ni jasno. Vse to je zvedel novinar »Politike« in objavil. Nato se je začel proces identifikacije, ki je dokazal da so ti ostanke Mašerovi. Te so svečano prekopali na dan njegove herojske smrti v Ljubljani, na Žalah.

Joža Pretnar,
kapetan bojne ladje
v pokoju

Lik Srečka Vilharja

(nadaljevanje in konec)

Delovanje na področju knjižničarstva

Leta 1958 prevzame Srečko Vilhar ravnateljske dolžnosti v tedanji Študijski knjižnici, za katero je v petdesetih letih prav on skupaj z Mikom Štolfo dal pobudo in se z vso vnetostjo posvetil bibliotekarski stroki. Že kot referent okrožnega ljudskega odbora za kulturo je sledil problematiki tedanje Mestne knjižnice. Posebno skrb je posvečal knjigam, ki so jih iredentisti hoteli odnesti oziroma izropati. Sodeloval je pri organiziranju Zbirnega centra v Portorožu (več kot 20.000 knjig) in zaščiti arhivov, kjer je imel nemajhne zasluge tudi prof. Marij Bratina. Več kot pet let je bil predsednik kuratorija Študijske knjižnice in zatem predsednik njenega upravnega odbora. Že v tistem času je daroval knjižnici precej časopisja, kasneje pa tudi večje število knjig (tudi dragocenih). Kot človek širokih obzorij ter obsežnega znanja si brž ustvaril v knjižničarstvih krogih ugled ne samo doma, marveč tudi na Hrvaškem, v Istri in tudi v sosed-

nji Italiji, kjer navezuje stike s knjižnicami v Gorici in Vidmu, Trstu ter Firencah. Najdemo ga med pobudniki in ustanovitelji Društva bibliotekarjev Primorske, aktivni pa je tudi kot pobudnik številnih akcij na področju arhivov, muzeja, arheoloških izkopavanj itd. V petnajstih letih ravnateljstva v knjižnici je Srečko Vilhar napisal številne članke in razprave, udeleževal se je mnogih seminarjev in predavanj, ne nehno širil in bogatil knjižni fond ter pripeljal to ustanovo do dostojnega ugleda.

Obsežna publicistična dejavnost

Oris življenjske poti Srečka Vilharja vsekakor ne bi bil popoln, če ne bi omenili še posebej njegovega uredniškega ter publicističnega dela. Natančen prikaz Vilharjeve publicistike je podan v njegovi bibliografiji. Tu je potrebno samo poudariti najpomembnejša dela tega neutrudnega snovalca in pisca.

Kakor je znano, je Srečko Vilharja zamakalo pero že na učiteljsku v Gorici, ko je začel sodelovati pri izdajanju komunističnega lista Delo, kasneje ga srečamo kot vne-

tega pisca v emigrantskem časopisu Istra. V življenjepisu iz leta 1936 pravi naslednje: »Po letu 1931 sem se bavil tudi s publicistično dejavnostjo (najprej pri listu Istra, ki je izhajal v Zagrebu, bil sem tudi poverjenik tega lista za Slovenijo). Po osvoboditvi sem sodeloval zlasti pri reviji Il Comunista (Trst), za katero sem napisal več razprav. Leta 1952 sem ob priložnosti zgodovinske razstave v Kopru v glavnem sam napisal brošuro »Slovinci ob Jadranu« in pri ZD (zgodovinskem društvu op. p.) pokrenil Zgodovinski zbornik, v katerem sem zastopal z eno razpravo. Stalno sodelujem zlasti pri Tržaškem letdarju, pri sem začel objavljati Zapise iz konfinacije«.

Toda šele po prihodu v Študijsko knjižnico 1958 se Vilharju ponudi nekaj več časa in priložnosti za publicistično delo. V prvi vrsti ga zanima zgodovina in filozofija, pa tudi književnost, ki je mikala. Naj tu navedemo nekaj najpomembnejših del: Prerez zgodovine slovenskih knjižnic in knjižničarstva na Primorskem, Študijska knjižnica v Kopru 1951–1961, Koper 1961. V Slovenskem pomorskem zborniku, Koper 1962, je objavil kot sourednik razpravo

Prispevki k dvigu pomorstva na Jadranu (odlomki iz naše gospodarske zgodovine) ter Morje v slovenski kulturi. Dalje: Dante, ob 700-letnici pesnikovega rojstva, Koper 1965; Katalog pomorske literature Študijske knjižnice v Kopru pod naslovom O morju in pomorstvu, Koper 1967. Ob vsem tem pa napiše številne članke o tem in onem, zlasti pa je obveščal javnost o delovanju in problemih Študijske knjižnice in knjižničarstva nasploh. Vrh svoje publicistične ter raziskovalne dejavnosti pa je Srečko Vilhar dosegel s knjigami o prekomorcih, kjer sta se posrečeno znašla soborca in prijatelja Srečka Vilharja Albert Klun, ki sta se ambiciozno ter resno lotila obsežnega problema, ki je bil v Sloveniji do tedaj tako rekoč še neobdelan: prekomorci. Srečko Vilhar je našel v tej tematiki samega sebe, saj se je po svoji usmeritvi vedno štel za zgodovinarja. Vrh tega pa je bil še neposredno udeležen v samem dogajanju, tako da so bili vsi pogoji izpolnjeni. V tem srečnem sodelovanju z odličnim organizatorjem in prav tako piscem Albertom Klunom nastanejo naslednja dela: Prva in druga prekomorska brigada, Nova Gorica 1967; Narodnoosvobodilni boj Primorcev in Istranov na Sardi-

niji, Korsiki in v Južni Franciji, Nova Gorica 1969; Narodnoosvobodilni boj Primorcev in Istranov v Afriki, Ljubljana 1970; Primorci in Istrani od pregnanstva do prekomorskih brigad, Ljubljana 1973; Po poteh sardincev, Koper 1973 ter obsežen uvod h Klunovi samostojni knjigi Prekomorci v narodnoosvobodilni vojni, Ljubljana 1976. Vsa ta citirana dela so zajetne knjige, ki so rezultat dolgotrajnega ter naporenega dela, ki sta ga avtorja vložila zlasti v raziskavo obsežne arhivske dokumentacije o prekomorcih, Vilharjevo širše poznavanje zgodovine pa je dalo določenim konkretnim obdelavam pravo dimenzijo.

Zgodovinar Ferdo Gestrin je ob smrti Srečka Vilharja zapisal: »Na to življenjsko obdobje (delo v knjižnici op. p.) je v veliki meri vezano publicistično in strokovno delo Srečka Vilharja, ki je poseglo med drugim tudi na področje zgodovine.« Srečko Vilhar pa je sklenil svoje bogato ustvarjalno življenje še z enim delom, in sicer z brošuro »Slovensko učiteljske v Kopru 1875 do 1909«, Koper 1976. Tu je že ves izrpan od neozdravljive bolezni, lahko rečemo, iztisnil iz sebe še zadnje kančke svoje neomajane delovne vne- in energije. Objavil je tu po-

membne podatke ob stoletnici koprškega učiteljskega in s tem, kakor da bi se enkrat vrnil v mladostna učiteljska leta, sklenil svoj življenjski krog.

Zivljenjska pot Srečka Vilharja se je iztekla, ko je ta neugnani revolucionar, borec, prosvetni in kulturni delavec ter bibliotekar tudi po upokojitvi (1974) še vedno snoval načrte, kaj vse bo v zasluženem pokoju ter v krogu svoje ljubljene družine še opravil in postoril. Toda smrt je tem načrtom prekržala pot in 1. oktobra 1976 je v Ljubljani izmučen umrl.

Slovenska javnost se je brž zavedla izgube, o čemer med drugim pričajo tudi številni spominski članki po časopisju, kakor tudi veličasten pogreb v Kopru, kako priljubljen in spoštovan je bil Srečko Vilhar. Tedaj se je utrdilo spoznanje, da je umrl eden najvidnejših nosilcev revolucionarnega dogajanja, nosilec partizanske spomenice 1941 ter drugih številnih odlikovanj in priznanj. Na pobudo soborcev prekomorcev je delovni kolektiv Osrednje knjižnice Koper ob podpori družbenopolitičnih organizacij sklenil poimenovati to kulturno ustanovo prav po Srečku Vilharju, kar bo trajen spomin tudi prihodnjim rodovom.

Jože A. Hočevar

April v Logatcu

(Nadaljevanje in konec)

Zanimivo je, da Italijani sploh niso vedeli, na koga bi streljali. V Logatcu namreč ni bilo vojske ali kakršnega koli vojaškega objekta, skladišča ali temu podobnega. Streljali so pač na Logatec. Bolje rečeno – granate so padale po vsem Logatcu.

Nekakšna »samooobramba« je v Logatcu že tedaj bila organizirana. Do vseh vaščanov je prišlo navdilo, čeprav nezapisano, kako in kaj storiti, če bodo Italijani pričeli streljati na Logatec. To se je zdaj zgodilo. Z vseh strani so ljudje tekli v tunel.

Za družine, ki so bile doma, oditi v tunel ni bilo težavno. Težko je bilo za tiste, ki so bili zunaj svojega doma. Odrasli na delu, v službi, na polju. Otroci pri igri, nekje pri sosedovih. Slišati in videti je bilo, kako matere in očetje kličejo in iščejo svoje otroke. V tunelu so se kljub temu kaj kmalu vsi našli.

Starejši moške so organizirali tudi protipožarno obrambo po vsem Logatcu, da bi pritekli v pomoč, če bi kje granata povzročila požar.

Tunel se je kmalu napolnil do zadnjega kotička. Kljub vsemu strah ni obvladal ljudi. Vsi so imeli veliko zaupanje v trdno zgrajeni tunel, ki je povrhu vsega tudi globoko pod gričem. Nobena granata mu ne more »do živga«. Zato ni bilo slišati joka. Vsi smo bili še pod vtisom prvih eksplozij granat in drug drugemu smo z veseljem pripovedovali, kako in

kje je padla zanj prva granata. Moški pa so si korajžo dali z domačim žganjem. Naša mama je Čevčanom dala kar ključ od gostilne, da so šli po žganje in to medtem, ko so še zmeraj treskale granate.

Živo v spominu mi je ostal Janez Jerina – trafikant, ki je iz velike pločevinske škatle otrokom delil bombone. Vsi v tunelu smo bili ena sama velika družina. Vsak je za vsakega imel lepo besedo. Ljudje so si pomagali med seboj, delili tisto skromno, kar so utegnili prinesiti v tunel. Medtem pa so granate še vedno padale po Logatcu. Tudi na tunel so padle tri in to na jugozahodni del. Po dvanajsti uri je nenadoma prenehala. Očanci so modrovali, da so šli topničarji po »menažo« pa tudi cevi se morajo ohladiti.

Zato smo nekateri šli ven na severovzhodni strani. Zunanaj smo bili 15 ali 20 minut, ko je prižvižgala granata. Stekli smo v tunel. Granata je padla ravno na Mezetovo hišo, ki je samo deset metrov od tunela, in jo močno poškodovala. Ena od naslednjih granat je zadela Trkmanovo hišo, ki stoji tudi blizu tunela. Komaj so se ljudje malo pomirili od nevarnosti, že se je spet pričela kanonada, ki je trajala vse tja do mraka. Z nočjo so Italijani prenehali z obstreljevanjem Logatca, ki je bil ves v mraku.

V tunelu se je z nočjo začel drugi del »zakloniškega življenja«. Z nočjo, v negotovosti, postanejo ljudje plahi, bolj previdni ali pa reagirajo nasprotno. Tako je bilo tudi tisto noč v tunelu. Večini je občutek varnosti, da nam Italijani nič ne morejo, še bolj porastel. Pri mnogih moških, ki niso bili poklicani v rezervno, se je budila zavest, da bi morali biti na fronti, ne pa v tunelu z ženskami in otroci. Hoteli so z govorjenjem poudariti, da niso strahopetci. Tako so tudi sredi tunela »junaško« prižgali cigareto. Toda vsak vžig vžigalice ali vžigalnika je dvignil pri nekaterih ženskah takšen vik in krik, da si nekateri skoraj niso upali več prižgati. Ženske so namreč bile v strahu, da bo Italijan videl v Hrušici svetlobo in s tem topove naravnal točno na vhod v tunel in to kljub temu, da so vhodi bili dobro zaprti z leseno steno.

Z nočjo pa se je v tunel med ljudi vse bolj vseljeval mir. Sredi noči, v temnem tunelu, brez svetlobe, se ljudje niso mogli več »obiskovati« in hoditi po tunelu, da bi pregnali dolgčas. Glasno govorjenje je vse bolj zamiralo, otroci so pospali. Tudi starejše je spanec vse bolj dohajal. Nekje se je slišala tiha molitev rožnega venca. Sredi temne noči, ki pa je bila temna samo v tunelu, kajti zunaj je sijala prelepa mesečina, se je tunel popolnoma umiril.

Moralo je biti okoli ene ure ponoči, ko je s prižgano »furmansko« petrolejko prišel v tunel Matevž Pečenik. Šel je

po tunelu z visoko dvignjeno lučjo in oznanjal: »Ljudje, pojdite domov, Logatec so že zavzeli Italijani! Župan vam sporoča, da se vrnete na svoje domove. Nevarnosti ni več!«

Novica je odjeknila huje, kot pa da bi granata padla in eksplodirala sredi tunela. Nihče ni verjel, kar je slišal. Logatec da so že zavzeli Italijani?! A kje je naša armada, za katero smo morali plačevati težke davke, so še spraševali razočarani Logatčani. V bližini sem slišal moški glas, ki je dejal: »Ne verjemite mu, ta je v Jugoslaviji bil zaprt radi komunizma in je gotovo vesel, da je Jugoslavija propadla! Matevž pa se na razne govorce ni oziral. Mirno in preudarno je ljudem dopovedoval, da je vse res, kar je povedal. V Logatcu so italijanski vojaki!

Ker smo bili precej blizu vhoda, smo se z ostalimi odpravili domov. Zunaj nas je dočakala lepa mesečina. Za Strmico so se videli veliki plameni. Nekdo je dejal: »Strmica gori, naša vojska se resnično umika. Barake so zažgali!« Vse to je boleče odjeknilo v naših srcih.

Z bolečino v srcu je šel to zgodnje jutro, ko se mesečina še ni umaknila, Logatec in vsi njegovi prebivalci k počitku.

Megla je ovijala vse nasele, ko sem se prebudil. Skočil sem k oknu in na cesti zagledal oddelek italijanskih vojakov v plaščih in čeladah. Nisili so zastavo in se plašno ozirali po hišah, kot da pričakujejo, da bo počil strel. Verjetno tudi oni niso mogli do-

umeti, kakšna je to obramba brez strela.

Z bratom Jožetom in Mitjo smo takoj šli na Naklo; zvedeli smo namreč, da je na Naklu in Klancu vse polno italijanskih vojakov. Res jih je bilo veliko. Položaje so zgradili na severnem robu gozda ter ob poti, ki pelje na Koš. Vojak do vojaka je ležal v zaklonih. Bili so dobro oboroženi.

Pustili so, da smo se lahko sprehajali med njimi, čeprav mnogi od nas nismo bili več otroci. Verjetno so se na ta način počutili bolj varne. Ko smo si ogledovali neki mitraljez, nas je ogovoril eden od vojakov, ki je ležal ob mitraljezu, v slovenskem jeziku: »Dvajset let smo čakali, da nas osvobodite, zdaj sem pa moral jaz, kot italijanski vojak priti v vašo deželo. Sram vas naj bo!« Bil je Primorec, mobiliziran v italijansko armado, zaveden, toda razočaran nad našo nemočjo. Težko so nas prizadele te besede. Polne so bile grenke resnice.

Zanimivo je to, da so Italijani razporedili linijo (frontno linijo) prav tam in ravno tako, kakor vojaki pehotnega polka iz Celja, ki je leta 1939. imel manevre v Logatcu in kateremu je poveljeval podpolkovnik Draža Mihajlović, komandant četnikov in pozneje vojni zločinec.

Moralo je biti okoli 9 ure 11. aprila, ko so se pričeli Italijani postrojivati po četah med Trkmanovo in Lukančičevo hišo. Bil je to pehotni bataljon divizije »Isonzo«, okrepljen z baterijo havbic. Vsega je bilo okoli 600 vojakov.

Pred izvršene čete sta dva vojaka prinesla majhno mizo, na njo pa razgrnila vojaško specialko. Komandant bataljona je bil neki energični major z brado. Zbranim vojakom je gromoglasno govoril o zmagi in slavi. Ko je končal, so vojaki potegnili iz nožnic majhne bajonete, jih vihteli v zraku in vpili: »Evi-va Duce, eviva REČ!« Potem pa so krenili proti Vrhniki. Tako se je začela okupacija naše dežele, a za sramotno kapitulacijo smo izvedeli nekaj dni pozneje.

Negotovost se je vsadila v zavest ljudi. Kje so perspektive in kakšna bo prihodnost? Toda ne za dolgo! Že 27. aprila 1941. je OF slovenskega naroda pozvala na upor proti okupatorju ves slovenski narod. Odzvali so se vsi zavedni Slovenci. Tako tudi mnogi Logatčani. Iz svobodnih gozdov je kmalu zadonela partizanska pesem:

Slovenci kremeniti,
le stopimo v korak,
da osvobodimo
svoj domači prag!

Dragi primorski rojak, italijanski vojak – mitraljezec z Nakla, tudi tvoja in naša Primorska je osvobodjena. Vedi, da smo se vsi trije bratje, ki smo tisto jutro stali ob tebi, ob tvojem mitraljezu, borili kot partizani tudi za osvoboditev naše lepe Primorske. Jože je prav na Primorskem, za njeno svobodo, daroval svoje mlado življenje in še mnogo, mnogo drugih, zavednih in poštenih Slovencev.

Bojan Tollazzi

Gorjanski bataljon. 45 let...

(nadaljevanje)

Druga četa Dolenjskega bataljona je Gorjanska

Rajonski odbor OF Sentjernej se je 6. marca 1942 zadnjič sestel k seji. Okrožje Novo mesto, ki je poslalo Nika Šiliha in Fani Koširjevo-Meto, je zahtevalo, naj Martin Bajc-Grega 20. marca odpelje v tretji skupini vse, ki čakajo na odhod v partizane, rajonski odbor pa naj še ostane doma. Vendar so šle stvari drugačno pot; obveščevalec iz karabinjerske postaje v Sentjerneju je namreč prihitel k Maksu Valetu-Fičiju povedati, da bošta s Francem Pirkovičem-Crtom aretirana. Nemudoma sta sklicala na Kušljanovi žagi sredi vasi zbor domačih fantov, po vaseh pa sta poslala kurirje. Iz skladišča orožarjevega pomočnika Ivana Krhina-Faruka so dvignili 16 pušk in 40 bomb. Oskrbeli so se s hrano in odejami, Vale pa je iz svoje trgovine delil nahrbtnike in perilo. V noči na 10. marec 1942 so odšli na Kočevsko Toplo reber. Vso pot po ozemlju rajonskega odbora so se jim pridruževali novi prostovoljci, katere so o odhodu obvestili kurirji. Nad Šmarješkimi Toplicami pa je Franc Pirkovič številčno okrepljeni četi govoril in končal: »Danes gremo v boje in računati moramo, da se morda ne bomo več vrnili«. Na Frati so Sentjernečani našli 21 novomeških vajencev in pomočnikov, ki so po raznih poteh prišli iz mesta. Skupaj z njimi so 11. marca 1942 popoldan v hudi zimi in zmučeni prigazili na Gornjo Toplo reber. Še isti dan so v vasi ustanovili peti Sloven-

ski oz. prvi Dolenjski partizanski bataljon s komandantom Žanom Moretom iz Novega mesta in političnim komisarjem Dušanom Pirjevcem. Štel je tri čete: 1. s komandirjem Prijateljem, 2. s Pirkovičem in 3. z mornarjem Švaro. Čez dva dni je Švara s svojo četo odšel na Ostri vrh, Prijatelj in Pirkovič pa z bataljonskim štabom na Rdeči kamen. Ognjeni krst je bataljon doživel v Žužemberku. Po tej bitki, s 25. in 26. marec 1942, se je bataljon umaknil v zaraslo dobravsko gmajno pod Ostrim vrhom. Tu se je uredil in še isti dan so čete odšle na nove terene. Prijateljeva z bataljonskim štabom proti Trebnjemu, Švarova v škocjanske kraje in Pirkovičeva na Gorjance.

Na Gorjance pa je 23. marca prišla s Frate skupina petnajstih borcev, ki jo je vodil Ivan Strojnj. Razdelili so se po trojkah, da bi lažje izvrševali mobilizacijo. 25. marca se je v gostilni Divjak na Prekopi zbralo 15 novih prostovoljcev, ki jih je zbral Martin Bajc. Ta se je že od 11. marca skrival pred Italijani in iskal zvezo s partizani. Zjutraj naslednjega dne so prišli v taborišče Prag in se priključili Strojnjovi skupini. 29. marca se jim je priključil iz Sentjerneja še Rudi Pirkovič, ki je ušel pred Italijani. Ti so prejšnji večer obkolili njihovo domačijo in na pragu hiše ustrelili brata Jožeta. V partizanskem taborišču Prag so po prihodu Rudija Pirkoviča izvolili začasno vodstvo: komandant je postal Ivan Strojnj, ki je že prej opravljal to funkcijo, namestnik Franc Bizjak-Lesjak, politični komisar Martin Bajc in inten-

dant Nace Zagorc-Stari. Celotna skupina je takrat štela okoli 40 partizanov.

28. marca 1942 je v lepem sončnem vremenu prišla v Pendirjevko pod Miklavžem Pirkovičeva četa s 23 borci. Prenočili so v gozdni baraki, zjutraj pa so odšli k Miklavžu na 969 m visoko goro, medtem ko je komandir Pirkovič odšel z mitraljezom Jožetom Grbcem-Gejem v taborišče Strojnjove skupine v sosednjih Kobilah. Nese jim je ukaz, da so dodeljeni Gorjanski četi in naj zato pridejo k Miklavžu.

Novice o zbiranju prvih partizanov na Gorjancih so močno vznemirile Italijane v Kostanjevici. Capocentro N. Lauri je 28. marca v uradnem poročilu zapisal: »Čeprav je naš dosedanja odsek popolnoma miren in ni bilo nikakršnih nasilnih in upornih dejanj, je položaj kar najbolj napet in čakamo vsak hip napad oboroženih čet upornikov, ki so po prijavah nekaj kilometrov proč na Gorjancih. Posadka je v alarmnem stanju«. Čez štiri- najst dni pa je poročal: »Čeprav pričakovanih napadov še ni, imamo stalno alarm, skoraj instiktivno čuteč, da se bliža usodni udarec. Med prebivalstvom je občutiti vedno večjo hladnost do nas in poizkušajo se izogniti stikov z nami.«

Pirkovičeva skupina je 29. marca zasedla pri Miklavžu letoviško kočjo, last zdravniškega Dolinška iz Zagreba. 1. aprila se jim je zgodaj zjutraj pridružil komandir Pirkovič s spremljevalcem, ki sta se vrnila iz taborišča v Kobilah. Ta dan pa so jih napadli Italijani. V varstvu goste megle je proti njim prodiralo 2400

vojakov italjanskega 24. polka iz sestave novomeške divizije »Isonzo«. Prodirali so v treh smereh: prva iz Novega mesta po Metliški cesti in mimo Gospodične, katero je vodil kmečki fant iz Dolja Janez Zelinger, znameniti poznejši domobranski črnorokec, druga kolona je šla skozi Orehovico in Cerov log na grebene Kozeljevke, tretja skupina pa je šla skozi Sentjernejo. Gorjanska četa je po vseh vojaških predpisih poskrbela za svojo varnost, zato se je zdela varna. Toda ni slutila, da je bila izdana in da jo obkoljuje cel polk Italijanov, in da jo s tremi kolonami hoče stisniti v obroč in uničiti. Sto Italijanov je prišlo na enega partizana, ki so zadnji hip pograbili za orožje in se pognali iz kočje, ko jih je prišel opozoriti stražar, da se jim približuje neka vojska. Ko so spoznali, da so Italijani, je komandir Pirkovič ukazal umik v Pendirjevko in proti gori. Sam pa se je še s tremi borci postavil v bran, da bi ščitil umik ostalim. Branilci so z natančnimi strelji uspeli zaustaviti prvi naval italijanske vojske. Ko se je megla začela počasi dvigovati, so partizani opazili, da so vse košenice zelene od Italijanov. Oddelek Italijanov je tekel proti Jezeru, da bi obšel partizanske strelce in jim udaril v levi bok. Zato so se partizani umikali proti cerkvi, da bi se izognili presenečenju. Pri Hudoklinovem gostišču, kjer je Italijane čakal četrti partizan, ki je tudi ubil italijanskega majorja, so se vsi štirje neopazno umaknili v gozd. Italijani so kočjo s partizanskimi zalogami hrane, odejami in municijo zažgali, Hudoklinovo gostišče oplenili in se s sedmimi padlimi ter petimi ranjenimi umaknili z gore.

To je bila prva presenetljiva zmaga samo štirih gorjanskih partizanov (poleg Pir-

koviča še Jožeta Cukajnet, Iva Galiča in Franceta Černeteta) proti italijanski vojski. Še isti dan so karabinjerji iz Sentjerneja pobegnili v Kostanjevico, iz Orehovice v varnejše postaje v Brusnice, posadka obmejne straže pa je izpraznila grad Vrhovo. Nastalo je prvo osvobodeno ozemlje, ki se je nato v juniju razširilo še v brusniške in gabrške kraje.

Po boju na Miklavžu se je Gorjanska četa, ki je sedaj štela 55 borcev, utaborila v Treh talih visoko v gori. Začela pa je z razorožitvijo Katoliške akcije v kostanjevskih in sentjernejskih krajih. Uspeh razorožitve, je bil, da je beli Stajerski bataljon v maju zaman klical Katoliško akcijo iz teh krajev v bratomorni boj. Gorjanska četa je zatrla tudi tolpo, ki je zakrinala ponoči z rdečimi zvezdami ropala po vaseh in uničila vohunsko mrežo, ki so jo razpredli Italijani. O tem so poročali tudi italijanski viri. Capocentro iz Kostanjevice Lauri je pisal zveznemu poveljniku fašistične stranke v Ljubljani Orlando Orlandiniju 11. aprila 1942: »Čeprav pričakovanih napadov še ni, imamo stalno alarm. Med prebivalstvom je opaziti še večjo hladnost in vse pogostejše nam izmikajo. Vse to je po mojem mnenju posledica zadnjih ubojev ljudi, ki so nam bili blizu in so bili vpisani v naše organizacije. Pred nekaj dnevi je v neki vasi skupina upornikov vdrla v hišo nekega dekleta in so ji odrezali lase, ker je bila obveščevalka kraljevih finančnih stražnikov. Dekle je sedaj pod zaščito v Kostanjevici.« Capocentro Sentjerneja B. Lazzarini pa je 16. aprila pisal Orlandiniju: »Položaj je iz dneva v dan težji. Oboroženi uporniki zahajajo v bližini vasi, da izvršujejo nasilja nad ljudmi, ki so pokazali kakšno nagnjenje do naših

organizacij. Ta maščevanja niso smrtno kazni. Do sedaj strižejo le dekletom lase in jih pretepajo. Uporniki so obločeni v popolno jugoslovansko opremo in zelo dobro oboroženi. Ponoči hodijo uporniki po vasi, kolikor se jim ljubi, ker 160 mož iz čete, ki je v kraju, za nobeno ceno ne gre iz vojašnice. Vojaki centurije obmejne milice delajo kar morejo, pa jih je premalo, v celoti komaj 40 mož.«

Prva dva partizana je Gorjanska četa izgubila 22. aprila 1942. Pismošoj Jožeta Kučiča iz Črneče vasi so po izdaji ubili na domači njivi fašisti, ko je prišel iz čete posadit krompir. Druga žrtev pa je bil Rudi Kromar-Fric iz Čadrez, ki je padel po polurnem srditem boju z oddelkom fašistov na Mačkovcu pri Suhorju, ko je spremljal komandanta in političnega komisarja Dolenjskega bataljona Žana Moreta in Dušana Pirjevca v Belo krajino. Med bojem je dvignil glavo izza travnate grive in zagledal fašista, ki je storil isto. Oba sta sprožila in oba hkrati omahnila mrtva. Vas so fašisti polili z bencinom in jo zažgali. Komandant More je šele četrty dan po spopadu s fašisti našel pot skozi Žužemberk nazaj h Gorjanski četi. Na Sošicah so nanj streljali ustaši, ki so še isti dan, 26. aprila, zašli pred taborišče Pirkovičeve čete. Bilo jih je okoli 30 in so po kratkem boju med hudim sneženjem prestrašeni zbežali. Partizani so izdano taborišče takoj premaknili na več kilometrov oddaljeno Špiljarjevo špico, drugi dan pa pod vrh v Kalu. O uboju Jožeta Kučiča piše tudi v Laurijevem sporočilu z dne 26. aprila 1942: »22. aprila ob 16. uri je bil ustreljen pismošoj Josef Kučič.

Zdenko Picelj
(se bo nadaljevalo)

Pred petinštiridesetimi leti v Starem trgu ob Kolpi

Spomladi 1942. leta je Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet izdalo povelje za enotno ofenzivno akcijo proti fašističnim okupatorjem, ki je zelo dobro uspela. Partizanske enote so osvobodile velik predel: od Ljubljanskega barja, Dolenjske, Notranjske, Kočevske in dela Bele krajine do Poljanske doline.

Množični prostovoljni dotok novih partizanov ter aktivno sodelovanje in pomoč ljudstva združenega v OF sta tudi partizanom na Kočevskem dala še večjo samozavest, borbenost in pobudo za še odločnejše napade italijanskih fašistov, s težnjo po širjenju osvobojenega ozemlja. Z uničenjem sovražne okupatorjeve postojanke v Starem trgu ob Kolpi bi se osvobojeno ozemlje znatno razširilo oz. povečalo. To bi za NOB in revolucijo v političnem oziru veliko pomenilo.

Da je prišlo do prvega napada na večjo italijansko fašistično postojanko v Starem trgu ob Kolpi, je bil prav gotovo rezultat pogovorov o nujnosti skupnih bojov slovenskih in hrvaških partizanov. S hrvaškimi partizani se je tako pogovarjal namestnik komandanta Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet dr. Aleš Bebler-Primož. Prvi je bil v Belici nad Osilnico na slovenskem, drugi pa na hrvaškem ozemlju v gozdu iznad Grbajela. Na tem pogovoru, ki ga je organiziral komisar Ivan Lovkovšek-Jan, nekdanji učitelj v slovenskem Kužlju, sta bila tudi komisar Ante Novak

Avtor sestavka Jože Strežek-Lipe kot borec, pomočnik merilca težkega mitraljeza Schwarzlose.

in Ivan Jakič-Jerin, spremeljal pa jih je Janko Mehle iz Babne gorice pri Lavrici. Od hrvaških partizanov pa so se pogovora udeležili komandant in komisar Primorsko-Goranskega odreda Viktor Lenac in Veljko Kovačević ter Abramović.

O napadu na to postojanko v Starem trgu ob Kolpi je bilo v nekaj knjigah in priložnostnih člankih v časopisu že precej opisano. Toda

vse še ni bilo povedano. Ne bo odveč, da po 45 letih poskušam z nekaterimi konkretnimi podatki, zbranimi pri udeležencih napada, po osebnem doživetju in spominu ter pogovoru z domačimi, dopolniti podoba tega napada. Pri zbiranju gradiva sem težil zlasti k temu, da sem zbral kar največ priimkov in imen borec, ki so se napada udeležili ter vseh enot, ki so v napadu sodelovale. Zelo pomembno delo so opravili vodici, aktivisti OF in domačini s Poljanske doline, ki so sodelovali pri napadu.

Verjamem, da tudi s tem prispevkom ne bo še vse povedano. To pa zato, ker je vsak posameznik napad po svoje doživljal in se ga tako tudi spominja. Zato se obračam k tebi, soborec, za razumevanje, če si nehoti izostal pri opisu, ali k tebi, ki si boj po svoje doživljal, bil morda v drugi enoti, kot si naveden in podobno. Verjemi, da je po toliko letih nemogoče zbrati, preveriti in napisati tako, da bi vse zadovoljil!

Na podlagi pogovorov z več borci lahko trdimo, da so načrt za napad izdelali: komandant Kočevskega bataljona Jože Klanjšek-Vasja in komisar Ante Novak, preudaren taktik in med borci izredno priljubljen operativni oficir Notranjskega — imenovanega tudi Zidanškovega bataljona Martin Cerne — Dušan Zorc iz Rakeke ter operativni oficir Kočevskega

bataljona Dušan Majcen-Nedeljko.

Komandirji in komisariji čet, predvidenih za napad, so dobili ustrezna organizacijska navodila. S tem namenom je komandir čete Stane Zakotnik-Johan nekako teden dni pred napadom poslal borca Viktorja Majerleta, doma iz Starega trga ob Kolpi, na Hrvaško v Plemenitaš, z zaupno nalogo, da se s hrvaškimi partizani dogovori za dan in kraj sestanka na »ladišču« ob Kolpi pri Štancih. Komandirja Stane Zakotnik-Johan in Tone Marincelj-Janko sta se dogovorjena dne iz Knežje lipe čez Poljansko dolino vse do reke Kolpe peljala z motorjem in se na »ladišču« sestala s komandantom Primorsko-Goranskega bataljona Jovom in komisarjem Markom Vučkovićem. Podrobno so se dogovorili za skupni napad. Z enako nalogo je Zakotnik poslal Majerleta tudi v Belokranjski bataljon. Na pogovor v Knežjo lipo pa je prišel komisar Matija Bahor-Slatin.

Štab Kočevskega bataljona je za napad določil naslednje partizanske enote: prvo, drugo in tretjo — imenovano »Johanovo« četo Kočevskega, drugo četo Belokranjskega, dva voda tretje čete Notranjskega in četo hrvaškega Primorsko-Goranskega bataljona.

Štab je pri izdelavi načrta predvidel, da bodo Italijani iz njihovih postojank Crnomlja, Dragatuša, Vinice in Sinjega vrha poslali pomoč svojim napadenim v Starem trgu ob Kolpi. Zato je določil

preostali del Belokranjskega bataljona za zavarovanje oziroma postavitev zased. Poljansko dolino in Belo Krajino loči približno 10 km dolg gozdni masiv Poljanska gora z najvišjim 865 m visokim Debelim vrhom. Ta masiv ima tri glavne cestne prehode in sicer: po glavni cesti nad Maverlinom, Bistrico, Miklarji in nad Nemško lokko. Drugi, najkrajši, je čez Tančo goro in Vrh gore. Tretji pa z Vinice čez Sinji vrh.

Verjetno je bilo vodstvo napada mnenja, da bodo Italijani iz Crnomlja in Dragatuša, da bi pridobili na času, šli v pomoč po najkrajši in zato najverjetnejši poti čez Tančo goro in Vrh gore. Zato je bila tja določena najmočnejša zaseda. Odšla je naravnost iz tabora Belokranjskega bataljona iznad Rožič vrha. V zasedi sta bila tudi Rafael Škrli-Rafo iz Metlike in Zvonko Hanzelj in Crnomlja. Druga, manjša zaseda je prav tako odšla iz tabora naravnost v Boršt nad cesto Sinji vrh — Stari trg. V tej zasedi je bil tudi Stane Vrščaj-Nace iz Crnomlja. V taboru Belokranjskega bataljona ni ostal nihče. Tudi oni, ki so bili takorekoč neoboroženi, so šli v napad in zasedi. Ker več bočev ni bilo, in tudi načrt tega verjetno ni predvideval, je tako izostalo zavarovanje oz. postavitev zasede nad Maverlinom, Bistrico in Miklarji.

Razen hrvaških partizanov in »Johanove« čete Kočevskega bataljona je bilo za vse ostale enote, ki so bile določene za napad, glavno zbirališče v Knežji lipi. Seznanimo se, od kod, kako in kateri partizani so prišli tja.

Prva četa Kočevskega bataljona se je, po izjavi Valentina Mesojedca-Metoda in tudi Antona Bojca v Ravnah pri žagi Rudija Cvara-Zaharova, povzpela na tovarnjak, ki ga je vozil Martin Šali iz Kočevja. Kot nekdanji uslužbenec italijanske firme Emona se je Šali kar s tovarnjakom pripeljal v partizane, vedoč, da bo prav prišel. Na tovarnjaku so razvili slovensko zastavo in se pojoč vozili skozi Borovec, Kočevsko reko, Štalcerje na vzpetino iznad Štalcerjev (Štalcerpark). Šali se je s tovarnjakom vrnil v Ravne, borci pa so nadaljevali peš. V Knežjo lipo so prišli: komandir Jože Jakomin-Crni iz Brezovice, komisar Janez Masel-Lado, puškomitraljezec Franc Avbelj-Lojko iz Trnjave pri Moravčah, njegov pomočnik Bojc Anton iz Vasi pri Fari, Ivan Delač-Johan iz Jakišev, Jože Rački iz Grivca, Lojze Ložar iz Zapuž pri Banji loki, Drago Kafež iz Vasi pri Fari, Tine Butina iz Grica, Matija Crnkovič iz Podstene, Slavko Turk od Osilnice, Alojzij Klarič-Matija iz Mošenika, Jože Resman od Osilnice, puškomitraljezec Valentin Mesojedec-Metod iz Klinje vasi in njegov pomočnik Martin Jurjevič iz Vrha pri Fari, Jože Zidar-Porkar iz Ajblja, Jože Bartol-Pavle iz Klinje vasi, Rudi Mazzoni iz Kočevja, Franc Ožbolt iz Črnegra potoka, Franc Hirs-Lipe iz Mahovnika, Mirko Čuk-Murtes iz Kočevja, Franc Kump-Boter iz Kočevja in še kdo.

Jože Strežek-Lipe
(se bo nadaljevalo)

Spopad Pivške čete z okupatorji v Raši

Pivška četa je bila ustanovljena v jeseni leta 1942. Svoj domobil imela v Občini Postojna. Na sestanku odbora Pivške čete je bila izrečena misel oziroma želja, da naj bi vsak izmed nas, borcev Pivške čete, podal kaj iz svojih spominov na boje in spopade tedaj naše čete, predvsem spopada s fašisti v Raši. S tem bi bila ta akcija bolj vsestransko prikazana.

Tako se ob dneh praznovanja praznika Skupščine občine Postojna radi utrnejo spomini na tiste čase, ko se je naša četa zadrževala na teh predelih Primorske. Ob tem bi opisala nekaj le svojih doživetijev iz spopada naše čete s fašisti v Raši.

Spomladi leta 1943, nekako na koncu ali začetku maja, je naša Pivška četa taborila v bližini vasi Poljane in Vrabče nad Vipavsko dolino. Tiste dni je med drugim prišlo iz terena obvestilo, da po cesti prehajajo večje okupatorjeve patrulje in strahujejo ljudi po vaseh. Komandir čete Tone Korenčič — Tarzan se je hitro odločil za zasedo. Ker se ni natančno vedelo za čas, kdaj patrulje prehajajo po cesti, smo prišli tja zgodaj zjutraj, ko je bilo še temno. Hodili smo v temi, da nas ne bi kakorkoli opazili. Kamnitemu z nizkim grmovjem poraščene mu kraju pod Štjakom pravijo Raša. V čestnem ovinku smo se razporedili v zasedo. Komandir Tarzan je bil s prvim vodom čete na levi v ovinku, komisar Svarun pa z drugim vodom na desni v ovinku. Tako bi okupatorji prav sredi ovinka padli v križni ogenj.

Jaz sem bila v zasedi v prvem vodu — tu se je teren dvigal takoj od ceste precej strmo v pobočje. Težko si je bilo najti primeren položaj za kritje. Malo nad cesto pa je vendar izstopal rahel obronek zapuščene gozdne poti in za njim smo se le namestili na položaje. Vsak si je prinesel še nekaj kamnov in jih za silo zložil za kritje. V glavnem pa nas je skrivalo mlado zelenje. Ko sem se na svojem mestu prižela k tlom,

sem zaradi nagnjenega terena vse čas imela neprijeten občutek, da visim proti cesti. Malo stran sta se dva tovariša na tistem sprla ob zapuščeni mravljišču, ki naj bi bilo dobro za zaklon. Eden je trdil, da si je on prvi našel to mesto za zaklon, drugi pa da mora biti ta zaklon zanj, ter da bo v primeru spopada stregel mitraljezcu. Tedaj pa je komandir zarezal na njiju, da sta utihnili in se z drugimi vred namestila na položaje. To pregovarjanje za zaklon se je zdelo na moč smešno — še nekajkrat smo ju podražili zaradi tega.

Komandir Tarzan je ukazal strogo tišino in pozornost. Nihče se ni smel premakniti, saj bi s tem lahko opozoril nas.

Prisluhnila sem v okolje... vse je bilo še tiho... še v jutranjem mraku se je gori v vejah oglasila ptica, onkraj ceste druga, za tem pa je vse oživel in se oglašalo v cel zbor ptičje ga žvrgolenja...

Partizani smo imeli izostren poslušal za življenje v gozdu, razločevali smo glasove gozda. Znala sem natančno razločiti zvok, šum, ki ga povzroči v gozdu človek ali žival. Začelo se je daniti in rahel topel veter je vlekel iz kraške strani in raznašal vonj po svežem pomladanskem jutru. Skozi mlado zelenje so začeli uhajati sončni žarki in prebujati vse, kar je bilo živega v gozdu. Na svojem položaju prižeta čisto k zemlji sem opazovala vrvenje mravelj, v procesiji so hitele po svojih utrjenih potkah, nekatere s tovorom, druge brez. Med mahom in suhim listjem so begale še druge žuželke, povsod pa zaposlenost in naglica, obhajanja in nehanja. To opazovanje me je speljalo v drugačen svet, svet narave, ki ni nič vedel o krutosti vojne, tu, sredi okupatorjev...

Ozrla sem se po tovariših ob sebi — v trenutku sem se stregnila v stanje nenehne stroge pripravljenosti. Skozi zelenje se je belila cesta tik pod nami,

Tončka Drobníč, avtorica sestavka — kot partizanka.

nihče še ni bil šel po njej, ta čas, kar smo bili mi v zasedi. Vendar se lahko vsak trenutek pojavijo okupatorske enote na cesti. Ure so minevale... Okoli poldneva je šlo nekaj ljudi po cesti, nemara so bili po svojih opravkih domačini iz bližnjih naselij; tudi pastirja je bilo čuti nekje v bližini. Seveda ni nihče opazil naše zasede, kjer smo bili vsak trenutek pripravljeni na spopad...

Sonce je kar močno gredo in se upiralo v naše položaje. Dan se je neznosno vlekel, bil je jasen, miren in nekam moreč. Slišalo se je le pok kakšne vejice, ščebetanje ptic in brenčanje žuželk. Od nenehne pozornosti se me je lotevala utrujenost, za žepom sem zvečila sveže jagodove liste, saj do večera ne bo z vodo nič. Naša zaseda je bila na takem kraju, da smo lahko prišli in odšli le v temi, sicer bi bili opaženi.

Končno se je sonce le nagnilo v pozno popoldne, kazalci na ročni uri so lezli na peto uro. Komandir Tarzan čez čas šepetaje reče: »Izgleda, da patrulje danes ne bo«. Potem je še malo pomolčal kot da premišljuje in rekel: »Čim se bo

začelo mračiti, bomo odšli nazaj v logor, ne bomo več čakali«. Te komandirjeve besede so šle po partizanskem telefonu šepetaje od ust do ust. — Kar odleglo mi je. Komaj sem čakala, da se dvignem iz tal in se malo razgibem. Mučno je biti ves dan kot pribit. Ta urica bo hitro minila, se mi je pletlo v mislih in že sem se videla v koloni na poti nazaj v logor, v varno zavetje gozda, skoraj nje noči, kjer nas je čakala večerja in počitek...

Čez čas se je iz kruške strani, kamor se je cesta dvigala v položnem klancu, za trenutek, kot bi zatrepalo v zraku, zaslislalo komaj zaznavno brnenje motorja, kot bi ga zaneslo bog ve od kod, da niti ni zbudilo pozornosti... Zatem pa se z utišanim motorjem natihoma pripelje doli po klancu in se iznenada pojavi tik ob naših položajih odprt vojaški kamion, poln fašistov v bojni opremi. Čelada pri čeladi. Za hip se mi je zdelo, kot da je kamion z nečim naložen. Tedaj pa je zabobnel cel rafal iz našega mitraljeza zbrojevke in takoj s puškami. Kamion se je nagnil in sunkoma obstal v občestnem kamnu. Tedaj zavreni tanek zamolkel udar sprožilca bombe in prožno kot žoga se požene kvišku komandir Tarzan. Z natanko merjenim zamahom zažene bombo »kragujevko«, ki je padla naravnost na sredo kamiona. Eksplozija gostega črnega dima je buhnila visoko po zraku so letele stvari, kamion poln fašistov je bil prazen in seden. Vse se je zgodilo v nekaj trenutkih, kot bi treščilo. Polegajoči gosti dim je pronical v pljuča in silil na kašelj. Za minuto ali dve je nastala napeta zlovesča tišina...

Komandir Tarzan zavpije juriš. Že smo hoteli skočiti na cesto, ko so iz desne, od drugega voda, dali odločen znak za umik. Drugi vod nemara ni niti utegnil stopiti v akcijo, imel pa je dober razgled na cesto, na klanec. Kamion, ki smo ga napadli, je bil prvi. Za njim so bili še drugi, le — ti pa so se hitro znašli in hiteli napadenim na

pomoč in obkoljevali prizorišče napada. — Ko sem se ozrla, so se tovariši z desne že umaknili. Tedaj se je iz za roba onkraj ceste pognal fašist v črni srajci z zavihanimi rokavi. Z zamahi roke pa vabil druge fašiste, ki so bili nemara še zadaj na klancu, in se hkrati pognal za kabino kamiona. Drugi fašist se je znašel za avtomobilsko gumo prvega kolesa od kamiona, videla se je le cev od mitraljeza in del čelade. Meril je na naše položaje, krogle so zadevale in podirale v tisto kamnenje, ki smo si ga prej znesli za zaklon, da se je valilo v kanal. — Z rafali je nas skušal tiščati k tlom. Karlo Lekšan-Jernej, Boltežar Kastelic-Veljko in jaz smo jih skušali odbiti, a morali smo se umakniti, za puškarjenje ni bilo več časa. Tedaj mi je Jernej dal odločen znak za umik — takoj, da nas ne obkolijo. Kar bo pa bo, me je spreletelo. Kar vrglo me je pokonci, pognala sem se nekaj metrov v stran in se vrgla po tleh. Hkrati je strupeno zapikal svinec — pa previsoko — le vejice drevoja so padale po tleh in po meni, ki so jih odbile krogle. Prevalila sem se čez nekaj obronek, se plazila dalje obronek nižje. Sklonjena čisto k tlom, sem začela teči kolikor so mi dale moči, ne glede na štrleče kraško kamenje in akacijev trnje nizkega grmovja. Iz za roba nekako od kraške strani so mi prihajali na uho posamezni odseki glasovi, nerazločni. Da nam le ne bi postavili pot! Ali pa, da le ne bi dobila vsak hip rafal v hrbet! Kar fizično sem čutila točko vsakega zadetka... Ko sem bila le že toliko stran od ceste, že toliko varneje, sem postala in se ozrla. Kje sta Jernej in Veljko? Zagledala sem ju doli nižje. Kmalu sta me zadihana do hitela, potem pa smo se molče vsi trije pognali proti bližnjemu redkejšemu kraškemu gozdiču. Jernej in Veljko sta se utrujena sesedla na bližnjo kalov. V meni je od utrujenosti in napetosti vse trepetalo. Nisem se mogla sesesti, le naslonila sem se na bližnje drevo, ker mi je bilo bolje. Kar verjeti nismo

mogli, da smo tukaj — skupaj. »Malo je manjkalo, pa bi bili obkoljeni,« je rekel Veljko, »že za robom jih je bilo čuti«. Položaji oziroma teren je bil tak, da sem se morala najprej jaz umakniti, za menoj pa sta se morala čisto pri tleh še povleči še Jernej in Veljko. Jernej je omenil, da ni in ni mogel zadeti fašista, tistega za avtomobilsko gumo. Kroglja je le oplesknila po gumi ali pa po čeladi. Jernej je razložil, da so bili to škvadrasti Musolinijeva garda, oziroma potomci tistih, ki so bili z Musolinijem, zdaj privilegiranci in znani po brutalnosti...

S ceste je bilo zdaj slišati brnenje avtomobilskih motorjev. Šli smo dalje in se na zbirnem mestu pridružili naši četi. Čakali so nas, povedali smo, kako je bilo. Pogovarjali smo se pod vtisom tega spopada. Težkega orožja tedaj še nismo imeli, tako bi se reklo, da smo se spopadli kot goloroki z moderno oboroženo uradno okupatorsko enoto.

Sedla sem na širok parobek ob Faniko Črnugej. Prisledel je tudi najmlajši v naši četi, Lado Merhar — Pavle. Fanika in Pavle sta bila v zasedi z drugim vodom naše čete. Pavle je smeje pripovedoval, kako je imel opraviti v zasedi s kačp. Na svojem položaju si je bil po tleh pogrnili sotočeno krilo, da ne bi bil na goli zemlji, pod krilom pa se je pojavila kača. Ni in ni je mogel pregnati, nemara tudi sama ni našla izhoda. Čez čas pa je le izginila in se je tako rešil.

Komandir Tarzan je ukazal premik. Takoj, ko se je znočil, smo krenili proti vasi Vrabče, kjer so nam vaščani pripravljali večerjo. Ponoči smo prišli v naš logor in se še isto noč premaknili drugam. Naša četa je imela hitre premike, gibljivost, kot da smo povsod in nikjer.

Fašisti so divjali, drugi dan se je takoj začela ofenziva proti nam, nas Pivške čete, pa nikjer. Bili smo na položaju na neki gosto zaraščeni vzpetini in mirno počakali, da je ofenziva minila... Tončka Drobníč

Ivan Janko-Zan

Januarja smo se poslovili od 75-letnega Ivana Janka iz Gornjih Sušic pri Dolenjskih Toplicah. Že zelo zgodaj se je seznanil s težavami, ki jih je preživljal kmečko-delavski razred in postal simpatizer naprednega gibanja. Z bratom Jožetom sta postala člana KPJ in se takoj po razpadu stare Jugoslavije vključila v NOG. Postal je aktivist OF in vse do svojega odhoda v 15. belokranjsko SNOUB je deloval na terenu. Avgusta 1942. mu je okupator iz maščevanja požgal domačijo. Po vojni je neumorno pomagal pri obnovi razdejane domovine. Za svoje požrtvovalno delo je prejel vrsto odlikovanj med njimi orden za hrabrost, orden zaslug za narod II. stopnje in več visokih priznanj.

Jože Škala

Na ljubljanskih Žalah smo se lani poslovili od Jožeta Škala. Rodil se je pred 65. leti v Podzemlju pri Metliki. Pred vojno in po okupaciji je bil zaposlen v Medvodah. Tu so ga Nemci v letu 1941 kot aktivista NOB aretirali. Zaprt je bil v Begunjah in odpeljan na prisilno delo v Nemčijo. Po vrnitvi v domovino je bil v JLA. Prejel je udarniško značko za požrtvovalno delo pri odstranjevanju ruševin. Tudi za kasnejše družbenopolitično delo je bil večkrat odlikovan.

Miroslav Debenak

Na pokopališču v Limbušu smo se decembra lani poslovili od dolgoletnega člana ZB Pekre Miroslava Debenaka-Juša. Rodil se je pred 70 leti. Bil je predvojni komunist in borec za človekove pravice. Zaupane so mu bile odgovorne naloge, ki mu jih je nalagala OF in KP. Tako aktiven, kot je bil med NOV, je bil tudi po vojni. Prejel je številna priznanja in državno odlikovanje z redom zaslug za narod.

Angelca Svetek

Angelci Svetek je stekla zibel pred 63. leti v Mirni pri Novem mestu. Že kot mlado dekle se je v meščanski šoli v Novem mestu vključila v vrste Sokola in začela spoznavati politično usodo našega naroda. Razpad stare Jugoslavije in italijanska zasedba sta njeno družino zelo prizadela, saj so očeta zaprli. Ko so ga izpustili, je začel takoj sodelovati z OF, vendar je bil ponovno izdan. Ponovno so ga zaprli, domačijo so požgali, njega pa ustrelili. Vse te muke niso omajale poguma in preprečile nadaljnega sodelovanja matere in družine z OF. Oba starejša brata in sestra so odšli v partizane, Angelca pa je kot aktivistka OF opravljala različne dolžnosti na terenu. To delo je opravljala vse do avgusta 1942, ko je odšla v partizane v Zapadno-dolenjski odred. Leta 1943 je bila poklicana v partizansko tehniko Urška in kasneje v tehniko CK KPS na Kočevskem Rogu, v kateri je bila vse do osvoboditve. Tudi po vojni se je vključila v razne aktivnosti povojne obnove, graditve in preobrazbe naše družbe.

Opravljala je aktivne politične dolžnosti v Celju in v Ljubljani vse do leta 1968, ko je bila upokojena. Že v rani mladosti je bila sprejeta v komunistično partijo in delu v njej podredila vse svoje življenje.

Cilka Vojir

Na ljubljanskih Žalah smo se lani poslovili od 67-letne Cilke Vojir iz Grosupljega. Rodila se je v vasi Davča nad Železniki. Med vojno se je vključila v NOG in bila aktivistka OF. Ker je bilo doma premočno kruha za vso družino, je šla služiti h kmetu k Sv. Neži pri Trzihu. Tudi tu ni prenehala z delom za OF. Po vojni sta skupaj z možem delala po raznih krajih Slovenije, nazadnje sta prišla v Grosuplje, kjer sta si uredila dom. Bila je aktivna politična delavka.

Rudolf Bevk

Lani smo se v Novakih poslovili od borca Rudolfa Bevka, rojenega 1903. leta. Februarja 1943. leta je odšel v partizane v Severno-primorski odred. Zaradi bolezni se je 1944. leta vrnil domov. Za zasluge v NOB je bil večkrat odlikovan.

Milutin Jagodić

Rodil se je 1921. leta v Bolfanu pri Ljubljani na Hrvaškem. Bil je aktiven mladinec, od aprila 1943 pa je kot skojevcevec organizirano deloval v vseh akcijah, ki jih je izvajala udarna diverzantska skupina Bolfan. Ker je dobro poznal teren in politične razmere na svojem območju, je prenašal mine in razstrelivo in postal miner. Po osvoboditvi Ljubljane je s skupino mladincev po nalogu partije odšel v operativno cono. Aktivno je deloval pri pisanju gesel, razpečevanju propagandnega materiala, zbiranju hrane, sanitetnega materiala in sodeloval pri zbiranju krušnega žita na okupiranem območju. Leta 1946. je bil demobiliziran s činom vodnika JLA. Za svoje aktivno delo v NOB je prejel več družbenih priznanj.

Metod Lampič

Decembra lani je umrl borec, komisar bataljona v Kozjanskem odredu in rezervni major JLA Metod Lampič. Rodil se je 1927. leta v Črnučah. Že leta pred kapitulacijo Italije je bil med aktivisti in borci NOB. Leta 1950 je izročil tovarišu Titu štafeto palico. Po vojni je študiral in diplomiral na pravni fakulteti v Ljubljani. Delal je na raznih odgovornih mestih, med drugim je bil tudi direktor Triglav filma, dolgoletni sekretar OO ZK Črnuče in predsednik planinskega društva Črnuče.

Pavlina Pezdirec

Po dolgi in težki bolezni smo se marca na pokopališču pri Treh farah poslovili od Pavle Pezdirec, rojene 1924. leta v Drašičih pri Metliki. Kljub italijanski posadki, ki se je že 1941. leta udrila v njihovi domačiji, se jih Pavla ni ustrašila. Takoj se je vključila v aktivno delo OF. Vsa Pezdircova družina je veliko pretrpela med vojno. Brat je bil interniran v Dachau in se ni vrnil, drugi je padel kot borec Cankarjeve brigade, očeta so ustaši zaprli, del domačije pa so Nemci 1944. leta požgali. Kljub vsem težavam Pavla ni obupala in je nadaljevala z aktivnim delom. Po vojni je začela z obnovo požgane domačije. Borci jo bomo imeli vedno v spominu.

Drago Pleterski

Sredi januarja smo se na pokopališču v Cerkljah ob Krki poslovili od Draga Pleterskega. Rodil se je 1924. leta v vasi Zasp. Ko se je izučil za trgovca, se je začela 2. svetovna vojna. Od julija 1943. je bil aktivni in organizirani sodelavec OF. Sodeloval je s terenskimi aktivisti, zbiral in prenašal dragocene podatke za NOV. Posebno aktiven je bil pri zbiranju hrane in drugega materiala za kozjanske borce. Po vojni se je aktivno vključil v obnovo porušene domovine. Kot trgovec je opravljal vodilne funkcije v trgovskem podjetju Resa v Krškem in nato kot vodja komercialnega oddelka Preskrba v Krškem. Tudi po upokojitvi je bil uspešen v družbenopolitičnem življenju.

Marija Gortnar

V Železnikih smo se decembra lani poslovili od Marije Gortnar, rojene 1908. leta. Od vsega začetka je sodelovala z NOG in bila vdova po padlem možu ter aktivna članica AFŽ.

Janez Potočnik

Januarja smo se na Blejski Dobravi poslovili od Janeza Potočnika, rojenega 1911. leta na Bledu. Med NOB je vseskozi sodeloval z OF in s partizani. Nato je vstopil v Jeseniško-bohinjski odred. Po vojni se je zaposlil v Železnari na Jesenicah, kjer je delal do upokojitve.

Metod Mlakar

Novembra lani je umrl aktivist Metod Mlakar. Rodil se je 1909. leta v Novakih. Njegov dom je bila pomembna javka za bolnišnico Franjo Velik prispevek je dal prav za gradnjo te bolnice. Od 1944. leta je bil član NOO in referent za prehrano 9. korpusa. Za vse to delo je prejel več odlikovanj.

Ivan Guštin

Po dolgotrajni bolezni je lani umrl Ivan Guštin. Rodil se je 1929. leta v občini Metlika. Kot številni Belokranjci se je tudi Ivan še zelo mlad priključil terencem OF in opravljal zaupne kurirske in obveščevalne naloge vse do osvoboditve. Od njega smo se poslovili lani na celjskem mestnem pokopališču.

Jože Knez-Marjan

Novembra lani smo se poslovili od 74-letnega Jožeta Kneza, rojenega v Steverjanu v Goriških Brdih. Novembra 1942. leta je prišel iz italijanske vojske domov. Povezal se je z OF in NOV in začel aktivno delati kot terenski aktivist in vodilni organizatorjem-aktivistom in patrolam partizanske vojske, ki so takrat delovale na območju Brd. Februarja 1943 je stopil v partizane. Dodeljen je bil 2. četi Severno-primorskega odreda. Nato ga je vodstvo odreda preimenovalo v prvo kurirsko postajo - karavlo P 24, ki je bila na Fonih pri Kobaridu. Zaupana mu je bila naloga, da v noči med 9. in 10. majem v Kamnem prepelje prvo primorsko partizansko brigado S. Gregorčiča preko Soče, ki jo je uspešno opravil. Po kapitulaciji Italije je postal komandir in komisar čete in bataljona 17. brigade S. Gregorčiča in kasneje obveščevalni oficir 30. divizije. Po težki prometni nesreči je bil po koncu vojne demobiliziran s činom poročnika in dobil službo na okraju v Ajdovščini, kasneje v Kopru, nato je bil upravnik bolnice v Stari gori. Pred upokojitvijo je bil zaposlen na zavodu za rehabilitacijo invalidov. Posebno je bil aktiven v raznih domoljubnih odborih NOV. Za zasluge v NOV in po njej je bil odlikovan s številnimi visokimi vojaškimi in delovnimi odlikovanji.

Anton Cerar-Frenk

V BERICEVEM smo se lani poslovili od Antona Cerarja, rojenega 1906. leta v Zalešah. Izučil se je mizarске obrti. Leta 1941 se je vključil v delo NOB, nato je odšel v ilegalo in bil do konca vojne aktivist Kamniško-zasavskega področja. Tudi po vojni je bil družbenopolitično aktiven.

Ivan Danevčič

Rodil se je 1912. leta v Solkanu pri Novi Gorici. Že kot otrok je moral v izgnanstvo iz rodnega Solkana na Štajersko. Po končani 1. svetovni vojni se je vsa družina vrnila v Solkan. Izučil se je za mizarja. Leta 1933 je moral kot regrut v italijansko vojsko in 1941. je prejel ponovni vpoklic. Temu vpoklicu se ni odzval. Zbežal je v Jugoslavijo na Gorenjsko, kjer se je zaposlil. Kmalu ga je doletela okupacijska oblast. Izgnan je bil v svoj kraj in v italijansko vojsko. Kasneje je bil interniran. Novembra 1943. mu je uspelo priti domov. Takoj se je opredelil za NOV. Priključil se je 2. brigadi VDV. Za zasluge v NOB je bil večkrat odlikovan. Od njega smo se poslovili novembra lani na pokopališču v Dobravljah.

Franjo Vrvnik

Rodil se je 1908. leta pod vznožjem Uršlje gore v vasi Kotlje. Bil je član društva Sokol. Po okupaciji domovine se je pridružil OF in deloval kot terenski obveščevalec. Bil je ujet in 1944. leta odpeljan v Dachau. Po vojni se je zaposlil v celjskem muzeju kot preparator. To delo je opravljal vse do upokojitve.

Janko Cvek

Janko Cvek se je rodil 1931. leta v Železnikih. Bil je član pionirskega odreda Ratitovec. Od njega smo se poslovili oktobra lani v Železnikih.

V 1986. LETU SO UMRILI ČLANI ZB NOV:

Iz krajevne organizacije ZB Zatolmin:
Ivan Jermol, rojen 1909. leta iz Zatolmina, borec NOV od februarja 1943. leta, Andrej Kavčič-Kovač, rojen 1901. leta iz Zatolmina, nosilec partizanske spomenice 1941.

Iz krajevne organizacije ZB Dol-Beričev:
Ljudmila Grad, rojena 1910. leta iz Vidma, vdova padlega borca, Alojz Bregar, rojen 1918. leta iz Beričevega, udeleženec NOV, Alojz Simenc, rojen 1901. leta iz Dola, interniranec, Katka Velepčec, rojena 1906. leta iz Beričevega, vdova padlega borca.

Z nekaterimi uredniki slovenskih mladinskih revij na temo:

Kaj je domovinska vzgoja?

Pogovor za našo dolgo redakcijsko mizo se pravzaprav ni začel z vprašanjem, kaj je domovina, ampak, kako se domovinska vzgoja zrcali na straneh tiska za mlade in kako se uredniki lotevajo te tematike. Tako nadaljujemo serijo prispevkov o izročilih revolucije, o moralno-etičnih vrednotah in med njimi tudi o tem, kaj nam domovina pomeni danes, kaj je ta pojem v svetu otrokove predstave, pa tudi, kako učimo otroka ljubezni do vsega tistega, čemur pravimo – domovina. V pogovoru so sodelovali: Božo Kos, urednik Cicibana, Valter Samide in Vlada Dujč, urednik Pionirkega lista (Pila), in Boris A. Novak, urednik Kurirčka.

Valter Samide: Domovinska vzgoja današnje generacije ima drugačen zven kot nekoč. Otrok ni več vezan na NOB tako, kot generacija, ki ga je doživljala. Ni vezan tako, da bi čutil nujno, da bi se moral, na primer, zahvaljevati staršem in dedom za

otrokovi doživljanjem sveta. Domovinska vzgoja, kakršno uvajajo naši šolski sistemi in javni mediji, je preveč abstraktno-verbalistična, da bi jo otrok lahko razumel. Zato večina otrok sprejema pojem domovine na način šolskega drila, na nepri-

nirati. Ali je lahko domovina ena, ali ima človek lahko dve domovini? Postavlja se mi takšno vprašanje v zvezi z našimi zdenci. Če skušam sam določiti pojem domovine, se mi tak poskus vedno izjalovi. Spomnim pa se, da je v eni svojih pesmi to zelo lepo povedal pesnik Duško Radović. Navsezadnje, če rečemo, da je domovina hišica, da so rožice na travniku ... srečamo takšne hišice in travnike tudi drugod. Domovino imajo tam in jo imamo tukaj. Nihče pa ne zna natančno z besedo zadeti v bistvo – kaj je to domovina?

V. S.: Ko smo že omenili zdence otroke, menim, da imajo dve domovini in pogosto čutijo celo, da je tam, kjer živijo, njihova prva domovina, ki jih primarno čustveno veže.

B. K.: Pred kratkim sem bil med našimi zdenci in sem srečal šestnajstletno deklico, ki jo domotožje nezadržno vleče v domače Prekmurje ...

B. A. N.: Najbrž je več takšnih primerov, o katerih je govoril Valter Samide. Ti otroci z dvema domovinama sicer širše obvladujejo svet, zato pa hkrati doživljajo strahotno razcepljenost ...

B. K.: Tudi pesnik Menart je nekoč izrekel izredno lepo misel o domovini ... Rado-

čo dvojine bistveno drugačen. Tako bi v bistvu lahko rekli, da imamo na različnih ravneh doživljajskega sveta različne domovine.

B. K.: Najbrž je res, da je domovina opredeljena z jezikom.

Kako kot uredniki strežete zahtevam po domovinski vzgoji?

V. S.: Za delo v Pilu sem že na začetku povedal, kako se ta domovinska vzgoja kaže v praksi. Objavljamo raziskovalne naloge mladih. To je konkretni prispevek.

V. D.: V nalogah prihaja na dan, da ni šola vse, ampak je še cela vrsta zunanjih dejavnikov, ki prispevajo svoje. Na najrazličnejše načine se izkazuje, da ima otrok svojo domovino rad, da ga slabi odnosi med ljudmi prizadevajo ...

B. K.: V Cicibanu si prizadevam pred prazniki otrokom na razne načine predstaviti domovino. Pred časom smo že začeli objavljati prispevke avtorjev iz drugih republik, ki predstavljajo domače pokrajine in kraje. Temu dobro strežijo tudi reportaže.

V. S.: Medsebojno spoznavanje med mladimi, med šolami, dopisovanje in obiskovanje so pomembni elementi, ki jih skušamo v Pilu kar najbolj živo predstaviti.

B. A. N.: Kurirček je v prvi vrsti literarna revija otrok in za otroke. Dobra pesem se mi zdi večji prispevek k jezikovni in domovinski vzgoji

primerov: izraza »enostavna reprodukcija« ali pa »družbena nagradnja«. Na vsakem koraku lahko to slišimo, namesto da bi rekli, če nekdo zmore le »za naravno reprodukcijo«, da ima komaj za golo življenje! To prehaja že v naš vsakdanji »basic« in potem ni čudno, če dobim na mizo (na vprašanje, naj mi napišejo kaj o svoji mami), spise, v katerih je mama vi-

spevke zelo selektivno. Najprej preberejo dva, tri stavke in, če jih besedilo z močjo vsebine ne pritegne, branje odložijo.

Otroci imajo vse hitrejši ritem življenja, zato tudi hitreje odvržejo določene stvari.

B. A. N.: Posnetki pristne in velike literature, ki je nekoč nastajala, predstavljajo danes izčrpano formo in umetniško laž. Zato je nujno

soka toliko in toliko, tehta toliko in toliko kilogramov, dela tam in tam ... in čisto na koncu, v zadnjem stavku, šele piše – Mam o imam rad.

B. A. N.: Menim, da je »plakaterski« pristop k doživljanju domovine storil veliko škode, saj smo čutili odpor do mnogih pojmov, ki so nam bili predstavljeni na klišejski, abstraktni in nadčloveški način ter torej ne – človeški način.

V času, ko na lastni koži ponovno čutimo stisko pojmov naroda in domovine, se nam ponovno odpira tudi možnost doživljanja domovine na bolj pristen način.

V. S.: Ko bo izginila mitologizacija preteklosti, bo pojem domovine spet zaživel. Otroci imajo sicer odlični spomin in se znajo učiti na pamet, vendar to ni tisto pravo.

V. D.: To opažamo tudi pri člankih, ki nam jih pošiljajo

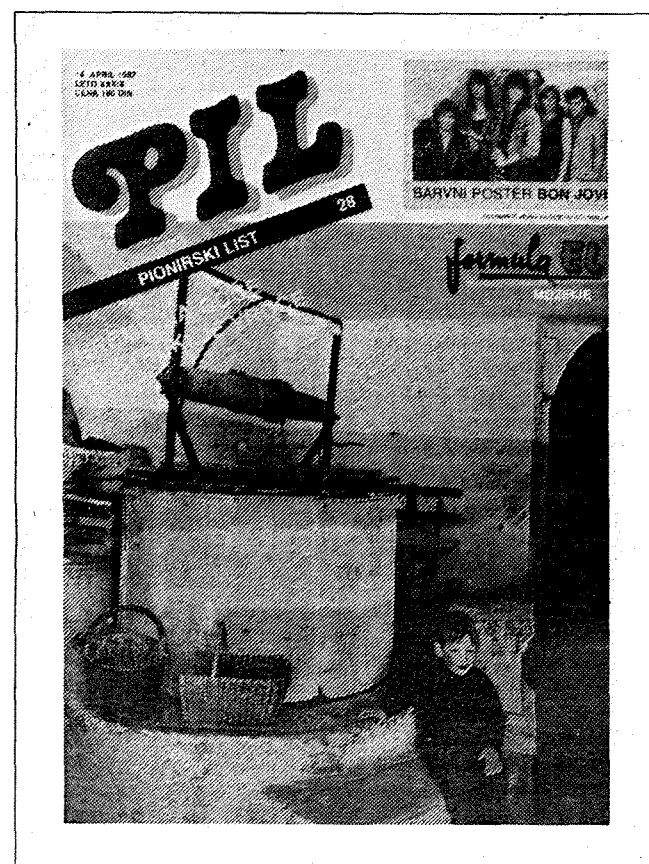
treba iste teme obdelovati s svežimi pristopi. To velja tudi za enobejevske in revolucionarne teme.

V. S.: To velja za vse stvari, tudi za prikazovanje praznikov.

B. A. N.: Določeni zadržki so se kazali na primer že pri samem naslovu naše revije – Kurirček. V določenem trenutku je bilo čutiti odklonilen odnos generacije staršev otrok, ki jim je Kurirček namenjen.

V. S.: Zdi se, da je v tem pogledu tudi Pionirski list nekako bolj pristno prirasel k srcu mladim, odkar mu pravimo kar skrajšano – Pil.

Izkušnje pri delu z mladimi dajejo ljudem, ki so z njimi v vsakodnevnem stiku, pravice, da razmišljajo o novih, sodobnejših in privlačnejših prijemih, ki naj napolnijo otroški pojmovni svet z vsebinami in ne s frazerstvom. Dajejo jim pravice, a

vse, kar so storili v boju za svobodo. Današnji otroci gledajo na NOB že bolj kot na zgodovino.

Vlada Dujč: Sploh pa ne gre le za NOB in tradicijo NOB. Domovinska vzgoja je nekaj dosti širšega.

Božo Kos: Zelo dobro se spominjam, kako sem živel pred vojno in zato vem, da je bilo veliko doseženega, čeprav morda danes capljamo na mestu. Na domovino moram biti čisto preprosto – ponosen.

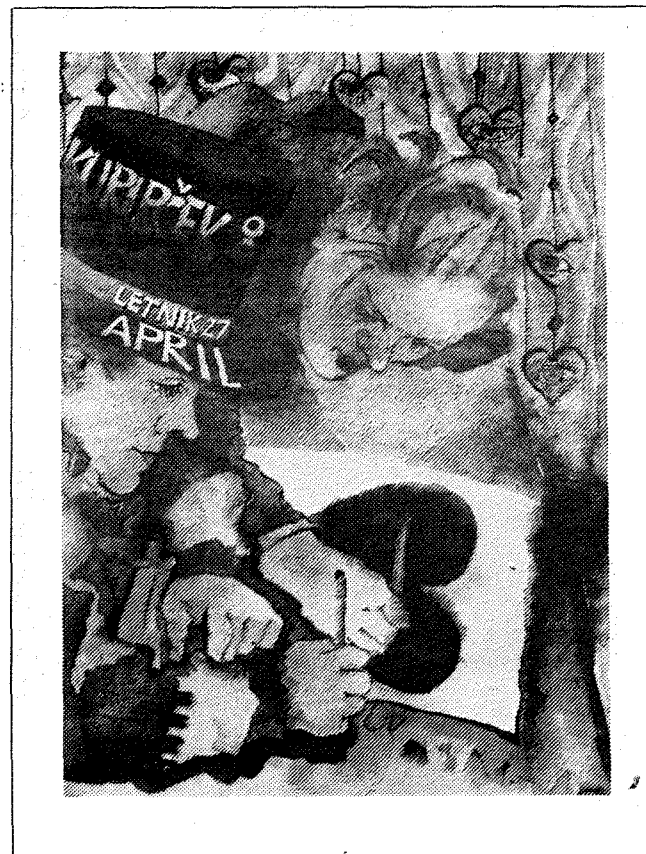
V. S.: Domovinska vzgoja je zame tudi ozaveščanje ob ekoloških vprašanjih, so vse dejavnosti mladih, so raziskovalne naloge ... pri tem je veliko odvisno do mentorjev, kako otroka pritegnejo k delu. V Pilu na primer predstavljamo NOB predvsem skozi raziskovalne dejavnosti mladih. Objavljamo naloge, ki jih mladi raziskovalci opravijo s pomočjo mentorjev, v skupini. Prepričan sem, da je pristop otroka do tematike na tak način veliko bolj zavzet, neposreden in doživet. Sploh sem prepričan, da način verbalnega prepričevanja mladih o vrednotah nima več odmevnosti in uspeha.

Boris A. Novak: Domovinska vzgoja je vse od antike eden najpomembnejših elementov vzgoje. Danes, menim, ni povsem v skladu z

sten način. Odličen primer pristnega načina razumevanja domovine se mi zdi otroška pesem, ki bo objavljena v 9. številki Kurirčka. Izhodišče te pesmi je neposredno okolje, ki otroke obkroža in ne abstrakcija naroda oziroma države. To je naravni odraz čustvenega odziva na domovino. Šele pozneje, z leti, se otrokov pogled na domovino razširi. Na začetku pa mu domovino nedvomno predstavljajo: mati, družina, domače dvorišče, ulica, šola ... Zdi se mi, da bi morala tudi domovinska vzgoja upoštevati ta prehod od konkretnega k splošnemu. Pri pesmi, ki sem jo vzel za primer, mi je posebno všeč, da domovine ne omejuje in je ne »zapre«, ampak reče, da je to barka, ki vodi svobodno na širno morje. Ta odprtost in širina bi morala biti tudi sestavni del domovinske vzgoje; vse to velja še zlasti v času, ko pojem naroda doživlja bistveno prekvalifikacijo, ko je izpostavljen izzi- vom današnjega časa in problemov, zaradi česar moramo ponovno definirati pojem domovine.

Zato je toliko bolj potrebno otroku predstaviti domovino s svežimi in njemu primernimi sredstvi in ne kot zaprašen in zbledel kliše.

B. K. Sploh se mi zdi, da je pojem domovine težko defi-

vič pa jo je, na primer, povezoval z izročilom prednikov ...

B. A. N.: Zrasel sem v Beogradu in še danes čutim v sebi tisto dvorišče, hišo, prijatelje ... Kot Slovenec pa čutim svojo duhovno domovino v slovenskem jeziku, zgodovini, kulturi. V tem smislu se mi zdi, da je za domovino bistveno vprašanje jezika, ker jezik ni nikoli zgolj zunanje in formalno sredstvo komunikacije, ampak predstavlja bistvo in način doživljanja sveta.

Slovenci skozi jezik doživljamo svet drugače kot drugi narodi. Imamo dvojino. Slovenski način doživljanja medčloveških odnosov, vključno z ljubeznijo, je spri-

kot klišejski pristopi, ki jih je na tem področju še precej. K sreči sveža otroška ustvarjalnost v veliki meri premaguje šolski dril.

B. K.: Poglejmo za primer samo besedilo pionirske pri-sege. Vprašajmo se, ali tisti malček, ki bo postal pionir, res razume besede, ki jih izgovarja? To je samo en primer naše latovščine, ki smo jo povzeli kot že kar vsakdanje komunikacijsko sredstvo.

Tudi kratice USAOJ, AVNOJ in še druge, so otroku nerazumljive in kot take tuje.

V. D.: Vse preveč je frazeologije.

B. K.: Lahko pogledamo še en (od splošno razširjenih)

Domovina

Domovina je hiša,
v kateri živim,
je šola,
v kateri se učim,
je dvorišče,
na katerem se s prijatelji igram,
je soba,
v kateri lahko mirno spim,
je življenje,
v katerem se svobodno igram,
in delam, kar hočem,
je barka,
ki me svobodno odpelje na širno morje.

Gregor Ambrožič
O. Š. Boris Kidrič, Ajdovščina
(prispevek za Kurirčka)

otroci. Če pišejo spise na teme s preveč abstraktnimi naslovi, so izdelki skoraj praviloma frazerski.

V. S.: Pred kratkim smo imeli posvetovanje z našimi poverjeniki po Sloveniji. Povedali so nam, da ugotavljajo, da otroci prebirajo pri-

tudi zahtevajo, da iščejo pota do otroških src in v njih zga-nejo tisto posebno, drugačno, kar opredeljuje domovino tako, da ni vseeno, za kateri travnik gre in za katero hišo, goro, reko, dolino.

Pripravila B. Ž. J.

Ni druge poti...

Preostali del razmišljanja v zvezi z gospodarsko-finančno problematiko, ki jo je na svoji aprilski seji obravnavalo predsedstvo republiškega odbora ZZB Slovenije

Tečaj dinarja glede na tuje valute je v zadnjem času postal predmet javnih razprav in tako je tudi prav, saj gre za izredno pomembno družbeno konvencijo. Tečaj namreč določa, na kolikšni višini se izvrši obračun s tujino in kakšne dohodka družba prizna tistim, ki devize prislužio. Družbeni dogovor pa lahko odloči, ali je tečaj dinarja tržna kategorija ali pa administrativna z različnimi možnimi rešitvami. Pri nas to ni tržna kategorija, temveč dogovorjena, torej subjektivno določena. Žal na tečaj dinarja pri nas vplivajo predvsem interesi struktur, ki žele dobiti od države devize čim ceneje. To so uvozniki in zadolženi, v prvi vrsti sama država, ki tako sama sebi določa dinarske obveze po zunanjih dolgovi. Tečajna usmeritev opredeljuje tudi odprtost ali avtarkičnost nekega gospodarstva. Precejšen dinar vedno pomeni orientacijo na zaprtost, ker politiko gradi ne na vzpodbujanju izvoza, temveč na domeni, da bo gospodarstvo prisiljeno izvažati, če ne bo moglo prodati na domačem trgu. To pa predpostavlja politiko dragega denarja in notranjo stabilnost, kar vse je daleč od realnosti. Taka teza tudi ne upošteva dejstva, da

izvozniku ni težko preusmeriti svojih proizvodov, ki so običajno kakovostnejši, iz izvoza na domači trg. Tistemu pa, ki je ves čas prodajal doma, pa se ni mogoče preusmeriti na izvoz – torej bi večja konkurenca na domačem trgu iztisnila prav tiste, ki jih taka politika hoče zaščititi.

Poleg tega naša emisijska politika ni sposobna zagotoviti pomanjkanja denarja in presežek ponudbe pod povpraševanjem, kar naj bi subjekte sililo v izvoz.

V težnjah pri določanju tečaja dinarja se danes nehoti vsiljuje neka paralela z leti 1975-1983. Tudi v teh letih je zmagovala praksa precenjenega dinarja, kar je povzročilo povsem napačne rentabilne račune pri objektih, kreditiranih iz tujine z znanimi katastrofalnimi in dolgoročnimi posledicami. Ali smo se iz izkušenj kaj naučili?

Za precenjen dinar so zainteresirani predvsem uvozniki, z logiko pravice do devize, pa tudi vsi tisti, ki imajo zunanje dolge, med njimi posebej država, ki je prevzela velik del zunanjih dolgov; tudi devizni prekupčevalci so nad tem navdušeni. Ali bomo politiko precenjenega dinarja zopet vzdrževali raje

z novimi zadolžitvami, kakor pa da bi z izvozno vzpodbudnim tečajem usmerili gospodarstvo v izvoz?

Z zelo merodajnih mest je bilo slišati, da bi pocenitev dinarja povzročila povečanje našega zunanjskega dolga. Ali to pomeni, da bi revalorizacija dinarja zmanjšala naš zunanji dolg? Le kdo ne bi bil navdušen nad takšnim izumitelstvom!

Razvrednotenje dinarja bi menda prelilo velika sredstva v roke državljanov (deviznih varčevalcev) – Ne pozabimo, da so ta večja sredstva že v rokah državljanov, saj je samo računsko dikcija, če država misli, da ji bodo državljanje devize prodali po uradnem tečaju, ne pa porabili za svoje potrebe.

Pocenitev ali podražitev dinarja sta torej naši notranji zadevi. Podcenjeni tečaj dinarja pa lahko poveča naša konkurenčnost izvoza, s tem pa tudi večjo prodajo in več deviz. Ne verjamem, da bi zaradi tega naši izvozniki prodajali zunaj ceneje brez potrebe, če v to niso prisiljeni; saj vendarle živijo od dohodka!

Nobenega dvoma pa ni, da padanje vrednosti dinarja ni prijetna stvar. Vendar je to le posledica notranjih gibanj,

ne pa njihov vzrok. Če bi precenjenost dinarja res lahko krotila domačo inflacijo, potem se ne bi uvrščali med države z največjo inflacijo, saj smo ves čas vzdrževali politiko pocenjenega dinarja.

Za gospodarstvo je najprimernejši način sprotne drsenje tečaja dinarja, ob tem pa je nujno usmeriti vso pozornost na notranje vire inflacije, na čim hitrejši prestrukturiranje gospodarstva v višjo kakovostno raven, v povečanju učinkovitosti in produktivnosti ter boljši porabi družbenih sredstev. Ne pozabimo pa, da so vse te naloge najtrši orehi vsak ekonomije; ustrezen tečaj dinarja pa učinkuje takoj in omogoča produkcijo že danes.

Zelo aktualen problem varčevanja (akumuliranja) pa so sedanja dogajanja v delitvi dohodka na osebne dohodke in prihranke. Administrativno urejanje produkcije, stalno vmešavanje v politiko cen, zelo različni pogoji poslovanja, nespoštovanje lastnih zagotovil ekonomske politike in podobno so postopoma rodili dva izredno nevarna stranska produkta: zmanjšanje občutka odgovornosti za svojo prihodnost v OZD in delitev dohodka, ki je upoštevala predvsem pritisk potreb, ki jih prinaša inflacija. Ozračje je bilo blizu takšnim razmišljanjem: razdelimo čim več, posledice bomo že nekako prevladali na družbo ali pa ne bomo investirali, kar naj zopet rešuje

družba. Proces socializacije je torej zelo negativno vplival na mnjenja. Tako ozračje ima korenine doma, v Sloveniji, in tudi v dogajanjih v Jugoslaviji.

Tudi Slovenija je v zadnjem času delila za osebne dohodke več, kakor bi smela in kot bi bilo modro. To je tudi povzročilo zgoraj opisano ozračje. Tudi mi nismo bili pozorni na realnost časa in prostora, v katerem živimo. Odgovor družbe na tako obnašanje so znani interventni zakoni, ki so danes osrednja tema dneva. Lahko se ne strinjamo s tem načinom intervencije, ki ima v svojem bistvu le administrativno antitržno logiko in ne more odgovarjati ustrezno na vso različnost v Jugoslaviji in slučajnosti pri pridobivanju dohodka, na ločitev na dobre in slabe gospodarje, na tiste, ki izvažajo in tiste, ki uvažajo in podobno. Ne moremo pa pobeigniti od dejstva, da drugi mehanizmi vendarle niso zagotovili gospodarnega obnašanja. Tako smo sami dali orožje v roke administrativnim posegom pri uravnavanju ekonomskih gibanj.

Interventni zakoni vsebujejo sicer celo vrsto določil, ki niso v duhu želje po motivaciji OZD, da čim bolje gospodarijo s tekočim in minulim delom. Vezava rasti osebnih dohodkov na rast proizvodnje in produktivnosti je negacija trga in negacija finančnih obvez, ki so zelo različne pri poslovanju posamezne OZD. Ta pristop

spominja na stare boje delavskega razreda s kapitalisti za zvišanje mezd ob porastu produktivnosti; danes so sredstva za proizvodnjo v rokah delavcev, ki odgovarjajo za razširjeno reprodukcijo. Torej jih morajo pri delitvi dohodka na osebne dohodke in akumulacijo zadevati celovita reprodukcija, dohodek od prodanih proizvodov, vse finančne obveznosti, potrebe po vse večji kakovosti proizvodnje in s tem večjim dohodkom, kar v fizičnih kazalcih ne dobi odraza. Vezanje osebnih dohodkov na fizične kazalce proizvodnje je zato premik v državno lastništvo nad proizvodnimi sredstvi in v mezdne odnose.

Interventni zakoni pa so vendarle v nečem različni od dosedanjih zamrznitev. Če so zamrznitve sankcionirale stanje in priznale tudi negospodarno ravnanje, pa sedanji ukrepi zahtevajo vračanje osebnih dohodkov. V tem pa je vendarle pozitiven nauk, da politika postavljanja pred gotovo dejstvo, ki se je v preteklosti vedno splačala, ne bo več možna. To pa lahko bistveno vpliva na obnašanje v prihodnosti in to v pozitivnem smislu.

Interventni zakoni morajo biti začasni, saj bi daljša veljavnost še bolj ogradila administrativno logiko v gospodarstvu. Zato je edini izhod ponovna čimprejšnja vrnitev na samoupravno normiranje delitve dohodka. **Svetko Kobal**

Politkomisar Sime zbira in komentira

Kraljevski krožniki in republikanci

Uradno so sporočili, da so tatovi odnesli naslednje dragocene predmete in starine iz 18. in 19. stoletja:

- dva štiridelna svečnika modre barve, redek izdelek znane tovarne porcelana iz Sèvresa (predmestje Pariza),
- okrasno figuro iz belega porcelana »Coppa di notte«, unikat po naročilu kraljice Srbije Drage Mašin, poročne Obrenović,
- šest keramičnih krožnikov, ki imajo na notranji strani podobo Miloša Obrenovića, na zunanji pa srbsko krono,

- servis za kavo za šest oseb, skodelice so okrašene s srbsko krono,
- dve posodi iz porcelana,
- kolekcijo stare kovinske posode (holandski barok) in
- stoječo uro na marmornem podstavku (empire stil).

Kriminalistični strokovnjaki so prepričani, da so tatovi profesionalci, ki so točno vedeli, kaj hočejo in da je zelo verjetno, da so delali po naročilu tujega zbiralca umetnin in dragocenih zgodovinskih predmetov. Zato so skoraj povsem izključeni tati, ki vdirajo v vikende ali »hiške«, kot jih skromno imenuje Franc Šetinc.

Ob vsem navedenem pa se samo ob sebi vsiljuje vprašanje: iz katerega muzeja so tatovi-specialisti odnesli našteje dragocenosti? Odgovor je presenetljiv: ne iz muzeja, temveč iz vile izvršnega sveta SR Srbije, nekdanje poletne rezidence srbske dinastije Obrenović blizu Smedereva. Za Obrenoviće je dobro znano, da so neusmiljeno razmetavali ljudski denar.

Prvo vprašanje pa samodejno potegne za seboj še drugo: zakaj srbska vlada ni oddala dragocenih predmetov Narodnemu muzeju Srbije, kamor brezpogojno so dajo (oziroma točneje: so sodili), temveč jih je pridržala zase in za svoje goste?

Srbskim ministrom in njihovim gostom je vsekakor priznati pravico do primerne oddiha po napornem delu; nekdanja poletna rezi-

denca Obrenovićev pa je kar pravišnja za to. V tem prijetnem okolju se namreč da mirno razpravljati o pospešenem dograjevanju bližnje železarne, ki jo gradijo že dvajset let, koordinirati napore za vstop Srbije v jugoslovanski klub nerazvitih, o razširjenih akcijah doma in po svetu, da bi Beograd končno le dobil letne olimpijske igre in o podobnih zadevah, da Kosova in še zlasti Crvene zastave sploh ne omenim.

Vendar me kot politkomisarja močno zanima, ali jim ni bilo – prepričanim republikancem, v kar ne dvomim – prav nič neprijetno ali celo nerodno ob lepih eksponatih kraljevskih krožnikov in skodelic dinastije Obrenović, kot v Dinastiji (TV nadaljevanje)?

In kako so gledali na »Coppa di notte« kraljice Drage Obrenović, najbolj osovražene kraljice v vsej bogati zgodovini Srbije?

Naposled sem skorajda prepričan, da uporabnikov (sodobna samoupravljalna beseda) vile pri Smederevu ni prav nič motilo, da so kralja Aleksandra in kraljico Drago, zadnji kraljevski par dinastije Obrenovićev, ustrelili v oficirskem prevratu 29. maja 1903! Temu so verjetno odločno pripomogla odlična vina znanega smederevskega vinogradniškega okoliša.

Pa že raje jem z domačega krožnika brez prižganih dragocenih svečnikov iz Sèvresa in »Coppe di notte«!

Pripis: Podatke o ukradenih predmetih sem našel v beograjskem tisku; slovenski o tem – kolikor sem mogel spremljati – ni poročal.

Upam in želim, da s tem komentarjem ne bom povzročil nove medrepubliške napetosti, saj vendarle nisem Nova revija ali Novi kolektivizem!

Kdo ima prav?

Viceguverner Narodne banke Jugoslavije Lazar Drakul je v članku »Ali devalorizacija spodbuja izvoz« med drugim zapisal:

»Od konca 1981 leta do konca leta 1986 so se domače

cene proizvajalcev industrijskih proizvodov, zmanjšane za porast ustreznih inozemskih cen, dvignile za 608 odstotkov. Za toliko je bilo potrebno devalvirati dinar, da bi zadržali dosedaj največji jugoslovanski izvoz, ki je bil dosežen leta 1981. Medtem pa je v navedenem času napram košarici sedmih valut (ameriški dolar, zahodno-nemška marka, angleški funt, italijanska lira, francoski in švicarski frank ter avstrijski šiling) dinar devalvirati kar za 1.022 odstotkov, kar je za 414 odstotkov več, kot pa je bilo potrebno.

Rezultat tega je bila vse večja prodaja močno podcenjenega domačega blaga, zaradi česar je bil izvoz v letu 1986 manjši kot leta 1981. Čezmerna devalorizacija je tako omogočila notranjo preazdelitev na škodo surovinskega in energetskega sektorja nerazvitih delov države in družbenih sredstev. Nastale so dramatično visoke tako imenovane tečajne razlike, ki jih gospodarstvo ni moglo pokriti. Zaradi teh bo še naše vnuke bolela glava!

Tako Lazar Drakul. Toda viceguverner ni niti z besedico omenil številnih in velikih popolnoma zgrešenih investicij, ki so dobesedno požrle krepke milijone dolarjev, ne da bi povrnila en sam dinar! Tudi te dolgeve bodo plačevali še naši vnuki!

Jugoslovanskim izvoznikom, brez razlike, iz katere republike ali pokrajine so, se zdi vladna tečajna politika popolnoma zgrešena. Trdijo namreč, da je dinar na svetovnih denarnih trgih vendarle bistveno manj vreden, kot pa na domačih tečajnih listah, ki jih vsak dan objavlja Narodna banka Jugoslavije, katere viceguverner je Lazar Drakul. O tem se viceguverner kaj lahko prepriča že v Trstu, Celovcu ali pa njemu bližjemu Istanbulu, kot pravijo Carigradu onstran Sotle.

Ali ima prav Lazar Drakul ali jugoslovanski izvozniki, tega ne vem; toda vem pa, da najvišjo inflacijo v Evropi vsak dan krepko občutim!

Banke in sisi krepko vodijo

Po podatkih Zveznega zavoda za statistiko je bil lanski (za prvih enajst mesecev lani) mesečni osebni dohodek v Sloveniji 115.324 dinarjev, na Hrvaškem 87.267, v ožji Srbiji 74.643, v Vojvodini 74.359, v Bosni in Hercegovini 70.644, v Črni gori 65.403, na Kosovu 58.820 in v Makedoniji 56.525 dinarjev.

Osebnih dohodkov zaposlenih v bančništvu so že dolgo časa običajno višji od povprečnih osebnih dohodkov, vendar pa je ta oddaljenost v posameznih republikah in pokrajinah zelo različna. Tako so bili lani nad svojim republiškimi oziroma pokrajinskim povprečjem povprečjem v prvih enajstih mesecih najbolj bačniki na Kosovu in v Makedoniji, torej v skupnosti, ki imata sicer **bankrotirane banke**, torej

nesposobne ne le deviznih, ampak tudi dinarskih izplačil. Zaposleni v kosovskem bančništvu so imeli tedaj za 40,4 odstotke višje osebne dohodke od pokrajinskega povprečja, makedonski bančniki za 22,9 višje od svojega republiškega, hrvaški za 21,9 višje, ožjesrbski za 20,6, slovenski za 18,7, vojvodinski za 15,3, črnogorski za 14,2 in bosenskohercegovski za 13,4 odstotka višje.

Podobne razlike so tudi pri zaposlenih v sisih. V prvih enajstih mesecih lani so namreč zaposleni v kosovskih sisih prejeli za 36 odstotkov višje osebne dohodke od pokrajinskega povprečja, makedonski za 23,8 višje, slovenski za 23,2 višje, bosenskohercegovski za 10,7 višje, črnogorski za 10,6 višje in vojvodinski za 8 odstotkov višje.

Zaradi takih plač v sisih (samoupravnih interesnih skupnostih) pa menim, da so

že dozoreli pogoji tudi za uradno preimenovanje iz »samoupravnih« v »samodeliteljske« interesne skupnosti!

Račun se ne izide

Še pred odhodom v Bonn je predsednik Zveznega izvršnega sveta Branko Mikulić v intervjuju zahodnonemškemu tedniku Spiegel izjavil:

»Leta 1981 smo tujini dolgovali približno 21 milijard dolarjev. Do konca leta 1986 – torej v petih letih – nam je uspelo odplačati 17,1 milijarde glavnice in 11,2 milijarde obresti. S tem pa nam je uspelo glavnico dolga zmanjšati komaj za nekaj več kot milijardo.«

Meni se ta račun nikakor ne izide, pa naj kakorkoli obračam številke. Ali se morda vam, dragi bralci?

Vaš Sime

Ni res... Ali pa je nemara le?

Pisec teh vrstic je predsednik komunalne komisije... Nekaj »dobro« z »bogato obložene mize«.

– Ni res, da je vodstvo delovne skupnosti nove Komunalne skupnosti ljubljanskih občin krivo za zapravljanje denarja delavcev in občanov Ljubljane, ko je iz tega denarja kupilo za **340 starih milijonov** daril za nekatere ljubljanske občane, temveč so krivi tisti, ki o takem zapravljanju našega denarja nočejo molčati.

– Ni res, da je DO »Marjan film« iz Splita dobavil darila za KSLO, saj je na računu št. 516/466-03 z dne 5. 1. 1987 jasno zabeleženo, da so zaračunali »tiskarske usluge«, ki so davka oproščene in ne darila, znesek 3.486.780 din pa je bil plačan iz planiranih sredstev v postavki »priprava gradiva za skupščino KSLO«. Za to »slučajno pomoč« so krivi tisti, ki tehtajo delegatsko gradivo in ki nočejo o tem molčati. V planu za leto 1987 pa je na razpolago dovolj sredstev za razmnoževanje gradiv v znesku din 3 stare milijarde.

– Ni res, da v Novi Komunalni skupnosti v Ljubljani ni dovolj denarja za osebne dohodke, saj je v letu 1986 prejemal vodja delovne skupnosti povprečno na mesec po 45 milijonov starih din.

– Ni res, da se zakuske pri »Mačku« pla-

čujejo samo iz planiranih sredstev za reprezentanco, saj obstoja tudi postavka za »Medmestno sodelovanje«, posebno še, če so povabljeni gostje iz ljubljanskih občin, ki se po zakuski še hvalijo in nočejo molčati.

– Ni res, da novi SIS ne potrebuje reprezentance, ekonomske propagande, papirja, daril, novih avtomobilov, novih prostorov, novih miz, novih dinarjev, saj je vse zabeleženo v planih, sprejetih po samoupravni poti, ali pa tudi ne in plačano iz skupnega ljubljanskega »žaklja«.

– Ni res, da nismo bogati, veliki, širokogrudni, prepošteni, humani, karieristi, biki-klisti, itd.

– Ni res, da se bohoti samo upravna birokracija, razpasla se je tudi samoupravna birokracija, saj je za leto 1987 planiranih »samo 54 starih milijard« za stroške Delovne skupnosti in za delovanje organizirano-sti KSLO.

– Ni res, tovariši, da je Revolucija končana, Revolucija se nadaljuje – še traja; zato ne spimo, ne molčimo in se ne slepimo!

Stane Žagar

Proslavili svoje drugo rojstvo

Preživeli interniranci koncentracijskega taborišča Buchenwald vsako leto 11. aprila slavijo svoje drugo rojstvo. Tega dne leta 1945 so se namreč sami osvobodili in iz številnih zopet postali ljudje. Tokrat so se zbrali v Splitu. Prišlo jih je več kot petdeset iz vseh krajev Jugoslavije, največ pa iz Slovenije. Letošnje srečanje so združili tudi z obiskom otoka Visa. Na njihovem srečanju pa so se jim pridružili tudi interniranci drugih koncentracijskih taborišč, svojci, mladina...

Osrednja slovesnost je bila v splitskem domu JLA. Tu je interniranci pozdravila predsednica skupščine občine Split Gordana Kosanović. »Ne smemo pozabiti strahot, ki ste jih v doživeli. Nastopiti moramo skupno proti sovražniku, ki od časa do časa dviga glavo. Tako enotno kot ste nastopali v taborišču. Občutili ste vse strahote uničevalnega taborišča. Občutili ste buchenwaldsko hijeno Ilso Koch. Hvala vam za vse, kar ste nam dali«, je med drugim dejala predsednica skupščine občine Split. V imenu slovenskih internirancev je spregovorila Ivanka Milovanović, interniran-

ka iz Auschwitza, partizanka, sicer pa predsednica komisije za bивše politične zapornike, internirance in deportirance pri republiškem odboru ZZB NOV. »Preživeli smo nekaj dni s prijatelji, bivšimi interniranci. To je bila velika priložnost, da se bolj zlijemo naše vrste proti tistim, ki nas hočejo razbiti. Ne bo jim uspelo. Smo tako trdni in enotni kot smo bili v najtežjih trenutkih v taboriščih«.

Na slovesnosti v domu JLA je odbor grupe Buchenwald iz Slovenije podelil internirancem tudi posebna priznanja, plaketo in priznanje pa je prejela tudi borbevska organizacija iz Splita.

Med udeleženci srečanja je bil med drugim tudi dr. Rudi Supek iz Zagreba, ki je ob Walterju Bartlu iz NDR edini preživeli član ilegalnega mednarodnega taboriščnega komiteja v Buchenwaldu. Spregovoril je o delu Jugoslovancev v taborišču, o njihovi enotnosti, skrbi za sočloveka. »Družba nas kviri. V težkih trenutkih se vidi, koliko je človek zares človek. V taborišču smo si pomagali eden drugemu, si delili tisto redko hrano, ki smo

jo imeli. Najtežje se je bilo boriti v peklu brez pušk. Buchenwald je bilo edino taborišče, ki ga je priznala Rdeča armada, da je imel borbeni odred. Tudi Američani so nas zapisali v zgodovino kot borbena enoto. Ko smo predali taborišče Pattonovim vojakom, so se ti čudili, da vlada med nami takšna disciplina. Povsod drugje je bila anarhija. Tako enotni kot smo bili med vojno, tako moramo biti še naprej,« je med drugim dejal dr. Rudi Supek.

Bivši interniranci in njihovi svojci so v sprevedu z vencami odšli k spomeniku političnim zapornikom, internirancem in deportirancem.

Vsi udeleženci srečanja v Splitu so se zbrali tudi pred spomenikom političnim zapornikom, internirancem in deportirancem v Splitu pred skupščino občine. Tu je zbranim spregovoril Andrija Križevič. V kulturnem programu pa je sodeloval tudi kvartet Bogolin iz Ljubljane. Srečanje v splitskem domu JLA je minilo v veselem razpoloženju. Nekateri so se spet srečali po mnogih letih. Obujanja spominov ni bilo konca. Tudi slovo je bilo težko. Vsi pa so si ob koncu obljubili, da se prihodnje leto spet srečajo.

Janez Alič

Srečanje vojaških upokojencev in vojaških zavarovancev

Poveljstvo ljubljanskega armadnega območja je v sodelovanju z medgarnizijsko skupščino vojaških zavarovancev – aktivnih in upokojenih vojaških starešin, organiziralo v Domu JLA v Kranju 16. aprila informativno srečanje. Ob razmeroma dobri udeležbi upokojenih starešin so predstavniki poveljstva LAO in skupščine seznanili udeležence z aktualnimi vojnopolitičnimi razmerami v svetu, o dejavnosti organizacij ZKJ v armadi in njihovih stališčih do posameznih protisocialističnih pojavov, s posebnim ozirom na poskuse netenja nezaupanja do naše armade do demokratičnih, samoupravnih institucij, s podtikanjem raznih izmišljotin in podobno. Upokojene starešine, pretežno udeleženci NOB, so vzlic razmeroma neugodnim gmotnim razmeram, ki jih čutili, najodločneje terjali spoštovanje in vrednotenje s teškimi žrtvami priborjenih pridobitev skupnega boja jugoslovanskih narodov in narodnosti NOB in socialistični revoluciji. Čustveno še vedno trdno vezani za naše oborožene sile, kjer so preživeli najlepša in najbolj ustvarjalna leta, so izrazili pripravljenost nadaljnega sodelovanja z mlajšimi rodovi naše vojske v različnih oblikah povezovanja.

Kritični so bili tudi do poslovanja nekaterih pristojnih institucij s področja zdravstva in stanovanjske politike. Opozorili so, da je prav to morda eden od bistvenih vzrokov za razmeroma manjši interes mladih za usmerjanje v vojaške poklice.

Kljub vsem upoštevanja vrednim razlogom in stanju, ki ni zavidljivo, so si bili vsi udeleženci tega koristnega srečanja edini, da kaže v prihodnje še trdnije sodelovati in se medsebojno informirati ter krepiti tovariške in stanovske odnose med upokojenimi in aktivnimi starešinami. JR

Pohod po poteh slovenjgoriških partizanov

V krajevnih skupnostih in šolah ptujske občine so že stekle priprave na letošnji že šestnajsti pohod po poteh borcev Slovenjgoriške čete Po poteh revolucije. Na dan pohoda se prebivalci Ptujja, Slovenskih goric in Haloz spominjajo svojih junaških in prvih borcev, ki so že leta 1942 na tem območju sejali seme upora ter se nato po izdaji v malem gozdčku Laze pri Mostju, nedaleč od Ptujja, 8. avgusta 1942 spopadli z ptujsko policijo, orožništvom v svojem poslednjem boju, boju na življenje in smrt.

V tem sicer neenakem boju z premočnim in dobro oboroženim sovražnikom so na bojišču padli Franc Kramberger, Alojz Zdravec, brata Kostja in Vinko Reš. Sovražnik je ujel Janeza Pukšiča, Ivana Čeha in Karla Stojka. Iz obroča so se rešili Jože Lacko, Franc Osojnik in Mirko Reš. Dva dni po tem spopadu je po izdaji uspelo sovražniku ujeti Jožeta Lacka, ki je 18. avgusta po hudem mučenju podlegel v gestapovskih zaporih v Ptujju. Po zaslugi izdajalca je pozneje padel tudi Franc Osojnik, Mirko Reš pa si je sam vzjel življenje, ko je zvedel, da mu je ptujski gestapo aretirati starše.

Tu naj zapišemo, da žrtve niso bile zaman, kajti pogumnim borcev revolucije je uspelo med bojem smrtno zadeti tudi Franca Fahrerja, vodjo žandarmerijske postaje v Ptujju in Hansa Hauptaufa, okrajnega načelnika v Ptujju. Med sovražniki je poleg mrtvih bilo tudi nekaj ranjenih.

Na ta pohod, ki je ena najbolj obiskanih manifestacij naše revolucije v ptujski občini, se mladi po šolah že skrbno pripravljajo. Tako bodo odšli po poteh revolucije mladi, organizirani v Lackov, Krambergerjev, Sagadinov, Kvedrov in Osojnikov odred iz vseh krajevnih skupnosti ptujske občine. Pohod bo v soboto, 25. aprila. Vsa pota mladih pohodnikov se bodo usmerila v smeri Mostja, kjer bo v spominskem parku ob spomeniku prvim slovenjgoriškim partizanom osrednja spominska prireditev, na kateri bodo podelili priznanja OF, v kulturnem sporu pa bodo nastopili učenci šole Olga Meglič iz Ptujja in folklorna skupina iz bratske občine Koprivnica iz sosednje republike Hrvaške.

Tudi sicer pri nas ne organiziramo tovrstnih pohodov zaradi samih proslav, ampak predvsem zato, da mladi spoznajo veličino našega boja. Kajti, v ognju, v krvi in temnicah je naš narod koval svojo novo prihodnost. Del tega naroda, ki je stal na braniku svoje domovine, pa so bili tudi borci Slovensko-goriške čete.

Franjo Hovnik

Slovinci – krajišniki v Sremu

Tudi letos, 12. aprila, sta delegaciji skupnosti borcev Slovenskega bataljona 1. krajiške udarne proleterske brigade in krajevene skupnosti Leskovec pri Krškem obiskale vas Lovas v občini Vukovar v Sremu, s katero so pobrateni. Ta dan slavi vas Lovas dan osvoboditve in dan krajevene skupnosti. Preteklo je 42 let, ko je v veliki ofenzivi, znani pod imenom preboj sremske fronte, bil osvobojen Lovas.

Delegacija skupnosti borcev Slovenskega bataljona je najprej položila venec na grobnico padlih v Komletincih v občini Vinkovci, kjer je pokopanih okrog 3.700 bork in borcev Jugoslovanske armade, med njimi tudi deset od trinajstih borcev Slovenskega bataljona, ki so padli 28. decembra 1944. leta pri jurišu na sovražnikove utrde pred vasjo Otok. Posmrtni ostanki treh borcev so bili

prenešeni v njihove rojstne kraje.

V Lovasu so obe delegaciji, kakor druga leta, tudi letos prejeli krajinani zelo priščno. Pionirji so delegaciji sprejeli s prvim spomladanskim cvetjem. V domu kulture je nato bila svečana seja skupščine krajevene skupnosti, na kateri je spregovoril njen predsednik Franjo Zadanj. V svojem nagovoru je zlasti poudaril, da se bratsko in tovariško sodelovanje s skupnostjo borcev Slovenskega bataljona in krajeveno skupnostjo Leskovec nenehno pogloblja in širi. V imenu skupnosti borcev Slovenskega bataljona je navzoče pozdravil njen tajnik dipl. inž. Pavle Fleré ter izročil predstavnicam osnovne šole »Mladost« za njihovo knjižnico knjigo Ilustrirana monografija 1. krajiške brigade. Enako knjigo je šoli podaril nekdanji komisar Sloven-

skega bataljona Dušan Kecman. V imenu krajevene skupnosti Leskovec je navzoče pozdravil Marjan Arh, ki so ga spremljali Marija Kurevija, Marija Glas in Jože Moškon. Osnovni šoli »Mladost« je lani, v imenu osnovne šole »Milke Kerin« iz Leskovca izročil njen ravnatelj Ciril Plut prenosni televizor, letos pa so šoli izročili še računalnik. Ravnatelj osnovne šole »Mladost« Pavle Klisurič, ki je darilo prevzel, je poudaril, da je to prvi računalnik z ekranom, na katerem se bodo njihovi učenci začeli usposabljalati.

Sledil je kulturno-umetniški program, pod vodstvom Anice Milković, ki so ga izvajali pionirji in mladinci Lovasa. Izražena je bila želja, da bi prihodnje leto sodelovali na njihovi svečani prireditvi ob dnevu osvoboditve tudi pionirke in pionirji ter mladinke in mladinci iz Leskovca.

Nato so delegacije Slovenskega bataljona, Leskovca in

Lovasa položile vence na grobnico padlih bork in borcev Jugoslovanske armade v Lovasu, v kateri so posmrtni ostanki 239 bork in borcev, med njimi tudi 73 borcev Slovenskega bataljona, ki so padli 17. januarja 1945 leta v boju med vasema Opatovac in Lovas. Venci so bili položeni tudi pri spomeniku padlim vaščanom in ob spominski plošči na hiši, v kateri je 16. januarja 1945 imel maršal Tito delovni sestanek s štabom 5. udarne divizije.

Ob kosilu smo se z gostitelji pogovorili in izmenjali mnenja o današnjih ekonomskih in družbenopolitičnih vprašanjih.

Proti domu nas je zopet odpeljal Ivan Strgar iz delovne organizacije Tovarna celuloze in papirja »Djuro Salaj« v Krškem, kjer imamo domicil. Direktor Silvo Gorenc in organi samoupravljanja so nam omogočili prevoz v Srem, za kar se jim lepo zahvaljujemo.

Milan Peroci

Ob občinskem prazniku 27. aprilu vas vabimo na slavnostno sejo delegatske skupščine, združeno z zborovanjem borcev in aktivistov Notranjske, v soboto, 25. aprila ob 10. uri na Rakitni

(pri mladinskem zdravilišču).

DPO in Skupščina občine
Ljubljana Vič-Rudnik

Umetnikova 80-letnica

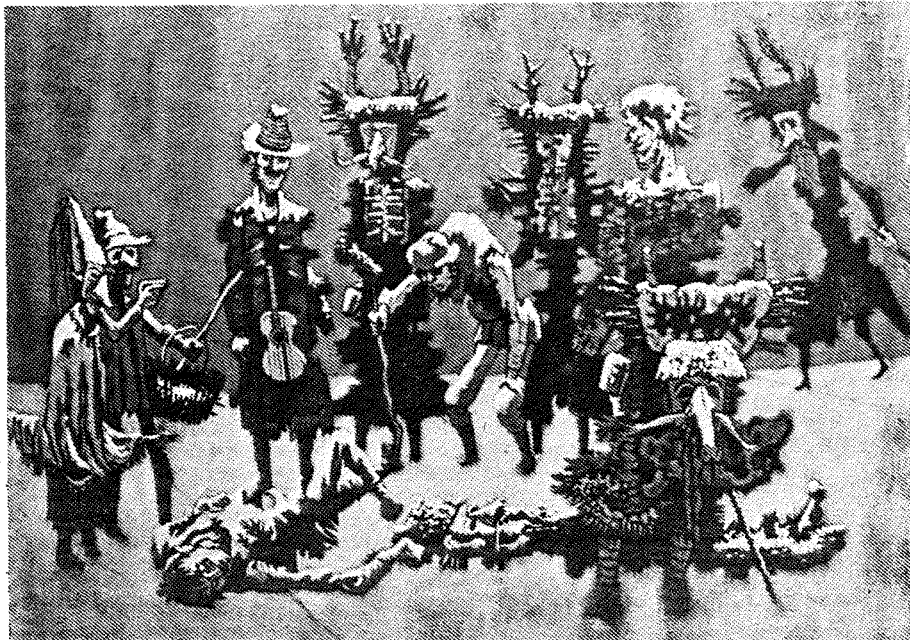
V teh dneh slavi 80-letnico rojstva akademski slikar-grafik Franca Mihelič, eden najpomembnejših in najbolj samosvojev ustvarjalcev sodobne slovenske likovne umetnosti.

Rodil se je 27. aprila 1907. leta v Virmašah pri Škofji Loki, v številni družini železničarja, študiral na likovni akademiji v Zagrebu, bil nato več let profesor na ptujski gimnaziji, se v letih vojne pridružil partizanom, po vojni pa je dolga leta poučeval na ljubljanski akademiji za likovno umetnost in bil ves čas tvoren ustvarjalec.

Partizanski kulturniki ob visokem jubileju iz srca čestitamo mostro Miheliču, ki še v visoki starosti ustvarja dela zavidljive umetniške vrednosti.

Več o Francetu Miheliču preberite v naslednji številki.

Dušan Mevlja

Borci Cankarjeve brigade

Skupnost borcev 5. SNOUB Ivan Cankar sporoča, da je do sedaj na anketo tovariša Silva Grgiča-Simna poslalo odgovore in dodatne izjave o poteku boja v Jelenovem žlebu (26. 3. 1943) 22 udeležencev, borcev vseh treh bataljonov brigade.

Za njihove prispevke se jim zahvaljujemo. Del prispevkov pa je prispelo tako kasno, da jih ni bilo mogoče objaviti ob 44. obletnici; na vrsto bodo prišli še pred 45-to obletnico tega znamenitega boja.

Skupnost borcev Cankarjeve brigade vabi tudi ostale cankarjevce, udeležence boja v Jelenovem žlebu, da do 15. junija t.l. pošljejo na naslov **Silvo Grgič, 61000 Ljubljana, Titova 25**, svoje prispevke spominé (lahko so pisani na roko), vendar naj bodo konkretni, predvsem pa naj ne ponavljajo tisto, kar je že napisano o tem boju.

Spomenik padlim v Vanganelu

V petek, 24. aprila t. l. bomo ob 16. uri v Vanganelu pri Kopru ob svečani proslavi 46. obletnice ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda izročili svojemu namenu tudi spomenik 38-im padlim borcev in žrtvam fašističnega terorja iz naselij Boninov (18), Čentur (11) in Vanganel (9). Spomenik je izoblikoval znani istrski akademski kipar Jože POHLEN kot skulpturo v vinkuranskem kamnu. Izraža pa boj istrskega ljudstva za narodnostne in socialne pravice ter svobodo.

Več o Vanganelu nekoč in danes boste lahko prebrali v naslednji številki.

Maks Zadnik

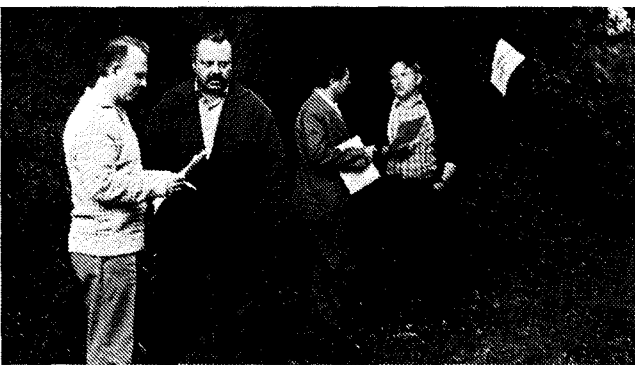
Ob petintrideseti obletnici ustanovitve ZRVS Jugoslavije Upoštevani v vseh okoljih

Zveza rezervnih vojaških starešin se je v minulih letih razvila v družbeno organizacijo, ki ima velik ugled in delež v delu frontno organizirane Socialistične zveze. Svoje delo uresničuje na teritorialnem načelu in združuje starešinski kader za uresničevanje nalog s področja SLO in DS. Rezervne vojaške starešine morajo biti pripravljene in usposobljene za vodenje enot oboroženih sil, civilne zaštite, narodne zaštite in občanov, ko opravljajo naloge v vojni in samostojne naloge v miru. Rezervni vojaški starešine so zelo aktivni v družbenopolitičnem življenju in delu okolij, v katerih so organizirani, pa tudi pri uresničevanju nalog v okoljih, kjer delajo.

Zveza rezervnih vojaških starešin se je na prizorišču našega družbenopolitičnega življenja pojavila leta 1952. Aprila tega leta je bilo na kongresu ustanovljeno Združenje rezervnih oficirjev Jugoslavije. Ustanovitev te organizacije je bil eden pomembnejših korakov v prizadevanjih za podružbljanje obrambe in širjenja vpliva delovnih ljudi in občanov na obrambne zadeve in funkcije.

Starešinski kader naše armade je zrasel v samem oboroženem boju za neodvisnost in socialno pravičnost. Delavci, kmetje in drugi so postali komandirji in komandanti ter komisarji partizanske vojske in kasneje Jugoslovanske armade. Vodstvene izkušnje so dobivali v bojih, v surovi šoli vojne.

Velik del vojnega starešinskega kadra je po koncu sprejel odgovorne dolžnosti zunaj oboroženih sil, v družbenem, gospodarskem, kulturnem in političnem življenju naše družbe. Z odhodom tega kadra se je oblikoval rezervni kader naših oboroženih sil. Sestavljali so ga tudi tisti rezervni oficirji bivše jugoslovanske vojske, ki so bili med vojno na strani NOG. Od leta 1947 so se temu kadru začeli pridruževati po vojni rezervni oficirji. Tako se je dokončno oblikovala struktura organizacije, v kateri so postajali vse bolj šte-

V ZRVS namenja se vedno največ pozornosti idejno-političnemu...

vilni povojni rezervni vojaški starešine.

V letih takoj po vojni je naša armada vzdrževala neposredne stike z organizacijo in jo v celoti pripravljala za naloge pri obrambi države. Hitro povečevanje članstva, nagel razvoj vojaške tehnike in potrebe po vedno širšem obrambnem usposabljanju delovnih ljudi in občanov, so pogojevali ustanovitev organizacije, ki bo zajela vse rezervne starešine in se ukvarjala z vojaško-strokovnim in idejno-političnim usposabljanjem članov.

To nalogo so uresničili na ustanovnem kongresu Združenja rezervnih oficirjev Jugoslavije 29. in 30. aprila 1952. Drugi kongres te organizacije je bil leta 1954, kjer so sprejeli dopolnitve pravil Združenja in naloge za prihodnje obdobje. Sklep, da se tudi podoficirji včlanijo v to

organizacijo, in da se zaradi tega spremeni tudi ime organizacije, ki se je potem imenovala Združenje rezervnih oficirjev in podoficirjev (ZROP), pa so sprejeli na tretjem kongresu leta 1959.

Četrty kongres, leta 1961, je bil v bistvu skupni kongres vseh borčevskih organizacij. Na njem so sprejeli sklep, da se vse podobne organizacije

(Zveza borcev, Zveza vojaških vojni invalidov in Združenje rezervnih oficirjev in podoficirjev) združijo v Zvezi združenj borcev NOV. Ta sklep so sprejeli na podlagi ocene, da imajo vse borčevske organizacije v bistvu iste naloge in da bo njihova združitev v eni organizaciji prispevala k večji učinkovitosti. Družbeni razvoj pa je čez nekaj let pokazal, da je treba ta sklep znova skrbno preučiti. ZROP je namreč postajal vse večji, saj je prihajalo vse več mladih rezervnih starešin, kar je od organizacije zahtevalo, da se posveti posebnim nalogam njihovega urjenja in usposabljanja. To je kazalo, da mora postati ZROP samostojna organizacija.

Konec leta 1969 je potekal peti kongres ZROP, kjer se je organizacija preimenovala v Zvezo rezervnih vojaških

starešin, delegati pa so sprejeli tudi statut ZRVS. Leta 1974 je ZRVS imela šesti kongres, kjer so dogradili svojo fizionomijo družbene organizacije kot sestavnega dela SZDL.

V skladu s spremembami v naši družbi je novembra 1978 namesto kongresa ZRVS potekala konstitutivna konferenca Zveze rezervnih vojaških starešin Jugoslavije. Na podlagi referata tovariša Tita na enajstem kongresu ZKJ je določila dolžnosti in odgovornosti rezervnih vojaških starešin in njihovih organizacij.

Danes ima Zveza rezervnih vojaških starešin v Sloveniji skoraj sedemdeset tisoč članov. Od tega je približno 56 odstotkov nižjih oficirjev, oficirjev pa je 42 odstotkov. Poleg njih je v ZRVS včlanjenih 1348 tovarišev brez čina, med njimi pa je tudi 530 žensk, kar je približno štiri odstotke članstva. Člani ZRVS brez čina delajo na odgovornih mestih v organizacijah, ki so pomembne za naš sistem SLO in DS.

Rezervni vojaški starešine so organizirani v 748 krajevnih konferencah, 65 občinskih, dveh mestnih in obalni

...in vojaško-strokovnemu usposabljanju.

konferenci, kjer uresničujejo svoje naloge. Delo občinskih in mestnih organizacij pa koordinira 12 medobčinskih svetov ZRVS. Njihova naloga je, da vsklajujejo politiko razvoja Zveze in zagotavljajo politično in akcijsko enotnost.

Petintridesete obletnice ustanovitve Zveze rezervnih vojaških starešin se bodo, ali pa so se že, spomnili v vseh občinskih in krajevnih organizacijah ZRVS. Republiška konferenca ZRVS pa se bo te pomembne obletnice in obletnice prihoda tovariša Tita na čelo naše partije

spomnila s slovesnostjo 24. aprila v Domu španskih borcev v Ljubljani. Na njej bodo najbolj delavnim članom in organizacijam, posameznikom, organom in organizacijam, ki so prispevali k razvoju in uveljavljanju ZRVS v naši družbi, podelili priznanja. Plaketo ZRVS Jugoslavije bodo dobili: OK ZRVS Ptuj, Skupščina občine Trbovlje, Mestni štab TO Ljubljana, enota JLA, ki nadaljuje tradicije Prešernove brigade in tovarna združenja Krka iz Novega mesta.

Zlato značko ZRVS Jugoslavije bodo prejeli: Ivo Kukulja, Nikola Belamarić, Marjan Kavčič, Alojz Dolničar, Miroslav Ulčar, Jošt Bajželj in Stanko Vučko.

OK ZRVS Maribor Tabor, ABC Pomurka, tozd družbeno prehrana Murska Sobota, KK ZRVS Bircna vas - Novo mesto, enota JLA, ki nadaljuje tradicije. Prve tankovske brigade, Slavko Korbar, Dore Dovečar in Božena ostrovršnik pa bodo prejeli plaketo ZRVS Slovenije.

B. K.

Ekipe ZRVS pa se skupaj z mladino udeležujejo tudi številnih tekmovanj, predvsem pa teka patrolj po poteh heroja Kebeta v Dražgošah.

O delu teritorialne obrambe in civilne zaštite Za večje vključevanje mladih

»Priporočamo sekretariatu za ljudsko obrambo občin in mesta Maribor, naj s posebno okrožnico pozove vse OZD v Mariboru k opredelitvi statusa vojaških obveznikov v njihovih samoupravnih aktih. Vsem komitejem za SLO in DS v občini predlagamo, da preučijo svoje samoupravne akte glede nagajevanja vojaških obveznikov med njihovo udeležbo na vojaških vajah in da sprožijo postopek za spremembo le-teh povsod tam, kjer ugotovijo, da se nagajevanje odsotnosti zaradi vojaških vaj razlikuje od nagajevanja rednega dela, z vsemi dodatki.«

Tako so med drugim sklenili na seji občinskega komiteja ZKS Maribor-Tabor, na kateri so razpravljali o poročilu o stanju in delu teritorialne obrambe v občini Maribor-Tabor. Zavzeli so se za čimprejšnjo izdelavo posebnega dokumenta - sklepa, ki ga naj sprejmejo sveti za SLO in DS skupščin občin Maribora in mestne skupščine ter komiteji za SLO in DS skupščin občin in mesta Maribor. V tem dokumentu mora biti razvidna delitev dela med mestnim štabom Teritorialne obrambe in občinskimi štabi Teritorialne obrambe občin Maribora. Na seji so dali tudi pobudo

predsedstvu občinske konference ZSMS Maribor-Tabor, naj se aktivno vključi v organiziranje aktivov ZSMS v enotah Teritorialne obrambe v občini in tako zagotovi pogoje za organizirano delovanje mladih tudi na tem področju njihovega delovanja. Pri nadaljnjem razvoju Teritorialne obrambe v Mariboru bodo glede organiziranosti, kot pri krepitvi materialne podlage, izhajali iz dosežene razvoja in stanja teritorialne obrambe in doseženih rezultatov v preteklem srednjeročnem obdobju. Pri nadaljnjem razvoju teritorialne obrambe v srednjeročnem obdobju 1986-1990 bodo iskali takšne rešitve, ki bodo upoštevale referendumsko odločitev Maribora kot posebne družbenopolitične skupnosti, ki je specifična v slovenskem prostoru, dosežane dosežene praktične oblike delitve dela med mironodobnimi občinskimi štabi in mestnim štabom Teritorialne obrambe ter najracionalnejšo mironodobno organiziranost štabov Teritorialne obrambe v družbenopolitični skupnosti, s katero bo možno zagotoviti in dobro izvesti osnovne naloge - mobilizacijske priprave, materialno zagotovitev in usposabljanje vseh enot in štabov Teritorialne obrambe v Mari-

boru.

Na seji občinskega komiteja so obravnavali tudi informacijo o usposabljanju Narodne zaštite v občini Maribor-Tabor in sprejeli sklep, s katerim so zadolžili komuniste v komitejih za SLO in DS v OZD in krajevnih skupnostih, da zagotovijo usposabljanje osnovnih jeder Narodne zaštite za množično izvidniško obveščevalno dejavnost, zavarovanje in oborožen boj v lastnem okolju. Sprejeli so tudi poročilo o stanju Civilne zaštite v občini Maribor-Tabor in ugotovili, da je stanje zadovoljivo. Kljub temu pa bo treba še precej napraviti na področju kadrovanja oz. vključevanja občanov in delavcev, še zlasti pa mladih v enote Civilne zaštite v OZD in krajevnih

skupnostih. Nezadovoljivo je vzdrževanje nekaterih zaklonišč. Zato so predlagali, naj bi komiteji oz. sveti za SLO in DS v OZD in KS zagotovili redno vzdrževanje in vzpostavili predpisano stanje uporabnosti zaklonišč v njihovih OZD in krajevnih skupnostih.

Na seji so se seznanili tudi s stanjem varnostnega in obrambnega načrta občinske organizacije ZKS Maribor-Tabor in ugotovili, da je usklajen s predpisi in smernicami, ki urejajo to področje varnostnega oz. obrambnega načrtovanja. Občinski komitej je ažuriral politično varnostno oceno občinske organizacije ZKS. Komisijo za SLO in DS so zadolžili, naj najpozneje do konca maja letos pripravi osnutek no-

ve organiziranosti in delovanja ZK v skladu z navodili in smernicami komisije za SLO in DS pri predsedstvu CK ZKS, predsedstvu CK ZKJ ter v skladu z izkušnjami iz vaje Triglav III. Obravnavali so tudi informacijo o seminarju za predsednike komitejev za SLO in DS v KS in OZD občine Maribor-Tabor. Menili so, da so dolžni predsedniki na seminarju pridobiti svoje nadaljnje delo ter jih prenesti tudi v svoja okolja. Izobraževanje članov komitejev za SLO in DS mora postati stalna naloga in skrb družbenopolitičnih organizacij in družbenopolitične skupnosti. Predsednike komitejev za SLO in DS bi morali sproti seznanjati z aktualnimi dogodki v občini,

oziroma s politično-varnostnimi razmerami v občini in v mestu Maribor. Predsedniki komitejev za SLO in DS v OZD in KS so dolžni zagotoviti tudi takojšnje ažuriranje in dopolnitev lastnih obrambnih in varnostnih načrtov. Upoštevati je treba 9. člen zakona o SLO in DS, po katerem se komiteji za SLO in DS imenuje na predlog ZK na delavskem svetu oz. skupščini krajevne skupnosti. Nujno je treba upoštevati tudi zakonsko določilo, ki govori, da v OZD ali KS, kjer ni osnovne organizacije ZK, predlaga imenovanje komiteja za SLO in DS predsedstvo občinskega komiteja ZKS na predlog osnovne organizacije ZSS oz. Krajevne konference SZDL.

M. Kos

Ob problemih tudi uspehi

Na letni konferenci zveze rezervnih vojaških starešin občine Velenje, ki je bila v Domu borcev in mladine, so poleg delegatov krajevnih konferenc in aktivov ZRVS ter članov predsedstva OK ZRVS v razpravi sodelovali: član RK ZRVS Slovenije Ivan Hafner, predstavnik obmejnih enot iz Dravograda Dragan Cvetanović, sekretar OK ZKS Velenje Drago Blagus, sekretar OK SZDL Martin Budna, podpredsednik OO ZZB NOV Ivo Jamnikar, predstavnica občinske zveze prijateljev mladine, občinskega štaba TO Velenje in drugi.

Predsednik OK ZRVS Velenje Pankrac Semečnik je podal poročilo o delu konference in njenih organov ter komisij. Pri tem je še posebej opozoril na tista področja, kjer delo ni tako potekalo, kot so pričakovali. Zato bo treba nekatere dejavnosti spremeniti ali pa dopolniti. Oceniti bo treba tudi, kdo od članov je pripravljen delati in tudi kdo ne sodi v njihove vrste. Kljub temu pa je delo v minulemu letu ocenil kot uspešno. Še posebej dobre

rezultate so dosegli na področju usposabljanja svojih članov, pridobivanja mladih za vojaške šole in sodelovanja z drugimi obrambnimi strukturami.

Sekretar OK ZRVS je v svojem poročilu omenil dobro sodelovanje z vsemi občinskimi, regijskimi in republiški dejavniki. Nanizal je vsa predavanja, pogoje in športna ter druga tekmovanja, ki so po njegovih besedah iz leta v leto bolj obiskana. Naštel je tudi najbolj uspešne krajevne organizacije v lanskem letu. Najboljše je bila krajevna organizacija ZRVS Družmirje-Gaberke, nato pa sledijo Stara vas,

Salek, Center-levi breg, Podkraj-Kavče in druge.

Član republiške konference ZRVS Ivan Hafner je med drugim čestital velenjskim rezervnim starešinam za njihovo uspešno delo in dodal, da je najbolj razveseljivo, da so v njihovi organizaciji vključeni člani različnih starosti.

Ob koncu je Ivan Hafner izročil velenjskim rezervnim starešinam pisno zahvalo RK ZRVS Slovenije za izjemen prispevek k organizaciji, izvedbi in poteku lanskega srečanja ZRVS v Kranju, saj so gostili rezervne starešine iz Splita in okoliških občin. Martin Slatinšek

Nova zmaga argentinske demokracije

Ob prihodu na predsedniški položaj je argentinski predsednik Raul Alfonsin dal med drugim upokojiti trideset generalov na vodilnih mestih argentinske vojske, že takrat, pred štirimi leti pa je bilo jasno, da se zavržena soldateska s tem ne bo dokončno nikoli sprijaznila. Široko zastavljen proces demokratizacije argentinskega življenja nikakor ni šel v račun stebrom vojaške oligarhije, zato niso bila redka svara in izrazi nezadovoljstva, zlasti mornariških krogov pa tudi letalstva in pehote, ki bi utegnili organizirati zaroto proti Alfonsinu. Neuradno so po Buenos Airesu krožile novice, da obstaja tudi seznam z imeni 473 oseb, ki naj bi jih pripadniki nekdanje hunte odstranili, kajti preveč naj bi bili vedeli o umazanih poslih nekdanjih generalisimov. Na »črnem seznamu« naj bi bili menda tudi napredni politiki in sindikalni voditelji, levičarsko pišočti novinarji in nekompromitirane vojaške osebe.

Novica, ki je te dni odjeknila na Zeleni celini, da se je namreč skupina oficirjev iz 14. padalskega polka v Cordobi zabarikadirala v vojašnici, potemakem ni bila nepričakova-

na. Uporni oficirji so zahtevali amnestijo za vse vojaške osebe, med njimi tudi za nekdanja predsednika, generala Videlo in Violo, ki sta že bila obsojena za grobe kršitve človekovih pravic. Novica in sosledje dogodkov sta med drugim potrdila latinskoameriško zgodovinsko dejstvo, da namreč to, da so se vojaki umaknili v vojašnice, še nikakor ne pomeni, da bodo tam tudi ostali. Odločni akciji predsednika Raula Alfonsina in zlasti, malodane enotni, podpori argentinskega ljudstva gre zahvala, da se upor ni sprevrgel v nov vojaški puč, ki jih je bilo v argentinski petdesetletni zgodovini kar deset. Naloga natančne politične analize prihodnjih dni je, da podrobneje razčleni, kaj je v največji meri Raulu Alfonsinu pomagalo, da je preprečil najhujše in seveda vrnitev v prejšnje stanje mračnjastva in vojaške diktature.

Pobudnik najnovejšega poskusa vojaškega udara na argentinskih tleh je bil tokrat Ernesto Bareiro, eden tistih, ki je bil neposredno odgovoren za mučenje v temnici La Perla, borih 14 kilometrov od vojašnice v Cordobi. Bareiro bi se moral namreč pred tem zgla-

ti na civilnemu sodišču, da bi odgovarjal za najmanj dvajset primerov mučenja in zaradi usode številnih »disaparecidosov« — izginulih med vojaško diktaturo v letih od marca 1976 do decembra 1983. Namesto tega je oblekel vojaško uniformo in se prijavil v 14. letalskem polku v Cordobi, kjer je kmalu dobil podporo privrženec. Ni bil namreč osamljen nasprotnik sodnega procesa proti dvestotim oficirjem, od katerih jih 24 še čaka v zaporu na sojenje.

Prav oficirji iz vojašnice v Cordobi, tradicionalno nazadnjaškem mestu, so bili najglasnejši kritiki Alfonsinove poteze, da bodo pred sodišči morali odgovarjati tvorci osemletne diktature. Prav v tej vojašnici so pred letom dni našli tudi podtaknjeno bombo, samo nekaj ur pred tem, ko naj bi vojašnico obiskal sam predsednik Alfonsin. Ko je že kazalo, da bo dogodek v Cordobi minil brez večjih zapletov, pa je upor skupine oficirjev izbruhnil tudi v vojaškem oporišču Campo de Mayo, nedaleč od Buenos Airesa in sicer pod vodstvom podpolkovnika Alda Rica. Ta je zagrozil, da se bo s peščico oficirjev in vojakov v primeru

napada bojeval do konca, opozoril pa je, da utegne v tem primeru izbruhniti upor v večini argentinskih vojašnic. Da omenjene grožnje niso, bile prazne marnje, se je pokazalo potem, ko je del vojske, ki naj bi zasedla Campo de Mayo, dejansko z neposlušnostjo reagiral na ukaz. V tem trenutku se je zdelo, da argentinska prihodnost visi na nitki in prav tedaj se je Raul Alfonsin odločil za neposreden pogovor z upornimi oficirji, iz katerega je tudi izšel s ščitom v roki.

Argentinski predsednik je v tem trenutku med drugim izkoristil široko podporo argentinskega ljudstva, ki je v stoti-

sočih demonstriralo po ulicah Buenos Airesa in drugod in zahtevalo obrambo štiriletne demokracije. Seveda pa je med drugim računal tudi na pomoč lojalnih pripadnikov argentinske armade. Prav tako so vse politične stranke podpisale t. i. pakt za obrambo demokracije, med njimi tudi takšne, ki so dosedanje ravnanje Raula Alfonsina pogosto kritizirale. Malvinsko/falklandska vojna je močno omajala generalske stolce, po drugi strani pa je množično navdušenje nad vrnitvijo demokracije pred štirimi leti utrdilo Alfonsinov položaj tako, da kompromitiranemu vojaškemu sloju ni preostalo drugega kot vdanost v usodo. Seveda bi bilo nestvarno, če bi Alfonsinu v štiriletnem obdobju brez izjeme pripisovali samo visoke politične točke. Neuspeh ali delni uspeh »načrta austral«, ki naj bi odpravil gospodarsko-finančne težave države, so namreč poskusili izkoristiti tako peronisti kot sindikati (CGT), da bi omajali vladno argentinskih radikalcev. Prav v tem se zdi, da je vojska videla možnost svojega povratka na prizorišče.

Morda je Raul Alfonsin pod temi pritiski sprejel tudi t. i. zakon »punta final«, po katerem naj bi ustavili vse postopke proti udeležencem »umazane devetletne vojne«. Ta zakon, ki so ga sprejeli v argentinski skupščini, je ponovno spodbudil strasti argentinske-

ga demosa, ki vojnim zločincem noče in ne more odpustiti kaznivih dejanj. Po tem zakonu naj bi sodili samo tistim, proti katerim so že dvignili obtožnico, vsako novo odkritje pa naj bi romalo v arhive argentinskega temnega obdobja. Kot kaže, so nekateri vojaški krogi kot ugoden trenutek ocenili prav ta negativen glas ljudstva, pa tudi gospodarske težave, ki so botrovale poslabšanju odnosov med peronisti in sindikati na eni in Alfonsinovo politiko na drugi strani.

Predsednik Alfonsin je ob koncu pogovora z uporniki dejal, da se o demokraciji na argentinskih tleh ne gre pogajati in da od svoje politike ne odstopa niti za dlako. Kako bo v prihodnje plula njegova politična barka, bo pokazal čas. Nedvomno drži, da je prevzel sila zapleteno politično in gospodarsko dediščino. Najpomembnejše se zdi, da je ohranil množično podporo sodržavljancev, vseh demokratičnih sil, včevši tudi peroniste in sindikate. Eni kot drugi se očitno zavedajo nevarnosti vrnitve v prejšnje obdobje, v obdobje »umazane vojne«, »železnih straž« in oboroženih sil, ki jih krepko zdeluje nostalgija za minulimi časi, ko so imeli poglavito besedo. Očitno se Alfonsinov boj, bodisi z vojaško, bodisi z ekonomsko oligarhijo skratka mnogofrontni boj za demokratizacijo in modernizacijo Argentine, nadaljuje.

M. Lamprecht

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■

Havana: Na ministrskem sestanku Skupine 77 se nadaljuje ustvarjalna in argumentirana razprava, ki zbuja upanje, da bodo države v razvoju na tem srečanju izdelale učinkovito strategijo za sedmo konferenco UNCTAD-a. Eden najhujših problemov je nedvomno dolžniško breme teh držav, ki dolgujejo kar 1036 milijard dolarjev.

Alžir: Voditelj Palestinske osvobodilne organizacije Jaser Arafat je v začetku tedna odprl 18. zasedanje Palestinskega narodnega sveta. Od izida srečanja je odvisna nadaljnja palestinska enotnost, v ospredju razprav pa bosta zlasti amanski sporazum in kairska deklaracija.

Manila: Po zadnjem poskusu upora v vrstah filipinskih oboroženih sil je predsednica Corason Aquino vse ljudstvo pozvala k enotnosti. Med drugim je poudarila, da najnovejši razplet dogodkov na Filipinih dokazuje, da bo filipinsko

ljudstvo nakopičene težave rešilo le s skupnimi močmi in na temelju ustavne ureditve.

Pretoria: Na železniški postaji med Johannesburgom in Pretorijo se nadaljujejo sabotažne akcije in požigi kompozicij vlakov. Protestom se je pridružila še stavka transportnih delavcev, režim Pietra Bothe pa je že napovedal, da bo nadaljevanje nemirov pred majskimi volitvami preprečil z akcijami vojske in policije.

Teheran/Bagdad: Posebna skupina izvedencev Združenih narodov bo obiskala Iran in Irak, da bi preučila medsebojne obtožbe sprtnih strani o domnevni uporabi kemičnega orožja. Izvedenci bodo na sporno območje prispeli iz Švedske, Španije, Avstralije in Švice. Irak je lani že zavrnil takšno misijo, čeprav je zanimal tedanje obtožbe Teherana, da v bojih uporablja kemično orožje.

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■

Na otoku so izginili brez sledu

Turško veleposlaništvo v Atenah je večkrat še dodatno zastraženo. Včasih se to zgodi zaradi napetosti v Egejskem morju, drugič zaradi vojaških vaj, tretjič pa zaradi Cipra in drugih kriznih dogajanj. V prvih mesecih leta 1987. je grška policija dodatno zavarovala poslopje turškega veleposlaništva zaradi mirnih demonstracij »Komiteja ciprskih žensk« v njegovi neposredni bližini. Zenske so opozarjale grške oblasti in svetovno javnost na enega najtemnejših in pretresljivih poglavij ciprske krize, na nepojasnjeno usodo več kakor 1500 ljudi, ki jih pogrešajo vse od turške invazije na Ciper.

Komite je imel teden dni v parku v neposredni bližini turškega veleposlaništva postavljen šotor, ki naj bi opozarjal na pomanjkljivo skrb za ciprske begunce grškega rodu ter za prisilne izgnance z otoka. Akcija je opozarjala tudi na dejstvo, da je med turško vojaško akcijo več kakor 200.000 grških Ciprčanov pobegnilo z zasedenega ciprskega severa in da je z grškega juga zbežalo na sever okoli 50.000 turških prebivalcev otoške države.

V šotoru je bila obiskovalcem na voljo v podpis peticija, ki je zahtevala ustavitev nadaljnjega naseljevanja mešanega območja okoli Famaguste s Turki, ki prihajajo iz Anatolije, ter pojasnitev usode 1619 ljudi: moških, žensk in otrok, ki so po turški invaziji na Ciper poleti 1974. izginili brez sledu.

Članice komiteja: gospodinje, študentke in uradnice, so se izmenjavale na straži v šotoru. Razdeljevale so letake in plakate, na katerih je bilo narisano ozemlje razdeljenega Cipra ter povečane slike nekaterih pogrešanih ciprskih Grkov. Neverjetno, kakšen odmev je imela v Atenah ta akcija. Po ves dan so prihajali Atenci pred šotor, da bi se podpisali na peticijo. Ciprsko vprašanje z vsemi svojimi posebnostmi, v svetovni javnosti že skoraj pozabljeno kot žarišče napetosti v odnosih med Grčijo in Turčijo, je v Atenah še vedno pričujoče.

Trhunki grški politiki vseh prepričanj, ki se sicer glede marsičesa razhajajo, so izbrali demonstracije v Atenah, da bi dokazali svojo solidarnost s ciprskimi rojaki. Tudi njihove

žene niso stale ob strani. Za začetek je obiskala šotor žena grškega predsednika Efi Sarcetakis in podpisala peticijo. Ob koncu tedna je prišla Margaret Papandreu, žena predsednika grške vlade. Na čelu povorke, v kateri je bilo nekaj sto žensk, je krenila proti sedežu urada ZN v Atenah, kjer so vložile zahtevo, da naj ZN končno že nekaj storijo za usodo pogrešanih ciprskih rojakov.

Vsak dan so prihajali v šotor grški politiki in podpisovali peticijo. Pred šotorom so z improvizirane tribune zagotavljali demonstrantom, da simpatizirajo z njimi in solidarizirajo z njihovimi zahtevami. Govorili so predsednik parlamenta Yanis Aleveras, voditelj opozicije Konstantin Micotakis (Nova demokracija), šef prosovjetske KP Grčije Hirilaos Florakis, njegov ideološki nasprotnik, privrženec evrokomunistične smeri v partiji Leonidas Kyrkos, predsednik »Demokatične obnovitvene stranke« Costas Stenafopoulos, novi atenski nadžupan, vzhajajoča zvezda Nove demokracije Miltos Evert in nazadnje, čeprav ne zadnji, predsednik vlade Andreas Papandreu, šef vladajočega vsegrškega socialističnega gibanja.

Predvsem od Papandreua so pričakovali odločne mobilizacijske besede. Atensko časopisje jih je objavilo v naslovih: »Vsak nov turški izpad na Cipru« bi pomenil vojno med Grčijo in Turčijo. Demonstrirajoče ženske je bolj zanimalo, kaj bo premier povedal o pogrešanih ljudeh, o katerih usodi Turčija vztrajno molči. »Ničesar ne maram manj, kakor vzbujati lažne upe,« je dejal Papandreu. Pristavil je, da je pred kratkim dobil v roke dokumente, ki pričajo, da so našli nit, po kateri bodo prišli do rešitve problema. »Vem, da za vas ni hujšega kakor negotova usoda ljudi, ki ste jih imeli radi, vaših mož in žena, otrok in staršev.«

Resnično je usoda teh ljudi, ki jih pogrešajo že dvanajst let, problem, ki so ga potisnili na rob grško-turških odnosov, mednarodna javnost pa počasi tudi pozablja. Profesor za mednarodne odnose na atenski šoli za politične vede Dimitris Conostas ima pojasnilo za takšno stališče. V nekem članku zagovarja mnenje, da se nobena pomembnejša medna-

Demonstracije solidarnosti s sorodniki pogrešanih ciprskih Grkov, ki so izginili pred dvanajstimi leti, ko je Turčija zasedla severni del otoške države. Margaret Papandreu, žena predsednika grške vlade (druga z desne), se je udeležila protestnega pohoda, ki je znova opozoril na usodo več kakor 1.500 ljudi, ki jih pogrešajo na Cipru.

rodna organizacija, kot na primer komite ZN za človekove pravice, mednarodni Rdeči križ ali Amnesty International, dozdaj ni resneje ukvarjala z usodo na Cipru pogrešanih ljudi, ker je ta problem po krivem postal del kompleksne grško-turške problematike, v katero se nihče noče vmešavati.

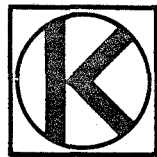
Profesor Conostas je objavil na grških virih temelječ seznam pogrešanih oseb, katerih imena se niso pojavila na seznamih mrtvih, ranjenih ali ujetih, ki so jih po koncu bojev julija in avgusta 1974 objavili. Pri pogrešanih gre za 1507 moških in 112 žensk, med katerimi je 20 fantov in šest deklet, ki so bili tedaj mlajši od 16 let! Na podlagi filmskih posnetkov, fotografij, osebnih pričevanj in iz drugih virov je bilo mogoče ugotoviti, da jih je veliko od teh preživel boje in poznejše eksekucije, je dejal profesor. Še več, ljudje, ki so pobegnili iz turških zaporov, so potrdili, da je vsaj nekaj od pogrešanih še vedno v turških ježnišnicah. Razumljivo je, da je mogoče le s težavo pre-

veriti takšne izjave. Toda, turška vlada še nikoli ni zanimala podatkov iz grških virov, pravijo v Atenah. Vse od leta 1974. se Ankara izmika vsem poskusom, da bi razpravljala o pogrešanih Ciprčanih: enkrat pravi, da ni pogrešanih, drugič pa, da naj – če gre res za problem pogrešanih – razpravljajo o tem s turškimi oblastmi na Cipru. Profesor Conostas meni, da hoče Ankara s tem doseči dva cilja: zagotoviti »Turški republiki Severni Ciper«, ki je od ustanovitve leta 1983 ni priznala nobene vlada razen turške, mednarodni pogajalski status, ter drugič: izogniti se svojim obveznostim iz mednarodnih pogodb.

Številni sorodniki pogrešanih grških Ciprčanov so se udeležili demonstracij v Atenah. Prizadevajo si, da bi bila po dvanajstih letih negotovosti pojasnjena usoda pogrešanih sorodnikov. Drugih možnosti, kot so mirne demonstracije in na široko podprte peticije, nimajo, da bi uveljavili to človekovo pravico.

F. L.

NAGRADNA KRIŽANKA

KRKA
TOVARNA ZDRAVIL
KRKA NOVO MESTO

Nagradni razpis

Prvomajsko nagradno križanko vam je pripravila delovna organizacija Krka iz Novega mesta. Rešitve pošljite do petka, 8. maja, na naslov: Uredništvo TV-15 Naš tovariš, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana. V spodnji levi kot kuverte napišite KRKA. Pet reševalcev čakajo knjižne nagrade iz programa založbe Borec.

NAGRADNI KUPON

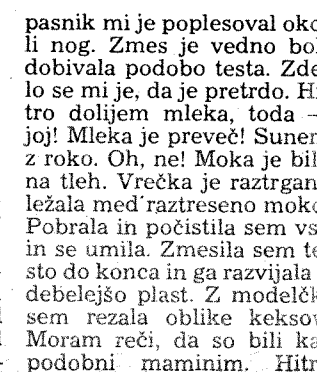
Ime: _____

Priimek: _____

Naslov: _____

KRAPINA	DELEŽ	DOVRŠNI PRETEKLI ČAS	RAZSTREL- JEVALEC	TUJE Ž. IME	KOSITER	INDIJ. HRAST	ORGAN VIDA	OSEBNI DOHODEK			VEČKRAT OSTRO LOMLJE- NA ČRTA	CENE VIPOTNIK	VERDIJE- VA OPERA	PREUČE- VALEC GLEDA- LIŠČA	JUŽNO- AMERIŠKA DRŽAVA	
								SKLADBA V SVOBOD- NI OBLIKI								
								BRIT. FILM. IGRALEC NEKD. POLJ. PLEMSTVO								
	LOGAR NAPAD NA POLIT. OSEBNOST					DELČEK CELOTE							DIPLOMAT HAMMAR- SKJÖLD			
NORV. LIN- GVIST (IVAR) IZIDA					PETAR KRALJ		RUS.-NEM. FIZIK (EMILIJ) KOCKA						GR. BO- GINJA NESREČE NOSNJA			
		NEUMNEŽ BOSEN- SKI BAN				SL. FILM. IGRAKA REKA RHONE								RADON RIMSKI DRŽAVNIK		
			IVO UMEK	MAJHNA KLADA	PEČENO ŽIVLO LUKA OB AZOV. M.						GALOP ELEMENT ODRIVA					
						CIRKU- LACIJA OČE							SLOVEN. PEŠNIK (SEVERIN)			
							AMER. HUMOR. PISATELJ (GEORGE)						ANGL. COLLEGE DELAVEC V OLJARNI			
ALJA TKAČEVA		IGRAKA NIELSEN FIN. LUKA (TURKU)					KRAJEVNA SKUPNOST	STRIGA LJ. GLED. IGRALEC (MARKO)								
TEKSTIL- NA DE- LAVKA						MED ŽITOM RASTOČI PLEVEL.										
					IZGON, PREGNAN- STVO	GRŠKA BOGINJA UMETNO- STI	GL. MESTO MAKEDO- NIJE STISKA									
WECK PETER	KORČEK	SVETOVNO MORJE					CEPINOV OKEL BELG. MESTO						STARO- GRŠKI SLIKAR		PRODAJNO BLAGO	
		PRVI, OSNOVNI VIR	SODNI PISAR PEVKA VODOPIVEC							SULTANOV URADNI RAZGLAS UGANKA						JUG. POLITIK IN PIŠEC (SINAN)
				MLADA RASTLINA IND. POLIT. (KRIŠNA)									POBARVA- NO JAJCE KMEČKO NASELJE			
KAZNIVO DEJANJE, ZLOČIN								ŽENIN. IZ- VOLJENKA BARVA KART								
KOVINSKI LISTIČ							NORDIJ. NAZIV ZA SMUČI					SKLA- DATELJ HABA				
REKA SKOZI STRAT- FORD					SUSANNAH YORK							VRSTA KOBILICE ERBIJ				
KRETSKI KRALJ V GR. MIT.							NAZIV						RAZISKO- VALEC HEDIN			
MADŽAR. PEŠNIK (JANOS)							SIJ						AVTOR VINKO KORENT	VZDEVEK OLIVERJA MLAKARJA		

ALPLES
INDUSTRIJA POHIŠTVA
TOZD PROMET BLAGA IN
STORITEV
ŽELEZNIKI n. sol. o.

sem poiskala igračo v obliki šesterokotnika. Temeljito sem jo umila in z njo rezal prav lepe kekse. Bili so sicer veliki, a bili so mi bolj všeč kot maminini. Zložila sem jih v pripravljen pekač in jih dal v štedilnik. Kmalu je prijel, no zadišalo. Vsem so tekni ob čaju, kavi in mleku.

No, za maminim predpasnikom res nisem kaj pridržala vseeno mi gre delo v kuhinji kar dobro od rok.

TANJA KOBAL, 6. OŠ Ajdovščina

Kazen za pobeg

V sredo, dne 19. aprila 1944, je Janko Tišler zapisal v svoj dnevnik: »Lilo cel dan. Bil ves čas v pisarni. Poslušal radio London ob 8.20; 9.45 in ob 15. uri v nemškem in srbohrvaškem jeziku. Dobil bom in slike iz Celovca. Dobil dva pisma iz Francije in pisal profesorju Milaču in Kayserju v Alzas. Zvedel, da je na severni strani en kaznjenec z lopato udaril esesovca in ušel. Dobili ga niso. Zvečer oddal paket in pošto kaznjencem. Šel skozi predor k Blazniku in jim povedal novice.«

Tega dne ob desetih dopoldne, potem ko je z lopato podrl na tla 33-letnega esesovskega stražarja Franza Staffela, doma iz Slovaške, je pobegnil poljski kaznjenec Piotr SCISŁOWSKI, rojen 24. januarja 1903 v kraju Bycow. Na Ljubelj je prišel iz Mauthausna dne 3. junija 1943 in nosil številko 28.526 ter črko »F« v rdečem trikotniku. Ker je bil aretiran v Franciji, so ga Nemci uvrstili v spisek Francozov pod imenom Pierre Scirlowski. Znal je francosko, ker je služil v tujski legiji v Afriki. Se istega dne popoldne je prišel h kmetu Francu Maču, po domače Zgornjem Žerjavu, v Zgornji kot pri Selah na Koroškem. Tu mu je gospodinja dala mleko, kruh in civilno obleko. Predno je odšel iz hiše, mu je dala za na pot še hlebec kruha, spremljal pa ga je Albin Oraže, po domače Žerjavov Alb'n, ki je pri Žerjavu pasel ovce. Poljaka je odpeljal nedaleč od hiše proti vzhodu in mu naročil, naj ga tam počaka, ker bo šel iskat partizane. Oraže je pohitel, da obvesti partizana Albina Uznika, ki je imel svoj bunker kake pol ure daleč nad Žerjavom, od koder se je lepo videlo na Ljubelj.

Partizan Uznik se je rodil 16. aprila 1918 v Zgornjem kotu. V nemško vojsko je bil pritegnjen meseca februarja 1941. Služil je v Celovcu, od koder je 5. februarja 1942 pobegnil in se skrival v Zgornjem kotu. Ker sta bila Zg. Žerjav (Franc Mak) in Spodnji Žerjav (Honzi Mak) njegova strica, sta ga zalagala s hrano in drugimi življenjskimi potrebščinami. Pri Spodnjem Žerjavu je živel še njegova teta Pavla Mak, roj. 1908, ki sedaj živi v Selah in Uznikova sestra Urška, roj. 1925, ki živi v Borovljah, medtem ko je pri Zgornjem Žerjavu služila še Poljakinja Marija Buč, mlado dekle, doma iz Krakova.

Ko se je Albin Oraže vrnil s partizanom Albinom Uznikom, ju je Poljak čakal že preoblečen v civilno obleko, progasto taboriščno obleko pa je potlačil pod neko skalo. Uznik ga je nato odpeljal v svoj bunker, Oražeju pa je naročil, naj taboriščno obleko odnese k teti Pavli, ki naj jo zažge, kar pa Poljak ni vedel. Teta Pavla je obleko res zažgala.

Piotr Scisłowski je bil majhne postave in zelo izčrpan. Okrog vratu je imel privezano tablico z vrezano taboriščno številko. Ves čas prebivanja v Uznikovem bunkerju je na žaru pekel kruh in jedel krompir, tako da je Uznika začelo skrbeti, da ne bo zbolel. Zveza s partizani je bila v tem času še zelo slaba. Po dveh ali treh dneh je prišel v bunker kurir Jože Dovjak, po domače Šimejev iz Koprivne nad Srednjim kotom. Poljaka bi moral odpeljati na gorensko stran. Dovjak in Uznik sta nosila nemško uniformo, seveda brez nemških oznak. Vsi trije so se odpravili na pot proti Gorenjski. Spredaj je šel Dovjak, za njim Uznik in za obema Poljak. Ko so bili komaj 150 metrov daleč od bunkerja, se je na veliko začudenje obeh partizanov Poljak pognal in stekel, kar so ga nesle noge. Partizana sta bila presenečena. Stekla sta za njim, toda bilo je že prepozno. Poljak je izginil v gozdu. Mislila sta, da se mu je zmešalo.

Pobegli interniranec se je nekaj dni potikal po gozdovih. Prišel je tudi h kmetu Gorniku pod Košuto, kjer je v naglici pojedel mleko in kruh ter takoj bežal naprej. Dne 25. aprila 1944 so Nemci ubežnika ujeli. Govorilo se je, da je bil ujet nekje v Slovenjem Plajberku in da ga je nekdo od domačinov označil, da se potika tam okrog; po drugih trditvah pa naj bi bil ujet nekje na poti od Železne Kaplje do Celovca. Nemcem ni bilo težko ugotoviti, da je pobegnil iz taborišča, kajti preko glave je imel še ostrizeno črto. Pri zaslišanju je vse izdal. Pripeljali so ga v taborišče na koroški strani, od koder so ga popoldne odpeljali, v spremstvu treh esesovcev in s psom, po isti poti do Zgornjega Žerjava. Pokazal je kmetijo, kjer je dobil hrano in obleko. Tokrat je bila doma le gospodinja. Ko je tolmač prevajal, kar je Poljak govoril, se je gospodinja »razjezila« in se pognala proti kaznjencu, da bi ga udarila. Poljak je povedal, kje je sedel, ko je jedel in še celo pokazal, iz katere skleda je jedel. Esesovci so najprej iskali kaj podobnega njegovi

obleki, vendar niso našli ničesar. Gospodinja pa je odločno tajila ter dejala, da Poljak laže in da pri njih sploh ni bil. Esesovci so potem vzeli skledo, ki jo je pokazal Poljak. In glej čudež! Ravno ta dan je skleda dobila luknjo, tako da je teklo iz nje. Esesovec je nekaj časa vrtel skledo, potem pa odvrnil: »Iz te skleda pa ni mogel jesti, ker teče!« Ubežnik je moral nato odpeljati esesovce na kraj, kjer je skril taboriščno obleko in se preoblekel. Nemci so bili začudeni, da tudi obleke ni bilo, Poljak pa ni vedel, da jo je Albin Oraže dal teti Pavli, ki jo je sežgala. To je bil že tretji »netočen odgovor«. Končno bi jih moral odpeljati v bunker, v katerem je živel z Albinom Uznikom. Koliko je bil bunker oddaljen od Žerjavove domačije, Poljak ni vedel. Rekel je, da je okrog kilometer daleč, mogoče tudi več. Esesovci so šli le kakih 500 metrov daleč, potem pa so se vrnili. Bili so prepričani, da se je Poljak zmotil. Tako so bili Žerjavovi rešeni, seveda zahvaljujoč vztrajnosti gospodinje, ki je govorila tudi nemško ter se sklicevala, da ima sinove v nemški vojski.

Interniranec Ante Juraga, doma z otoka Murterja, ki je prišel na Ljubelj v januarju 1944 in nosil številko 30.513, je takole povedal o pobegli Poljaku: »Delal sem na ravnanju terena tam, kjer so civilni delavci odlagali izkopane kamenine, ki so jih s parno lokomotivo prevažali od predora do nasipa. Mnogi esesovski stražarji so, vsak na svojem mestu, kurili majhen ogenj in se gregli. V naši skupini je delal tudi 41-letni poljski kaznjenec Piotr Scisłowski. V baraki vsa ležala skupaj na istem pogradu, le da je on ležal spodaj. Nedaleč od delovišča je bilo nekaj grmovja. Esesovski stražar, slovaške narodnosti, je naročil Piotru, naj v bližnjem grmovju nabere šibe za pletenje metle in košare. Piotr je odšel tja z lopato. Ker pa se je pri delu preveč obotavljal in naslanjal na lopato, mu je esesovec ukazal, naj stopi v položaj »mirno«. Kaznjenec je držal v eni roki kapo, v drugi pa lopato. V trenutku, ko je esesovec obrnil puško, da bi ga udaril s kopitom, ga je Piotr s hitrim zamahom udaril z lopato po glavi in ga podrl na tla, nakar ga je udaril še dvakrat, potem pa se je spustil v beg po nasipu. V prvem hipu drugi stražarji tega sploh niso opazili, potem pa so alarmirali.

Nagnali so nas skupaj in morali smo se vleči na trebuh. Prišlo je še precej drugih stražarjev, ki so kmalu odšli v hajko za ubežnikom. Nezvestnega stražarja so potem odnesli v taborišče,

nas, ki smo ležali na tleh, pa so stalno pretepali. Bilo je že pozno popoldne, ko so nas vse premočene in lačne ter brez kosila v teku pognali v taborišče. Teči v cokljah ni bilo lahko, pri tem pa so stalno padali udarci. V taborišču so nas postrojili, nato pa poslali žagat drva. To delo smo, ob spremljavi udarcev, opravljali do pozno v noč. V tem času so esesovci zasliševali vse tiste, ki so delali skupaj s pobeglim kaznjencem ali pa ležali v baraki v njegovi bližini. Nemci so menili, da so ti kaznjenci morali vedeti za njegove načrte pobege. Zasliševali so tudi mene. Dobil sem nekaj udarcev. Večerja nam niso dali. Od izčrpanosti in prehlada sem dobil visoko temperaturo in drugo jutro nisem mogel vstati. Začel sem izkašljavati kri. To se je zgodilo še trem ali štirim tovarišem. Še istega dne so nas poslali v ambulanto na južno stran. Tu so me »zdravili« na ta način, da so me zavijali v mokre rjuhe. V ambulanti je bilo polno bolnikov. Po nekaj dneh so nas, bolne in onemogle, naložili na tovornjak in nas odpeljali v Tržič, od tu pa z vlakom vrnili v taborišče Mauthausen. V transportu nas je bilo več kot deset, mogoče dvajset. V Mauthausnu sem bil dolgo časa v ambulanti, kjer mi je pomagal jugoslovanski zdravnik dr. Padjen, potem pa so me poslali na delo v taborišče Linz III. Tu sem zopet zbolel in svobodo dočakal v ambulanti.

Dopolnitev Janka Tišlerja: »Izjavo Anteja Jurage potrjujejo tudi nemški dokumenti. Iz dnevnih esesovskih poročil o številčnem stanju kaznjencev je razvidno, da je bilo dne 19. aprila 1944 na koroški strani 326 kaznjencev, 20. aprila 322 in 21. aprila 321, v ambulanti na jugoslovanski strani pa je bilo 20. aprila 53 in naslednji dan 56 kaznjencev, kar priča, da so morali tri kaznjence pripeljati s koroške strani.«

Kaznjenca Jože Puželj iz Ribnice na Dolenjskem in Dominique Berbel iz Grenobla se spominjata, da so Poljaka pripeljali v taborišče na koroški strani in ga postavili pred barako števil. 1, na apelplacu pa so se morali zbrati vsi kaznjenci. Ubežnika so privezali na »koko«, Rapportführer Sachse in še en francoski vodja bloka pa sta ga tepla z bikovko do nezvesti. Ko so ga odvezali, je padel na tla kot kunja in odnesli so ga.

Kaznjenec Louis Breton je v svoji knjigi »Mes bagnes de la Loire au Danube« zapisal: »En dan po našem prihodu, dne 19. aprila 1944, je pobegnil en Poljak, vendar so ga 26. aprila ujeli. Takrat smo že zapustili karanteno

in tako smo prvič, kot gledalci, prisostvovali predstavi, ki smo jo imenovali »korida«. Postrojiti smo se morali na apelplacu. Predstavili so nam ubežnika, ki so ga pravkar pripeljali v taborišče. Esesovec, ki smo ga imenovali »doudoune«, nam je držal govor in oznanil, da bo ubežnik obešen. Toda, pred nami sta mu dva kapoja naložila z gumijevko 25 udarcev po zadnjici in hrbtu. Potem so ga v spremstvu enega esesovca odpeljali v južno taborišče, kjer je bil, preden so ga obesili, enako »sprejet«. Po njegovem odhodu pa tudi nas niso pustili kot gledalce. Ta poizkus pobege je bila samo pretveza, da so nas pretepali. Več kot dve uri smo morali delati žabje skoke, se plaziti po zemlji ter teči in vse to ob spremljavi udarcev s palico, z nogami in s pestmi. Ti krvoločneži so preprosto podivjali. To je bila njihova zabava, da bi pokazali svojo moč, ko so postavili pred sebe človeka v stavu mirno in ga tepli, dokler ni padel. Ploskali so tistemu, ki ga je prvi podrl na tla.«

V sredo, dne 26. aprila, so kaznjence pripeljali v taborišče na jugoslovansko stran. Bil je ves pretepen. Kaznjenec Jean Barbier je septembra meseca 1947 na procesu v Celovcu izjavil: »Esesovsko vodstvo je ukazalo, naj se vsi kaznjenci zberejo na apelplacu. Morali so narediti špalir, skozi katerega je moral ujeti Poljak iti dvakrat in govoriti v poljščini in v francosini: »Tovariši, vrnjen sem in obešen bom! Camarades, je suis de retour et je serai pendu!« Potem sta po ukazu komandanta Winklerja in v prisotnosti esesovskega zdravnika Ramsauerja, kapoja Maxa Skirde, imenovanega Enooki in Karla Heinza Pommerehnkeja, imenovanega Tetovirani Poljaka zgrabila, ga položila na klop in ga pretepala z bikovko. Najprej mu je Tetovirani naštel 13 udarcev, za njim pa Enooki še 12. Udarce so ponovili še trikrat, tako da se je na Poljakovem telesu ustavilo 100 udarcev. Ko so rabljili svojo nalogo opravili, je bil kaznjenec v nezvesti. Na koncu ga je dr. Ramsauer še obrcal.«

Na podlagi izpovedi nekaterih internirancev (Maurice Rioux in drugi), so pretepenega kaznjence potem postavili blizu glavnih taboriščnih vrat in ga drugi dan odpeljali v Mauthausen, kjer je bil obešen in sicer tako, da so zvezanemu in v stoječem položaju dali okrog vratu vrvi in ga pustili v tem položaju tako dolgo (bajé 60 ur), da je onemogel in se tako »sam obesil«.

Izjava interniranca Alija Šahinovića: »Ko je spomladi

1944 pobegnil en Poljak, so nas kapoji in esesovci pretepali pri vходу in izhodu iz taborišča in nam grozili, da nas bodo vse postrelili. Nekaj dni za tem smo izvedeli, da so Poljaka ujeli, toda ne spominjam se, ali so ga pripeljali v taborišče. Dobro pa se spomnim, da so nam esesovci rekli, da so pobeglega Poljaka ujeli in da se bo to zgodilo vsakomur, ki bo skušal pobegniti. Rekli so nam tudi, da bo v prihodnje vsak podoben primer, se pravi, če bo stražar ubit ali ranjen, ustrelenih deset, petnajst internirancev in več.«

Takratna kuhinjska pomočnica v civilnem taborišču Anica Brejc iz Tržiča je bila priča prizora, ko so kaznjence pretepali na apelplacu in kaznijskem taborišču na južni strani.

Janko Tišler pa je v svoj dnevnik napisal: »Cetrtek, 27. malega travna: lepo, a zelo vetrovno. Dobil majhen paket za kaznjence in zvedel, da so onega kaznjence včeraj ujeli, ki je pretekli teden nekega esesovca z lopato udaril in ušel ter ga pred očmi drugih zelo pretepli. 30 udarcev je dobil. Govoril s kaznjenci in oddal paket.« (Opomba: Ta podatek se nanaša samo na mučenje na južni strani).

Poglejmo še, kdo je bil ranjeni esesovski stražar. V bolniškem listu števil. 2482/1/3, ki ga hrani bolnica na Golniku, piše: »Staffel Franz, SS-Mann, poročen, r. k. vere, nemškega materinega jezika, roj. 29. marca 1911 v kraju Strensdorf, Mistelbach; nemški državljani, poročen leta 1935 v Batinu na Slovaškem z Apolonijo roj. Gudla, ki je takrat stanovala v kraju Semenska Savada št. 38, srez Povarska Bistrica na Slovaškem. Zadnje stanovanje pacijenta: Esesovsko taborišče Ljubelj, pošta Tržič. Ponesrečenca je poslal v golniško bolnico dr. Ramsauer zaradi »dolgih ran na lobanji.« Na bolniškem listu je podan naslednji opis: »Danes, 19. 4. 1944 ob 10. uri, ga je kaznjenec udaril z lopato trikrat po glavi. Pacient se je opotekel, ali ni bil v nezvesti. Zdravnik, ki ga je napotil v bolnico, mu je dal »TAT« (injekcijo tetanusu).

Pri pregledu je bilo v bolnici ugotovljeno, da ima pacient na zadnjem levem kvadrantu lobanje tri površinske podolgovate rane, posute s praškom »MP«. Pregled notranjih organov, udov in urina, je pokazal, da je vse v redu. Dne 27. aprila 1944 je bilo ugotovljeno, da so rane zaceljene, ali da se pacient pritožuje, da ima v glavi včasih slabe bolečine. Istega dne je bil z zdravniškim pismom iz bolnice odpuščen.«

Janko Tišler

Nekaj podatkov k opusu napada na Žužemberk

Z zanimanjem sem SLEDIL PODLIST-KU Silva Grgiča-Simna (TV-15 od št. 8 z dne 26. februarja do št. 14 z dne 9. aprila 1987) o naskakovanju Cankarjeve brigade na Zafaro. Pričakoval sem celovit opis bojnega delovanja njenih bataljonov v času od 24. do 27. julija 1943. Posebno me je zanimal 4. bataljon, ki je obstajal od 19. maja 1943, vendar v Ambrožičevi knjigi o njegovi vlogi med žužemberško operacijo ni niti besede. Prav oddahnil sem se, ko sem v 13. številki prebral, da je Cankarjeva 4. bataljon poslala v zasedo proti Staremu Logu. Toda zdaj me muči neznanka, od kod njegove izgube: ali je bil pri naskokih na Zafaro udeležen samo s 1. četo, ki so ji zvečine pripadali ranjenci, ali pa so bile izgube posledice italijanskega bombniškega napada na njegove položaje pri Smuku. O morebitnem italijanskem posredovanju iz Kočevja in Hinj ni nikjer nobenega sledu. To neznanko bi veljalo torej razvozlati, kar je mogoče narediti le s pomočjo izjave enega od ranjenih, če je kateri še živ, seveda.

Popolnoma se strinjam z Grgičem, da podatkov ne kaže prepisovati iz knjig vodilnih zgodovinarjev, ampak je treba vse na novo raziskati ali preveriti, saj sem v prvih dveh knjigah o Tomšičevi brigadi kar ne-

kajkrat dokazal, da se je pri prevodu ali prepisu izvirnika zmotil celo prof. dr. Metod Mikuz. Toda razčlemba neskladij po natisnjenih delih, naj bo še tako zanimiva in koristna, ne more pripeljati do odkritja prave zgodovinske resnice. Taka razčlemba nam more biti samo spodbuda za iskanje dokazov, ki jih je mogoče najti v arhivih ali v pričevanjih preživelih udeležencev.

Prav tako soglašam z Grgičem, da je bila številčna moč sovražnikov v nekaterih temeljnih delih neupravičeno podcenjena in da ne bi smeli dvomiti v obveščevalne podatke, s katerimi je razpolagala slovenska partizanska vojska. V Žužemberku je bilo kar precej privržencev OF in dokazano je, da so sicer tajno, a organizirano delovali za NOV ves čas italijanske zasedbe. Toda ključ za rešitev neznanke o tem, koliko je v resnici štela žužemberška garnizija, je treba iskati v italijanskih arhivih, kjer so raztreseni po mnogih fasciklih. Gledati samo poročila o bojih, ki so zelo skopa, je premalo. Poseči je treba vse do listin kadrovskega oddelka štaba 11. armadnega zbora. Če bi bil to kdo storil, se po knjigah ne bi vlekla napaka v priimku Cannata in tudi v Grgičevem podlistku v 12. številki ne, kajti ta italijanski podpolkovnik se je pravilno pisal

Giovanni Canatta, kar je v personalnih dokumentih lepo razvidno.

To poudarjam zaradi tega, ker sem prav pri iskanju imena za tega italijanskega podpolkovnika naletel na dislokacijo 11. armadnega zbora z dne 15. februarja 1943 (it. fasc. 696a/III v arhivu IZDG), iz katere je razvidno, da so žužemberško garnizijo sestavljale tele italijanske enote: 1. in 2. četa 98. bataljona CCNN (fašisti), 1. vod 1. čete XIV minometnega bataljona, oddelke (squadra) 2. voda 98. mitralješke čete in vod kraljevih karabinjerjev. Nobenega dokaza ni, da bi se te enote do 24. julija 1943 kaj zmanjšale; če pa te podatke formacijsko ovrednotimo, potem bo treba priznati, da je žužemberška garnizija skupaj z belogardisti, ki jih je bilo natančno 110, štela kar nekaj čez petsto mož. To pomeni, da so bila poročila partizanske obveščevalne službe, ki je navajala številko 580 sovražnikov, povsem stvarna in zelo natančna.

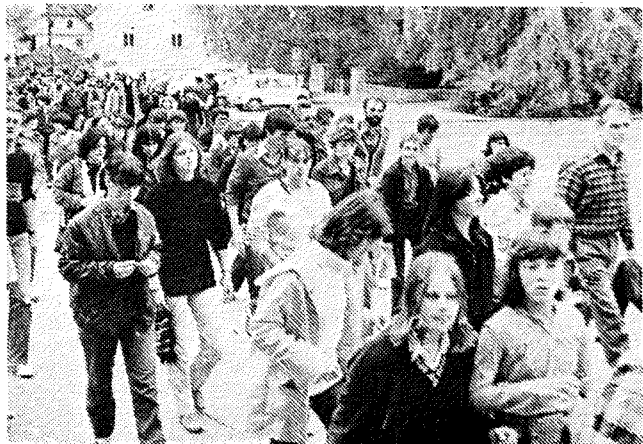
Da je general Gastone Gambari prikrival izgube enot 11. armadnega zbora v bojih s štirimi slovenskimi brigadami, sem v drugi knjigi o Tomšičevi brigadi dokazal z večimi konkretnimi primeri. Zato se povsem strinjam z Grgičem, ki dvomi v točnost italijanskih poročil in meni, da se ne bi smeli opirati nanje. V dosednji zgodovinski znanosti se je uveljavilo načelo, da je treba

partizanske izgube upoštevati po svojih, sovrážnikove pa po njegovih listinah. Menim, da je to načelo popolnoma sprejemljivo in utemeljeno, kajti boljše metode za ugotovitev resnice nimamo, dobro pa vemo, da so pretiravali ali skrivali eni in drugi, odvisno pač od tega, kako je bil kateri od poveljnikov resnicoljub. Na splošno velja, da so bili podatki o lastnih izgubah v partizanskih poročilih večinoma povsem resnični, ne sreča pa je v tem, da so mnoga od teh poročil propadla.

Izražanje dvomov v italijanske podatke in tarnanje o pomanjkanju podatkov o partizanskih izgubah pa nam ne pomagata veliko. Friziranje podatkov o italijanskih izgubah s strani Gambari in njemu podrejenih je mogoče prepričljivo dokazati samo iz italijanskih virov, čeravno nekaj povedo tudi belogardistična poročila. Treba bi bilo prebrskati druge dele italijanskega arhivskega sklada, npr. knjige ranjencev in bolnikov iz njihovih vojaških bolnišnic v Ljubljani in v Novem mestu ter njihovih poljskih (zasilnih) bolnišnic, o padlih ali umrlih pa recimo arhiv vojaškega urada, ki je skrbel za obveščanje svojcev ipd. To bi bila zanimiva raziskovalna naloga, ki bi odkrila marsikaj.

Franci Strle
(se bo nadaljevalo)

Iz delovne beležnice in fotografskega albuma Jožeta Čurina

Bliža se dan pohoda

Vse priprave za 31. manifestativni Pohod po poteh partizanske Ljubljane gredo h koncu. Jutri, v petek bodo že štartali pionirji in pionirke od 1. do 4. razreda ljubljanskih osnovnih šol v organizaciji mestne in občinskih Zvez prijateljev mladine in Odbora za pohod, cicibani ljubljanskih vzgojno-varstvenih zavodov pa bodo pohod opravili 8. maja dopoldan.

Množični 31. Pohod po poteh spominov in tovarštva bo kot vsa leta doslej 9. maja z začetkom od 6. pa do 10. ure, odvisno od dolžine poti in startnega mesta. Iste dne bo tudi tekmovalni del pohoda in sicer: partizanski marš za moške in ženske, štafeta zmage in štafeta bratstva in enotnosti in tek prijateljstva.

Cilj vseh poti množičnega pohoda bo na Trgu revolucije, kjer bo tudi ob 10.30 uri

sklepna slovesnost. Cilj tekmovalnega dela Pohoda pa bo na Ajdovščini. Vse informacije v zvezi 31. Pohoda po poteh spominov in tovari-

Praznik OF v znamenju kolesarske prireditve

Kolesarska zveza Slovenije prireja v organizaciji KK Slovan Rok Franek, v nedeljo, 26. aprila ob 8.45 tradicionalno kolesarsko tekmo v spomin padlim kolesarjem na Letališki cesti v Ljubljani. Letošnja kolesarska tekma, že dvainštirideseta po vrsti, je tudi posvečena stoletnici kolesarstva na Slovenskem in desetletnici uspešnega delovanja KK Slovan-Rog Franek.

Na tiskovni konferenci so organizatorji seznanili novinarje o pripravi in progra-

štva bo možno dobiti od 20. aprila dalje v Turistično informativnem centru na Tivoli 11. (tel.: 215-412 in 224-222) in pa tudi na stalni službi za informacije pri PTT tel.: 981.

Letos bo tudi drugi Partizanski pohod na 35 kilometrov, torej na celotni poti PST. Z razliko od lanskega bo pohod istega dne kot množični, zanj pa se boste lahko odločili iz šestih startnih mest, kjer bo tudi cilj. Za ta pohod se lahko prijavite v Informativnem centru ali na samem startu, ki si ga sami izberete. Startna mesta bodo odprta od 7. do 9. ure. Na startnem mestu, kjer bodo tudi kontrolna mesta, boste prejeli pohodni kartonček, ki bo obenem potrdilo in priznanje, da ste pohod opravili.

mom letošnje prireditve, ki bo zaradi prometnih zagat (dosedanje tekme so bile pod Urhom) na Letališki cesti. Tekmovalna proga bo krožna, dolga 2400 m in v celoti asfaltirana. Potekala pa bo po Leskovškovi, Bratislavski in Letališki cesti.

Tekmo bodo pričeli nekdanji borci s častnim krogom, sledili jim bodo miličniki, pionirji, mlajši mladinci, starejši mladinci, člani A in B (glavna dirka ob približno 12. uri) nato še rekreativci, veterani A, B, C (8 krogov)

veterani D, E, F (4 krogi) in pa ženske, ki bodo prav tako vozile 4 kroge. Organizator

zagotavlja zanimivo prireditev kakor tudi bogate nagrade kolesarjem. Torej vabljeni na kolesarsko prireditev v nedeljo, 26. aprila z začetkom ob 8.45

Železničarji so praznovali

Sreda, 15. april, je dan slovenskih in istrskih železničarjev, ki so ga kot vrsto let doslej proslavili s slovesnostjo na Zaloški cesti v Ljubljani, ob spomeniku železničarjev, postavljenim v spomin na njihov revolucionarni upor in boj za socialne pravice. Vse druge prireditve temu dnevu pa so imele predvsem delovni značaj.

Dan prej pa je bila v Beogradu slavnostna seja Skupnosti jugoslovanskih železnic, na kateri so podelili priznanja 15. aprila, najvišja priznanja jugoslovanskih železnic. Iz Slovenije so ta priznanja prejeli: postaja Rače (kot najbolj urejena postaja na območju ŽG Ljubljana), Slavko Zalokar za uveljavljanje in utrjevanje vloge SIS

za železniški in luški promet in železničarsko prosvetno društvo »France Prešeren« iz Celja – ob svoji 40-letnici uspešnega delovanja.

Delegacija Kočevja položila vence žrtvam na Rabu

Otočani otoka Raba so 11. in 12. aprila praznovali svoj občinski praznik v počastitev umrlih internirancev in padlih žrtev fašističnega terorja ter dokončne osvoboditve in priključitve otoka matični domovini. Priložnostne slovesnosti s polaganjem vencev se je udeležila tudi delegacija iz Kočevja in Kočevske Drage. Kočevje in Rab sta pobrateni mesti, listino o pobratenju pa sta podpisali tudi krajevni skupnosti Kočevska Draga in Kapor. Na dan občinskega praznika pa je bila odprta razstava kočevskih likovnikov in slikarjev. Na sliki: Delegacija iz Kočevja, ki jo je vodil Lojze Sešek, sekretar OK SZDL, pri polaganju venca pred spomenik padlim borcem NOV in padlim žrtvam fašističnega terorja na Rabu.

Iz našega zamejstva

Fašistični mazači ponovno izzivajo

Tokrat so fašistični mazači pomazali spomenike, poslopja in table v sedmih vaseh in to kar v treh občinah: dolinski, miljski in tržaški. Nočni mazači so se znesli nad spomeniki padlim v Dolini, Boljuncu, Prebenu, Miljah in pri Korošcih. Pomazali so naslovni plošči italijanske osnovne šole »Bruno Strossich« in slovenske osnovne šole »Fran Milčinski« na Katarini, obcestni tabli pri Katarini in pri Beloglavu ter lepake pod ložo v Miljah. S črno barvo so napisali običajna profašistična, protislovenska in protijugoslovanska gesla ter se podpisali s kraticami FAR (Fasci armati revolucionarni – oboroženi fašistični revolucionarji), SAM (Squadre armate Mussolini – Mussolinijeve oborožene škvadre), in SAS (Squadre antislave – Protislovenske škvadre).

Črni mazači se niso pojavili slučajno v

tem času, v katerem se tradicionalni tržaški nacionalistični in šovinistični krogi razburjajo zaradi zakonskega osnutka senatorja Garibaldija o globalni zaščiti Slovencev v Italiji. Njihov pohod pa je zbudil močno ogorčenje krajanov, ki so marsikje k oskrnjenim spomenikom pristavili napis »To je kultura fašizma«.

Občinski svet, združenje partizanov, vsa slovenska kulturna in športna društva v občini Dolina pri Trstu so z ogorčenjem reagirali na zadnje skrunitev partizanskih spomenikov. V pozivu državnim organom zahtevajo brezpogojno izsleditev storilcev in učinkovitejše preprečevanje vse pogostejših izzivanj skrajne desnice.

Prebivalci miljske občine pa so proti zadnji mazaški akciji fašistov protestirali na javnem zborovanju.

Preiskovalci politične policije so se seveda osredotočili na tradicionalne tržaške nacionalistične in šovinistične kroge, ki pa so se doslej še zmeraj poceni izmazali. Bo tudi tokrat tako?

Jože Oblak

Iz skupščine Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja

Določena je višina letošnjega zneska za rekreacijo

Z izplačilom majske pokojnine bodo upokojenci prejeli še enkratni letni znesek za rekreacijo v višini 15.596 dinarjev. To je bilo sklenjeno na zadnji seji skupščine skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja sredi tega meseca. Od tega zneska so upravičeni vsi tisti upokojenci, ki se bodo upokojili do vključno 1. junija letos, poleg njih pa tudi delovni invalidi, ki prejemale oskrbnino ali pa začasno nadomestilo. Letošnji znesek je za 122,8% višji od lanskega, to je za toliko, kolikor so porastli povprečni osebni dohodki v naši republiki v lanskem letu.

Skupščina je določila tudi višino sredstev, ki jih bo skupnost letos namenila za rekreativno dejavnost skupnega pomena za upokojence. Tako bo za dejavnost društev upokojencev in invalidov po občinah namenjenih po 400 dinarjev na vsakega upokojenca v občini. Pri tem se upošteva število vseh uživalcev pokojnin na dan 31. 12. 1986. Zbori delegatov v občinah pa bodo ob razdeljevanju teh sredstev posamičnim

društvom upoštevali tudi njihove programne dejavnosti.

Za regresiranje bivanja v počitniških domovih Zveze društev upokojencev Slovenije (Izola, Rogaška Slatina, Zirovnica) je za letos namenjenih 96,4 milijone dinarjev. **Konkretno višino regresa na dan pa bo v okviru teh sredstev sproti določal odbor za plan in finance skupščine skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja.**

Poleg tega regresa pa bodo upokojenci, ki bodo šli letovat v omenjene domove z napotnico društev upokojencev, prejeli še regres od svojega društva. Višina teh regresov je različna, v vseh društvih pa pri tem upoštevajo socialno stanje svojih članov.

Zvezi društev upokojencev Slovenije je za njeno dejavnost skupščina namenila 23,9 milijonov dinarjev, za opravljanje dejavnosti zvez in društev invalidov v Sloveniji pa 17,6 milijonov.

Marinka Levičar

Obvestila in vabila

Domicilni odbor III. SNOUB »Ivana Gradnika« obvešča in vabi vse svoje borce in borke ter občane Primorske, zlasti Vipavske doline, na tradicionalno proslavo, posvečeno 44-letnici formiranja naše brigade, ki bo 27. aprila 87 ob 10.00 uri v Vipavi na športnem igrišču ob vojašnici.

Obletnica proslave je združena s zaključkom ciklusa pouka in urjenja vojakov iz enote JLA, ki nadaljuje in razvija izročila in tradicije v NOB brigade.

Pridite v čim večjem številu z odlikovanji in spominskim znakom brigade! Po kratkem slavnostnem programu skupaj z vojniki enote JLA, bo v Domu JLA zbor skupnosti borcev s tovariškim srečanjem in zakusko.

Krajevne konference SZDL Komandanta Staneta I, II in III organizirajo proslavo ob dnevu OF in prazniku dela, ki sovpada s praznovanjem 50-letnice ustanovnega kongresa KPS in 50-letnice prihoda tov. Tita na čelo KPJ.

Proslava bo v **četrtak, 23. aprila 1987 ob 18. uri**, v avli OŠ Valentina Vodnika, Adamičeva 16

Na proslavi bodo izročena državna odlikovanja dvema zaslužnima aktivistoma KS in 22 bronastih priznanj OF. Kulturni spored bodo izvedli učenci OŠ Valentina Vodnika in godba na pihala Litostroj.

Svet in družbenopolitične organizacije Krajevne skupnosti Šentjerneje, Skupnost borcev 5. SNOUB Ivan Cankar in Skupnost borcev Gorjanskega bataljona.

VABIJO ob krajevnem prazniku KS Šentjerneje borce, občane, mladino, še posebno sorodnike padlih borcev 4. bataljona na 43. obletnico zadnjega boja borcev Cankarjeve brigade.

Slovesnost bo 1. maja ob 11. uri na Javorovici pri spomeniku Hramu borcev 4. bataljona Cankarjeve brigade.

MESTNA KONFERENCA SZDL LJUBLJANA in KRAJEVNA KONFERENCA SZDL »MILAN MAJČEN« LJUBLJANA-SIŠKA obveščata ljubljance, da bo spominska svečanost ob 7. obletnici smrti maršala Tita v ponedeljek, 4. maja 1987 ob 14.45 uri pri spomeniku pred Muzejem ljudske revolucije v Tivoliju.

Vabljeni!

tv-15 naš TOVARIS

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – **Časopisni svet TV-15 naš tovaris**: MIRA SVETINA (predsednica); člani: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADASKA, MILAN FILIPIČ, TONE GOŠNIK, FRANC KONOBELJ, MARIJAN LAH, FRANJO MAROŠEK, IVO OREŠNIK, JOŽE OBLAK, ZORKA PERŠIČ, IVAN REPINC, JOŠT ROLC, VANDA SKODNIK in delegati: LOJZE ERBEŽNIK, RK ŽRVS SLOVENIJE, VLADIMIR DEJAN, IS SKUPŠČINE SRS, MARINKA LEVIČNIK, SPIZ SRS. Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaže; BOJANA ZOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; Lektorica-redaktorica: MIRANDA MRČELA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: BOJAN ZVONAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelek: Moša Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 4.400 din, posamezna številka v prosti prodaji 100 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov – Korektura in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35